

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Casus longi super Institutis

Accursius, Guilelmus

[Lyon], um 1490

[casus domini Guidonis super institutionibus]

[urn:nbn:de:bsz:31-315990](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-315990)

In nomine domini. Hanc rubricam diuide in quatuor partes. In prima parte inuocat nomē domini. In secūda ponūt nomē dignitatū ppria et appellatiua. In tercia dicit quibus dirigē qz inueni bus grā principis: et hīc liber institutionū appellat. In quarta ponit quādam rubricā specialis ad hāc. s. ibi Institutio num seu elemētoz. Ex prima nota nomē dñi inuocandū. Ex secūda nota noīa iustiniāni. Ex tercia nota qz occasione rudiū fuit factus iste liber: ex vltima ratione qz iste liber appellat institutionū seu elemētoz. Singula vocabula expone vt in glosa domini accursij.

Conperatoriam. Totū istud prohemij pōt diuidi in nouem partes principales. In prima forma casum. Imperator iustinianus fecit pmo fieri vñū codicē quē non habemus: sed nouū loco illius ex trib' codicibus antiq's. s. hermogeneo: theodosiano: et gregoriano: et ex alijs extrauagantibus cōstitutōibus sacris a se vel ab alijs pncipibus ppositis. Secūdo fecit fieri librū digestoz seu pandectarū ex antiq's voluminibus despatis. Tercio fecit fieri librū insti. per tres sapiētes. s. tribunianū. theo. et dorothēū. Cōtingit autē quadā die qz venit añ presentia iustiniāni quidā laicus qz tracto pileo et flexis genibus in pntia dñi iustiniāni talia vba dixit Dñe nō habeatis p malo id qd vobis dicā. Imperator ridēs dixit. Dicas mibi qd tibi placebit: nō moleste ferā. dicit illi laicus. Dñe imperator valde misor: ex eo qz facitis: et oēs etiā admirātur. vos estis miles et qlibet impator est miles. vt. ff. de testa. mili. l. j. vbi impator: alios milites appellat cōmilitones: ex qz ergo estis miles: armis debetis intendere et nō legibus: et tñ cōtrariū facitis: qz legibus tñ intenditis. Fecistis enim fieri vñū codicē ex antiq's tribus codicibus. s.

hermo. theodo. et grego. et ex alijs extrauagantibus pstitutōibus. Itē fecistis cōpilari librū digestoz seu pandectarū ex antiq's voluminibus despatis. Itē pcepistis tribus viris peritis. s. tribuniano. theodo: et dorothēo. vt librū institutionū cōponerēt. Dicit ergo mibi qre hoc facitis: et qre intenditis legibus tñ et non armis cū sitis miles: et sic armis debetis intēdere. vt. C. de iure deliberādi. l. si. circa pncipiū. Ad hoc rñdet benigne impator assignās duo tpa. s. tps belli et tps pacis. Et dicit fili mi fictibi rñdeo. Decēs est vt qlibet impator sit munitus his duobus tpiibus. s. armis et legibus: et hoc ideo: qz si his duobus tēporibus est munitus impator: vtrūqz tempus recte poterit gubernare: et tps belli et tēpus pacis. Nam tps belli gubernabit per arma et vsuz armoz: et sic efficiet victor et triūphator. Tēpus autē pacis gubernabit per legē et vsuz legis: et sic puniet maleficia delinquentiū: et p hoc fiet religiosissimus et sanctissimus maleficia puniēdo qz valde religiosuz est et sanctū punire maleficia seu malefactores. Et hoc in prima parte vsqz ibi. Quoz. Quoz. Incipit secūda pars in qua sic forma casum. Ad huc stabat laicus añ principē et itez questit: dñe imperator dicite mibi si quilibet impator: debeat esse munitus his duobus tēporibus. s. armis et legibus: et vos dñe iustiniāne qualiter estis munitus his duobus tpiibus. Rñdet mixtim: certe suz vtroqz tpe munit'. s. armis et legib'. Nam circa armā probe me habui: et circa leges diutius vigilauī. et hoc in secūda parte vsqz ibi. Et bellicos. Et bellicos qdem sudores nostros. Incipit tercia pars in qz sic forma casum. Et stabat adhuc laicus coram pncipe iustiniāno imperatore: et dicebat. Dicit mibi qualiter circa arma vos probe habuistis: qz dixistis. s. primo. s. qz circa arma vos habuistis pbe: et qliter circa leges: qz sup' pxio dixistis qz circa leges diutius vigilastis. Iusti. rñdet dicēs primo qliter circa arma se habuit. Et dicit

si vis scire qualiter circa anna me habui: queras inimicis meis quos subiugavi et superavi et devici. Et queras oibus de puincia que appellatur affrica Quia debes scire quod antiquissimo tpe illa puincia. s. affrica et alie innumerabiles puincie erant subiecte imperio romano: et romani perdidit illas puincias: et steterunt ille puincie longissimo tpe extra iurisdictionem romanorum. s. per spacium centum quinquaginta annorum: et tandem ego iustinianus per meam perbitatem valentiam et sapientiam recuperavi eas et subieci imperio romano: et hoc in tertia parte usque ibi. **Oes**

Omnes vero. Ibi incipit quarta pars in qua dicit imperator iustinianus qualiter circa leges se habuit dicens illi layco que assistebat coram eo: fili mi circa leges me habui quod quasi omnes homines de mundo utuntur legibus aliorum imperatorum que leges in melius reformavi. Ecce erant enim olim tres codices. scilicet hermo geneanum theodosianum et gregorianum: et alie constitutiones extraneas sparsim posite per quaternos et leges predictorum trium codicum et aliarum constitutionum extraneantium que valde erant confuse: ego iustinianus ex illis tribus codicibus et ex alijs extraneis tibus constitutionibus feci fieri unum codicem clarum et elucidatum. Secundo loco ego iustinianus habui respectum ad aliquam volumina desperata et imensa seu plura et infinita: et ex illis voluminibus desperatis compilari feci librum. scilicet seu pandectarum: et quasi per medium profundum vadens iam per dei gratiam ad implem illud opus. scilicet seu pandectarum: et hoc in quarta parte usque ibi. **Unus**

Unus vero. Ibi incipit quinta pars in qua intendit adhuc dicere imperator iustini. qualiter circa leges se habuit et dicit Audi fili mi condito codice et digesto nolui adhuc qui escere: sed misi per tribus sapientibus curie mee. s. per tribuniano que erat doctor legum et in dignitate questorie tunc positus. Item misi per theophilo et dorotheo que erant illustres viri et antecessores nostri: quod forte fuerant cum precedentibus imperatoribus que tres viri de tribus poterant commendari: primo de so-

lertia: qui valde intenti et solliciti erant circa artem legale: secundo de scientia qui valde erant sapientes. Tercio de fidelitate: qui precepta mea efficaciter suscipiebant et ad effectum fideliter producebant: sicut iam multoties vidi et exemplo cognovi: et cum fuerunt in presentia mea ego rogavi eos et precepi eis de me auctoritate et meis suasionibus librum institutionum. s. instituta componerent quod fecerunt. Et hic liber institutionum fuit bonus duplici ratione. Primo fuit bonus ad hoc ut rudesci scolares que proponunt audiretura cum primitus studeant in his constitutionibus a me iusti. compositis: non autem studeant in antiquis constitutionibus que fabulas continent. Iste enim constitutos utiles sunt quod nihil inutile continent et nihil perperam. s. male positum vel iuri contrarium et nihil inusitatum: sed continent solummodo ea que sunt utilia et iuri consonantia et quotidie emergentia seu evenientia et accidentia: secundo bonum fuit huius libri institutio componere: quod scolares rudesci volentes studere in his institutionibus plus scient et addiscerent in uno anno quam olim addiscerent usque ad quadriennium. quoniam ab antiquis institutionibus suum studium inchoabant sive incipiebant Tandem in fine huius partis quise dirigit sermonem suum imperator iustinianus iuuenibus seu scolariis rudibus: occasione quorum istum librum institutionum fieri fecit dicens. O iuvenes principium legalis scientie habetis a me iustiano. s. librum institutionum: et sine legalis scientie sibi habetis a me. s. codicem quem feci fieri ex tribus codicibus et alijs extraneis constitutionibus: quia primo anno studij legitur instituta. et ultimo anno studij legitur codex et ambo sunt libri imperiales seu imperatores: et a me iustiano compositi. Et sic debetis vos iuvenes valde gaudere de tanto honore: quod principium et sine studij habetis a me iustiano: et hoc in quinta parte usque ad. **igitur**

Igitur. Incipit sexta pars in qua sic formabis casum. Dicit imperator iustinianus quasi se commendans: quod feci ego post omnia predicta et post compositionem. **C.** et post tempus

digestorum seu pandectarum in qua complatōe. ff. feci p̄ tribunianū z sapientes alios et post lib:ū insti. ego p̄cepi p̄dicti tribus scz tribuni. theo. z dorotho: vt volumen institutionū q̄ fecerāt in quattuor lib:os diuiderent q̄ fecerunt. Pr̄imus liber durat vsq; de rerū diuisione. Secundus de hereditatibus ab intesta. Tercius de obligationibus. Quartus ab inde vsq; ad fines huius voluminis: z hoc feci fieri. scilicet librum insti. in .iiij. lib:os parti ad similitudinē .iiij. elemētorū. s. aque: tenebris et aere: q; ex his oē corpus gubernat humanū: ita ex hoc volumine insti. per .iiij. lib:os partito seu diuiso iuuenes sustēant id ē adiuant: vt postea possint secure accedere ad lib:os legales: ex quo in istis institutionibus p̄mo studuerint. Et hoc in sexta parte vsq; ad .s. In quibus. Ibi incipit septima vbi respondet cuidā tacite questionē q̄ sibi posset fieri in hūc modū. Posset dicere aliq;: dñe imperator q̄ est materia istarū institutionū. z ipse r̄idet: sicut ex auro z argento seu ex materia auri fit anul⁹ ita iste due institutiones facte sunt ex eo q̄ olim erat in vsu ex legibus antiquis: z ex eis legibus antiq; q̄ in vsu esse desierūt. sed ego insti. eas illuminavi z ad vsu reduxi in hoc libro institutionū eas ponendo siue faciēdo eas cōponi. Extra casus lib:audi q; etiā facte sunt iste institutiones ex antiq; institutionibus z alijs multis antiq; legibus: vt habetis statim in sequēti pre

Quas ex oibus ibi incipit octava pars in qua sic figurat casus. Dicit iustinianus p̄dicti tres viri. s. tribunianus theo. z dorotho. cōposuerūt hāc institutā ex antiq; institutionibus q̄s nō habemus ex cōmentarijs glosis gaj: quas glosas fecit ipse gajus ad expositionem predictarum constitutionum antiquarum z ad expositionem cuiusdā libri q̄ appellat liber rerū quotidianarū: etiā ex multis cōmentarijs ab ipso gajo factis. Et p̄dicti tres sapientes. scz tribu. theo. z dorotho. q̄ hūc lib:ū cōposuerūt et ipm̄ compositū sicut diximus in .iiij. li

bros diuiserunt tam bene cōpositum z diuisum in nra p̄sentia attulerūt: q; nos ipsi legimus z hūc cōpositus inuenimus sicut dicimus q; illū lib:um institutionū approbauimus z plenū robur accomodamus: ita q; volumus vt tantū valeāt leges istarum insti. q̄tum valēt leges in nro codice posite. Extra casum vel q̄tum valēt leges posite. ff. z h. i. viij. p̄ter vsq; ad .s. Sūma

Sūma itaq; ope. Ibi incipit nona pars z vltima in q̄ p̄cludit iustinianus z loquitur iuuenibus seu rudibus dicēs. O iuuenes accipite hūc lib:ū institutionū alacriter et viriliter in eo studete. Et postq; ipsum studueritis z in ipso z in alijs lib:is legalibus seu alijs lib:is legalium scueritis: vos eritis gubernatores reipublice z nrarum civitatum seu puinciarū p̄pter sapientiā et doctrinā vram. q; citius viri periti z docti eligunt ad reipublice regendā q̄ laici: z hoc dicit tota ista institutio. Extra casū no. primo q; in p̄ncipe duo debēt esse tpa. s. tēpus legū z tēpus armorū. Secūdo no. q; aliquis dicit decorari armis z armari legib⁹. Tercio no. q; illud qd dicit in p̄mo no. scz q; in p̄ncipe sunt duo tpa. s. tēpus legum z tempus armorū. Intelligas tēpus legū. i. tēpus pacis: z q; dicit tēpus armorū intelligat tempus belli. Quarto no. .iiij. p̄portionalia in glosa. Quinto no. q; sanctū est punire malefactores seu maleficia. Sexto nota q; vigilia pertinet ad leges z puidētia ad arma. Septimo nota de ordine lib:orū iuris: q; p̄mo fuit factus codex primus ex antiquis tribus codicibus z ex alijs extra uagantibus cōstōibus. secūdo fuerūt compilata z cōposita digesta ex antiq; voluminib⁹ disp̄sis. t̄ao fuerūt istōnes p̄posite vt hic in .s. Oēs vero. z in .s. Lūq; hoc. Et post hec oia factus fuit codex nouus liber et vltimus autēticorū. Octauo nota institutiones seu institutā fuisse cōpositā occasione rudium z iuuenū. Nono nota q; scolares a p̄ncipe habēt p̄ncipiū z finē studij: p̄ncipiū habēt: q; in p̄mo anno student institutionē que est composita ab ipso imperatore

hnt sine studij a pncipe: qvltimo ano stu
 dent codice que codice i pncipe iustini
 anus copilavit ex tribus antiqs codicib'
 scz hermogeneano. theodosiano. 7 grego
 riano: 7 etiā copilavit ex antiqs pstitutio
 nibus extrauagātibus. Nota decimo q
 res diuisa 7 distincta melius intelligit q
 res nō diuisa. Nota vndecimo q iste lib
 appellat institutionū seu elementoz. No
 ta. xij. q tantū valent leges institute qstū
 valent leges alterius libri legalis. Nota
 xij. posse 7 debere ad regumem puinciaz
 et ciuitatū eligi pitos sapiētes 7 doctos ci
 tius q laycos. multa alia possent notari
 circa has pstitutes: s; p pnti vob suffici
 at. guillermus accusij.

Iusticia 7 iure. Circa hāc rubri
 cam qttuor sunt videnda. Primo ē
 continuāda rubrica 7 hoc mō. Impator
 iustinianus volēs incipe libū institutio
 nū incipit tractare de iusticia 7 iure cū iu
 sticia int alias vtutes obtineat pncipatū
 et cū ius sit ipius iusticie filius etiam agit
 post iusticiā de iure. Secundo diuidit ru
 bricaz in duas ptes. de pma tractat ibi in
 pncipio. de scō a infra vsq; ad ti. sequentē
 tercio expone rubricā. s. hoc mō. subaudi
 videamus d iusticia 7 iure. qto formabit
 circa hāc rubricā duas qōes. Prima est q
 ē dīa int iusticiā 7 ius: 7 hanc soluevt in
 glo. rubrice 7 in glo. posita in. s. q. q glo
 incipit p dōt recte 7 ē. Scda qō que ē cū in
 rubrica dicat de iure 7 in textu nihil dicat
 diffinēdo s; diuidēdo sic vt in. s. Iuris p
 cepta. 7 hāc qōem solue tribus modis vt
 hic in secunda glo. rubrice.

Iusticia. Totū istum titulū diui
 de in qnq; ptes pncipales. In p
 ma pte solū dō de pma pter rubrice. s. de iu
 sticia: 7 in ipa pta pte diffinit iusticia. Et
 ē sciendū q hec pta ps in qua diffinit iu
 sticia duplicat pōt intelligi. vno mō vt lo
 quit de iusticia diuina. alio mō vt loquit
 de hūana iusticia. Si vis intelligere d di
 uina iusticia sic po. ca. deus q ē iustus ha
 bet voluntatē pstantē. i. firmā stabilē 7 p

petuā. i. nō tpalē: s; sp duraturā tribuēdi
 vnicuiq; ius suū. s. bñmerit padisum: ma
 lemerit infernū. Si aut vis intelligere se
 cūdo mō. s. de hūana iustia sic po. ca. hō
 iustus h; i. hē debz voluntatē tribuēdi
 vnicuiq; ius suū. Et po. exemplū in iudi
 ce iusto q dēt hē voluntatē absoluēdi in
 noxios 7 inculpabiles 7 puniēdi crimino
 sos: 7 fm hāc secūda expositionē illa duo
 vocabula posita in diffinitione iusticie. s.
 constās 7 ppetua sunt abijcienda 7 remo
 uenda ab ipa diffinitōe. q; iudex q est hō
 hūanus nō ē pstant in voluntate nec ppe
 tuus. In scda pte incipit tractare de scda
 pte rubrice. s. d iure in qua scda pte sic for
 ma casum. Ego qsiui a iustiniano impa
 tore o dñe rñdeat mibi ad hāc qōes. nos
 dicimus quotidie q bonū ē hē iurispru
 dentiaz: dicite ergo mibi qd est iurispru
 dentia vel qd dicat hē iurisprudentiam
 Et certe impator rñdet dicens q ille dicit
 habere iurisprudentiā qui sat cognoscere
 res diuinas 7 hūanas 7 q cognoscit iustū
 et iustū. tercio dixit ex quo vidimus in p
 ma parte quid est iusticia 7 ex quo vidim'
 in secunda quid est iurisprudentia Etiam
 videamus qualiter leges sunt docende 7
 quo ordine: 7 certe leges sunt docēde hoc
 modo: q; scolares qui volūt audire iura ci
 uilia primo debēt incipere a leuibus. scilz
 ab hoc libro institutionū: postea debent
 ascēdere ad grauiora. s. ad libū digestoz
 et codicis. Et reddidit ratio quare sit incipie
 dum a leuibus: q; si incipiāt a grauiorib'
 scz ad libū digestoz 7 codicis: vnū de du
 ob' male accidet seu enueniet. q; aut rudis
 ppter nimā difficultatē deseret seu relin
 quet pro: sus studiū: aut si nō deserat hoc
 est si ppter nimā difficultatem nō dimit
 tat studiū cū magno labore qnetiā cū dif
 fidentia: q; nō habebit spem nec fiduciaz
 q vnq; aliqd sciet seu perueniet ad fructū
 sciētie: ad cuius fructū citius puenisset: si
 a leuibus studiū suū inchoasset.

Juris precepta. Quarto dicit q ius
 nostrū ciuile vno de tribus modis accipit

aut p̄cipit vt quis honeste viuatur: aut p̄cipit vt quis alterū nō ledat: aut vnus hō ius suum vniciq; tribuat. de primo ponitur exemplū in glo. q̄ incipit q̄ntū ad se 7c. de secūdo ponit exemplū q̄ non debet vnus alteri iniuriā inferre. vt. ff. e. l. iij. de quo pone exemplū vt in iudice q̄ vniciq; debet suū ius tribuere. put. s. dixi i difinitione iusticie. Huius studij. Quinto dicit in. s. Huius studij. ex quo. s. vidim? quid ē iusticia. Itē ex quo vidimus quot et qualia sunt iuris p̄cepta. Et est sciēdūz vltimo loco q̄ ius nostrum civile in duas partes diuidit. s. in ius publicū 7 p̄uatuū et p̄mo dicit qd̄ dicat ius publicū. Et certe ius publicū dicit illa pars iuris nostri que tractat de vtilitate totius mundi: qd̄ dicit in glosa que incipit Et p̄sistit. Secūdo dicit qd̄ dicat p̄uatuū. Certe ius p̄uatuū dicitur illa pars iuris n̄ri q̄ tractat de vtilitate singulorū: puta vt fundus meus ab aliquo possessus restituat mibi: v̄l puta vt debitor meus qd̄ debet mibi soluat et alia infinita exēpla posses ponere. Tandem dicit ex quo vidimus qd̄ est ius publicum: nūc videndū est qd̄ est ius p̄uatuū. Et sciendū est q̄ ius p̄uatuū est collectūz ex p̄ceptis triū iurū. scz ex p̄cepto iuris naturalis. Itē ex p̄ceptis vel p̄cepto iuris gentiū. Itē ex p̄ceptis iuris ciuilibus: et de his p̄ceptis iuris naturalis gentiūz vel ciuilibus: pone exēpla vt in glosa q̄ incipit In iure em̄. Extra casum nota qd̄ ē iusticia. secūdo nota qd̄ est iurisprudētia. tercio nota qualiter leges sunt docēde. q̄rto nota de cōstantia iuuenū. quinto q̄ vadit plane vadit sane. sexto nota tria iuris p̄cepta. septimo no. ius aliud publicūz aliud p̄uatuū. octauo no. q̄ ius aliud naturale: aliud gentiū: aliud ciuile: 7 oīa ista que sunt in hoc titulo sunt etiam in titulo ff. de iusticia 7 iure.

De iure naturali gentiū 7 ciuili. Cōtinuā ad precedentē titulū i hūc modū. supra titū. p̄xi. habuimus quid est iusticia: itē quid est iurisprudētia

itē qualiter leges sunt docēde. Itē q̄ sunt iuris p̄cepta. Item q̄ nostra scientia legalis diuiditur in duas partes. scz in ius publicū 7 ius p̄uatuū. Similiter habemus qualiter iustinianus in hoc volumine institutionū de iure p̄uato 7 iure publico p̄ponit tractare: 7 dicit q̄ hoc ius p̄uatuū est collectū 7 deriuatū ex p̄ceptis triū iurū. s. ex p̄ceptis iuris naturalis: gentiūz: et ciuilibus. Nūc autem de istis singulis iuribus est videndū. s. de iure naturali gentium 7 ciuili: 7 ponit hec rubrica. Ideo cōtinuatione p̄missa est notandum q̄ hec rubrica habet tres partes. p̄ia de iure naturali. secūda de iure gentiū. tercia de iure ciuili. de sola prima tractat in p̄ncipio vsq; ad. s. Jus autem ciuile. de secūda sola tractat in. s. Jus autē gentiū. de tercia tractat in. s. Cōstat. 7. s. sequē. vsq; ad. s. Sed naturalia quidē. 7. s. sequē. qui incipit Omne autē ius. de secūda autē 7 de tercia scz de iure gentiū 7 ciuili: mixtim tractatur in. s. Jus autē ciuile. vsq; ad. s. Jus autē gentiū. plus tñ de iure ciuili q̄ de iure gentium ibi tractatur. 7 eodē modo de secūda 7 tercia. s. de iure gentiū 7 ciuili mixtim tractatur. s. eo. s. Sed naturalia. s̄m secūdam expositionē illius. s. sed s̄m p̄mam expositionē illius. s. dices q̄ ibi tractatur mixtim de prima 7 secūda parte rubricę scz de iure naturali 7 ciuili. duobus enim modis ille. s. itelligit vt ibi no. in glo. postea arca p̄n. s. q̄ incipit hic. s. p̄t intelligi.

Jus naturale est. hoc principium vsq; ad. s. Jus autē ciuile: de prima parte rubricę tractat. s. de iure naturali. Et diuiditur hoc p̄ncipiū in duas partes. In prima parte sic forma casum. Quidā scolaris rudis accessit ad p̄ncipē iustini. 7 corāz eotalem p̄posuit questionem. Dñe imperator dicte mibi quid est ius naturale. Imperator respondet sibi. Jus naturale est quoddā ius quo iure omnia aīalia sunt instructa 7 perita a natura. i. a deo. vel ius naturale est quoddā ius quo iure natura id est deus oīa aīalia instruxit 7 docuit: 7

in idem per omnia recidit hec positio casus cuius prima bene dico omnia animalia quia non solum habet locum in hominibus sed in omnibus animalibus siue in celo. i. in aere nascantur vt aues: siue in terra vt alia animalia: siue in aqua nascantur vt pisces. videmus enim id est videre possumus omnia animalia nedum homines esse perita huius iuris naturalis.

Hinc descendit. iste secundus ver. Hinc descendit vsq; ibi videmus: ponit duo vltima exempla de hoc iure naturali. Primum exemplum est tale. Etiam hoc iure naturali mouetur masculus ad coniungendum se femelle: vel vir ad coniungendum se femine: que coniunctio vocatur matrimonium s'm iura ciuilia. Secundum exemplum est tale. Iure isto naturali mouetur homo et femina ad precreandos et nutriendos filios. i. liberos. Nam isto iure naturali mouentur homines et femine ad comiscendum se adinuicem: quam coniunctionem faciunt ideo vt liberos procreent: et eisdem liberis precreatis mouentur eodem iure naturali ad eosdem liberos alendos et nutriendos. Extra casum nota ex prima parte qd ius naturale multis modis accipitur: vt notatur in glosa que incipit Ius naturale. Ex secunda parte nota qd matrimonium potest dici de iure naturali gentium et ciuili in glosa que incipit matrimonium.

Sed ius quidem ciuile in hoc § mixtum tractatur de secunda et de tertia parte rubricae. s. de iure gentium et ciuili. Et est sciendum qd iste § vsq; ad §. Jus autem gentium. diuiditur in duas partes principales. In prima assignat vnā differentiam inter ius gentium et ciuile: et hoc vsq; ad versiculū. Jus ciuile que prima pars principalis comprehendit quinque particulas. in prima parte scilicet in versiculo Sed et ius quidem ciuile: assignat aliam dēam similiter iter ius gentium et ciuile: que secunda pars principalis comprehendit quatuor particulas. Ad casum prime partis accedo et dico qd illa pars principalis quinque continet par-

ticulas vt dixi in prima particula. Sic forma casum. Quidā scolaris accessit ad principem et talem proposuit questionem. Domine imperator: dicite mihi que differentia est inter ius gentium et ius ciuile: et ideo quero quia volo vnus ius ab alio scire discernere. Imperator respondet: amice dico tibi qd omnis populi qui vtuntur iure scripto iure non scripto pro parte vtuntur suo proprio iure. s. ciuili: et pro parte vtuntur iure communi omnium hominum. Secundo dicit scolaris: domine imperator: vos loquimini sic obscure qd non intelligo vos: quid est hoc dicere qd omnes populi qui vtuntur iure scripto et iure non scripto: pro parte vtuntur suo proprio iure: et pro parte vtuntur iure communi omnium hominum. dicit imperator: qd dixi tibi qd vtuntur pro parte suo proprio iure sic intellige: qd ius qd sibi facit quilibet populus illud est proprium ius illius populi vlt civitatis. id est appellatur ius ciuile id est ius proprium illius civitatis: puta statuta municipalia que in singulis civitatibus fiunt. Tercio dicit imperator: qd illud ius quo vtuntur omnes gentes de mundo naturali ratione id est discretione est inductum appellatur ius gentium. i. ius quo omnes gentes de mundo vtuntur: et sic ammodo aperta est differentia inter ius gentium et ciuile: quia ius ciuile est proprium cuiusque civitatis: ius vero gentium est commune omnibus. Quarto dicit iustinianus non solum quidem alij populi vtuntur pro parte iure proprio. i. ciuili: et pro parte iure communi omnium hominum. i. iure gentium: sed etiam populus romanus hoc ideo facit quia pro parte vtuntur suo iure proprio. i. suis propriis statutis: et pro parte vtuntur iure communi omnium hominum. i. iure gentium. Quinto respondet imperator: quidam tacite obiectioni: quia possent aliqui dicere domine imperator: vos fecistis mentionem nunc de iure gentium et ciuili: dicatis de natura vtriusque iuris. dicit imperator: excusando se: ego hoc dicam in competenti loco. s. in §. penul. vbi dicit qd ius gentium est inmutabile: et ius ciuile

mutabile: fm expositionē istī? .s. vel alio modo intellige istam quintam particulā vt in glo. que incipit. s. iure gentiū: 7. hoc totum in prima parte principali. In secūda parte assignat iustinianus secundam differentiā inter ius gentiū 7. ciuile: que secunda pars cōtinet. iij. partes vt. s. di. xi: 7. prima particula hoc dicit: q̄uis ius gentium non habeat denominationem ab aliqua ciuitate: quia nō dicitur ius gētiū romanorū: vel ius gen. bonorū. tamē ius ciuile habet denominationē ab ea ciuitate in qua factū est: vt ecce statuta que fiebant apud ciuitatem athenarum p̄ alios sapientes. s. solonem 7. draconem possunt dici ius ciuile atheniensīū. Secundo adducit sile q̄ statuta facta rome possunt dici ius ciuile romanorū vel ius ciuile qui ritum: quia romani appellabantur quirites a quodam eorū rege qui quirinus appellabatur. Tercio dicit: s̄ quid dicemus si simpliciter dicitur ius ciuile: nec addat nomen ciuitatis in qua factū est illud ius de quo iure intelligemus. responsio: p̄ excellentiam intelligitur ius ciuile de iure ciuili romanorū. i. de statutis eorū. Quarto adducit simile: ecce cum dico poeta: rei non addo nomen ppriū: p̄ excellentiam intelligitur de homero apud grecos: vel de virgilio apud latinos. Extra casū nota in primis duas differentiās inter ius gentium 7. ius ciuile. Itē nota q̄ hec verba ius ciuile multis modis accipiuntur. vt no. in glo. que incipit ibi Et sunt statuta. Itē nota q̄ populus vtitur iure scripto 7. non scripto 7. populus romanus et populus bonorū. 7. multi alij: alij neutro iure vtuntur vt homines siluestres: alius populus vtitur t̄mmodo nō scripto vt veneti. Quarto nota q̄ ius gentium naturali ratione est inductum seu naturali discretionē. Nam propter discretionem quam dedit deus hominibus: ipsi aliqua statuerunt inter se puta vt parenti pareatur. i. obediatur: vt iniuria propulsari possit: et alia multa que habes j. p̄xi. s. 7. ff. de iu.

sti. 7. iur. l. fi. in fi. cum se. l. 7. l. ex hoc iure gentium. Ius autē gentiū. q̄uis in superiori. s. tractauerit de iure gentium 7. de iure ciuili: quia t̄m de iure gen. non tractauit ibi plane: ideo plenius hic tractat repetendo etiam de eo quod dixerat. 7. diuidit hunc. s. in. iij. partes. In quarum prima parte dicitur q̄ ius gentiū est cōmune omnibus hoībus de mundo. Secūdo reddit rationē quare ius gentium fuit inductū: que ratio talis est: homines indigebant aliquibus statutis 7. ideo multa iter se statuerunt que dicuntur ius gentium: 7. maxime bella 7. captiuitates 7. seruitutes que sunt a iure gentiū: que seruitutes sunt contrarie iuri: quia de iure naturali omēs homines liberi nascebantur. Tercio dicit q̄ ex hoc iure gentium sunt introducti quasi omnes contractus de quibus ponit multa exempla in textu. Extra casum no. q̄ de iure naturali omnes homines erant liberi et liberi nascebantur. Secundo dicit q̄ ex hoc iure gentium omnes quasi contractus sunt introducti. Constat autem ius nostrum 7. c. Vidimus de iure naturali in princ. huius titi. Item vidimus de iure gen. s. s. p̄xi. Item vidimus de iure gen. 7. ciu. mixtim. s. s. Jus autem ciuile vsq̄ ad. s. Jus autem gentium. sed quia de iure ciuili non plene tractatū est in hoc. s. 7. sequenti. vsq̄ ad. s. Sed naturalia. Et sciendum q̄ iste. s. vsq̄ ad. s. Ex nō scripto. diuiditur in. xvj. partes. In p̄ia parte dicitur q̄ ius nostrum ciuile diuiditur in duas partes scilicet in ius scriptum: et in ius non scriptum: 7. hoc ad similitudinem grecorum qui similiter iure scripto et iure non scripto utebantur. Secundo dicit: primo est videndum de iure scripto. Et est sciendum q̄ ius scriptum cōstat ex sex partibus iuris. scilicet ex iure 7. plebiscito: ex senatusconsulto. ex principum placitis: pretorum edictis: et ex responsis prudentum. Tercio dicit quid est lex: certe lex dicitur illa quam romanus populus faciebat consule sena-

torum interrogante populum: vt ecce qñ emergebat aliqua questio que nõ erat soluta per aliquã leges: populus pulsabat cum campana ad arengam: ad arengam ad arengam: et sic cõgregabat ppls romana et dicebat populo ibi congregato. Domini mei talis questio emergit de nouo quã questione nõ reperimus decisã in nostro iure: placet ne vobis q ad decisionem illius ita et ita statuatur et ppls simul vel diuisim clamabat: vel clamabãt dicẽtes sic fiat vel sic fiat: et sic illud taliter cõstitutum dicebatur lex. Quarto dicit qd plebiscitũ et certe plebiscitũ dicit illud ius qd plebs romana faciebat tribuno plebeiorũ interrogante plebẽ. Ecce em̃ qñ emergebat aliqua questio pertinens ad plebẽ seu plebeios que nõ erat soluta p legẽ aliquã: pulsabatur cũ quadã alia cãpana ad arengam ad arengã: ad arengã: et sic cõgregabatur plebs romana: et sic tũc surgebat magistratus scz tribunus plebis: et dicebat plebi talis questio emerit: placet ne vobis q ad decisionem illius sic vel sic statuatur: et ipsi clamabant dicẽtes sic fiat sic: ergo illud taliter constitutum appellatur plebiscitũ. Quinto dicit. dicimus q lex fit a populo: et plebiscitum a plebe. Sed que differentia est inter plebiscitũ et plebẽ. Responsio: populus est genus q appellatõe populi oēs ciues romani cõtinent. s. nobiles et patricij et senatores et ignobiles. Sexto respõdet cuidam tacite questioni: nã posset aliquis dicere: nunqđ tantũ valent plebiscita qstũ leges: et dicit q sic ex quo fuit facta quedã lex q appellatur hortensia in qua cõtinet q plebiscita obtinẽt vim legum. Septimo quid est senatusconsultũ: et certe senatusconsultum est statutũ a senatoribus cõpositũ siue leges a senatoribus promulgat. Octauo respõdet cuidã tacite qstioni: nã aliqđ posset dicere senatuscõsulta vidẽt supflua nõne sufficiebãt leges et plebiscita. Rõdet dicẽs q senatuscõsulta nõ sũt supflua: nã populus romanus erat intĩm augmenta-

tus q erat quodammodo impossibile q semp qñ debebãt fieri aliquę leges nouę q ppls et plebs pggari posset: et id vtile fuit visum ppls q senatores possent iura condere sine populo et plebe: sic qñ congregabatur populus consul senatorũ interrogabat. Nono quid est principis placitum: dicitur lex imperialis: nam qd principi placuit p lege seruat. Decimo respõdet cuidã tacite questioni: nam potest aliquis querere quare princeps potest leges facere. Responsio. qd populus romanus transfudit in eũ principẽ omne ius et imperium et maxime potestatem legis condende. Undecimo dicit q imperator potest facere leges vt dixi: ergo id qd instituit imperator suatur p lege: etiã si in modũ epistole faciat. vt. j. de his qui sui vel alieni iuris sunt. s. si. vel ita si inter litigantes cognouit et diffinitive pronunciauit: volens q illa sententia esset lex. vt. C. de legi. et cõstitu. l. si. vltiã si arponat in lege quã facit hoc vocabuluz edictal vel edicto. vt. C. de secũ. nupt. l. hac edictali. Duodecimo q leges imperiales pprie appellantur constitutões. Tredecimo dicit q legũ siue cõstitutionũ imperialiũ quedã sunt personales quedã generales. Personales dicuntur que ad alias personas extenduntur. vt ecce si alicui ob meritũ. i. ppter suũ meritum princeps indulget. i. pepercit: qd deliquit cõtra principem: et princeps videns istũ q bene sibi seruiat dat sibi suam gratiã. Ista gratia quam dat sibi princeps nõ transit ad aliam personam: deo dicitur in textu q priuilegiũ personale nõ transgreditur personam cui tale priuilegium cõceditur. Alie vero generales cõstitutiones sunt in omnibus alijs hominibus. Quattuordecimo dicit de magistratũ siue pretorũ edictis dicẽs q pretorũ edicta obtinent vim legum: etiã dicit q hoc ius pretorium potest etiam honorarium appellari ab honore ipsorũ predictorũ qui faciebãt hmoi ius. Quintodecimo dicit q isti ptores romani erant multi: et ex his erant quidã q appel-

labantur ediles curules qui similiter faci-
ebant suas leges super certis articulis vlt
capitulis que leges sūt pars iuris prōrij.
Sexdecimo dicit que sunt respōsa prudē-
tum: r. certe respōsa prudentum dicantur
sentētie r. opīniones illoꝝ sapientū roma-
norum quibus pmissum erat a pncipe iu-
ra cōponere q̄ iuriscōsulti appellabantur:
que respōsa eoz tantā habebāt potestātē
q̄ nullus iudex poterat ptra eoz responsa
semel pñūciare. Extra casum nota q̄ ius
aliud scriptū: aliud nō scriptū: r. partes iu-
ris scripti sunt sex. Item nota differentiā
inter populū r. plebē. Item nota q̄ mul-
titudine hoīm cū difficultate cōgregat. Itē
nota q̄ legū impialū alie generales alie
personales siue speciales sunt. Itē nota
de honore p̄toris. Item nota de autorita-
te iuriscōsultoꝝ quibus erat pmissum iu-
ra condere vt vulpsia. r. paul. seu ola affri-
canus: isti iuriscōsulti habebāt in ap̄maz
auctoritatē r. de pluribus alijs sapiētib⁹.
vt patet. ff. de origi. iur. l. ij. §. post origi-
nem. Ex non scripto. Vidimus de
iure civili scripto. a. §. precedenti vsq; hīc:
nūchic sequitur videre de iure civili non
scripto. Et est sciendū q̄ iste §. vsq; ad §.
sed naturalia diuiditur in duas ptes pnci-
pales. In p̄ma parte dicit q̄ ius non scri-
ptum est illud qd̄ vsus populi romani vlt
alterius populi approbat r. obfuar qd̄ ius
quīs in scriptis nō sit redactū tñ obtinet
vires r. vicē legis scripte. Secundo reddit
rationē quare ius civile in duas partes di-
uiditur. s. in ius scriptū r. in ius nō scriptū
vt. §. Constat. r. est ratio q̄ leges romāe
habuerūt originē a duabus ciuitatibus
grece. s. lacedemonia que vtebat iure nō
scripto. i. p̄suetudine vel vsu: r. habuerūt
etiā ortū leges romane ab athenis q̄ vte-
batur iura scripto. Extra casuz nota de au-
toritate p̄suetudinis. Item nota q̄ leges
habuerūt originē a grecis vt patet. Sz na-
turalia. Itē §. dupliciter potest intelligi
vno modo vt faciat differentiā inter ius
naturale qd̄ est cōe oībus aīalibus qd̄ est

immutabile: r. ius civile cuiusq; ciuitatis
quod est mutabile. Ecce em̄ ciuilia iura et
statuta alicuius ciuitatis romane vel alte-
rius tolluntur p̄ nouā cōsuetudinē cōtra-
riam. Alio modo potest intelligi vt diffe-
rentiam faciat inter ius gentiū qd̄ est cōe
oībus hoībus ex vna parte r. ius civile ex
alia parte. Extra casum nota q̄ iura natu-
ralia vel gentiū imutabilia sunt: sed ciui-
lia iura mutari possunt r. sunt mutabilia.
Omne autem. In hoc §. de iure civili tra-
ctatur r. sic d̄ tertia parte rubricē: r. dicitur
q̄ totuz nostrū ius civile diuiditur in tres
partes: in prima parte tractatur de p̄sonis
in secūda de rebus: in tertia d̄ actionibus.
Secūdo dicit: primo videamus de perso-
nis tanq̄ de dignioribus. Et reddit ratio-
nem quare primo de personis est videndū:
queratio talis est: quia nihil potest scire
iura nisi primo sciremus de personis r. de
conditionibus personarum: quarum per-
sonarum causa seu gratia r. earum fauore
iura condita r. composita sunt. et nota §.
optimuz. Item nota q̄ de personis tracta-
tur in toto isto primo libro: circa quas per-
sonas ponuntur tres diuisiones. Prima §.
titu. j. secūda §. de his qui sui vel ali. iu.
sunt. in p̄nc. tertia de tutelis §. in p̄nc.
De rebus tractatur in secūdo libro §. de
rerum diuisione. r. in tercio libro vsq; ad
titu. de obligatio. circa quas res ponitur
similiter triplex diuisio. Prima §. de re. di-
ui. in p̄nc. vbi dicit alie sunt in nostro pa-
trimonio: alie extra nostrum patrimoniu.
Secūda quia alie communes r. c. vt co-
titu. de re. diui. §. j. Tercia §. de rebus cor-
poralibus r. incorporalibus in p̄nc. r. eti-
am tractatur in predicto titulo de re. diui.
r. in sequenti qualiter acquirantur rerum
dominia de iure gentiuz: r. qualiter de iu-
re civili. De actionibus autem r. earū ma-
tribus. scilicet de obligati. r. etiam de act.
crimi. priuatorum r. publicorum delictoz
tractatur §. de obligati. cum sequenti bus
titulis. vt §. de publi. iudicijs guillemus
accursij.

De iure personarum Rubrica.

a **L**ecipe continuationem huius tituli et superioris. §. h. dicitur in septem partes. In quarum prima parte ponitur quedam diuisio personarum: quae diuisio talis est. Dicit enim quod omnis homo de mundo aut est liber aut seruus. secundo dicit quod est libertas. Tunc libertas est quedam potestas concessa hominibus a iure naturali quae consistit in hoc ut ipsi homines possint facere quicquid voluerint nisi efficiantur serui. ut. i. in regentium: vel nisi se faciant seruos de iure civili. tercio dicit quod est seruitus: et dicit quod cum ius gentium multa statuerit: iuxta hoc est vnum statutum et vna constitutio ordinata a iure gentium. ut quod sit subiectus alteri et subiciatur contrarium iuri naturali: quod secundum ius naturale omnes homines liberi vocabantur et nascebantur quarto dicit quod serui habeant hoc nomen serui: et certe serui dicuntur non a seruiendo sed a seruando: nam olim et in tempore praeterito si aliquis capiebat aliquem hominem in praesilio siue in bello: plerumque imperatores praecipiebant captiui. id est illi qui illum hominem in bello ceperat ne occideret illum hominem captiuum sed venderet vel seruaret. quinto dicit quod serui qui captiui in praesilio possunt etiam appellari mancipia quae cum manu capiuntur in praesilio. sexto dicit quod quidam non sunt serui ab ipsa natiuitate sed postea efficiuntur: quod accidit. id est. euenit quibus de iure gentium: ut quum aliquis capitur in praesilio non efficitur seruus captiuis. quibus de iure civili ut quum liber homo patitur se vendi: eo pacto ut partes praecipuas habeat. ut si vado ad aliquem hominem et sibi dico veni ego sum liber sed non habeo pecuniam: scio etiam quod tu modicam pecuniam habes sed scis quid faciemus. Inueni vnum emptorem et dic quod tu habes vnum seruum et tu me vendas illi: sed tu iurabis mihi quod de praecipuo quod habebis de me mediam partem mihi trades: et alius dicit quod vult iste talis homo liber qui passus est se vendi dari et accepit partem praecipuas de eo ipse efficitur seruus de iure civili: et efficitur emptoris septimo dicit quod inter seruos nulla differ-

tia est: quod tantum est seruus vnum quam alter: sed inter liberos multe sunt differentiae. quod quidam sunt ingenui: quidam libertini: quidam latini: quidam dediticij ut in duobus sequentibus titulis patet. Nota quod totus iste titulus est bonus etc.

De ingenuis Rubrica.

c **C**ontinuatio istius rubricae patet ex fine superioris tituli. h. dicitur in septem partes. In prima parte dicitur quod si aliquis nascatur ex patre et matre ingenuis: siue ex patre et matre libertis: siue nascatur ex vno ingenuo et altero liberto quod nihilominus ingenuus est ab ipsa natiuitate. Secundo dicit idem est. id est. quod est ingenuus si nascatur ex patre seruo et matre libera. id est. ingenua vel liberta: quod ingenuus est idem quod liber: etiam libertus est seruus effectus liber per manumissionem. Tercio dicit idem est. id est. quod quis est ingenuus si nascatur ex libera matre et certa et incerto patre: ut is qui nascitur ex meretrice ille est ingenuus quod nascatur ex matre libera si libera sit: et incerto patre quod ignorat quis sit eius pater: quod cui pater est populus pater est sibi nullus. Quarto dicit quod si mater fuerit libera tempore quo peperit: quibus fuerit ancilla tempore quo grauida erat: tunc is qui ex ea nascatur est ingenuus. id est. liber: quod ingenuus est qui ut statim natus est liber est: et ratio dubitandi erat quod videbatur quod natus ex ea esset seruus: quia quum ipsa illum concepit erat serua: sed decidit in contrarium. Quinto dicit quod idem est econtra ut si quum ipsa illum pariebat erat libera et quum ipsa illum concepit erat serua quod nihilominus ipse est liber Sexto dicit: quid autem dicemus si tempore quo concepit an vera erat ancilla et tunc fuit manumissa et aliquo tempore stetit in libertate: postea facta est ancilla de nouo ita quod tempore partus inuenit sibi ancilla: an is puer qui nascitur ex ea erit ingenuus. id est. liber: et dicit quod sic: quod sufficit ei qui in ventre est etc. ut in textu. Septimo dicit in §. l. cum autem quod si aliquis liber homo possidet tanquam seruus et

postea manumittitur: talis manumissio
 nō nocet ei vt ob hoc. i. ppter seruitutem
 aliquā fiat qn sit libertus: qz nec pmo ve
 re seruus erat s; ingenuitate suā retinebat
 Extra casuz no. q̄s dicit ingenuus vt in p
 senti. secūdo nota qz partus sequit ventrē
 tercio nota qz qñq; pater est incertus. q̄rto
 no. qz nō debet calamitas seu miseria ma
 tris nocere ei q̄ in vtero est. q̄nto no. qz sus
 ficit medio tpe matrē fuisse liberā. .i. inter
 conceptū cōceptōem ⁊ partū. vltio no. qz
 manumissio facta de facto nō nocet inge
 nuitati.

De libertinis

a **L**cipe cōtinuatōem ex eo qz habu
 isti. s. ti. j. Et nota qz libertus ⁊ li
 bertinus idē est. Libertini. p̄in
 cipium huius ti. vsq; ad. s. Libertinoruz
 diuiditur in. viij. partes. In p̄ma dicitur
 qz libertini sunt illi q̄ vere erāt serui ⁊ ma
 numissi sunt p̄ dñs suos. Secundo dicit
 quid est manumissio: de q̄ in prima parte
 habita est mētio. Et certe manumissio di
 citur qñ dñs dat libertatē seruo: naz ante
 q̄ manumittat seruus est in ptate dñi sui
 Sed postq̄ ip̄e seruus est manumissus ip̄
 se liberat ab illa potestate. Tercio dicit qz
 manumissio est p̄mitus. .i. p̄mo inuenta a
 iure gen. nō aut a iure naturali: qz ius na
 turale p̄mo fuit q̄ ius gentiū: ideo fm ius
 naturale oēs hoies erāt liberi ⁊ sic nō erat
 cognita fuit: ⁊ p̄sequēs nec māumissio
 sed postea p̄ ius gentiū seruitus ⁊ manu
 missio est inuēta. Quarto dicit qz ex p̄dicti
 que supiori parte dicimus patet qz fm ius
 naturale vnū erat genus hoim. .i. qz erant
 hoies liberi: sed postea p̄ ius gentiū cepe
 runt esse tria genera hoim. .i. ingenui siue
 liberi. Item liberi. .i. illi q̄ p̄mo fuerūt ser
 ui ⁊ postea manumissi sunt. Quinto dicit
 in. s. Quidē qz manumissio seruoꝝ potest
 fieri qñq; modis: nā qñq; potest fieri ma
 numis. in ecclia corā epo ⁊ populo. vt. ff.
 de his qui in ecclia s; manumittunt. p̄ to
 tum ti. qñq; potest fieri manumissio vin

dicta. .i. cū quadā vīrga pcutiendo ter sup̄
 illū quē māumittit dicēdo ter aio te libez
 aio te libez: aio te libez: ⁊ ista māumissio
 fit causa cognita corā iudice. Et in iudicio
 qñq; potest fieri manumissio in p̄sentia
 amicoruz: vt qñ dñs manumittit seruū suū
 cōuocatis amicis suis ⁊ in p̄sentia eorum
 qñq; potest fieri manumissio p̄ epistolam
 seruo suo missam: vt qñ dñs mittit litterā
 siue epistolā seruo suo in qua ep̄la ptinet
 qz ip̄e emit seruū quē manumittit ⁊ dat si
 bi libertatez: vel in qua ep̄la dicitur volo
 serue mi qz decetero sis liber: tūc valet ta
 lis manumissio: qñq; manumissio relinq̄
 tur in testamēto vel in codicillis vel alia
 quacūq; volūtate. Sexto dicit qz serui nō
 solūmodo efficiūtur liberi quinq; modis
 sed etiā sine manumissione: q̄ modi in ve
 teribus ⁊ nouis cōstitutionibus continen
 tur: ⁊ pone exempla vt in glo. Septimo
 dicit qz solis dñs licitum est seruos suos
 manumittere. Octauo dicit qz qñ manu
 missio fit corā iudice nō est opus tūc qz u
 dex sedeat: sed etiā eo ambulāte ad balne
 um ad spaciū vel ad theatrū. .i. ad locum
 publicū ciuitatis vel ad aliū locuz potest
 fieri coram ip̄o manumissio. Extra casum
 nota primo ex prima parte quid dicatur
 libertas. ex secunda parte nota quid dica
 tur manumissio. ex tertia parte nota a quo
 iure trahit originem manumissio ⁊ serui
 tus. ex quarta parte nota tria genera ho
 minum. scz liberi serui ⁊ liberi. ex quinta
 parte nota quibus modis manumissio fi
 at. ex sexta parte nota qz etiā sine manu
 missione serui efficiuntur liberi. ex septia
 parte nota qz solus dñs manumittit. Itē
 dñs appellatur manumittens. ex vltima
 parte nota qz in volūtaria iurisdictōe non
 est opus iudicē sedere p̄ tribunali. .i. in tri
 bunali: qz ibi ly p̄ accipit p̄ in. Libertino
 rum. Supra in p̄in. huius tituli est habi
 ta mentio de libertinis: ideo de libertinis
 adhuc p̄sequitur. Et est sciēdum qz iste. s.
 diuiditur in sex partes. In prima dicitur
 qz iure antiquo erant tria genera libertino

rum: nā quidā erāt serui manumissi q̄ ple
nam p̄sequēbant libertatē: z illi appellabāt
latini: z isti latini fuerūt inducti p̄ legē iuliā
norbanā: quoz talis erat stat⁹ seu cōditio
q̄ in vita seu dū viuebāt erant liberi: z in
morte seu dū moriebāt fiebāt sui. Quidā
cōsequēbant mi norē libertatē: z illi appella
bant dediticij q̄ si dediti z dati fuituti: ser
uiebāt eī q̄ diu viuebāt. i. durāte vita eo
rum serui: morte fiebāt liberi: z peculium
eoz remanebat heredibus: z isti fuerūt in
ducti p̄ legē eliacētīā: z hāc legē statuit rex
romanoz q̄ eliacētius dicebatur: latinos
aut fecit romanoz q̄ iulius dicebatur.
Norbanus rex romanoz fecit latinos qui
statuit q̄ quicūq̄ subiugaret de nouo ro
mano imperio esset in vita sua liber: z in
morte eēt suus: z peculium ipsius romanis
assignaret. Dediticioz aut pessima erat
cōditio: z p̄pter hoc abiit in dissuetudinē
id est recessit a p̄suetudine z amplius non
est p̄suetudo q̄ sint tales hoīes dediticij.
Latinoz aut p̄ditio parū frequentabatur
in orbe vel in vrbē: z p̄pter hoc iustinian⁹
volēs oīa augere z augmētare z reducere
in meliorē statū fecit duas cōstitutiones
vnam scz. C. de lat. lib. tollē. l. vnica. aliā
C. de dediticia liber. tollē. l. vnica. In
quib⁹ p̄sonibus cauet q̄ hodie dediticij
et latini nō hēant locū nec sunt in vsu: s̄
q̄libet q̄ manumittit efficiat eodē modo.
Et dñs q̄ manumittit appellat patronus
z ille q̄ manumittit appellat libertus: q̄ si
a seruitute liberatus: z hoc quidē erat iu
re antiquissimo anteq̄ veniret p̄dicta pra
ua cōditio. s. latinoz z dediticioz. Tercio
dicit dediticios esse sublatoz p̄ p̄dictā cō
stitutōez. sic. C. de dedit. liber. tollē. l. vni
ca. que cōstitutio est vna de q̄nquaginta
decisionibus quam p̄stitutōem cōposuit
etiam Iustinianus. s. ex cōsilio tribunia
ni peritissimi viri q̄storis nr̄i. Quarto con
cludit dicēs q̄ oēs manumissi plenā liber
tatem hodie cōsequūtur: nec refert. i. non
est differētia cuius etatis sit manumittēs
id est ille q̄ manumittit: nec etiā refert per

quem fiat manumissio: cū multi sint mo
di manumittēdi. vt. s. e. ti. §. Multis. in
prin. Ultimo dicit q̄ nos habemus. s. e.
§. multis. q̄ multis modis pōt fieri ma
numissio hoc amplius. Et est sciēdum q̄
hodie sunt multi modi siue casus in qui
bus serui plenarie efficiuntur liberi: q̄nq̄
etiā sine manumissioe in quibus casibus
olim. i. in tempore p̄terito fiebant latini.

Nota qui dicant latini z q̄ dediticij: et
qualiter sunt sublato. Itē nota de iure pa
tronatus. No. q̄ sola libertas ro. hodie
est in vsu.

Et ex quibus causis manumit
tere nō possunt. Continua vt patz
in principio ti. z expone sic rubri
cam. Videamus de his causis quibus. i.
in quibus dñi nō possunt manumittere.
Et est notandum q̄ in hoc titulo ponūtur
duo casus speciales in quibus dñs non po
test seruos suos manumittere. Primus
q̄ in fraudez creditoz fit manumissio qz
tunc non valet. Exemplum vt q̄ aliquis
debitor debet aliquā pecuniā z nihil ha
bet in bonis: vel saltē nō habet bona suf
ficiētia ad soluedūz suis creditoribus nisi
vendat vel det insolūtū seruos: z istos ser
uos manumittit vt illos nō det suis credi
toribus insolūtūz: z vt eos creditores fru
stret debito suo: tūc talis manumissio nō
valet: qz est facta in fraudē suoz creditoz
id est vt fraudet seu defraudet suos credi
tores debito: nisi in casu. s. q̄n ip̄e dñs in
stituit seruū suū heredē z liberū cum esse
vult. vt i. pn. ti. vsq̄ ad. §. Eadē lege. Se
cūdus casus est q̄n dñs est minor. xxy. an
nis: qz similiter non valet nisi in casu. scz
coram iudice z causa cognita fiat manu
missio. vt. j. §. Eadē. vsq̄ in fi. tit. Non
tamen cuiq̄. Diuiditur principiū huius
ti. vsq̄ ad. §. Eadē lege: i. quattuor partes
in prima dicitur q̄ quis videatur ex his q̄
supra titulo pximo habuimus: q̄ quilibz
possit seruū suūz manumittere. Tū scien
dum est q̄ nō est licitū cuiq̄ volēt manu
mittere seruū suū: illuz manumittere. Et

certe in primis: si habeo creditores et in eorum fraudem suos meos manumittam ut efficiar non soluendo nil ago. et hec est prima pars. Secundū pone: domine iay video q̄ regulariter statutum est q̄ debitor manumittens in fraudem creditorum nil agit: p̄ deo que fuit ratio huius statuti. Ad hoc rñdet iusti. dicens. amice: ratio huius statuti ē q̄ in hoc q̄ debitor in fraudem creditorum manumittit: lex eliacētia impedit libertatē. sed dñe p̄ deo nunq̄d generaliter hec regula est vera: ita q̄ nullam patiat instantiā. Ad hoc rñ. iusti. et dicit q̄ non. nam certe licitū est dño q̄ soluendo non est seruū suū cū libertate in testamento suo heredē instituere: licet hoc in fraudē faciat creditorum: ut iste seruus fiat liber heresq̄ necessarius dño suo: et hoc ē verum si nullus alius institutus fuit in illo testamento: aut forte q̄ institutus morte preuentus est: aut qualibet alia causa impeditus heres existere non potuit: aut forte noluit. et hoc eadē lege eliacētia prouisum est: ut liceat dño qui soluendo non est seruū suū sibi heredē necessarium instituere. Et dñe p̄ deo que est ratio legis eliacētie ut permittatur in casu isto domino seruū suū manumittere. Et rñdet iustitia. certe amice optima fuit ratio: multum enī p̄spiciendū erat ut egeni hoīes quibus nullus heres esset extiturus: saltem seruū suū heredē habeāt necessarium qui quidem seruus heres institutus creditoribus dñi possit satisfacere vel si ipse nō satisfecerit: creditores res hereditarias nomine serui instituti distrabant: ne memoria defuncti si noīe ipsius res hereditarias distraberent quadam iniuria afficiat. et hec dicuntur vsq̄ ad illum. §. Idemq̄ iuris etc. Hic reuertitur ad exceptionem et de ea exemplificat exponens qualiter intelligatur. An pone. sic casum. Domine iam video q̄ licet dño qui soluendo nō est seruū suū cū libertate heredem instituere Sed ponamus q̄ aliquis instituat seruū suū heredem nulla facta mētionē liber

tatis: nūquid valebit talis institutio. Ad hoc respondet iustinianus q̄ sic. nam certe idem iuris erit quando aliquis seruū suū heredē instituit omīssa datione libertatis: ac si tandem causa libertatis expressa instituisset: et hec nra cōstitutio nō solū in domino qui soluendo non est quadam noua humanitatis ratione: sed et in quolibet domino seruū suū instituente generaliter constituit: ut ipse seruus institutus ex ista institutione beneficium libertatis consequatur: licet dominus ipm instituendo libertatem nō expressit: cum non videatur verisimile dominū qui seruū suū sibi heredem elegit voluisse ipsum in seruitute remanere: licet dationes libertatis pretermiserit: et ita neminem sibi heredem existere. Sed pone. dñe vos dixistis mihi supra q̄ debitor qui manumittit in fraudem creditorum nil agit. p̄ deo exponatis mihi regulam istam et dicatis mihi quis in fraudem manumittere dicitur. Ad hoc respondet iustinianus et dicit Amice certe ille dicitur in fraudem creditorum manumittere qui iam eo tempore quo imponit libertates est soluendo s; post per dationem libertatis desinit esse soluendo. et hec sunt vera de rigore iuris. Idem ualuisse tamen uidetur de equitate nō aliter reuocari libertates nisi debitor manumittens animū fraudandi habuerit: quibus bona eius creditoribus nō sufficiant. Sepe enī sperant homines plus habere in suis facultatibus q̄ habeant: sic igitur tunc demum intelligimus libertates datas ab eo reuocari posse qui soluendo non est: cū utroq̄ modo creditores fuerint defraudati: ex consilio manumittentis et re ipsa. i. quia sicut ipse manumissor eos fraudare proposuit: ita in rei ueritate fraudati sunt ambo: ita q̄ iam datis libertatibus bona eius creditoribus non sufficiant. et hec dicuntur in prima parte principali vsq̄ ad illum. §. Eadem. l. elia. Hic incipit secunda pars principalis in qua tractat de impedimēto manumissionis quod interue-

nitratione minoris etatis: et in parte ista ita procedit. primo ponit statutum legis eliacae. secundo enumerat iustas causas manumissionis. tercio remouet quandam dubitationem circa causas manumissionis incidentes. quarto opponit allegando contra statutum legis eliacae. et postea ponit duas rationes in contrarium pro eadem lege ultimo eligens mediam viam soluit: et ita haec secunda pars principalis quattuor habet particulas que facti in littera per se patent. Pone igitur sic casum in prima parte. Domine iam vidi vnum impedimentum manumissionis quod interuenit ratione fraudis: nunquid est adhuc aliquod aliud impedimentum quod obest manumissioni. Ad hoc respondet iustinianus quod sic. nam certe eadem. l. elia. statutum est de minoribus. xv. annorum non aliter posse seruum suum manumittere: nisi iusta causa manumissionis fuerit apud iudicem approbata. et haec in prima particula secunde partis. Sed pone, domine pro deo dicatis mihi que sunt iuste cause manumissionis. Ad hoc respondet. amice: iste cause manumissionis sunt iuste: veluti si quis habeat filium vel filiam naturalem: etiam aut fratrem vel sororem: aut nutricem: aut pedagogum: aut educatorem suum: aut eum qui eum aluit: et velit eum manumittere: aut si quis velit collactaneum suum manumittere. aut seruum suum gratia procuratoris habendi manumissus non minoribus. xvij. annis manumittat: vel si velit manumittere ancillam ut eam ducat in uxorem: nam certe omnes iste cause iuste videntur: ita tamen in hoc casu minori. xx. annis ancillam suam manumittere permittitur si intra. vii. menses a tempore manumissionis connumerandos uxorem ducat: nisi aliqua iusta causa superueniens matri impediatur. et haec continentur in secunda particula huius secunde partis principalis usque ad illud. §. Semel. Hic incipit tertia particula in qua sic pone casum. Domine iam video quod non licet minori. xx. annis. seruum suum

sine iusta causa manumittere. §. ponam quod aliquis minor. xx. annis. volens manumittere seruum suum allegabat iustam causam coram iudice: quod seruum illum quem voluit manumittere fuit sibi socius in armis vel in scolis: et iudex illam causam tanquam iustam approbavit: vnum talis minor suo imposuit libertatem. postea precedente tempore apparuit illam causam fuisse iniustam. Nunquid occasione illius cause non iuste poterit libertas data reuocari. Ad hoc respondet iustinianus. quod non causa enim a iudice approbata siue iusta siue iniusta fuerit: nunquam postea retractabit et hoc in tertia particula usque ad illud. §. Cum autem certus modus. Hic incipit quarta et vltima particula vltime partis principalis in qua sic pone casum. Domine iam video quod statuit lex eliacentia circa minores manumittere suos suos quid videbit vobis de statuto. l. elia. nunquid hodie obseruandum est. Ad hoc respondet iustinianus. dicens. Amice: certe vobis videbit prima facie statuto. l. eliacae. quoddam ius intollerabile emergere: cum enim minoribus viginti annis auctoritate legis eliacae. certus modus manumittendi sit statutus: ex hoc statuto contingebat ut licet minor qui. xiiij. annos impleuerat testamentum posset condere: et in eo heredem instituire sibi et legata relinquere. si tamen adhuc minor. xx. annis. fuerit libertatem vni seruo dare non poterat: quod non videtur aliquatenus ferendum: cum enim homini minori omnium bonorum suorum libera dispositio in testamento concedatur: satis videtur absurdum quod ei beneficium manumittendi denegetur: quare enim non similiter ut in ceteris res suas ita et in seruos in vltima voluntate quemadmodum voluit disponere conceditur: ut ipsius libertatis beneficium possit impartiri: hoc non videtur rationi consentaneum. Veruntamen cum libertas inestimabilis sit: et idcirco minori. xx. annis. esse prestare seruis suis antiquitas prohibuerit: ideo nos his rationibus moti quodam modo viam mediam elegimus: et non aliter minori. xx. annis. concedimus posse dare suo testamento libertatem: nisi compleuerit. xvij. annis. et par

¶ vij. an. tetigerit. cū enī antiq̄tas huius modi etatis hominibus pro alijs in iure postulare concesserit: non videmus rationē cur stabilitas iudicij sui intātū eos iuuare nō credatur: vt saltez in. xl. etate cōstituti libertatez seruīs suis in vltia volū- tate possint imponere. Extra casū nota q̄ manumissio in fraudez creditoꝝ data ser- uo nō valet. Item nota mirabilē rationē scilz q̄ lex hoc vult. Secūdo nota q̄ ser- uus ē necessarius heres domini. i. siue ve- lit siue nolit cogit adire hereditatē et liber efficitur etiaz si in fraudē creditoꝝ fuerit heres institutus a dño suo. Itē nota pau- peribus subueniri. Item nota q̄ fama de fundozū quādoq̄ damnatur. Nota q̄ nō fr. iudem creditoꝝ videatur fieri manumis- sio. Nota q̄ duo sūt necessaria vt impedi- atur libertas scz fraus ipsa et euentus. s. q̄ eueniat q̄ creditoꝝ vere fraudent. Item no. q̄ sepe d̄ facultatibus suis pl̄ sperant hoīes q̄ in his sit. Nota q̄ dominus mi- nor. xx. an. non pōt manumittere suū su- uū nisi cā cognita. Ex sc̄da pte no. id q̄ d̄ titur in cognitionē. Itē no. q̄ in. xvij. an. pōt quis alicui eē pcurator. Ex tertia pte no. q̄ manumissio p̄dicta p̄stita etiaz iu- ste de facili nō retractatur. Ex quarta pte nota q̄ in decimoquarto āno quis pōt te- stari. Itē nota q̄ libertas est res inesti- mabilis. Item nota mediā viā eē eligēdā. Ex vltima parte nota q̄ in decimo septi- mo āno quis pōt aduocare seu postulare.

De lege fusia canina tollenda.

Continuatio istius rubri. p̄ in hūc
 c moduz. Sup̄ in titulo p̄ximo prece-
 dēn tractauit iustinianus specialit̄
 de duobus impedimentis manumissio-
 nis: et q̄ lex fusia canina ipediebat libra-
 tes in testamento dari: idcirco iusti. de ea
 hic tractare intēdit: vñ subiat rubricaz d̄
 lege fusia canina tollēda: et in ti. isto ita p-
 cedit. ¶ Primo dicit quid erat statutū p̄ le-
 gem fu. can. postea assignat rationem q̄ re-
 sublata fuerit. ¶ Do. igitur sicca. accessi ad

iustini. et ita quesitū ab eo. Domine vos
 vultis tractare de lege fu. can. dicat̄ mibi
 quid statutū fuit i lege illa. Ad hoc respō-
 det iusti. dicēs. amice in. l. fu. can. certus
 fuit modus cōstitutus in seruīs in vltima
 volūtate manumittendis. vt lz quis iter
 viuos arbitrio suo possz suos suos manu-
 mittere: tñ in testamēto vltra. ij. vl. iij. for-
 te p̄p̄ phibitōez. l. fu. ca. non poterat li-
 bertatē p̄stare quā quōd legē. fu. ca. quasi
 inuidā et libertatibus ipedimētum afferē-
 tem tollēdam esse iudicauim⁹: et eā ippe-
 tuuz silere estimauimus. et ad ip̄az tollē-
 dam tali ratione moti eramus. Satis enīz
 videbat nobis absurdū atq̄ inhūanū vi-
 uos habere licētiā totā familiā suāz arbi-
 trio suo manumittere nisi aliquatenus iu-
 sta cā impedimētum manumissioi p̄stari
 et hōi legitimā ad mortē tēdētib⁹ aufer-
 re. Extra ca. no. p̄mo contra inuidos. Se-
 cundo nota libertati fauēduz. Tertio no.
 q̄ id q̄d pōt fieri inter viuos pōt etiā fieri
 in vltia volūtate et ecōtra: et sic videt̄ ipro-
 bari solutio mltōꝝ q̄ solūt mltā p̄traria
 hoc mō q̄ dicit̄ speciale tñ in tali lege. p-
 pter fauorē vltimē volūtatū. q̄ non videt̄
 bona solutio nisi alia cā et rō subit: s̄ tal
 qual est solutō et hec sūt q̄ vsq̄ ad titulu
 dicuntur.

De his qui sui vel alieni iuris sunt.

Continuatio istius rubricę p̄ in
 c hunc modū. Expedita diuisione
 prima de iure personarū quā po-
 suit. s. i. ti. de iure gen. hic ponit quādam
 aliā diuisionē psonarū de iure ci. q̄ tal est.
 quedā p̄sone sui iuris sūt. Cū ibi dicit rubri-
 cā de his qui sui iuris sūt vel alieni. et scōz
 mēbrū istī diuisionis. s. hoc q̄daz aliēo
 iuri subiecte sūt: subdividit in duo mēbra
 et istam subdivisionē psequit vsq̄ ad ti.
 de tutelis. lz quedā alia interserat. et ibi re-
 sumit p̄mū mēbrū istius subdivisiois p̄n-
 cipalis et illā subdividit silit̄ in duo mē-
 bra et illā diuisionē psequit vsq̄ in fi. istū
 libri et ita in hoc p̄mo libro tñ sūt tres di-
 uisiones de iure p̄so. vt dictū est. Sequit̄
 b

de iure personarū. 2c. In titulo isto ita pcedit. pmo ponit p̄tinuatōes suā: sc̄o subicit diuisionē. tertio subdividit p̄mū membrum sue diuisionis eligēs illud mēbrū de quo intendit tractare in ti. isto. quarto tractat de dñica potestate s̄m iura antiq̄. quinto ⁊ vltimo tractat de eadē potestate restricta s̄m iura noua: ⁊ ita hec p̄ se patēt p̄done igit sic casum. dicit iusti. p̄tinuādo subsequētia p̄cedētibns. visa prima diuisione de iure personarū: quedā alia diuisio subsequit talis. Quedā enī p̄so. sui iuris sunt: quedā alieno iure subiecte sunt. Illarum que alieno iuri subiecte sunt: q̄daz sunt in potestate dñoz. Sed dñe de q̄bus vultis post tractare: vtrū de his que sui iuris sunt: an de his que alieno iuri subiecte sunt. Ad hoc respōdet iusti. q̄ p̄mo dicitur de his que alieno iuri subiecte sunt. Nam si cognouerimus que sunt ille p̄sone que alieno iuri subiecte sunt: certe siml̄ intelligemus que sui iuris sunt. vñ videamus primo de his personis que potestati dñozum subiecte sunt. ⁊ hec dicunt in prima secūda ⁊ tertia particula vsq̄ ad illuz. §. In potestate itaq̄. Ibi incipit quarta particula in qua sic pone casum. Dñe iaz video q̄ vos post intēditis tractare de dominica potestate. dicatis ergo mihi si placet que sunt in pote. dñozum: ⁊ vñ descendit potestas quā dñi habēt in seruis. Ad hoc respōdet iusti. dicēs: certe in po. dñoz sunt serui: ⁊ hec potestas quā dñi habent in seruis de iure gen. est q̄d tali liquet rōe Nam apud omēs gentes perpēdere possumus peque dñis in seruos vite necisq̄ potestātē fuisse: ⁊ quodcūq̄ p̄ seruū acq̄ritur: id dño acq̄ri censet. Luz igit ius gen. sit q̄d peque ap̄d oēs gētes custodit manifestum est istam potestātē de iure gen. originem sumpsisse: ⁊ hec dicunt in. iij. particula vsq̄ ad illū. §. Sed hoc tpe 2c. Ibi incipit. v. pars in qua sic pone casuz. Dominicam video que fuit potestas dñozum in seruos s̄m iura antiqua: nunq̄d licebit dñis ad huceandē pote. in suos exercere.

Respondet iusti. q̄ non. Nam hoc tēpore in illis hoibus qui sub nostro ip̄erio sunt nō licet sine causa legibus approbata in seruos suos supra modū seuire. Ex constitutōe enī diui pij antonini cauet vt q̄ proprium seruū occiderit sine legitima causa nō minus puniat q̄ qui alienū seruū iter fecisset: ⁊ nō solūmodo illos q̄ seruos occidunt puniri iubem: sed etiā eos q̄ maiorem asperitatē q̄ equū sit i seruos exercēt eiusdē p̄ncipis p̄stitutōe cohercent. Naz idem p̄ncipis p̄sultus a quibusdā p̄sidiibus puinciarū quid iuris esset de his seruis q̄ p̄pter seuitiā dñoz ad edes sacras ⁊ ad statuas p̄ncipum p̄fugiūt. in rescripto suo p̄cepit vt si seuitia dñozum circa ip̄os seruos intollerabilis videat: cogant ipsi dñi seruos bonis p̄ditionibus vendere: ⁊ precū de seruis venditis habitū dñis def. Sed dñe q̄d videt vobis de hoc statuto diui pij antonini: ⁊ certe dicit iustinianus nobis videt ip̄m recte statuisse: expedit ei reipu. ne q̄s re sua male vta: ⁊ verba scripta ip̄ius p̄ncipis ad eliū marcianuz p̄ consulē missa sunt hec. Dominoz quidē potestātē in seruos suos illibata esse. i. nō diminutā quoq̄ nec cuiq̄ hoim ius suuz in aliquem detrabi equū est: veruntū i casu isto ip̄oz dñozū interest: ne auxiliū contra eoz seuitiā vel intollerabile iniuriam ip̄is seruis iuste deprecantibus denegat. Nam si permitteret eis seuitiā suaz in seruos suos exercere: aut forte seruos occiderent aut eos fugitiuos efficerēt: ⁊ sic ip̄is seruis ⁊ eoz p̄cio carerēt: ⁊ ideo o tu ely et marciane de querelis seruoz qui ex familia iulij sabini p̄p̄ ei⁹ seuitiaz ad statuas p̄ncipū fugerūt diligēter cognosce: ⁊ si tu cognoueris eosdē dñi⁹ habitos q̄ equuz sit et itollerabili iuria afflictos venūdari iube: ita q̄ decetero in po. iulij sabini nō reuertant: ⁊ si idem iulius sabinus huic nostre p̄stitutōi fraudem fecerit: sciat nos hoc delictū suū aduersus se seuerius exercuturos. Extra casum no. diuisionem istarum p̄sonarū. Nota sc̄o q̄ potestas alia

dominica: alia paterna. No. tercio q con-
trarioz eadē est disciplina. Quarto nota
q seruitus est inducta a iure gen. No. qn-
to q de iure gentiū licebat dñis seruos su-
os occidere etiā sine causa: sed hodie nec
occidere licet nec verberare acriter poterit
dñs sine causa: z si cōtra faciat punif. No-
ta sexto q quisq̄d acq̄rit seruus acquirat
dño. Nota septimo casuz in q̄ q̄s cōpellif
vendere. Nota octauo q dicit expedit em̄
reipu. zc. Nonno no. q ius alicui nō ē dimi-
nuendū: vt in glo. sup verbo illibatā. El-
timo nota q p̄uilegiū debet amittere qui
cōcessa abutif potestate: z hec dicunt vsq̄
in finē tituli.

De patria potestate

Continuatio istius rubrice patz ex
p̄o dicit. Earū em̄ personarū que
alieno iuri subiecte sunt: quedam
sunt in ptate dñoz: z quedā in ptate parē-
tum. vt. s. ti. p̄xi. s. Rursus. sed expeditū
est de his q̄ sunt in ptate dñoz: vt in toto
titu. p̄cedēti. Restat ergo videre de his q̄
sunt in ptate parentū. vñ de his dicitur
annecti rubri. de pa. po. In potestate no-
stra zc. diuidas istū titulū in q̄ttuor ptes.
in quarū p̄ia parte determinat iustini. q̄
sunt in pa. po. In. ij. parte diffinit mat̄.
In. iij. parte determinat quoz p̄p̄riuz est
ius pa. po. In quarta parte declarat p̄ ex-
empla q̄ sunt in patria pote. p̄ia pars du-
rat vsq̄ ad illū. s. Nuptie. ibi incipit secū-
da z durat vsq̄ ad illū. s. Jus aut. ibi. iij.
incipit z durat vsq̄ ad illū. s. Qui igitur.
ibi. iij. incipit z protendit vsq̄ ad fi. titu.
In po. n̄ra. pone sic ca. in p̄ma pte: accessi-
ad iusti. z q̄stui ab eo. Dñe vos vultis tra-
ctare de patria ptate. dicat igit̄ mibi qui
sunt in pa. po. Ad hoc r̄m det iusti. dicens
In pa. z in po. n̄ra sunt liberi quos ex iu-
stis nuptijs p̄creauimus. z hec dicunt in
p̄ma pte vsq̄ ad illū. s. Nuptie zc. z ibi
incipit secūda. sed po. ca. dñe iam video q̄
sunt in pa. po. sed dicat̄ mibi quid ē m̄ri-
moniū siue nuptie. Ad hoc r̄m. iusti. q̄ nu-
ptie siue m̄rmoniū est viri z mulieris cō-

iunctio in diuiduā vite retinēs cōsuetudi-
nem: z hec in secūda pte vsq̄ ad. s. Jus at
Ibi incipit tercia pars in q̄ sic po. ca. dñe
dicatis mibi quoz si placet p̄p̄riū est ius
patrie pr̄tis. Ad hoc r̄m. q̄ ius pa. po. qd
in liberos habemus p̄p̄riū est ciuiū roma-
noz. i. liberoz oim d̄ romano impio. Nul-
li em̄ alij hoies sunt q̄ talē potestates hnt
in liberos qualē nos habem. z hec i. iij.
parte ptinent q̄ durat vsq̄ ad. s. Qui igit̄
Ibi incipit. iij. in q̄ sic po. ca. dñe si vobis
placet dicatis q̄ sunt in pa. po. Ad hoc re-
sp̄o. iusti. amice diximus q̄ illi sunt i pa.
po. n̄ra quos de iustis nuptijs p̄creauim.
Et hoc igit̄ manifeste liquet q̄ illi q̄ ex ter-
legitiā vxore tua nascunt in ptate tua sūt
vt nepos z idē est in p̄nepote z ceteris de
inceps p̄ masculinā lineā descēdentibus.
Sed q̄ dixerim nepotes nati ex filio in
tua eē ptate: secus tñ in nepotibus natis
ex filia. Nam q̄ ex filia nascunt in tua po-
testate nō sunt: s; in ptate p̄ris eozū: z hec
dicunt in. iij. p̄tula vsq̄ ad finē tituli.
Extra ca. no. q̄ liberi sūt in ptate parentū
Secūdo qd ē in mat̄imo. Tertio. q̄ mat̄imo.
de facili nō dissoluif.

De nuptijs rubrica.

Continuatio istius rubrice patz in
hūc modū. Dicit̄ ē sup q̄ illi sunt
in ptate n̄ra q̄s ex iustis nuptijs
p̄creauim. Ne igit̄ iuuenes possint igno-
rare q̄ sunt iuste nuptie intēdit hic tracta-
re de nuptijs z earū impedimētis. z ideo de
his dicitur p̄mittit rubricā de nuptijs.
Iustas aut̄ nup. zc. Ad euidētā istius ti-
tuli in q̄ttuor ptes p̄ncipales titul. iste di-
uidif. In quarū p̄ma pte determinat iusti.
q̄ sūt iuste nuptie. In scda pte determinat
de impedimētis nuptiarū. In tercia pte
deteriat de penis q̄bus puniunt̄ illi q̄ illi-
citas nuptias p̄trahūt. In q̄rta pte ponit
casus sp̄ales in q̄bus illi q̄ ab initio n̄ erāt
in ptate p̄ris: b̄nificio natiuitatis posse au-
dorit̄ate curie ad pa. po. redigūt z iura le-
gitimoz p̄sequūtur. p̄ia ps ptendit vsq̄
ad illū. s. Ergo nō oēs: secūda ibi incipit z
b ij

protenditur vsq; ad illum. §. Si aduersus
 ibi incipit tertia et protendit vsq; ad illum. §.
 Aliqñ. ibi q̄ta incipit et protendit vsq; ad
 finem tituli. Iustas autē rē. Idone igitur
 sic casum in p̄ma pte: accessi ad iusti. et ita
 quesui ab eo. Dñe vos vultis tractare de
 nuptijs. dicatis igitur mihi q̄ sunt iuste nu-
 ptie. Ad hoc rñ. iusti. dicēs q̄ iuste nuptie
 sunt q̄s inter se ciues romani. i. liberi ho-
 mines s̄m p̄cepta legū p̄trahūt. videlicet
 masculi puberes et femine viri potētes: et
 hoc est veruz siue sint patressa. q̄ nuptias
 cōtrahūt: siue filijfa. dū tñ si filijfa. de cō-
 sensu parentū in quoz sūt ptāte nuptias
 cōtrahāt. Nam q̄ filijfa. de p̄sensu parē-
 tum in quoz est ptāte debeat contrahere
 tam ciuili q̄ naturalis ratio suadet intm̄
 etiā q̄ iustus parentuz in mat̄. a filiofa.
 cōtrahēdo p̄cedere debeat. vñ q̄ p̄sensus
 parentū red̄it apud veteres dubitatū fuit
 et quesitū vtrū filijfa. alicuius furiosi pos-
 sit nubere et m̄rimoniū p̄bere: cū p̄ p̄sentī
 renō possit furiosus. et certe l̄ de filia d̄ fa-
 cili p̄senserint antiq̄. s. q̄ ip̄a possit sine cō-
 sensu patris nubere: an filio tñ varij in ya-
 rias sn̄as declinauerūt: s̄ tandē ad hui⁹
 dubitatōem veterū sopiendā n̄ra p̄cessit
 cōstitutio cuius auctoritate p̄missuz est vt
 ad exēplū filie furiosi filius furiosi sine pa-
 terni p̄sensu interuētū vxorē ducere pos-
 sit: s̄m tñ modū in eadē p̄stitutōe ex̄p̄ssuz.
 Extra ca. no. p̄mo q̄ int̄ suos nō potest eē
 m̄rimoniū. Secūdo no. q̄ masculus. xiiij.
 an. et femina. xij. p̄nt p̄bere m̄rimoniū.
 Tercio no. p̄sensum patris esse necessarium
 cū filijfa. vel filijfa. p̄trahūt m̄rimoniū.
 et hec dicunt in p̄ma pte vsq; ad .§. Ergo
 nō om̄s. Hic incipit sc̄da ps in q̄ determi-
 nat iustitia. de impedimētis nup. et i hac
 parte ita p̄cedit. Id̄o determinat de im-
 pedimētis interueniētibus rōne cognati-
 onis in lineā directā. et hoc siue fuerit co-
 gnatio naturalis siue ciuili tñ puta per
 sp̄m adoptōis: sc̄do determinat de impe-
 dimētis interueniētibus rōne affinitatis.
 Tercio de impedimētis interueniētibus

ratione seruilis cognatōis. Et ista sc̄da
 pars p̄ncipalis: et he particule in l̄ra s̄m
 manifeste p̄ se patēt. Id̄o. igit sic ca. diē iu-
 stini. inferēdo ex p̄cedētibus ex quo dictū
 est. s. q̄ liberi hoies q̄ s̄m p̄cepta legū co-
 ierint iustus nuptias p̄hūt: ḡ manifeste p̄
 q̄ nō l̄ nobis quālibet vxorē indistincte
 ducere. Nam a quarū dā muliez nuptijs
 cū q̄bus leges p̄hi vetāt abstinentuz est.
 Nam inter eas p̄sonas q̄ pentū vel libero-
 rum locū inter se obtinēt: nup. p̄sistere nō
 possunt: veluti inter p̄rem et filiā: vel auā
 et nepotē: vel m̄rem et filiū: vel auū et ne-
 ptem nuptie p̄hibite sunt et nō solūmodo
 inter istas p̄sonas: s̄ int̄ oēs et supiores et
 inferiores directo existētes vsq; in infinitū.
 et si tales p̄sone inter se coierint: nephari-
 as atq; incestas nuptias inter se p̄traxissē
 censent: et hec intm̄ sunt vera vt et si aliq̄
 p̄ adoptōez loco parentū vel liberorū sibi
 esse ceperūt: int̄ eos tñ nuptie p̄sistere non
 possunt. et l̄ et p̄ emācipatōez adoptio dis-
 soluta fuerit: idē tñ iuris erit vt si aliquaz
 adoptaueris tibi in filiā aut neptē l̄ post
 ea eā emācipaueris: eā tñ in vxorē ducere
 nō poteris. Extra ca. no. inter parētes et li-
 beros nō posse p̄sistere nuptias nec matri-
 moniū. et hec dicunt in p̄ma pticula sc̄de
 partis p̄ncipal vsq; ad .§. Inter eas. Hic
 incipit sc̄da pticula sc̄de partis p̄ncipalis in
 q̄ sic po. ca. Dñe iam vidī de impedimētis
 nup. interueniētibus in lineā rectā: an ea
 deq; sit obseruatio in lineā trāsuersali. Re-
 spō. iusti. q̄ sic. Nā certe inter eas p̄sonas
 q̄ ex trāsuerso gradu cognatōis iungunt̄
 est quedā obf̄uatio: l̄ nō tāta q̄ta est in li-
 neā directā. Nā certe int̄ frat̄ et sororē nu-
 ptie oīno p̄hibite sunt. et hoc siue habue-
 rint eūdē p̄rem tñ siue m̄rem diuersaz: si-
 ue eandē m̄rem tñ siue p̄rem diuersum: et
 nō solūmodo int̄ fr̄em et sororē naturales nu-
 ptie p̄hibite sunt: s̄ et int̄ adoptiuos. Nā
 si aliq̄ mulier ceperit tibi eē soror p̄ adopti-
 onē q̄diu durat adoptio int̄ et ip̄az nu-
 ptie p̄sistere nō p̄nt: si tñ p̄ emācipatōē
 postea dissoluta adoptio fuerit: iam cessat

sibi soror esse: unde eam in uxorem ducere poteris: cum nec naturali nec civili iure tibi coniuncta sit. Et non solummodo si ipsa fuerit emancipata eam ducere poteris: sed etiam si tu a patre emancipatus fueris nihil inter te et ipsam nuptiis contrahedis obstabit. Quia si quis gener suum velit adoptare: primo debet filiam suam emancipare: et si quis voluerit numerum suam. i. uxorem filii sui et filiam adoptare: primo debet filium suum eiusdem mulieris et maritum emancipare. Nam si esset in potestate eiusdem nuptie non possent inter eos consistere: et non solum prohibite sunt nuptie inter predictas personas: sed etiam non licet alicui fratri sui vel sororis sue filiam ducere nec etiam neptem: licet ipsa in quarto gradu sit. Cuius enim filiam ducere uxorem quis non potest: nec eius neptem ducere non poterit: sed licet filiam sororis naturalis in uxorem ducere non poteris: secus tamen est in filia sororis adoptivae. Nam filiam sororis illius mulieris quam pater tuus in filiam adoptavit ducere non prohiberis uxorem: quia neque iure naturali neque iure civili filia sororis adoptivae tibi coniuncta est: sed etiam filiam vel neptem sororis vel fratris naturalis uxorem ducere non poteris. Liberi quoque duorum fratrum vel sororum vel liberi fratris ex una parte et sororis ex alia: nuptias inter se contrahere possunt. Item amita tuam licet adoptivam uxorem ducere non poteris: nec etiam matertera quia parentis loco habent et eadem ratione magnam amitam et magnam materteram uxorem ducere prohiberis. Extra ca. no. quod est tamen prohibito in collateralibus quanta est inter ascendentes et descendentes. Item nota quod fratres siue sorores alij consanguinei et uterini: alij consanguinei tamen: alij uterini tamen: ut in fine prime partis huius. §. alij nec consanguinei nec uterini. ut. §. mariti. Item nota regulam illam quae est in versiculo Sed nec neptem: cui dicitur cuius enim filiam etc. quam regulam restringe ad casum quod ibi prescribitur: et ibi nota quod ordo transversalium dividitur in tres partes. scilicet transversales directi et §. duorum. et inferiores ut. §. fratris. et superiores ut. §. Ita amita et matertera magna sunt loco matrum. et hec dicuntur in secunda par-

ticula secunde partis principalis usque ad. §. Affinitas quod. hic incipit tertia particula secundae partis principalis in qua sic po. ca. Dicitur iam vidi de impedimentis nuptiarum intervenientibus ratione cognationis tam linea directa quam transversali. Nunquid adhuc sunt plura impedimenta nuptiarum. Respondet imperator quod sic. Nam non solum ratione cognationis sed etiam ratione affinitatis impediunt nuptias: ratione enim affinitatis a quarundam mulierum nuptiis abstinendum est. Nam si puignam vel nurum tuam uxorem ducere prohiberis: quia utraque illarum tibi loco filie est: sed hec specialis prohibitio locum habet si fuit nurus tua et nunc non est: vel si fuit puigna tua et nunc non est. Nam si est adhuc nurus tua. i. si adhuc constat matrimonium in ipsam et filium tuum adhuc vivente naturali generali et communi ratione tibi nubere non poterit: quia vivente filio tuo marito eius nec tibi neque cuius alij nubere poterit. Eadem enim mulier duobus viris simul nubere non potest: et idem iuris est in puigna tua. Nam si puigna tua si adhuc est puigna tua: id est si maritus eius adhuc tibi nupta est specialis prohibitio nuptiarum inter te et ipsam contrahendas locum non habet: quia durante matrimonio inter te et maritum eius generali et communi ratione non poteris cum ipsa contrahere: quia eodem tempore duas habere uxores non poteris: et non solum inter has personas prohibentur nuptie ratione affinitatis: sed etiam inter plures alias. Socrum enim tuam. i. matrem uxoris tue vel novercam tuam id est uxorem patris tui uxorem ducere prohiberis quia utraque istarum loco matris tibi est: et hec similiter prohibitio specialis secuti in casu superiorum tunc demum locum habet cum solutum fuit matrimonium quod est causa affinitatis. Nam si adhuc est tua noverca. i. si adhuc patri tuo nupta est: generali ratione nuptie inter te et ipsam prohibentur: quia vivente patre tuo marito eiusdem nec tibi nec cuius alij nubere poterit: quia eadem mulier duobus simul et eodem tempore nupta esse non potest. et idem iuris est in focu tua. Nam si adhuc est socrus. i. si adhuc filia eius tibi nupta est: generali ratione cum ipsa contrahere prohiberis: quia simul duas uxores habere non

poteris: sed ponamus q; petrus filium ex
 vxore luma hūit: similiter 7 berta ex mari
 to iam mortuo habuit filiā: ponam' q; pe
 trus mortua vxore 7 hit mrimoniū cū ber
 ta: certe durate mrimōio in petru 7 bertā
 filius petri quē habuit ex alia vxore cū fi
 lia berte quā suscepit ex alio marito licite
 poterit mrimoniū 7 trahere: 7 filij ex
 mrimo. inter ber. 7 pe. cōtracto nati eouz
 fratres sint cōes: ipi tñ neq; naturali nec
 civili iure pūgūf. S; ponamus q; diuor
 tium sit celebratū inter petru 7 bertā vxo
 rem suā: 7 berta post diuortiu 7 trahat cū
 secūdo marito 7 ex eo suscipiat filiā. 7 mo
 do qrit vtrū petrus quondā maritus ber
 te possit 7 here cū filia berte ex secūdo mrimo
 nio nata: 7 videbat q; sic. nā ista filia ber
 te nō est pūigna pti quondā mariti berte
 q; pūigna pprie dī filia vxoris tue quam
 habuit anteq; tibi nupserit: s; ista filia na
 ta fuit ex secūdo mrimonio post diuortiu in
 ber. 7 pe. celebratū: q; nō est ppria pūigna
 petri. Julianus tñ i b. casu dicit ab hmoi
 mulieris nuptijs rōne honestatē esse absti
 nendū: 7 hoc pbat p duo argumēta a fili
 spōsa em filij nō est nurus pūis: 7 tñ nu
 ptijs hmoi mulieris abstinentū est: q; ne
 q; p cū spōsa filij nec filius cū spōsa pūis
 7 here poterūt. a fili pcludit: lic; em hmoi
 filia nō sit pūigna petri quondāz mariti
 eiusdē berte: tñ inter ipam 7 petru mrimo
 nium 7 sistere nō pōt. Extra ca. no. primo
 rōne affinitatis phibent nuptie siue sit p
 sens affinitas siue pterita siue futura. No
 ta q; nurus 7 pūigna sunt loco filiaz. Itē
 nota q; foras 7 nouerca loco matrū sunt.
 Nota q; q; eodē tpe nō pōt hēe duas vxo
 res. Itē no. q; nō pōt eodē tpe mulier hēe
 duos viros. Itē no. q; nuptie phibent ra
 tione honestatis 7 affinitatis. 7 hec dicūf
 in tertia pte scēptis pncipalis vsq; ad il
 lum. s. Illud certū est frules. i quo sic pōe
 casum. Dñe iam vidi de impedimētis nu
 ptiarū interuenientibus: tam rōe cognatio
 nis q; et rōne affinitatis: nūqd adhuc sūt
 plura impedimēta nuptiarū. Rñ det iusti

nianus q; sic. nō solū em impediūt nuptie
 rōne cognatōis inter liberas psonas s; et
 inter suos. Nam frules cognatōes pstat
 impedimentū nuptijs: veluti si p 7 filia
 manumissi fuerint 7 frater 7 soror. Nā in
 istas psonas obstāte cognatōis ipedimē
 to lz ad libertatē puenerint nuptie cōsiste
 re nō pōt. Sunt 7 alie psonae multae q; pp
 diuersas causas in se mrimoniū 7 here. p
 hibent q; quidē: psonas in latioribus li
 bris digestoz seu pādetarū enumerari p
 misimus. Extra ca. no. q; q; diu sunt serui
 phibent nuptie. 7 hec dicunt in q̄ta par
 te scēptis pncipalis vsq; ad. s. Si aduer
 sus ea. Hic incipit tertia ps in q; sic po. ca.
 Dñe iam vidi satis de impedimētis nupti
 arum. dicatis mō mibi q̄liter puniūtur. il
 li q; ptra pcepta legū iustas nuptias con
 trahunt. Ad hoc rñ det iusti. dicēs q; si ali
 quid aduersus pcepta legū tradita super
 ius egerint: nec erit ibi vir neq; vxor neq;
 mrimoniū neq; dos ibi intelliget: nec fi
 lij ex illo coitu illicito potestati pūis subij
 ciunt. Sed q̄tū ad pūis ptātem ptinet: ta
 les erūt q̄les sunt hi quos m̄ ex vulgo cō
 cepit. Nā 7 hi vulgo pcepti pūem hēe nō
 intelligunt: qm p̄ eoz incertus est. vñ so
 lent filij spurij appellari a greca voce sic di
 ci q; sine p̄e pcepti: vel q; sine matre filij
 vñ dissoluto tali illicito coitu: dos p actio
 nem ex stipulatōe repeti nō poterit: cū ibi
 nullū intelligat mrimoniū: neq; dos ibi
 esse poterit: 7 si dos ibi nō sit sequit q; repe
 titio dotis locus esse nō poterit: 7 nō so
 lum istas penas patiunt illi q; phibitas
 nuptias 7 hūnt: sed innumere alie pene q;
 in sacris p̄stōnibus ptinent eis infligunt
 et hec dicunt vsq; ad. s. Aliqñ. Hic incipit
 q̄ta 7 vltima ps pncipalis istius tituli i
 qua sic pone casum. Dñe vos dixistis mi
 hi. s. titu. p̄ci. pcedēt q; illi sunt in ptāte.
 parentū q; ex iustis nuptijs pcreant: nun
 quid sunt aliqui q; statū vt nati sūt in ptā
 te parentū non fiāt. 7 dicit impator q; sic.
 Lon. 7 it eniz q; lz aliq; in ptāte pūis bñfi
 cio natiuitatis ab initio nō fuerit: postea

tamen legis auctoritate potestati patris subiciant. Et in tali casu pone qd aliquis habeat tm filiu naturalē: si pater iste filiu naturalē seruitio pncipis vel p̄sidi. p̄uincie det: vel curie alicuius ciuitatis offerat per istā oblatōē filius patris pt̄ati subicitur: et ius legitimi filij in bonis p̄tis cū ceteris legitimis in oibus p̄sequit. Itē p̄de qd aliq̄s hēat licitā p̄cubinā ad quā p̄suetudinē habeat cuius matrō. legib' nō sit interdictū: et ex ip̄a in cōcubinato prolem p̄creauerit: si postea maritali affectōe ductus vir cū ip̄a p̄bat m̄rimoniū et dotalia conficiat instrumēta s̄m nr̄e p̄stōnis tenorem: nō solū filij post dotalia instrumēta p̄creati: sed etiā aū m̄rimoniū celebratus nati: tanq̄ legitimi p̄tis pt̄ati subiciunt et iura legitimorū in bonis p̄tis beneficio nostre p̄stōnis obtinebūt. Extra casus nota penas multas imponi aduersus et p̄tra eos qui p̄hibitas et defensas nuptias celebrant. Itē nota qd q̄siq̄ p̄ est incertus: et ponitur quoddā mirabile et tale est: qd contingit aliq̄n qd filius nō est ab initio i potestate p̄tis: sed postea tm̄ incipit esse i potestate patris. Primum exemplū est de filio nato ex p̄cubina qd filius ad seruitiū curie cōstituit. Secundū exemplū de filio nato extra p̄cubinā qd postea ducit in vxorem a patre ip̄ius filij sicut p̄tinet. C. de natura libus liberis. l. cū q̄bus. etiaz si postea ex cōcubina nō nascā filij ex quo fuit ducta vxor. vt. C. d̄ naturalibus liberis. l. nupt. Nota qd filij nati ex p̄cubina nō sūt i potestate p̄tis nec legitimi: sed tm̄ vno de duobus modis positus in isto. s. efficiunt in pt̄ate p̄tis et legitimi. Et hec sūt qd dicunt vsq; in finē tituli.

De adoptionibus et arrogationibus.

Utrū ista p̄tinuat ita ad p̄cedētia. Sup̄ in titu. de pa. po. tractauit iusti. de his qd sunt patrie potestati subiecti. et qd non solū naturales et legitimi sunt in pa. pote. sed etiā adoptiui idcirco iustini. intēdit hic tractare de ado-

ptionibus et arrogationibus. vñ de his videtur annecti rubricā de adoptionibus et arrogationibus. Nō solū autē et. Ad euidētiam istius tituli diuidas illū in. viij. p̄tes et plan' erit. In quā p̄ma p̄te assignat causaz q̄re tractat hic de adoptionibus. In secunda parte determinat quot modis fit adoptio diuidēdo adoptōē in duas species: et de vtraq; p̄te exemplificat. In tertia parte reuertit ad scōam sp̄em adoptionis et circa eā iur. antiqua corrigi. In quarta parte resumit ip̄am sp̄em adoptionis et plene determinat qd iuris filius arrogat' cōsequit a patre arrogatore. In quinta parte determinat in quibus p̄ueniunt ambe species adoptionis. In sexta p̄te specialiter determinat de quadā sp̄e adoptionis ostēdēdo qd p̄p̄riū et singulare sit i ea. In septima et vltima p̄te determinat qd iuris sit si seruus adoptatus fuerit. p̄ma ps. p̄tenditur vsq; ad illū. s. Ad adoptio autē. ibi incipit secūda et durat vsq; ad. s. Si hodie. ibi tertia et durat vsq; ad. s. Cum autē impubes ibi quarta incipit et durat vsq; ad illū. s. Quis nozem natu. ibi quinta incipit et durat vsq; ad. s. illū. Illud p̄p̄riū. ibi incipit sexta et durat vsq; ad illū. s. Apud cathonem. ibi incipit septima et p̄tendit vsq; in finē tituli. p̄do. igit sicca. in p̄ma. accessi ad dñm iusti. et ita p̄posui corā eo. Dñe vos vulg' tractare de adoptionibus: p̄ deo qd ratio mouit vos ad tractandū hic de adoptionibus. Ad hoc r̄ndet iusti. dicēs. amice sup̄ tractauimus de his qd sunt in pa. po. et qd non solū naturales liberi et legitimi de quibus sup̄ diximus sunt in pt̄ate parentuz s; et adoptiui: idcirco de adoptiuis hic tractare intendimus. Et hec in p̄ma p̄te vsq; ad. s. Ad adoptio autē. In scōa. dñe itā video qd ratio mouet vos ad tractandū de adop. dicat' qd m̄ si plz q̄t modis fit adoptō. Rñ. iustini. qd adoptio fit duobus modis. s. re scripto p̄ncipis aut impio alicui' m̄grat' s; dñe ponat' m̄ exēplū qm̄ fit adoptio re scripto p̄ncipis: et i qd casu fit impio m̄grat' alicui'. Ad h̄ rñ. iusti. qd qm̄ aliq̄s adoptat

eum qui sui iuris est: tunc necesse est fieri adoptione auctoritate siue rescripto pncipis: et hec spes adoptionis quoniam ille. scilicet qui sui iuris est aliene potestati subicitur primo et specialiter nomine dicitur arrogatio. Imperio autem magistratus adoptant illi qui sunt in potestate parentum siue obtineant primum gradum liberorum qualis est filius et filia: siue inferioris gradus obtineant: ut nepos neptis et deinceps: pronepos proneptis. Et hec in secunda parte usque ad §. Sed hodie. Hic incipit tertia pars in qua sic pone casum. Dñe vos dixistis mihi super quod illi qui adoptant sunt in potestate patris adoptiui: nunquid hoc indistincte est verum. Ad hoc respondet imperator dicens. Amice certe in iura antiqua omnes adoptiui indistincte transibant in potestatem patris adoptantis: hodie autem in iura noua secus est. Quia hodie statutum est in nostra potestate cum filius naturalis a patre suo naturaliali cui extra nee persone in adoptionem datur. et si pater naturalis filium suum naturale dederit in adoptionem auctori filii sui materno vel etiam paterno materno: vel si ipse pater naturalis a patre suo emancipatus fuerit et filium auctori paterno in adoptionem dederit. in hoc casu quoniam iste filius datur in adoptionem alicui de ascendentibus in linea directa: quod in unam personam concurrunt naturalia et adoptionis iura: manet stabile ius patris adoptiui utpote naturalis cognationis vinculo copulatum et legitimo adoptionis modo annexum: ideo in familiam et potestatem huiusmodi patris adoptiui a modo efficitur. Et hec in tertia parte usque ad illud §. Cum autem impubes. Hic incipit quarta pars in qua sic ponitur casus. Dñe vos dixistis mihi quod illi qui sui iuris sunt auctoritate principis arrogantur. Hic igitur quod sit aliquis impubes sui iuris qui habeat opulentiam hereditatem: nunquid poterit quilibet indistincte auctoritate principis ipsum arrogare et in potestatem suam redigere. Ad hoc respondet imperator quod non. cum enim aliquis impubes arrogatur in hoc casu arrogatio non indistincte. id est non inconsulte permittitur. Sed exquiruntur causa arrogationis an sit

honestas: an et ipsi impuberi expediat. Item arrogatio fit cum quibusdam conditionibus videlicet ut pater arrogator cautionem cum se de iussione permittat: ut si ipse pupillus arrogatus ante pubertatem decesserit: restituat omnia bona sua integre illis qui si adoptio non esset facta ad eius successionem fuissent venturi. Item non aliter poterit iste pater arrogator istum impuberem auctoritate principis arrogatum emancipare: nisi prius causa cognita dignus inuentus fuerit emancipatione: et tunc necesse habet eidem omnia bona sua restituere. Item si iste pater arrogator istum filium impuberem in testamento suo exheredauerit: vel inter ipsos viuos ipsum sine causa emancipauerit: iubetur quartam partem patrimonii sui eidem arrogato relinquere propter bona que ad patrem arrogatorem transiit et propter bona que ipsum usufructus post arrogationem patri arrogatori acquisiuit. Extra casum nota quod aliud est adoptare: et aliud arrogare. vnde ad optare dicitur quoniam aliquis adoptat aliquem qui non est sui iuris: sed est in potestate patris vel alterius tunc illius qui non est sui iuris dicitur adoptio. Sed arrogatio dicitur quoniam aliquis adoptat. id est arrogat aliquem qui est sui iuris: et qui non subicitur potestati alterius tunc illius talis dicitur arrogatio. et nota versus ut in glossa: in verbo: arrogatio. Nota quod tabellio dicitur persona publica: sic dicitur seruus reipublice. Et nota qualiter filius arrogatus habet quartam partem in bonis patris arrogantis: si pater arrogatus eum exheredat sine causa. Et hec sunt que in quarta parte dicuntur usque ad illud §. Minorem natum. Hic incipit quinta pars in qua sic ponitur casus. Dñe ego sum quidam iuuenis et habeo amplum et magnam patrimonium meum: et habeo quendam vicinum valde discretum et prouidum virum iam bene sexagenarium: cuius filium in multum extitit mihi fructuosum: possum ne ipsum arrogare vel adoptare in filium: nunquid licet mihi hoc facere. Respondet imperator quod non quia certe minor natum maiorem adoptare vel arrogare non poterit. et hoc tali ratione. quia adoptio imitatur naturam: sed contra naturam

et pro monstro esset q̄ filius esset maior: tē
 pore q̄ pater. vñ dico tibi q̄ ille qui p̄ ar-
 rogationem sibi filiū facere vult: debet ple-
 na pubertate. xvij. an. filiū arrogatū vel
 adoptatū excedere. Itē nō solū pōt quis
 adoptare vel arrogare aliquē in filiū sed
 etiā in locū nepotis vel neptis: p̄nepotis
 vel p̄neptis potest quis adoptare: q̄uis
 etiā filium nō habeat. et tā filiū alienū
 potest quis adoptare in locū nepotis q̄
 etiā alienū nepotē in loco filij: sed si aliq̄s
 in locū nepotis aliquē adoptat quasi ex
 filio adoptiuo: aut ex filio naturali quem
 habet in potestate in eo casu filius patri
 adoptanti debet consentire: ne iste nepos
 ip̄o iuito adoptatus suus heres agnasca-
 tur. si em̄ filius adoptioni a patre facte cō-
 sentiat: tūc mortuo auo iste nepos adopta-
 tus in potestate patris et suus heres effici-
 etur. sed licet in hoc casu consensus filij re-
 quiratur: secus tñ est in casu cōuerso. Nam
 si auus nepotē ex filio natū aliū in adopti-
 onem dederit: nō est necesse consensum fi-
 lij interuenire. Extra casū nota q̄ adoptio
 vel arrogatio regulariter imitatur naturā
 Item nota q̄ plena pubertas dicit̄. xvij.
 annorū. Item nota q̄ si filius est maior
 seu antiquior patre suo illud habetur pro
 monstro in natura: vt in glosa guillermi
 accursij. Item nota q̄ etiā is. a. ille qui fili-
 um nō habet potest loco nepotis adopta-
 re. et hec dicuntur in quinta parte vsq̄ ad
 illum. §. In plurimis autem causis. Ibi
 adhuc prosequitur iustinianus cōuenien-
 tias vtriusq̄ speciei adoptionis. Ibi igit̄
 sic casum. dicit iustinianus q̄ in pluri-
 mis ille qui adoptatus vel arrogatus est
 assimilatur ei qui ex legitimo matrimōio
 p̄creatus est. Unde si quis eum qui sui iu-
 ris est auctoritate principis arrogauerit:
 vel eum qui in parentis potestate est non
 extraneum apud pretorem vel presidem
 adoptauit poterit eundem ac si esset filius
 suus naturalis et legitimus aliū in adopti-
 onem dare. Et non solum predicta i vtra-
 q̄ specie adoptionis cōmunia sunt: s; etiā

illud vtriusq̄ speciei adoptionis cōmu-
 ne est q̄ illi qui generare nō possunt nibi-
 lominus adoptare possunt quales sunt
 spadones. Ab hoc tñ generaliter excipiū-
 tur castrati quibus natura beneficium ge-
 nerandi denegauit: castrati em̄ adoptare
 non possunt: et idem est in feminis. Femi-
 ne enim neq̄ adoptare nec arrogare pos-
 sunt. et hoc ea ratione: quia nec naturales
 liberos habent in potestate: veruntamen
 ex indulgentia principis ad solatium libe-
 rorum p̄ re publica amissorū eis adopta-
 re p̄mittitur. Extra casū nota q̄ filius ad-
 optiuus est similis naturali et legitimo.
 Et hec in quinta parte vsq̄ ad illū. §. Il-
 lud p̄prium. Ibi incipit sexta pars i qua
 sic pone casū. Domine iā vidi in quibus
 species adoptionis et arrogationis conue-
 niūt et in quibus differunt. Nunquid est
 adhuc aliqua differētia inter eas. Respō-
 det imperator q̄ sic. Nam idē est p̄prium
 et speciale adoptionis illius que p̄ sacra-
 oraculum id est per principem et rescriptū
 principis fit. vt si ille qui se in arrogatio-
 nem dedit liberos i potestate sua habu-
 erit nō solū ipse in ptate patris arrogato-
 ris transit: sed etiā omnes liberi eius q̄s
 in potestate habet potestati arrogatoris
 tanq̄ nepotes vna cum eo subiunguntur.
 et hoc factū fuit in persona diui augusti
 quendam germanicum in filium aroga-
 re volentis: et iste germanicus nolebat cō-
 sentire. vnde non potuit procedere ar-
 rogatio sua: sed diuus augustus cuidam
 nomine tiberio iniunxit vt ille germa-
 nicum arrogaret. quo facto princeps ar-
 rogauit tiberium: et ille habuit tiberi-
 um in filium: et per consequens germa-
 nicum filium adoptiuum tiberij habuit
 in nepotem. Et hec dicuntur in sexta par-
 te vsq̄ ad. §. Apud cathonem. Ibi in-
 cipit septima pars in qua sic pone ca-
 sum. Domine iam video quid iuris
 quando aliquis adoptat liberum homi-
 nem: dicatis mihi si placet quid iuris
 est si aliquis dominus adoptauit seruum

suum. Respondet imperator iusti. dicens. Amice antiqui referunt in hoc casu se meminisse bñ scriptis apud cathonē: vt si serui fuerint adoptati ex hoc posse eos cōsequi libertatē. vñ vos auctoritate cathōis erudiri illos seruos quos dñs actis iterueniētibus in filios adoptauerit in p̄stōne n̄ra liberos esse p̄stitimus: h̄ hoc eis ad ius filij p̄sequendū nō possit sufficere. Et hec sūt q̄ dicūt i. viij. r̄ vltia p̄te vsq̄ i finē tituli

Quibus modis ius pa. po. soluitur.

Continuatio istius rubricae patet in hūc modū. Sup̄ tractauit iusti. quibus modis patria p̄tās p̄bit. sed q̄ cōtingit patriā p̄tātem plurib' modis dissolui. q̄quid em̄ ligat solubile est vt in auten. de nup. §. distrahunt. idcirco de his modis soluēde pa. po. hic intēdit tractare. vñ d̄ his dicturus annectit rubricam quibus modis r̄c. Nūc videam' r̄c. Ad vberiorē euidentia tituli diuidas titulum in. x. p̄tes r̄ planus est. in quarū p̄tia cōtinuat iusti. p̄cessum suū. In secunda determinat qualiter ius pa. po. tollit per mortē naturalē. In tertia q̄liter tollit per mortē ciuilē. In quarta q̄liter tollit p̄ dignitates adeptas. In. v. ponit casum in quo patria p̄tās nō oīno p̄ mortē ciuilē extinguit: sed p̄pterius postluminij in tps futurū suspendit. In. vi. p̄te determinat vñ dicitur postluminij. In. viij. p̄te determinat q̄liter emācipatōe tollit patria potestas: r̄ in ea p̄te p̄iungit iura antiqua circa modū emācipatōis: r̄ etiā declarat quid iuris parēs in bonis liberorū emācipatorū consequit. In. viij. p̄te determinat d̄ quo dam bñficio legis parētibus cōcessio circa munus emancipatōis. In. ix. parte determinat qualiter tollit patria potestas per potestatis translationē. In. x. r̄ vltia parte tollit duas dubitationes incidētes circa pa. po. p̄ima pars p̄tenditur vsq̄ ad illum. §. Ibi vero. Secunda pars ibidem incipit r̄ p̄tendit vsq̄ ad illum. §. Cum autem. Tercia incipit ibi r̄ p̄tenditur vsq̄

q̄ ad illum. §. Filius. Quarta ibi incipit p̄tenditur vsq̄ ad illum. §. Si ab hostibus Ibi quinta incipit r̄ durat vsq̄ ad illum. §. Dicitur est post. Ibi sexta incipit r̄ p̄tendit vsq̄ ad illum. §. Intererea p̄ emancipationem. Ibi. viij. incipit r̄ durat vsq̄ ad illum. §. Aldmonēdi. Ibi. viij. incipit r̄ durat vsq̄ ad illum. §. Sed r̄ si pater. Ibi. ix. incipit et durat vsq̄ ad illum. §. Illud aut. Ibi. x. r̄ vltima incipit r̄ p̄tendit vsq̄ in finē tituli. Done ergo sic casum. In p̄ma parte dicit iustianus cōtinuādo p̄cessum suum: videamus nūc de illis qui alieno iuri subiecti sunt qualiter a nexibus illius iuris liberant: sed tñ de liberatōe seruorū qualiter a dominica potestate liberant nihil i hoc titulo dicitur. qualiter em̄ sui de potestate dñorū eximant p̄ ea que in ti. de libertinis r̄ de manumissione seruorū diximus exponit. r̄ hec in prima parte. Sed po. in secūda. Dñe video q̄ vultis tractare i titulo isto qualiter liberant liberi a p̄tate parentū. Dicatis ergo mihi si placet aliquē modum tollende pa. po. Ad hoc respondet imperator dicens. Amice: liberi in potestate parētis existentes p̄ mortē naturalem parētis sui iuris fiunt: hoc tñ nō est sine distinctionis remedio accipiendū. Nā mortuo patre. liberi in primo gradu existentes vt pote filius vel filia: generaliter sui iuris efficiunt: sed per mortē aui nepotes qui in eius potestate fuerūt non oīno sui iuris fiunt: sed ita demū si post mortē aui in patris sui naturalis potestatem nō sunt recasuri. vnde si tempore mortis ipsius aui pater iporū nepotū vixerit r̄ in patris sui naturalis potestate sit nec ante mortē eius de potestate sua exiit: in hoc casu nepotes ex eo post mortē aui in potestatem eius recidunt: nec per mortem aui sui iuris efficiunt: sed si moriēte aui pater nepotū aut mortuus aut p̄ emācipatōem de patris sui p̄tate liberatus erit: tunc nepotes ex eo q̄ in p̄tate p̄is iam mortui vlt emācipati recidere nō p̄nt p̄ mortē aui sui iuris fiunt: r̄ hec de secūda parte. Extra

casum nota q̄ iustinianus seipsum conti-
nuat. Itē nota p̄ mortē parentū liberos
esse sui iuris. Itē no. q̄ moriēte q̄sq; auo
nepotes recidūt in ptātem p̄is: q̄sq; non
recidūt. Et hec in sc̄da pte vsq; ad illuz. §.
Cum aut̄ is. Hic incipit tertia ps in q̄ sic
po. ca. Dñe laudabiliter ideo q̄lif morte
naturali tollit̄ pa. po. nunq̄d plurib' mo-
dis tolli poterit. Rñdet imp. q̄ sic. nam
non solū morte naturali sed etiā civili tol-
litur pa. po. si q̄s em̄ ob aliq̄d maleficiū
perpetratū p̄ sniam deportatōis ciuitatez
amiserit: sequit̄ vt liberi eius q̄ tali modo
tollunt̄ de numero ciuū romanorū p̄ idesi-
nationē in sua ptāte esse: ac si morte natu-
rali in ptāte eius esse desinerēt: eadē rōne
et si liberi in ptāte existētes deportati fue-
rint: p̄ deportatōem desinūt in ptāte parē-
tum esse: et hec sunt vera durāte deportati-
one. Nam si ex indulgentia p̄ncipis resti-
tuti fuerint p̄ oīa p̄stinū statū recipiūt. Et
hec oīa vera sunt in deportatō: secus tñ est
in relegatis. Nam parētes relegati nihilo-
minus retinēt in ptāte liberos suos: et si
militar in casu p̄uerso liberi relegati in pa-
rentum ptāte nihilominus remanēt: et nō
solū modo p̄dicti casibus morte civili tolli-
tur pa. po. sed etiā in hoc casu. Nam si ali-
quis pene suus effectus fuerit desinit h̄c
liberos in ptāte. Sed dñe dicatis mihi q̄s
intelligit̄ fieri suus pene. Ad hoc rñdet q̄
illi serui pene eff. ciuif q̄ in metallo dam-
nantur et q̄ bestijs subijciunt̄. Et hec i ter-
cia parte vsq; ad illum. §. Filius familias.
Hic incipit quarta ps in q̄ sic pone casuz.
Dñe: pone q̄ aliq̄s filius familias factus
fuerit miles et senator vel p̄sul nūq̄d libe-
ratur a pa. po. Rñdet impe. q̄ nō. Nā mi-
litiā vel cōsularis dignitas filiū a pa. po.
non liberat: sed ex p̄stōnenā sūma digni-
tas patriciatus filiu a vinculis pa. po. li-
berat. Quis em̄ patiat̄ p̄em quēlibet pos-
se filiū suū a nexibus sue ptātis p̄ emanci-
pationē relaxare: et imperatoriā celsitudi-
nem nō valere eū quē sibi elegit patrē ab
aliena ep̄imere potestate. q. di. hoc nulla

tenus est tollerandū: et ideo p̄dicte digni-
tatis adeptione filius incontinenti a pa.
po. liberatur. Et hec in q̄rta parte vsq; ad
illum. §. Sed si ab hostibus. Hic incipit
quinta pars in qua sic pone casum. Dñe
vos dixistis mihi q̄ per mortē civile tolli-
tur pa. po. nunquid generaliter est veruz
Respondet imperator q̄ nō. Nam si ali-
quis paterfa. ab hostibus captus fuerit:
q̄uis seruus hostiū efficiat̄: tñ pa. po. om-
nino nō extinguitur: sed p̄pter ius postlimi-
niū in tempus futurū iuspendit̄. Illi. c̄i
qui ab hostibus capiunt̄ si in ciuitatez re-
uertant̄ oīa pristina iura iure postliminiū
recipiunt. vnde et iste pater ab hostibus
captus si reuersus fuerit: liberos i potesta-
te h̄bit: q̄ ius postliminiū eū q̄ ab hosti-
bus captus est si postea reuersus ē: fingit
in ciuitate sp̄ fuisse. Si vero apud hostes
decesserit: filij sui iuris effecti sunt. si ipse
quoq; filius aut nepos ab hostibus captus
fuerit ius pa. po. in suspenso erit iure post-
liminiū. Extra casum nota q̄ captus effici-
tur seruus hostiū. Itē nota ius patrie po-
testatis esse in pendentī. Itē nota q̄ post-
liminiū fingit euz qui capitur et postea re-
uertitur seu recedit ab hostibus semper
in ciuitate fuisse: sed lex cornelia fingit ca-
ptum in captiuitate decedentē p̄ambu-
la hora captiuitatis decedisse: vt hic. et §.
quibus nō est permillum facere testamen-
tum. §. si. Itē nota quare dicitur postlimi-
niū. et hec in quinta parte vsq; ad. §. il-
lum. Dictam est autem. Dicatis mihi si
placet vnde dicitur postliminiū. Ad hoc
respondet imperator q̄ postliminiū dictū
est a limine et post. Nam eū qui ab hosti-
bus captus est cum postea ad fines n̄ros
redierit postliminio reuersus recte dicim'
sicut em̄ limina in domib' quēdā finē faci-
unt: ita finē imperij limē oēs veteres volue-
runt. vñ etiā limē dictū ē q̄si finis et termin'
quidā et hac rōne ē vt q̄ ab hostibus vltra
limē. i. vltra metā et finē imperij dicebat̄
postea eodē limine reuertebat̄ q̄ amissus
fuerat: s; ponet̄ aliq̄s sit capt' infra fines.

imperij et ibi de victis hostibus recuperatus
 nunquid censet iste postliminio reuersus et
 videt quod non cum non fuit ultra limen. i. metam vel
 finem imperij. Rursum dicitur quod iste postlimi-
 nio redisse censet. Et hec dicuntur in sexta par-
 te usque ad illud. §. Proterea. hinc incipit septi-
 ma pars in qua sic po. ca. Dñe iam vidi plures
 modos quibus iam tollit patria potestas: nun-
 quid adhuc tolli poterit pluribus modis
 Rursum dicitur quod sic. Nam certe post supradictos
 modos tollit emancipatio per pa. po. Sed do-
 mine dicatis mihi qualiter fit emancipatio.
 Ad hoc dicitur impator quod aliter olim fiebat
 emancipatio: et aliter hodie fit: nam olim aut
 per antiquam legis obseruationem fiebat quod
 per ymaginarias venditiones et manumissiones
 ab ymaginario emptore factas celebrabatur
 aut per imperiale rescriptum: sed nostra prouidentia
 hec per quandam constitutionem in meliorem statu
 reformauit. statuta est enim constitutio nostra
 ut antiquorum iudicio sublata partes apud
 competentes iudices vel magistratus dire-
 cta via intraret: et ibidem filios vel filias et de
 inceps liberos ceteros sua potestate dimittunt
 et ex tunc emancipatio facte eadem iura potesta-
 tur parenti in bonis liberorum ab ipso emanci-
 patorum que tribuuntur patrono in bonis liber-
 ti etiam si aliquis eorum emancipatorum impubes-
 fuerit patres que emancipauit per emancipationem
 eius tutelam nanciscitur. Et hec in sexta parte
 usque ad. §. Admonendi. hinc incipit. viij. ps
 in qua sic po. ca. dicit iusti. quod si patres filios et
 ex eo nepotes vel neptes in potestate retinuerit: vel
 e contrario liberum erit arbitrium ei a nexibus sue
 potestatis nepotem vel neptem de sua potestate di-
 mittere: et filium in sua potestate retinere vel in
 suo arbitrio erit omnes simul sui iuris efficere
 Extra casum nota per emancipationem liberi
 efficiunt sui iuris. Item nota qualiter fiat
 emancipatio. Item nota quod patres efficiunt tutores le-
 gitimos filiorum suorum emancipatorum. sic. de legitima
 parentum tutela. et hec in. viij. partibus usque ad il-
 lum. §. Sed et si pater. hinc incipit. ix. ps
 in qua sic pone casum. Dñe iam vidi plu-
 res modos quibus tollit pa. po. nunquid
 adhuc pluribus modis tolli poterit. Re-

spondet quod sic. Nam per translationem pote-
 statis tollitur patria potestas quantum ad ipsos
 quem post in potestate habuit pater. si enim pater
 filium suum quem in potestate habet a quo filij sui
 vel pater paterno vel materno sunt teno-
 rem nostrarum constitutionum in adoptionem
 dedit: et hoc ipsum coram iudice competenti
 actis interuenientibus manifestauerit pre-
 sente filio quem in adoptionem datur: et non con-
 tradicente huiusmodi adoptioni: et etiam eo ipso
 cui in adoptionem datur in hoc casu quod in vna
 persona concurrunt: et naturalia et adoptio-
 iura et ius potestatis naturalis prius omnino dis-
 soluit: et in huiusmodi patre adoptiuum transferret
 in cuius persona constituimus adoptionem
 plenissimam esse quam ea que diximus concurrunt
 et hec in. ix. parte usque ad illud. §. Illud au-
 tem. hinc incipit. x. et vltima pars in qua
 sic po. ca. Donamus quod aliquis habeat fi-
 lium in potestate: et vxor istius filij ex eo conce-
 perit et postea eundem filium emancipauerit
 vel in adoptionem dederit: modo queritur
 vtrum partus ante emancipationem conceptus
 et postea editus nascatur in potestate aui ni-
 hilominus. Rursum dicitur iusti. quod sic: sed si post
 emancipationem conceptus fuerit secus erit.
 quia tunc partus ex ea editus in potestate
 patris emancipati vel aui adoptiuus erit
 Et sciendum quod in parentum potestate existen-
 tes nullo modo possunt compelli parentes
 eos de sua potestate dimittere. Et hec
 in decima et vltima parte usque in finem tituli.

De tutela rubrica.

Continuatio istius rubricae patz in
 hunc modum. Super tractauit iusti.
 quibus modis liberi a nexibus
 pa. po. soluntur: sed quia impuberes a
 vinculis pa. po. soluti recidunt in tutelam:
 idcirco immediate post tractatum de solutione
 pa. po. intendit iusti. tractare de tutela.
 vnde de his dicitur annexit rubricam
 de tutela. Nunc transeamus etc. Ad eui-
 dentiam istius tituli. diuide titulum. in. v. particu-
 las in quarum prima parte continuat. pces-
 sum suum et resumit. primum membrum illius

diuisionis quā habuimus. s. de his qui sui vel alieni iuris sunt: et illud subdiuidit in duo membra eligēs illud membrū de quo intēdit hic tractare. et in scōda parte diffinit tutelā. In tertia parte determinat vñ dicunt tutores. In q̄rta parte incipit tractare de testamentaria tutela determinādo q̄ p̄nt dare tutores in testō: et quibus p̄nt dari tutores in testamēto. In q̄nta et vltia parte determinat q̄d iuris est si p̄ in testō emancipato filio tutorē dederit. p̄ma pars durat vsq̄ ad illū. s. Est autē tutela. Ibi scōda et durat vsq̄ ad illū. s. Tutores autē sūt. Ibi tertia et durat vsq̄ ad illū. s. Ipermisum est. Ibi q̄rta et durat vsq̄ ad illū. s. Si emancipato. Ibi q̄nta et vltia et durat vsq̄ in finem tituli. Ido. igit sicca. In p̄ma parte dicit iusti. p̄tinuādo p̄cessum suum. nunc trāseamus ad aliā diuisionē p̄sonarū. Nā ex his p̄sonis q̄ in ptāte nō sunt: quedam sunt in tutela vel in cura: quedā neutro iure tenent. vñ videamus de illis p̄sonis q̄ sunt in tutela vel cura. Nā cognitis illis personis q̄ sunt in tutela vel cura: ceteras q̄ p̄sonas illas videlz q̄ neutro iure tenent simul intelligemus. p̄us em̄ inspiciamus de illis p̄sonis q̄ sunt in tutela. et hec dicitur in p̄ma parte vsq̄ ad illū. s. Est autē tutela. Sed pone in secūda. Dñe iam video q̄ vultis de illis tractare post q̄ sunt in tutela. dicatis ergo si placet quid est tutela. Rñdet iusti. diffiniēdo tutelā. Tutela p̄ ut seruus iuriscōsultus diffinit: est ius et ptās rē. et diffinitōis p̄tes in casu mutari non p̄nt. et hec in scōda parte vsq̄ ad illū. s. Tutores autē sunt rē. Sed pone in tertia. Dñe iam video quid est tutela. dicatis ergo qui sunt tutores. Ad hoc rñdet iusti. q̄ tutores sunt q̄ eā vim et ptāte acceperūt ex q̄ vi et ptāte nomen suū acceperūt. Nā dicitur tutores a tuēdo q̄ si tutores. i. defensores sicut edictū dicunt q̄ edes tuentur: et hec in tertia parte vsq̄ ad illū. s. Ipermisum est. Ibi incipit q̄rta pars in q̄ sic pone ca. Dñe ex quo vultis tractare de tutelis et testamentaria tutela q̄ dignior est: dicatis ergo

in p̄mis qui possunt dare tutores in testamento: et quibus. Ad hoc rñdet amice: p̄missum est parētibus q̄ liberos tpe mortis in ptāte habēt liberis suis impuberibus in testamēto suo dare tutores. et hoc in filiis et filiabus generaliter locū obtinet. sed secus est in nepotibus et neptibus et ceteris liberis in remotiori gradu constitutis nepotibus em̄ et neptibus ita demū possunt parentes in testamēto suo tutores dare: si post obitū eorū hmoi nepotes in patris sui ptātem recasuri nō sunt. vñ si tpe mortis me filiū tuū: et ex me nepotes et neptes in ptāte tua habes nepotes et neptes in testamēto tuo tutores accipere nō poterunt: licet in ptāte tua fuerint: q̄ statim p̄ mortē tuā in ptāte p̄ris sui sunt recasuri. Sed po. Dñe iam video q̄ parētes in testamēto suo liberis suis impuberibus tutores dare possunt: sed nunq̄d p̄mittitur parētibus dare postumis suis tutores in testamēto. Rñdet imperator q̄ sic. Nam cum pluribus alijs causis postumi p̄ iaz natis habeāt statutū ē in hac causa non minus postumis q̄ etiā iaz natis tutores a parētibus in testamēto dari posse. et hoc est vey si in hac causa sint postumi vt si uis parētibus essent nati in eorū ptāte caderent. Et hec in q̄rta parte vsq̄ ad illū. s. Sed et si emancipato. s. po. in q̄nta. Dñe iam video q̄ p̄missum ē parētibus liberis suis impuberibus i sua ptāte existētibz in testamento suo dare tutores. sed pone q̄ pater in testamento filio emancipato dederit tutorem: nunquid valet in casu isto tutoris datio. Respondet q̄ non. sed tñ licet in casu isto de iure non teneat tutoris datio: si tamē d factō pater in testamento suo filio emancipato tutorē dederit: iste tutor a patre de facto datus ex p̄sidis sententia confirmandus ē oimō. i. sine inquisitione. Extra casum nota q̄ cōtrarioz ē eadē disciplina: q̄ cognito vno p̄trarioz facile cognoscitur reliquū. Nota q̄ nomē debz esse consequens seu consonans rei. Nota q̄ impuberi in ptāte existenti potest pater

tutorem dare in testamento. Nota qd est tutela. Et hec dicunt vsq; in finem tituli.

Qui dari tutores testamento possunt.

Continuatio istius rubrice patet in huncmodū. Sup̄ determinauit iusti. q̄ possunt dare tutores in testamēto z q̄bus. In p̄nti ti. intendit determinare q̄ tutores in testamento dari p̄nt. vñ de his dicitur subicit rubricā q̄ tutores in testamēto dari p̄nt. Dari aut̄. Diuidas ti. in tres ptes z planus erit. in quaz p̄ma parte determinat q̄ p̄nt dari tutores in testamēto. In secūda pte determinat q̄li ter possunt dari: z ad q̄d p̄ncipaliter dant tutores. In tercia parte z vltima exponit vba testatoris q̄bus vtitur dādo tutores in testamēto. p̄ria ps ptendit vsq; ad illum. s. Ad certū tps. Ibi incipit secūda z durat vsq; ad illuz. s. Filiabus si q̄s. hic incipit tercia z durat vsq; in finē ti. p̄done igit sic casum in p̄ma pte. dñe iam vultis tractare q̄ possunt tutores dari in testamēto. Ad hoc r̄ndet impator. amice: tutor i testamēto dari potest nō solū p̄fa. sed etiaz filiūsa. znō solū liberi hoies in testō tutores dari possunt: sed etiaz serui. Nam q̄s seruū p̄p̄iū in testō suo cum libertate tutorem dare potest: z non solum si libertatem exp̄ssit tenebit tutoris datio: sed etiaz si p̄p̄iū seruū sine libertate in testō tutorē dederit: exp̄sa em̄ datōe tutele ip̄e seruus videt directā libertatē accepisse. z per hoc adm̄strationem p̄sequit. z hoc veruz est q̄i testator q̄ dedit eū in tutorē serui cōditionē nō ignorauit. Nam si p̄ errore quasi liberū eū dedit aliud erit dicendū: q; in eo casu ne liber neq; tutor erit: z hec vera sūt in p̄prio seruo: sed si suus alienus pure i testō datus tutor fuerit cu; liber erit puta testator ita dixit. fuchū seruū petri cū liber erit tutorē do: vt iliter datus: videtur z hoc est verum in seruo alieno: sed si p̄p̄iū seruū eo modo dederit tutorē videlicet cū adiectōe cū liber erit iutiliter dedisse intelligitur: s; po. quidā satis inconsulte. pui-

dens liberis suis dedit eis quendā furiosum tutorē vel forte minorē. xxv. an. quid iuris est in hoc casu. Ad hoc r̄ndet imp. q; si furiosus vel minor. xxv. an. tutor dat? fuerit: tūc demū tutor erit: cū furiosus cōpos mētis fact? fuerit: aut maior. xxv. an. extiterit. Et hec i p̄ma pte vsq; ad illuz. s. Ad certū tps. hic incipit scōa pars i q̄ sic po. ca. Dñe quidā sub p̄ditōe dedit tutorem: nūq̄d tenet datio in isto casu. Respōdet impator: q; sic. Nam ad certū tempus et ex certo tpe: z sub p̄ditōe: z añ heredis institutōem: tutorē dari posse nō dubitat. Certe aut̄ rei vel cause tutor dari nō potest q; tutor p̄ncipaliter p̄sone z nō cause vel rei dat. z hec in. ij. pte vsq; ad illum. s. Si q̄s filiabus. hic incipit. iij. pars in qua sic po. ca. p̄donam? tici? in testō dedit tutorē liberis suis in huncmodū. Filijs z filiabus meis meniū tutorem do: z postea decessit vxore p̄gnāte relicta: demū p̄cedēte tēpore pepit postumū z postumā: nūq̄d i casu isto istis postumis tutor datus videtur. Ad hoc r̄ndet imp. q; sic. Nam ex q̄ filijs et filiabus tutorē dederit z postumo z postume intelligit dedisse. filij em̄ vel filie appellatōe postumus z postuma cōtinētur. Sed pone q; nepotes postumi nati sūt ex vxore filij quē pater tpe mortis habuit in p̄tate. nūq̄d h̄mōi postumis nepotibus tutores dari intelligunt. R̄ndet impator: q; refert q̄bus verbis vsus est testator dādo tutorē. Nam si testator dicit sic. liberis meis tutorē do: tūc nō solū filijs sed etiaz nepotibus postumis dedisse intelligitur ceterū si p̄ dādo tutorē ita dixit: filijs meis tutorē do: in hoc casu filioz appellatōe nepotes nō p̄tinebunt: aliter em̄ nepotes et aliter filij appellantur. sed si p̄ ita dixit postumis meis tutores do: postumoz appellatōe nō solū filij postumi s; et ceteri liberi i remotiori gradu nascituri p̄tinebūt. Extra ca. no. q; certe rei vel certe cause tutor nō dat. Nota q; appellatōe liberoz veniūt tā filij q; nepotes: s; appellatōe filioz nō veniūt nepotes s; solū filij: z appellatio

liberorum est generalior quam sit appellatio filiorum. Nota quod appellatio filiorum veniunt postumi. Et hec vsq; in finem ti.

De legitima agnatorum tutela.

Continuatio istius rubrice patet in hunc modum. Supra tractauit iusti. de testamentaria tutela et quod deficiente testamentaria locum habet legitima tanquam dignior post eam. Idcirco de legitima agnatorum tutela. dicitur annexit rubricam de legitima agnatorum tutela. Quibus autem ad veriorum iuuenum doctrinam diuidas titulum istum in. iij. partes. In quarum prima parte determinat iustini. quoniam locum habet et vnde descendit legitima agnatorum tutela. In secunda parte determinat qui sunt agnati. In. iij. parte exponit verba legis. xij. ta. quibus legitima tutela agnatis defertur. In. iij. parte et vltima assignat diuisionem ius agnationis quo ad vtriusque iuris naturam. Prima pars pertinet vsq; ad illud. §. Sunt autem agnati. Et ibi incipit. ij. et durat vsq; ad illud. §. Quod autem lex. Ibi. iij. et durat vsq; ad. §. Sed agnationis. Ibi. iij. et durat vsq; in fine tituli. Pro. igitur sic ca. in prima parte. Dicit tam video quod vultis tractare de legit. agna. tu. dicat ergo mihi quoniam locum habet huiusmodi tutela. Respondet imperator quod deficiente testamentaria tutela locum habet legit. ag. tu. nam quibus impuberibus liberis tutor in testamento a patre datus non fuerit. his ex. l. xij. ta. agnati sunt tutores et isti agnati ex. l. xij. ta. ad tutelam vocati: legitimi tutores appellantur. Et hec in prima parte. Sed po. in secunda. Dicit iam video quoniam legitima agna. tutela habet locum et vnde descendit: dicatis modo mihi quod dicuntur agnati. Respondet imperator quod agnati sunt cognati per virilis sexus cognationem coniuncti: et dicuntur agnati quasi a patre cognati: quod ab eodem patre natus tibi agnatus est ut fratris filius et etiam nepos ex eo. Item patruus adest tibi cognatus et filius patruus et nepos ex eodem filio patruus natus. sed quod per feminam sexus cognationes iungunt non sunt agnati: sed alii naturali iure cognati. vnde

amicus tue filius non est tibi agnatus: sed tamen naturali iure cognatus: quod per feminam lineam. s. per amitam tuam tibi coniungitur et tu iuribus illi eodem iure coniungitur: quod quod nascuntur patri non matris familia consequuntur. et hec in. ij. parte vsq; ad. §. Quod autem lex. Incipit tertia pars in qua sic po. ca. dicitur tunc laborans liberis suis impuberibus quos in potestate habuit tempore mortis meum tutorem dedit: si viuente adhuc tunc testatore decessit meus: isti puberes adhuc tutore careant agnati autem primi ab onere administrationis se nituntur excusare tali ratione. dicunt enim quod legitima agnatorum tutela ex. l. xij. ta. locum habet cum tutor in testamento datus non est. cum enim in testamento patris sui istis impuberibus tutor datus fuerit. dicunt se ab onere excusari. dicitur per deo dicatis in quod iuris est in hoc casu. Ad hoc respondet imperator. di. amice isti agnati frustra nituntur se excusare in hoc casu ab onere tutelae. male. n. intelligunt. §. l. xij. ta. quod ab intestato prius agnatos ad tutelam vocat: si enim hanc significationem habet tamen si ille qui tutor est in testamento dare poterat omnino testam. non fecerit: tunc demum vocentur agnati sed et in quantum ad tutelam pertinet testatus decessit: quod tamen valere poterit si is qui in testamento datus fuerit viuente testatore decessit: cum igitur in hoc casu proposito idem contigerit manifestum est quod agnati ab onere tutelae non poterunt predicta ratione excusari. Et hec in tertia parte vsq; ad illum. §. Sed agnationis. Sed pone ca. Dicit iam video quoniam habet locum agna. tu. et qui sunt agnati: et etiam quomodo intelligantur verba. l. xij. ta. quibus agnati vocantur ad tutelam: nunquid est aliqua differentia inter ius agnationis et ius cognationis. Respondet quod sic quod ius agnationis omnibus modis capitum diminutione plerumque permittitur. Nam nomen agnationis a iure civili derivatum est: sed ius cognationis quod ab origine nomen sumpsit a iure naturali descendit non omni capitum diminutione mutat. cuius enim ratio civilis iura corrumpere potest: naturalis autem nequaquam. Extra casum nota in primis vocandos testamentarios tu-

tores post legitimos et post legitimos non vocandos datiuos. Secundo nota qui dicuntur agnati et qualiter sumpti sunt a iure civili: et cognati sumpti sunt a iure naturali. Tercio nota quod unum ius civile tollit bene aliud ius civile: sed ius civile non tollit ius naturale: cum ius naturale sit immutabile. Et hec dicuntur in quarta parte usque in fine tituli

De capitis diminutione.

Continuatio istius rubricae patet in hunc modum. Dicitur est. s. ti. pro procedenti. s. si. quod ius agnationis per omnem capitis diminutionem tollit: et ne forte ex ignotis procedat ad veriorum iuuenum doctrinam interdit hic iusti. tractare de capitis diminutione. unde de ea dicitur promittit rubrica de capitis diminutione. Est autem et cetera. Ad evidentiam istius tituli. diuidas titulum in. v. partes principales. in quarum prima parte iusti. diffinit capitis diminutionem. In secunda parte diuidit capitis diminutionem in tres species: et quodlibet membrum diuisionis plene persequitur de quolibet dilucida exempla ponendo: et ita secunda pars posset subdividi in tres particulas: sed quod partes per se patent huic diuisioni non insisto. In tertia parte principali ponit duos casus speciales in quibus posset videri interueni capitis diminutio: quod tamen non negat in utroque. In quarta parte resumit quod generaliter dictum fuit in fine tituli procedentis et ostendit qualiter illud debeat exponi et intelligi. In quinta et vltima parte resumit quod dictum fuit in principio tituli. procedentis: et similiter exponit qualiter debeat intelligi. prima pars protendit usque ad. s. illum. Eandem. Ibi incipit secunda et durat usque ad. s. Seruus autem. Ibi tertia et durat usque ad. s. Quod autem dictum est. Ibi quarta et protenditur usque ad illum. s. Cum autem ad agnatos. Ibi quinta et vltima et durat usque in finem tituli. Idoneo ergo sic casum in prima parte. donec iam video quod vultis tractare de capitis diminutione. dicatis igitur mihi quid est capitis diminutio. Re-

spondet imperator quod capitis diminutio est prioris status commutatio. et hec in prima parte. sed pone in secunda. Donec video quod est capitis diminutio: sed si placet dicatis mihi quot modis fit capitis diminutio. et respondet imperator quod capitis diminutio fit tribus modis. aut enim est maxima capitis diminutio: aut minor quam quidam mediam vocant: aut minima. Sed po. Donec iam video quot modis fit capitis diminutio: dicatis ergo mihi quoniam locum habet capitis diminutio maxima: quoniam minor: et quoniam minima. Ad hoc respondet imperator dicens quod maxima capitis diminutio est quoniam aliquis ob aliquid quod enorme delictum ciuitatem simul et libertatem amittit: quod contingit in his qui atrocitate sententiae serui pene efficiuntur: vel etiam in liberis qui propter magnitudinem propter patrimonios commissam in seruitute rediguntur. vel etiam in his qui maiores. xxx. annorum. ad participandum prociui suae venditionis se venditari passi sunt. Minor autem siue media capitis diminutio est cum aliquis ob delictum suum ciuitatem amittit: sed tamen retinet libertatem: quod in eo accidit cui ignis et aqua interdicitur et qui in insulam deportatur. Minima capitis diminutio est cum quis ciuitatem simul et libertatem retinet: quod statum suum tamen commutat: quod accidit in his qui sui iuris fuerunt et se in arrogationem postea dederunt: et ita alieno iuri pro specie arrogationis subiecti esse ceperunt. Et sicut in casu conuerso. scilicet si hi qui alieno iuri subiecti sunt per emancipationem sui iuris efficiantur. veluti si filius familias emancipatus a patre fuerit. Nam in hoc casu minima capitis diminutionem pati intelligitur. Et hec dicitur in secunda parte usque ad illum. s. Seruus autem. Ibi incipit tertia pars in qua sic pone casum. quidam manumisit seruum suum nunquam in casu isto suus manumissus capite diminutus censetur. Respondet imperator quod non. Suus enim manumissus capitis diminutionem non patitur: quod autem manumissionem nullum caput habuit. Sed pone quod aliquis sit ab ordine senatorum remotus: nunquam in casu isto capite minuitur. Respondet imperator quod non

Nam dignitas eius qui ab ordine senatorum remouetur magis q̄ status cōmutatur: cū igit̄ capitis diminutio sit prioris status cōmutatio manifestū ē ab ordine senatorum remotū nullā pati capiti dīnutōez. Et hec dicunt̄ in tertia parte vsq; ad illuz .s. Quod aut̄. Hic incipit quarta pars in qua sic pone casum. Dñe vos dixistis mihi .s. ti. p̄xi. s. fi. q̄ ius cognatōis durat etiam post capiti dīnutōem: nunq̄d generaliter hoc est verū in qualibet capiti dīnutōe. Ad hoc r̄det̄ impator q̄ nō. Nā qd̄ dictū est manere ius cognatōis post capitis dīnutōem hoc intelligendū est de minima capiti dīnutōe interueniente: q̄ p̄ illā ius cognatōis non p̄imit̄. sed si maxima capiti dīnutio interueniat: vt puta si ali q̄s de cognatis in fuitutē redactus fuerit: tūc in casu isto ius cognatōis amittit. et h̄ postea beneficio manumissionis ad libertatē p̄uenerit: nō tñ ius cognationis recupabit. et nō solū maxima sed et media capiti dīnutio ius cognatōis perimit̄: veluti si q̄s in insulā deportatus fuerit. Nam etiā in casu isto ius cognatōis amittit. Et hec in quarta parte vsq; ad illū .s. Ad aut̄. Hic incipit quinta et vltima pars in qua sic pōe casum. Vos dixistis mihi .s. in titu. p̄cedēti in p̄ncipio q̄ tutela impuberū agnatorum ad agnatos ex. l. xij. ta. p̄tinet. Pone q̄ plures sint agnati et diuersis gradibus p̄stituti: nunq̄d. s. ad oēs p̄tinebit. R̄ndet̄ q̄ non. Nam qd̄ dictū est tutelam ad agnatos pertinere nō intelligendū est q̄ ad oēs p̄tineat: sed ad eos tñ q̄ sunt in p̄ximiori gradu p̄stituti. vñ si plures sint qui eundē graduz cognatōis obtineant: veluti si plures sorores oēs ex. l. xij. ta. ad tutelam vocantur. Et hec dicuntur in. q̄n ta parte vsq; ad finem huius tituli.

De legitima patronoz tutela.

La cōtinuatur rubrica ista ad p̄cedentia. Supra in secundo titulo tractauit iusti. de l̄tima agnatorū tutela q̄ descendit ex. l. xij. ta. videlz ex ver

bis et sententia ip̄ius legis: sed q̄ legitima patronoz tutela ex mēte eiusdē legis p̄ interpretatōem iuriscōsultoz descendit. ideo post illam de hac dñs iusti. intēdit tractare. Unde subicit̄ hic rubricā de legitima patronoz tutela. Ex eadē lege r̄c. Notandum q̄ ita p̄cedit in titulo isto. primo ponit iusti. causam quare tractat̄ hic de legitima patronoz tutela. secūdo assignat rationem per quā iuriscōsulti interpretati sūt hanc tutelā ex mente. l. xij. ta. descendere et rōnem per argumentū a simili p̄firmat. Pone ergo sic casum. dñe quare intendit̄ hic tractare de legitima parentum tutela. Ad hoc r̄spondet impator. Amice tractauimus de legitima agnatoruz tutela que ex verbis et sententia legis. xij. ta. descendit sed q̄ legitima patronoz tutela ex mente eiusdē legis ad patronos et liberos eoruz pertinet: ad circo de ea hic tractare intendimus. et hec eadē tutela legitima sicuti superior appellat̄: non tñ ideo legitima dicitur. q̄ aliqd̄ de ea notatim in verbis. l. xij. tab. exp̄sse fuisse introductum. sed dñe p̄ deo q̄ ratio mouit iuriscōsultos ad talē interpretatōem faciendā. Ad hoc r̄ndet̄ impator. Amice hec fuit ratio q̄ mouit iuriscōsultos. lex em̄. xij. ta. iussit hereditates. libertoz et libertarū ad patronos et liberos eoruz pertinere si intestati decessissent: vñ eo ip̄o crediderūt iuriscōsulti veteres q̄. l. xij. ta. vellet q̄ etiā eorum tutela ad patronos et liberos similiter deberet pertinere. et ad istā tacitā voluntatē p̄sumendā talī ratiōe mouebant. q̄. l. xij. ta. p̄rios agnatos ad hereditates agnatoruz ab intestato mortuoz vocat: et eosdē agnatos ad impuberum agnatorū tutelā vocat. cōsimile ergo et in casu p̄posito dicebant q̄ sicuti patroni et liberi eoruz ad successiones libertorum liberi ab intestato ex. l. xij. ta. vocant̄ ita debere eos ex mēte eiusdē legis ad on̄ administratōis tutele vocari: q̄ plerunq; vbi ē successōis emolumentū ibi et onus tutele esse debet. Sed dñe p̄ deo q̄re dixistis plerūq;. Ad hoc r̄spondet impator.

ideo aut plerumque diximus: quod si aliqua femina filium suum impuberem manumiserit vel etiam ipsa ad successionem eius ab intestato vocet: alius tamen quam ipsa eiusdem tutor erit.

De legitima parentum tutela.

Continuatur ista rubrica in hunc modum. Supra tractavit iustini. de legitima patronorum tutela que ex mente legis. xij. ta. descendit: sed quod legitima parentum tutela similiter ex mente legis. xij. ta. per interpretationem iuriscōsultorum introducta est: idcirco post illam de hac hic intendit dominus iustinianus tractare. vñ annectit rubricam de legitima parentum tutela. Exemplo patronorum etc. Idone igitur sic casum dicit iusti. quod exemplo patronorum est alia tutela parentum per interpretationem cōsultorum ex mente legis. xij. ta. recepta: et sicut superior legitima appellatur ita et ista. Nam si parens filium vel filiam vel nepotem vel neptem ex filio vel deinceps impuberes emancipaverit ipse legitimus tutor eorum erit. Et hec dicuntur per totum titulum.

De fiduciaria tutela.

Continuatio istius rubricae patet in hunc modum. Supra tractavit de legitima parentum tutela: et quod mortuo patre legitimo tutore filij eius impuberes emancipati recidunt in fiduciariam tutelam fratrum suorum: idcirco post illam immediate de hac intendit tractare. Est et alia etc. Ad evidentiam istius tituli dividas totum titulum in quattuor partes et planus erit. in quarum prima parte determinat quoniam locum habet fiduciaria tutela ponendo rationem per quam videtur quod fiduciaria tutela locum habere non possit. In secunda parte assignat rationem. In tertia parte soluit. In quarta parte et ultima ponit argumentum generale quod in omnibus tutelis et curatōibus generaliter locum habet. Idone igitur sic ca. In prima parte dicit iustinianus quod eadem alia tutela que appellatur fiduciaria quod habet locum in tali casu si pater filium vel

filiam vel nepotes vel neptes ex filio vel deinceps impuberes emancipaverit ipse legitimam tutelam eorum nascitur: sed mortuo ipso patre eorum denique legitimo tutore si liberi eius virilis sexus perfecte etatis extiterint ipsi eorumdem impuberum emancipatorum post obitum patris fiduciarij tutores efficiunt. Extra ca. no. de fiduci. tute. Item nota quod tutor et curator debet esse maior. xxv. an. et hec dicuntur in prima parte usque ad .§. Atqui. Ibi incipit secunda pars in qua sic pone casum. dicit iusti. in secunda parte quod hoc videtur stare non posse: et hoc tali ratione quia si patronus legitimus tutor libertorum impuberum decesserit liberi eius in eadem tutela ipsi patrem succedunt: et similiter legitimi tutores efficiunt: a simili videtur in casu proposito quod sicuti pater legitimus tutor erat et ita filij sui in eadem tutela ei debeant succedere: et similiter legitimi tutores existere. Et hec in secunda parte usque ad illum .§. Quia. Ibi incipit tertia pars in qua respondet iusti. ad opinionem predictam in hunc modum. non est mirum si secus sit in casu proposito filio patroni. nam in casu proposito si filius defuncti qui in fiduciariam tutelam fratris recidit in patrem patris sui semper fuisset post mortem patris sui iuris effectus fuisset: nec in patrem fratrum suorum aliquatenus recidisset et sic non eodem iure fuisset apud fratrem quo extiterat apud patrem: vñ nec in eadem tutela erit apud fratrem in qua erat apud patrem sed secus est in libertis. Nam si servus in potestate domini tempore mortis fuisset: eodem iure post mortem domini futurus esset apud liberos ipsius domini in quo extiterat apud ipsum dominum viventem: nec igitur mirum si idem manumissus incidit in eandem tutelam apud liberos patroni in qua fuerat apud ipsum patronum. Et hec in tertia parte usque ad illum .§. Ita tamen. Ibi incipit quarta pars in qua sic pone casum. Dicit vos dixistis mihi quod mortuo patre legitimo tutore impuberum liberorum emancipatorum ceteri liberi eorumdem fiduciarij tutores erunt. Est ne hoc generaliter verum sine distinctione etatis. Respondeo

det q non. Nam impuberū emancipato-
rum liberi virilis sexus nanciscunt tutelā
si legitimam etatē. i. xxy. an. cōpleuerint
qđ nostra cōstitutio nō solū in fiduciarijs
tutelis sed generaliter in oibus tutelis et
curatōibus obseruari p̄cepit. et hec in. iij.
parte.

De attiliano tutore vel de eo qui ex le-
ge iulia et ticia dabatur.

Continuatio istius rubricę patet
in hunc modū. Expediuit se iusti-
manus de titulo de tutelis vsq;
huc tam de testamētaria tutela qđ de legi-
tima: et q; in defectū vtriusq; locū habet tu-
tela datiuā: idcirco postq; sufficiēter de te-
sta. et legit. tute. tanq; de dignioribus tra-
ctauit intēdit hic de hac tractare: et q; oliz
fm iura antiq̄ssima dabant tutores in vr-
beromana ex lege attil. et in puincijs ex
lege iulia vel ticia: ideo de datiuā tutela
dicturus subiicit hic rubricā d̄ attiliano tu-
tore et. Si cui nullus et. Ad euidentiam
istius tituli diuidas titulū in qnq; partes
et planus erit in quarū p̄ma parte deter-
minat iustinianus qñ habet locū datiuā
tutela et a quibus dant tutores datiuū fm
iura antiqua. In secūda determinat et q;
dabant fm mediā iurisprudentiam.
In tertia parte determinat a quibus et q;
liter dant tutores fm iura moderna. In
quarta parte rationē assignat q̄liter ipu-
beres sunt in tutela. In q̄nta et vltia par-
te dicit quo iure tutore: finita administra-
tiōe tenent rationē reddere administratōis
Done igit sic casum in p̄ma parte. Domi-
ne iam video q; vultis tractare de datiuā
tutela: dicatis igit mihi qñ locū habet da-
tiuā tutela et a quibus dant tutores dati-
ui Ad hoc r̄spondet imperator: amice: Si cui
nullus oīno tutor neq; testamētarius ne-
q; legitimus sit: tūc demū habet locū da-
tiuā tutela: et illis q; neq; testamētarium
neq; datiuū habet tutor: olim quidē fm
iura antiq̄ssima dabat tutor auctoritate
legis attil. in vr. ro. a p̄tore vrbis et a ma-
iore parte tribunoz plebis. s; in puincijs

dabatur tutor: eisdem a p̄sidijs puin-
ciarum auct. l. iul. et tici. et nō solū modo si
nullus tutor: sed et etiā ly testamēto tutor
datus fuerat: tñ sub p̄ditōe aut in diē cer-
tū dabat. nā si i testō tutor sub p̄ditōe aut
i diē dabat auctoritate p̄dictaz legū interi-
q; tutor dari poterat ip̄sectū tutoris s; cō-
ditione vel in diē dati qui p̄dente cōditi-
one v̄l die poterat administrare. Quicq; etiā
si pure datus fuerit tutor in testamēto: tñ
nihilominus datiuus tutor locū habet:
qđ diu heres ex testamēto non adiit: tādū
em̄ ex eisdē legib; tutor dabat: et in oibus
his casibus tutor ille datiuus in defectū
testamētarij datus desinebat tutor esse cō-
ditione vel die adueniēte: vel herede ex te-
stamēto hereditatē adēute. Itē in alio ca-
su ex p̄dictis legibus tutor dari solebat.
Nā si testamētarij tutor: vel etiā legitim;
ab hostib; captus fuerit in defectū tutoris
capti alius tutor eisdē legibus dabatur: et
iste loco capti subrogatus desinebat eē tu-
tor captiuo in ciuitatē reuerso. Nā reuer-
sus in ciuitatē administratōez tutele iure
postliminiij recipiebat. et hec dicunt i p̄ia
parte vsq; ad illuz. §. Sed ex his legibus
hic incipit secūda pars in q; sic pōe casuz
Dñe iam vidi a quibus fm iura antiqua
dabant tutores: dicatis mihi si placet q̄li-
ter illa iura antiqua correctionē receperūt
et certe dicit ip̄e. frater postq; cōsules cepe-
runt dare p̄ inquisitionem tutores pupillis
vtriusq; sexus et p̄tores p̄ cōstitutōes no-
stras: tunc ex sup̄dictis legibus desierunt
tutores dari. Nā in illis legibus antiq̄s
de cautōe tutoribus danda rempu. saluā
fore: nec de cōpellēdis tutoribus ad admī-
stratōem tutele quicq; cauebat. Et hec di-
cuntur in secūda parte vsq; ad illū. §. Sed
hoc iure vtimur et. Ibi incipit tertia pars
in qua sic pone casum. Dñe iam vidi qua-
liter iura antiqua correctā fuerūt et qualif
fm mediā iurisprudentiā tutores daban-
tur. Ideo dicatis mihi si placet a quibus
dantur hodie tutores fm iura moderna.
Ad hoc r̄spondet imperator. amice: hoc

iure hodie utimur ut prefectus vrbis vel
 pretor s'm suam iurisdictionem: et in puinci
 is prefides tutores pupillis possunt da
 re: et non solū p'sides in puincijs hoc face
 re possunt: sed etiā magistratus delegati
 one eis facta a p'side: videlicet si non sint
 magne facultates ipius pupilli: et hec ita
 obtinebant p'mo tpe nostri imperij. Nos
 tñ postea q' difficultatē esse in expectāda
 iussione p'sidis perpendimus h'mōi diffi
 cultates hoīm per p'stitutōem nostrā rese
 care curauimus. Unde i p'stitutōe nostra
 statuim' ut si facultas pupilli vsq' ad q'n
 gentos solidos valeat defensores ciuitatē
 vna cū eiusdē ciuitatis religiosissimo epi
 scopo vel alie publice p'sone. i. mag'ratus
 vel iudices alexandrie nō expectata iussi
 one p'sidis tutores vel curatores dare pos
 sunt legitima cautione rē pupilli sal. fo.
 data s'm eiusdē constitutionis normam a
 tutoribus interponēda eoz videlz pericu
 lo q' h'mōi satisfactōne accipiunt. Et hec
 in tertia parte vsq' ad illū. §. Impuberes
 autem zc. Hic incipit quarta pars in qua
 sic pone casum. Dñe iam video a quibus
 dabant tutores olim s'm iura antiqua: et
 etiam quibus dant' hodie s'm p'stitutōem
 vestram: p' deo dicatis mihi si placet qua
 liter h'mōi impuberes sunt in tutela. Ad
 hoc rñdet imperator: amice: certe naturali
 rationi cōuenit et etiā iuri consentaneū est
 ut impuberes in tutela sint ut videlz illi
 qui perfecte etatis nō sunt alioz tutela re
 gantur. Et hec in quarta parte vsq' ad il
 lum. §. Cum ergo pupilloz. Hic incipit
 quinta pars in qua sic pone casum. Dñe
 dicatis mihi si placet quo iure cogunt' tu
 tores finita tutela reddere rationē sue ad
 ministratiōis. Ad hoc rñdet imperator:
 amice: cū tutores pupilloz pupillarūq'
 negocia admistrant: finita admistratiōe
 actores tutelē ratiōem admistratiōis sue
 reddere compellunt. et hec in q'nta parte
 vsq' in finem tituli.

De auctoritate tutorū.

Continuatō istius rubrice patet
 in hunc modū. Supra tractauit
 iustinianus qualiter tutores dan
 tur pupillis: et quia ad hoc dant' pupillis
 tutores ut eisdē tam in cōtractibus q' i iu
 dicijs auctoritatē p'stent. Idcirco domi
 nus iustinianus intēdit de auctoritate tu
 toris p'standa hic tractare. vnde de ea di
 cturus subnectit rubricā de auctoritate tu
 torum. Auctoritas autem. Ad euidentiaz
 istius tituli diuidas titulum in quattuor
 partes et planus erit in quarū prima par
 te determinat in quibus est necessaria tu
 toris auctoritas: et in quibus nō. In secu
 da parte excipit ab eo qd dicit in p'ma pte
 In tertia parte determinat qualiter inter
 poni debet tutoris auctoritas. In quarta
 parte et vltima determinat quid iuris est
 si aliquod iudicium agendū sit inter tuto
 rem et pupillum suū. Idcirco pars p'tēdi
 tur vsq' ad illū. §. Neq' tñ. ibi incipit secu
 da et durat vsq' ad §. illum. Tutor autem
 ibi tertia incipit et p'tenditur vsq' ad illū
 §. Si autem inter. ibi quarta et vltia inci
 pit et durat vsq' in finē tituli. Idcirco igitur
 sic casum in p'ma parte: domine vos vul
 tis tractare de auctoritate tutoris: nūquid
 quilibet est necessaria tutoris auctoritas.
 Respondet imperator q' non. In quibus
 dam em non est necessaria. si enim pupilli
 stipulant' sibi dari aliquid: in eo casu non
 est necessaria tutoris auctoritas: secus tñ
 est in casu conuerso. Si em isti pupilli ali
 quid alijs p'mittāt ad hoc ut ipi ex illa p
 missione cū effectu obligant': necessaria ē
 tutoris auctoritas: quia statutū est ut lice
 at pupillis cōditionē suā meliorē facere: et
 sine tutoris auctoritate: deteriorē vero: ne
 quaq' facere possunt nisi tutoris auctori
 tas interueniat. vnde in illis causis ex q'
 bus ex vtroq' latere nascitur obligatio:
 ut in emptione: venditione: locatione: cō
 ductione: mandato: et deposito: nisi tuto
 ris auctoritas interueniat illi qui cum pu
 pillis contrahunt obligantur: sed pupilli
 eis nequaq' obligati sunt. Et hec in p'ma

partesq; ad illum. §. Neq; tñ hereditatē
 zc. Hic incipit secūda pars in qua sic pōe
 casum. Domine vos dixistis mihi supra
 q; licet pupillis meliorē facere cōditionē
 suam sine tutoris auctoritate. Pone igit
 q; aliqua lucrosa hereditas delata sit ali
 cui pupillo: nunquid poterit illā heredi
 tatem sine tutoris auctoritate adire. Re
 spondet imperator: q; non: licet em̄ dictuz
 fuerit generaliter supra q; liceat eis facere
 conditionē suā meliorē sine tutoris aucto
 ritate: hoc tñ fallit in casibus specialibus
 neq; em̄ hereditatē adire neq; bonoz pos
 sessionē petere: neq; hereditatem ex fidei
 com. suscipere potent nisi tutoris auctori
 tas interueniat q̄uis lucrosa sit: z h̄ ideo
 statutū est ne ille damnū inde habeat: et
 hec in secūda parte vsq; ad illuz. §. Tutor
 autē. Hic incipit terciā pars in qua sic po
 ne casum. Dñe iam video in quibus casi
 bus tutoris auctoritas debet interuenire.
 dicatis mihi si cordi est qualiter debeat i
 terponi tutoris auctoritas. Ad hoc respō
 det imperator. Amice: tutor in ipso nego
 cio a pupillo suo contrahendo debet per
 sonaliter interesse z quod actū est a pupil
 lo laudare: si hoc pupillo suo pdesse esti
 mauit: nam tutoris auctoritas post tem
 pus vel per epistolam interpositam nihil
 agit. z hec in terciā parte vsq; ad illuz. §.
 Si autem inter tutorē. Sed pone casuz in
 quarta parte. Dñe iam vidi qualiter de
 bet interponi tutoris auctoritas: dicam̄ mi
 hi modo si placet si aliquod iudiciū agen
 dum sit inter tutorem z pupillum quid iu
 ris est in casu isto. Ad hoc impator: rīdet
 dicens. Amice si iudiciū inter tutorē z pu
 pillum agendū sit: in casu isto non p̄tori
 us tutor: vt olim consuevit fieri constituet
 sed loco eius curator dabitur interueniēte
 ipso curatore iudiciū peragetur: z finito iu
 dicio desinet esse curator. Et hec ī quarta
 parte dñi vsq; in finē tituli.

Quib' modis finit tutela
 Continuatō istius rubricę patz in
 hunc modum. Expediuit se iusti

nianus de titulo de tutelis vsq; huc z eti
 am qualiter datur tutor: tam testamentari
 us q̄ legitimus z etiam de datiuoz: z quia
 contingit quālibet istarū tutelarum vari
 is modis finiri: ideo de modis quibus tu
 tela finitur hic tractare intendit. Unde de
 his dicturus p̄mittit rubricā Quibus mo
 dis tutela finitur. Pupilli pupilleq;. Et ē
 sciendum q; enumerant̄ duodecim modi
 in titulo isto quibus tutela finitur: qui in
 apparatu plenissime declarant: z fm̄ hos
 duodecim modos: diuidas titulū in duo
 decim partes z planus erit. Sed q; partes
 in littera per se patent: idcirco partiuꝝ di
 uisioni non insisto. Pone igitur sic casuz
 in prima parte. Dñe vos vultis tractare
 quibus modis tutela finitur. dicatis ergo
 mihi aliquem modū quo tutela finiatur.
 Ad hoc respondet imperator. Amice dico
 tibi generalit̄ q; pubertate pupilli vel pu
 pille tutela finitur: cū em̄ pupilli pupille
 ue puberes esse ceperint a tutela liberant̄
 Sed dñe dicatis mihi qñ censent̄ pupilli
 ad pubertatē peruenire. Ad hoc respōdet
 imperator. Amice: aliter olim estimaba
 tur pubertas in masculis z hodie aliter.
 Veteres em̄ non solū ex numero annoz
 sed etiam ex insinuatōe habitudinis cor
 poris pubertatē in masculis estimare vo
 lebant quā in feminis ex aspectu corporis
 iudiciū impudicū esse estimabant. No
 stra autem maiestas dignuz putauit esse
 castitati temporum nostrorum hoc quod
 ipsis antiquis in feminis visuz est esse im
 pudicum in masculos etiam extēdere. Et
 ideo sacram cōstitutionē nostram pmul
 gauimus per quam constituimus puber
 tatem in masculos in annos. xiiij. post an
 num .xiiij. completum initium accipere
 sed normam antiquitatis in femineis per
 sonis satis bene positam in suo statu inte
 gram z illibatam relinquimus: vt videlz
 ipse femine post duodecim annos cōple
 tos put antiquitus bene erat statutū viri
 potentes esse credātur. Secūdus modus
 finiedē tutelę est si pupillus dederit se ad

arrogandus alicui: qualiter det se ad arrogandum vide supra de adoptioibus. Tertius modus est si pupillus deponat. Quartus modus est si pupillus efficiat seruus: ut quia cum sit libertus alicuius reuocatur in seruitutem propter in gratitudinem. Quintus modus si ab hostibus pupillus capiat. Sextus modus si alicui pupillo datus sit tutor in testamento hac forma ut sit tutor usque ad certam conditionem puta usque dum nauis venerit ex asia: nam conditio existente desinit esse tutor. Septimus est si moriatur pupillus vel tutor. Octauus si tutor patiatur maximam vel minimam capitis diminutionem: quia cuiuscumque generis tutor sit desinit esse tutor. quid autem si patiatur tutor minimam capitis diminutionem: puta quia ad arrogandum se dederit an desinat esse tutor. Respondet. si legitimus erat tutor bene desinit esse tutor: sed si erat testamentarius vel datiuus tunc non desinit esse tutor. Nonus modus finit de tutela si pupillus patiatur quacumque capitis diminutionem: quous de minima habuimus supra in secundo modo. Decimus si alicui pupillo datus sit tutor in testamento hac forma ut esset tutor usque ad certum tempus puta usque ad pascha. Nam adueniente pascha desinit esse tutor. Undecimus si a tutela remoueat tanquam suspectus. ut §. de suspectis tutoribus et curatoribus per totum. Duodecimus si iusta ex causa se excusauerit a tutela quam iam inceperat administrare. ut §. de excusatione tuto. per totum. Extra ca. nota turpitudinem esse vitandam. Item nota quod masculus dicitur pubes in decimo quarto anno: et mulier viri potens in duodecimo anno.

De curatoribus rubrica.

Continuatio istius rubricae patet in hunc modum. Supra in titulo proximo precedenti tractauit iustinianus quibus modis finit tutela. Et quia pupilli adueniente pubertate a tutela liberantur: ita iam puberes facti in media

te incidunt in curam. Ideo post titulum precedentem intendit tractare de cura. unde de ea dicitur annectit rubricam de curatoribus. Mascululi puberes. Ad euidenciam istius tituli diuidas titulum in quatuor partes et planus erit: in quarum prima parte determinat quoniam locum habet cura ratione minoris etatis: et quantum durat. In secunda parte determinat in quibus conueniunt et in quibus differunt curatores et tutores. In tertia parte determinat quibus dantur curatores ratione inordinati consilij: vel ratione morbi. In quarta parte determinat in quibus casibus dantur pupillis curatores. Prima pars protenditur usque ad §. Dantur autem. Ibi incipit secunda et protenditur usque ad illum §. Furiosi quoque. Ibi tertia incipit et protenditur usque ad illum §. Interdum. Ibi vero quarta incipit et protenditur usque in finem tituli. Pone igitur sic casum. Domine vos vultis tractare de curatoribus. dicatis ergo mihi in quibus dantur curatores: et usque ad quantum tempus. Ad hoc respondet imperator. Amice masculis puberibus et feminis viri potentibus a tempore pubertatis quo a tutela liberantur dantur curatores usque ad vicesimum quantum annum completum licet enim huiusmodi persone puberes sint adhuc nihilominus etatis talis sunt: ut sua negocia recte administrare non possunt. Et hec in prima parte. Sed pone in secunda. Domine iam video quibus dantur curatores. dicatis modo mihi a quibus dantur. Et respondet imperator: quod curatores ab eisdem magistratibus dantur a quibus tutores: et in hoc conueniunt tutores et curatores: sed certe in alijs differunt: quia licet tutores testamento dantur: curator autem testamento dari non potest. Si tamen de facto datus fuerit curator: confirmatur ex sententia pretoris in urbe: et ex praesidis sententia in provincia. Item inuirti adolescentes non compelluntur curatores accipere: licet secus sit in pupillis: et hoc verum est quod adulti inuirti non compelluntur cura-

tores accipere: licet secus sit in pupillis: et hoc est verum quod adulti inuiti non compelluntur curatores accipere: preterquam ad litem tunc enim inuiti coguntur: licet tutor ad certam causam dari non potest. et hec dicuntur in secunda parte vsque ad illum. §. Furiosi quoque etc. Hic incipit tertia pars in qua sic pone casum. Domine iam video quibus dantur curatores ratione minoris etatis: et a quibus dantur: nunquid sunt aliqui alij quibus dantur curatores. Respondet quod sic. Nam quidam sunt quibus dantur curatores ratione inordinati consilij vel ratione morbi: licet sint maiores viginti quatuor annis. Furiosi enim et prodigi quibus legitime etatis sint tamen sunt in curatōe agnatorum ex lege. xij. ta. Deficientibus autem agnatis solent prefeciti v. bis vel pretores in defectum agnatorum curatores dare: in provincia vero presides ex inquisitione. Et non solum istis personis curatores dantur: sed etiam mente captis et surdis et mutis et illis qui perpetuo morbo laborant: qui suis rebus administrandis superesse non possunt: curatores dandi sunt. Et hec in tertia parte vsque ad illum. §. Interdum. Hic incipit quarta et vltima pars in qua sic pone casum. Domine iam video qualiter dantur curatores quibusdam maioribus. xxv. an. nunquid aliquibus alijs dantur curatores. puta si legitimus tutor ydoneus non sit in subsidium eius curator datur: quia alius tutor dari non potest: habenti enim tutorem alius tutor non datur: et non solum in subsidium legitimi tutoris datur curator: sed etiam quandoque in defectum testamentarij vel datiu datur curator. si enim tutor testamentarius vel a pretere vel a preside datus non sit ydoneus ad administrationem: fraudulentertamen negotia pupilli administrat: solet ei in subsidium curator adiungi. Item in locum tutoris qui non in perpetuum sed ad tempus ab administratione tutelae aliqua rationabili causa excusantur solent curatores subrogari. Item si tutor aliqua aduersa vali-

tudine vel alia necessitate fuerit impeditus ut negotia pupilli sui administrare non possit: et ipse pupillus vel absit vel infans sit: poterit pretor in urbe vel preses in provincia quem velit autorem periculo ipsius tutoris decreto suo pupillo constituere. Et hec in quarta parte vsque in finem tituli

De satisfactione tutorum vel curatorum

Continuatio istius rubricae patet in hunc modum. Dicitur est supra qualiter dantur tutores vel curatores et dati ipsis pupillis satisfaciunt rem pupilli saluam fore. Idcirco de hac satisfactione hic tractare intendit. unde de ea videtur subicit rubricam de satisfactione tutorum vel curatorum. Ne tamen. Ad euidenciam istius littere diuidas titulum in quatuor partes et planus erit: in quarum prima parte ponit iustinianus regulam generalem de satisfactione ista. In secunda parte ponit exceptionem ad regulam. In tertia parte excipit ab exceptōe. In quarta et vltima determinat qualiter subuenitur pupillis in defectum tutorum si facti sunt non soluendo vel si minus ydonee administrauerint. Prima pars protenditur vsque ad illum. §. Sed hoc non est. Secunda ibi incipit et durat vsque ad illum. §. Sed si ex testamento. Ibi tertia incipit et protenditur vsque ad. §. Sciendum est autem. Ibi quarta incipit et durat vsque in finem tituli. Donec igitur sic casum in prima parte. Domine iam video qualiter datur tutores vel curatores: nunquid ad libitum suum res pupillorum vel adultorum sine metu periculi possunt administrare. Respondet imperator quod non. Non enim tutores vel curatores res pupillorum vel adultorum vel ceterorum qui in curatione sunt aut in totum consumant aut in parte diminuunt curat pretor ut tam curatores quam tutores satisfaciunt rem pupilli saluam fore. Sed postea in secunda. Domine: nunquid est hoc generaliter verum quod omnes tutores et curatores indistincte ad predictae satisfactionis

interpositionem teneatur. Respondet q non. Nam certe hoc quod diximus tutores vel curatores debere satisfacere non est perpetuum. Nam tutores testamento dati huiusmodi satisfactionem prestare non coguntur. Et hoc tali ratione: quia fides et diligentia eorum a testatore qui eos in testamento dedit satis probata videtur. Idem dico in tutoribus cum inquisitione a iudice datis. nam certe illi similiter huiusmodi satisfactionem non onerantur: quia ydonei electi sunt. Et hec in secunda parte vsq ad illum. §. Sed si ex testamento. Hic incipit tertia pars in qua sic ponitur casus. Dixisti mihi q tutores testamentarij et cum inquisitione dati non satisfaciunt: nunquid est hoc generaliter verum. Respondet imperator q non. Nam si duo pluresue tutores in testamento dati fuerit: poterit vnus ex eis offerre satisfactionem de indēnitate pupilli cotutori vel curatori suo: et si ipse admittit huiusmodi satisfactionem ei in administratione preferetur: sed cotutor vel concurator non poterit per se a cotutore vel concuratore suo huiusmodi satisfactionem exigere: sed offerre eam debet vt electionem det concuratori vel cotutori suo accipere et administrationem ei exponere vt ipse solus administrare possit: et si nullus eorum satisfactionem huiusmodi offerat: tunc si testator in testamento expressit quis in administratione preferi deat ille solus administrabit. si vero a testatore de hoc nihil dictum fuerit tunc quem maior pars eorum ydoneū elegerit ille solus administrabit: sed si ita fuerit q in electione ipsi tutores nec aliquatenus per se concordare poterūt pretor partes interponet et aliquem ydoneum ad administrationem eligere compellet: et idem iuris est in pluribus tutoribus vel curatoribus ex inquisitione datis: vt videlicet maior pars possit eligere aliquem ydoneum qui solus negocia pupilli administrat. et hec in tertia parte vsq ad. §. illum. Sciendum autem est. Hic incipit quarta et vltima pars in qua

sic ponitur casus. Domine iam video in quibus casibus tutores satisfactionem reipupilli saluam fore interponere debeant. Pone modo q non fuerit pupillis per tutores bene cautum qualiter in defectum tutorum vel fideiussorum ab eisde receptorum subueniatur ipis pupillis. Respondet imperator. Amice: in hoc casu optimū remedium beneficio legis ipis pupillis indulgetur. Scire enim debes q non solum tutores vel curatores ex administratione sua pupillis vel adultis vel furiosis vel ceteris qui in curatione sunt ex administratione sua tenentur. sed etiam in magistratus qui huiusmodi satisfactionem a tutoribus vel curatoribus accipiunt vt illis actio subsidiaria dabitur que quidem actio subsidiaria vltimum huiusmodi pupillis vel adultis possit prestare subsidium: et hec actio subsidiaria non solum aduersus illos competit qui omnino ydoneam cautionem a tutoribus vel curatoribus exponi passi sunt: nec solum aduersus magistratus datur: sed etiam tam ex prudentum responsis q ex constitutionibus principis in heredes eorum extenditur: nec immento: in eisdem enim constitutionibus expresse cauetur vt tutores vel curatores ad predictam satisfactionem interponendam per pignorum captionem coherceantur. vnde cum ipsi magistratus sibi legis beneficio poterant ab huiusmodi periculo cauere: non est mirū si ipsi et eorum heredes p sua negligentia teneantur. Scire tamen debes q neq prefectus vrbis neq pretor neq preces prouincie neq aliquis alius qui ius dandi tutores habet: predicta actione subsidiaria pupillis vel adultis vel ceteris in curatione existentibus tenentur: sed solum hi qui huiusmodi satisfactionem accipere solēt. Et hec quarta parte vsq in fine tituli.

De excusatione tutorum vel curatorum
 Continuatō istius rubricę patet
 in hunc modum. Supra determinauit iustianus de satisfactione

tutorum vel curatorum: sed quia quidam tutores vel curatores varijs modis a tutela vel cura se excusant et per consequens a satisfatione excusantur: propter hoc post tractatum de satisfatione tutorum vel curatorum intendit iustinianus tractare de varijs modis quibus excusantur tutores vel curatores. unde de his dicitur subicit rubricam de excusatione tutorum vel curatorum. Excusantur autem et cetera. Ad eundem titulum istius tituli diuidas titulum in sex partes: in quarum prima determinat iustitia. generaliter quibus modis tutor vel curator a tutela vel cura excusantur. In secunda parteremouet quandam dubitationem incidentem circa modum proponendi huiusmodi excusationes. In tertia parte determinat infra quod tempus huiusmodi excusationes debent proponi. In quarta parte determinat qualiter intelligatur datio tutoris per hoc remouendo quandam dubitationem incidentem circa modum excusandi. In quinta parte determinat specialiter qualiter quis excuset se ab onere cure. In sexta parte et vltima determinat quid iuris est si aliquis falsis allegationibus se excusauerit. Prima pars pertinet usque ad §. *Adiutores*. ibi incipit secunda et durat usque ad §. *Qui autem se excusare volunt*. ibi tertia incipit et durat usque ibi. *Datus autem tutor*. ibi quarta incipit et pertinet usque ad §. *Qui autem tutelam*. ibi quinta incipit et durat usque ad illud §. *Si quis autem*. ibi sexta et vltima incipit et pertinet usque in finem tituli. Adone igitur sic casus in prima parte: accessi ad iustitiam. et ita coram eo proposui. Dñe vos vultis tractare de excusatione tu. vel cu. dicatis ergo mihi si placet quibus modis excusantur tutores vel curatores ab onere administrationis. Ad h. respondet imperator. amice: tutores vel curatores varijs modis a tutela vel cura poterunt excusari: quoniam enim per numerum liberorum suorum merentur excusationem: siue huiusmodi liberi in potestate sunt siue etiam emancipati. Si enim tres liberos alios habuerit rome supersti-

tes: vel in ytaliam quattuor: vel in puincia quinque: a tutela vel cura poterit excusari. et hoc ad modum aliorum munerum civilium. Nam et tutelam et curam placuit esse munus publicum. vnde sicuti a ceteris muneribus publicis quos excusari poterit ita et ab istis. Nota ytaliam vltra puincias romane autem vltra ytaliam puilegiata. Nota quod tutela vel cura est munus publicum auctoritate. et hoc usque ad versum. Sed adoptiuus: in quo sic po. ca. *Domine iusti. vos dixistis per liberos quem posse a tutela vel cura excusari: dicam mihi per deo an illud locum habeat indistincte in omnibus liberis. Respondet imperator. quod dixi tibi generaliter aliquem per liberos posse excusari: intelligere debes de naturalibus et legitimis. Nam adoptiuus liberi patri adoptiuo ad excusationem non sufficiunt vel non proficiunt. liberi enim naturales et legitimi extranee persone a patre naturali nihilominus ad excusationem proficiunt. et hoc usque ad versum. Item nepotes. in quo po. ca. *Vidimus quod per liberos quos a tutela vel cura excusantur sed quia appellatio liberorum veniunt nepotes. Querit a domino iusti. an istud se extendat ad nepotes. Respondet imperator. quod non solum liberi in primo gradu existentes proficiunt: sed etiam nepotes ex filio mortuo ratio suo ad excusationem proficiunt: quia in locum sui patris mortui succedunt: sed licet nepotes ex filio post mortem ipsius filii eiusdem patris nepotum suo proficiunt: nepotes tamen ex filia ei prodesse non poterunt. Nota quod nepotes quatuor sint in liberorum numero per vno reputantur ad tutelam excusationes. Et hoc usque ad versum. Filii autem in quibus sic figurat ca. *Vidimus superius a principio tituli huiusmodi quod liberi et nepotes ex filio excusantur quem a tutela vel cura. Sed quare dñe iusti. an hoc verum sit de filiis mortuis. Respondet dominus imperator. quod dixi tibi filios proficere: intelligere debes quod filii supstitutes tamen ad tutelam vel cure oneris excusationem proficiunt. mortui enim non proficiunt. et hoc usque ad versum. illud. Sed si in bello. in quo po. ca. *Ostensus est super quod liberi mortui non proficiunt ad excusationem tuam vel curam. Nunc querit ab imperatore. quod si in****

bello pro republica filij occisi fuerint an patri ad excusationem pdesse possint. Et respondet: certe constat eos pdesse qui in acie principis ceciderunt et in perpetuum qui enim pro republica ceciderunt in perpetuum per gloriam vivere intelligunt. Nota q filij qui in principis acie ceciderunt perinde ac si viverent imunitatem a tutela tribuunt. Nota q qui in principis seruitio pro republica moriuntur per gloriam vivere intelliguntur. Et hoc in prima parte vsq ad illu. §. Et diuus marcus: in qua prosequitur iulianus materiam prime partis. in illo. §. pone sic casum. Domine iam vidi qualiter quis excusatur ab onere tutelae vel cure: nunquid pluribus modis poterit competere excusatio. Respondet q sic. Nam diuus marcus rescripsit in senatus consultis suis administrantem res fiscales durante administratione posse se ab onere tutelae vel cure excusare. Nota q procurator fiscalis excusatur a tutela vel cura qd diu negotia imperatoris administrat: vsq ad versiculū Item et qui absentis. in q pone casus. Tunc causa reipublice absens datus est tutor vel curator. Quentur ab imperatore an possit se legitime excusare Respondet imperator q qui absentes causa reipublice datus sunt tutores vel curatores ab onere administrationis tutelae vel cure excusant. No. q reipublice causa absens excusatur: vsq ad versu. Sed et si qd in quo sic figurat casus. Vidimus qualiter absens datus tutor vel curator excusatur. Sz qd si aliquis datus tutor vel curator reipublice causa abesse incipiat: an similiter excusatur. Respondet dominus imperator q non solum illi qui in absentia datus erant possunt excusari: sed etiā si primo fuerant datus tutores vel curatores et postea ceperunt abesse causa reipublice a tutela vel cura excusantur: et interim curator loco eorum datur: quibus reuersis curator loco eorum subrogatus desinit curator esse et ipsius administrationis onus recipiunt: nec in casu isto post reuersionem anni habent vacatione

vt papinianus in libro. vj. responsum scripsit. hoc enim spacium indulget his qui post reuersionem ad nouas tutelae vel curas vocantur: non autem eis qui pristinae administrationis onus recipiunt. Nota q absens reipublice causa durante absentia excusatur ab inchoata tutela quae reuersus cogit reassumere. Et hoc vsq ad versiculum Et qui potestatem: in quo sic pone casum Cuius est superius de pluribus personis qualiter se possunt excusare a tutela vel cura. Nunc queritur a domino imperatore an sint alie persone que possint excusari. Respondet imperator q non solum pdicti a tutela vel cura excusant: sed etiam qui aliquam potestatem habent: vt prefectus vigilum vel annonae: quia tunc illi a susceptione tutelae vel cure durante officio suo se possunt excusare vt diuus marcus scripsit: sed tutelam inceptam occasione potestatis non possunt deserere. Nota q iurisdictionem habens a tutela suscipienda excusatur: licet susceptam non deserat. Nota q quedam impediunt contrahenda que non dirimunt iam contracta. Sed pone: nunquid si aliquis datus tutor vel curator: habeat litem cum pupillo vel cum adulto poterit occasione litis se excusare. Respondet q nō nisi de omnibus bonis ipsius pupilli vel forte de hereditate aliqua ipsi pupillo delata controuersa fuerit: in hoc em casu excusatio habebit locū Nota q ppter litem quam quis cum pupillo habet nisi fuerit de oibus bonis se nō excusat. Et hec dicunt vsq ad illu. §. Tria onera. in quo. §. adhuc prosequitur iusti. materiam suā et multiplicat modos quibus excusant tutores vel curatores. vnde pone sic casus. Dne nūqd sunt adhuc plures modi quibus tutores vel curatores ab onere administrationis poterunt excusari. Rndet q sic. nā tria onera tu. vel cure nō affectate qd diu administrat tribuunt excusationem. ita tñ i casu isto intelligenda sūt tria onera vt tutela vel cura plurū pupilloꝝ eiusdem hereditatis: vt puta fratrum vel nepotū p

una tutela computetur. Nam non numerus pupillorum sed separatio patrimoniorum facit plures tutelas: et non solum predictis modis locum habet excusatio. Nota quod onus quod quis subit sponte non videtur onus. et hoc usque ad versiculum. Sed et propter rationem. In quo casus sic figuratur. Titius volens facere testamentum meum suum vicinum pauperem et adeo in rebus tenuem ut non habeat unde viuat nisi ex suis operis: in suo testamento filiis suis impuberibus tutorem aut puberibus curatorem instituit. Queritur a domino imperatore an iste Titius propter suam paupertatem possit se excusare ab administratione huiusmodi tutelae. Respondet dominus Iustinianus quod quis excusatur a tutela vel cura propter paupertatem si sit adeo pauper ut non possit administrationi tutelae vel cure intendere: sed habeat necesse operari ut viuat. et hoc tam diu fratres quibus diuus Marcus rescripserunt. Et haec paupertatem debet probare is qui ad tutelam vel curam vocatur. Nota quod qui dicit probare debet. Item nota quod quilibet presumitur diues nisi probet se pauperem. Nota quod paupertas excusationem tribuit a tutela vel cura. Sequitur versus. Item si propter. in quo usque ad versus. Similiter sic forma casus Titius in extremis suis institutus meum in suo testamento tutorem aut curatorem suis filiis dedit: qui quidem Titius adeo infirmitate detinebatur ut suis rebus seu propriis negociis interesse nequisset: iste Titius voluit se excusare ab administratione huiusmodi tutelae: vel propter suam infirmitatem qua tenebatur: queritur a domino imperatore an ista excusatio eum reddat immunem ab onere tutelae vel cure. Respondet dominus imperator quod propter diuersam validitatem per quam quis propriis rebus administrationis superesse non possit: excusatio locum habebit. Nota quod propter aduersam validitatem quis a tutela excusatur. Sequitur versiculum. Similiter: in quo sic fi-

guratur ca. Vidimus superius qualiter propter penuriam rerum temporalium et sanitatis quis a tutela excusatur. sed quia est alia penuria que dicitur ignorantia: ideo querebatur a domino imperatore an imperitia litterarum quem possit a tutela vel cura excusare. Respondet dominus imperator quod etiam ratione imperitiae litterarum quis a tutela vel cura excusatur. Diuus enim pius rescripsit eum qui litteras nescit ab onere administrationis tutelae vel cure excusandus esse. Nota quod dictio quae in medio. scilicet posita potest poni aduersatiue: ite potest poni correctiue sine determinatione scilicet ut etiam imperiti litterarum possint esse tutores vel curatores si sint expertes negotiorum. et hoc vltimum verius est. Nota quod imperitia litterarum simplicitati connexa excusat quem a tutela vel cura. Item si pater in testamento aliquem tutorem propter inimicitias dederit puta sic dicendo. Titium tutorem pupillis meis do ut debitis supponatur et a pupillis admittitur: et ipse quod pater hoc expressit: iste Titius tutor datus se poterit ab onere administrationis excusare: sicuti per contrarium non excusantur illi qui promiserunt se patri pupillorum eorundem tutelam administrare. Nota quod creatus tutor ut a pupillo et creditibus pupillaribus veretur a tutela excusatur. Nota qui tutelam agnouit se excusare nequit. Sed pone quod datus fuit tutor quibusdam pupillis: et ipse hoc solum adduxit in excusationem quod erat ignotus patri pupillo: nunquid ratione talis excusationis ab onere administrationis liberatur. Respondet imperator quod non. Nam diui fratres rescripserunt non esse admittendam excusationem eius qui habet solum pro ratione quod patri pupillo ignotus fuerit. Nota quod ex quo quis dicat se non esse patri pupillo notum: a tutela minime sit immunis. Nota quod malicis hominum est obuiandum. Nota fidem esse seruandam. Nota frivolas excusationes esse reiciendam. Item si aliquis exercue-

rit capitales inimicitias cum patre pupil-
lorum nec postea reconciliatio interuenit
poterit se ab onere tuto. vel cura. excusare
ratio iuris est: et si aliq̄s status questioneꝝ
a patre pupilloꝝ passus fuerit: vel si ille q̄
stionem status moueat: nam in ytroq̄ ca-
su locum habet excusatio. et hec dicuntur
vsq̄ ad. §. Item maior septuaginta Adhuc
psequit iustinianus materia suam multi-
plicando modos excusatiōis: vnde pone
sic casum. Hinc iam vidi plures modos q̄
bus tutores v̄l curatores excusant: nūq̄d
adhuc poterūt pluribus modis excusari.
Respondet q̄ sic. q̄nq̄ em̄ excusant ratōe
etatis: si maior septuaginta annis tutor
vel curator datus fuerit: ratione etatis ex-
cusare se poterit: et non solū ratōe senectu-
tis: sed etiam ratōe minoris etatis s̄m iu-
ra antiqua excusatio locū habebit. mino-
res em̄. xxx. annis olim ab onere admini-
stratiōis tutele vel cure excusabant. hodie
vero per constitutiōem nostrā ad tutele v̄l
cure administratiōem aspirare phibetur.
intantū videlicet vt decetero excusatione
opus non sit. Nam et si vellent nullo mo-
do admitterent. in p̄stitutiōe em̄ nostra ex-
p̄esse canetur vt nullus pupillus ad tute-
lam legitimā vocetur nec adultus. Inci-
tile em̄ nobis videt eos qui in rebus suis
administratiōis alieno auxilio egerenoscū-
tur et sub alijs regunt: alioꝝ tutelā et curā
subire: et idem in milite in expeditiōe mili-
tari existente seruandū erit vt ip̄e etiā vo-
lens ad tutele vel cure administratiōem
nō admittatur. Nota q̄ qui inhabilis est
circa regimen p̄p̄iū: circa alienū inhabi-
lis reputatur. Nota q̄ miles ad tutelam
aspirare nō potest. Item grāmatici rome
docentes grāmaticā: et rethores et medici
et qui h̄mōi officiū in patrijs suis exercēt
si intra numerū statutū sunt: ab onere tu-
tele vel cure excusantur. et hec dicuntur in
prima parte vsq̄ ad illum. §. Qui autem
vult se excusare et c. Hic autem incipit secū-
da pars principalis in qua sic pone casus
Domine quidam datus fuit tutor vel cu-

rator qui multas et varias habuit excusa-
tiones et quasdam ex illis p̄posuit: et alias
proponere p̄termisit. postea excusatio-
nes p̄positas in processu iudicij proba-
re non potuit: nunquid alias excusatiōes
quas ab initio non p̄posuit adhuc pro-
ponere poterit. Respondet q̄ sic. Qui em̄
se excusare vult si plures habeat exceptio-
nes et quasdam ex his in exordio litis pro-
positas non probauerit alias exceptiōes
sibi competentes licet ab initio omissas
attamē intra statutum tempus p̄ponere
et p̄bare non phibetur. Et hec in secūda
parte vsq̄ ad illum. §. Qui autem se excu-
sare volūt et c. Hic incipit tertia pars prin-
cipalis in qua sic pone casus. Domine da-
tus fui tutor cuidam pupillo et ego habe-
bam tres liberos in v̄be vel quattuor in
prouincia: vel quasdam alias excusatiōes
mibi competentes: vnde a datione tutele
volebam appellare: iudex nō admisit ap-
pellationem meam: dicatis mihi quid iu-
ris est in casu isto. Ad hoc respondet iusti-
nianus. Amice: iudex contra te iuste pro-
cessit. qui enī ab onere administratiōis
tutele vel cure se voluerint excusare ab ip̄-
sa datione non debent appellare: imo in-
fra quinquaginta dies continuos conu-
merādos ex quo nouerint se d̄: tos esse tu-
tores excusationes sibi competētes debēt
coram iudice proponere cuiuscunq̄ gene-
ris sint. hoc est siue a testatore: siue a lege:
siue a iudice dati extiterint: et hec sunt ve-
ra si infra centesimū miliare a loco in quo
dati fuerint habitent. Alio em̄ modo faci-
enda est cōputatio si v̄ltra centesimū mili-
are ab eo loco in quo dati fuerant habitēt
tunc em̄ pro singulis viginti miliaribus
donec venerint ad locum in quo dati fue-
runt computabitur eis vnus dies: et cum
venerint ad eundem locum numero resul-
tanti ex computatione dierum ex benefi-
cio legis adiicietur spacium triginta dieꝝ
infra quod se poterunt excusare. sed ta-
men vt sceuola dicebat in hoc casu si mi-
nor numerus ex computatione dierum

et adiectione triginta dierum resultet quod spacium quinquaginta dierum de equitate ita erit facienda computatio. ut illi qui habitant ultra centesimum miliare ad suas excusationes proponendas nunquam minus habeant quam quinquaginta dies. et hec in tertia parte dicuntur usque ad illum. §. Datus autem tutor. Hic incipit quarta pars in qua sic ponitur casum. Dicitur: quidam in testamento suo habenti duo patrimonium in provinciis tutorem dedit sic dicens. Tunc tutorem do pupillo meo: modo quero a vobis utrum teneam ex illa datione administrare res existentes in alia provincia in qua non habeo domiciliū. videtur enim mihi quod ipso iure non debeam teneri de administratione existentium in illa provincia: ita quod non sit mihi opus aliqua excusatione uti. Ad hoc respondet iustinianus. Amice: tutor in testamento datus: ad unum versus patrimonium pupilli datus intelligitur. unde dico quod ipso iure non est liberatus ab onere administrationis alterius provincie: sed si vis non teneri necesse habes eam noie te excusare. Et hec dicuntur in quarta parte usque ad illum. §. Qui tutelam. Hic incipit quinta pars in qua sic ponitur casus. Dicitur datus fui tutor cuidam pupillo: et administravi tutelam eius: et iam pubertate adveniente finita est tutela. modo idem adultus quondam pupillus meus me petit in curatorem sibi dari: et iudex me inuitum cogere vult suscipere onus administrationis: ego quero a vobis quid iuris est in hoc casu. Respondet imperator. Amice: iudex te ad hoc cogere non potest: qui enim tutelam alicuius gessit inuitus curator eiusdem fieri non compellitur: et hoc intantum est verum licet testator qui in testamento suo tutorem dederit illum eundem curatorem se dare adiecerit: tamen in hoc casu diuus severus et antoninus rescripserunt illum inuitum nullo modo cogendum esse administrationem cure suscipere. Item si maritus fuerit datus curator uxori sue idem principes rescripserunt eum posse ab onere cure se excusare: licet administrationi rerum uxoris sue se immiscuerit. et hec

in quinta parte usque ad illum. §. Si quis autem. Hic incipit sexta et ultima pars in qua sic ponitur casum. Domine quidam datus fuit mihi tutor: iste tutor ad excusationem suam dicebat se habere tres liberos in urbe cum non haberet nisi unum vel duos forte: et iudex admisit eius excusationem et ita falsis allegationibus se excusavit. dicam mihi quid iuris est in casu isto. Respondet imperator. Amice: qui falsis allegationibus ab onere tutelae se excusat non est liberatus ab onere administrationis. imo ex tempore dationis tenetur: et ideo dico tibi quod tutor tuus non obstante excusatione sua quam per falsas allegationes obtinuit periculo administrationis tibi tenet. et hec in sexta parte.

De suspectis tutoribus ac curatoribus

Continuatio istius rubricae patet in hunc modum. Supra determinavit iustinianus qualiter tutores vel curatores ab onere administrationis excusantur: et quia quidam sunt tutores vel curatores qui si vellent ab administratione remouentur: idcirco de huiusmodi tutoribus vel curatoribus hic intendit tractare. Unde de his dicitur subicit rubricam de suspectis tutoribus vel curatoribus dicens. Sciendum est etc. Ad euentiam istius tituli diuidas titulum in sex partes principales et planus erit. in quarum prima parte determinat iustinianus unde descendit crimen suspicionis. In secunda parte determinat quis potest cognoscere de crimine suspicionis. In tertia parte determinat qui possunt accusare de eo crimine. In quarta parte determinat qui possunt suspectos tutores accusare. In quinta parte determinat quis est suspectus. In sexta et ultima determinat quis sit effectus criminis suspicionis. Prima pars protenditur usque ad illum. §. Datum est autem ius. Ibi incipit secunda et durat usque ad illum. §. Ostendimus. Ibi incipit tertia et durat

vsq; ad illum. §. Consequens est. Ibi inci-
pit quarta et durat vsq; ad illū. §. Suspe-
ctus. Ibi incipit quinta et durat vsq; ad
illum. §. Suspectus autem. Ibi sexta
et vltima incipit et durat vsq; in finē titu-
li. Pone igit sic casum in p̄ma parte. Do-
mine iam video q; vultis tractare de suspe-
ctis tutoribus: dicatis mihi si sedeat anio
vnde descendit crimē suspicionis. Respō-
det imperator q; ex lege duodecim tabula-
rum descendit. Et hec in p̄ma parte vsq; ad
illum. §. Datum est autē. Sed pone in se-
cunda. Dñe iam video vnde descendit cri-
men suspitōis. dicatis modo mihi q; pos-
sunt de h̄ crimine cognoscere et suspectos
tutores ab administratiōe remouere. Re-
spondet iustinianus: remouēdi suspectos
tutores ab admīstratiōe datus ē ius rome
pretori. In puincijs autē p̄sidibus puin-
ciarū et etiā delegato a p̄cōsule. Et hec in
secūda parte vsq; ad illū. §. Ostendimus
qui possunt. Hic incipit tertia pars in q; sic
pone casum. Dñe iam video vñ descendit
crimē suspitōis: et qui possunt de illo cri-
mine cognoscere: dicat modo mihi si pla-
cet q; possunt accusari de suspitione. Et re-
spondet imperator q; de suspecto possunt
accusari siue sint testamētarij siue alterius
generis tutores: vñ et si legitim⁹ sit adhuc
idez dicendū erit videlicet vt accusari pos-
sit. Sed pone q; sit legitim⁹ tutor vt patro-
nis liberti sui: nunq; poterit de suspecto
accusari. Rñ det: certe sic Verūtū fame pa-
troni parceret vt nihilominus integra ma-
neat: q;uis vt suspectus remotus fuerit.
Et hec in tertia parte vsq; ad illū. §. Con-
sequens est. Hic incipit quarta pars in qua
sic pone casum. Dicit iustinianus p̄tinuā
do materiā suā ex quo vidimus q; possūt
accusari sup crimine suspitōis cōsequens
est vt videamus qui possunt accusare su-
spectos. Et sciendū est hāc accusatiōem de
suspecto quasi publicā esse hoc est oībus
patere: non eīm solū masculi ad hanc accu-
satiōem p̄cedere possunt: sed etiam mulie-
res ex rescripto diui seueri et antonini ad-

mittuntur: sed licet mulieres admittātur
non tamen omnes: sed ille sole que pieta-
tis necessitudine ducte ad hoc p̄cedunt.
vt puta mater ip̄ius pupilli vel nutrix vel
etiam auia vel soror: et non solūmodo iste
mulieres admittunt: sed etiam si qua alia
fuerit cuius magnam pietatem p̄tor: in-
tellexerit que quidem mulier verecundiā
serui muliebri competētē non egrediat:
sed pietate quasi mota iniuriā pupilli su-
stinere non possit ad istam accusationem
eam admittit: sed hodie nūquid poterūt
impuberes qui in tutela sūt suos tutores
de suspecto accusare. Et respondet q; non
licet impuberes tutores suos accusare nō
possunt: puberes tamen in cura existētes
curatores suos de consilio necessarioz
super crimine suspitōis arguere possunt:
ita diuus seuerus et antoninus rescripse-
runt. Et hec in quarta parte vsq; ad illum
§. Suspectus est autem qui. Hic incipit
quinta pars in qua sic pone casus. Domi-
ne iam video qui possunt accusare de su-
specto. dicatis mihi si placet quis intelli-
gitur esse suspectus. Ad hoc respondet im-
perator q; ille suspectus est qui nō ex fide
tutelā pupilli sui gerit: licet soluendo sit:
et ita iulianus scripsit. plus enim dicit: vi-
delicet q; tutor anteq; incipiat tutelā ad-
ministrare poterit quasi suspectus remo-
ueri. Et hoc fm iulianum constitutum est
Et hec in quinta parte vsq; ad illū. §. Su-
spectus est autem remotus siquidez. Hic
incipit sexta pars et vltima in qua sic pō-
casum. Domine iam video quis est suspe-
ctus. Sed pro deo dicatis mihi quis est
effectus istius criminis. Ad hoc respōdet
imperator. Amice si quis remotus fuerit
ab administratione sua propter crimē su-
spitōis siquidem ob dolum infamis ef-
ficatur: si vero ob culpam leuem vel leuis-
simam fuerit remotus non efficitur infam-
is: et non solum istum effectum habet
crimen suspitōis sed etiam alium. Nam
si aliquis fuerit de crimine suspitōis
accusatus: quousq; cognitio finita fu-

erit interdicitur ei administratio. et ita pa-
piniano visum est. Sed si aliq̄s h̄mōi cri-
mine accusatus fuerit et pendente cogniti-
one decesserit accusatus cognitio suspecti
extinguit. Item si aliquis tutor: copiā sui
nō fecerit vt alimenta pupillo suo decer-
nantur: pupillus in possessionem bono-
rum ipsius tutoris causa rei seruande mit-
tatur et que p̄ morā deteriora facta sunt da-
to tutori vendi iubent. Liqueat igit̄ q̄ tu-
tor: q̄ alimēta pupillo nō p̄stat vt suspectus
remoueri poterit. Si autem tutor: p̄ns fue-
rit: p̄ mendaciū t̄i alimēta pupillo discer-
ni non posse ob inopiaz pupilli dicat ad
p̄fectū v̄bis mittat̄ puniendus vt iuriscō-
sul. placuit. sicut ille remittit ad p̄fectum
v̄bis puniendus q̄ per pecuniā ministe-
rium tutelae redemerit. Item libertus si frau-
dulenter gessisse tutelam vel curam filioꝝ
vel nepotum patroni probatus fuerit ad
p̄fectum v̄bis similiter remittetur puni-
endus: et in hoc casu vt ingratus accusari
poterit. Nouissime autem sciendum est tu-
tores vel curatores fraudulenter admini-
strantes res pupillares oīmodo esse remo-
uendos. licet eī satisfationem offerat de
indēnitate pupilli: tamen quia satisfactō
maliuolum tutoris propositum non mu-
tat: sed diutius malignandi facultatē pre-
stat remouendi sunt. Item suspectū eum
merito putamus qui moribus talis est vt
suspectus haberi debeat: licet enim tutor
vel curator paup̄ sit: fidelis tamen et dili-
gens sit in administratione non est vt su-
spectus remouendus. Et hec in sexta par-
te vsq̄ in finem tituli.

Explicit liber primus institutionum.

Incipit liber secundus.

Rubrica De rerum diuisione.

Continuatio istius ru-
brice ad superiora patet
in hunc modum. Dñe
ius quo vtimur aut p̄-
tinet ad res: aut perso-
nas: aut actiōes. vt. s.
de iure naturali gen. et

ciuili. §. vl. et dictū est in p̄mo libro huc vsq̄
q̄ de iure pertinēte ad p̄sonas. vñ p̄m or-
dinem p̄missum intēdit Iusti. in hoc se-
cūdo libro tractare de iure p̄tinēte ad res.
S̄z q̄ oīs res p̄ diuisionē dilucidius ap̄t̄
vt. §. dele. §. sed nō vsq̄ in illo versu. Sed
ne in p̄mis: idcirco iusti. de rebus dictu-
ris ad euidentiōrē iuuenū doctrinā p̄mo
tractat de rerū diuisione. vñ nō imerito an-
nectit h̄icru. de re. diui. Quia igit̄ cōtinua-
tione rubricę iusti. diuides titulū in duas
partes p̄ncipales: in quarū p̄ma parte de
terminat de rerū diuisione. In secūda par-
te de earundē rerū dñij acq̄sitione tractat.
Superiori libro et c. p̄ia pars p̄tendit vsq̄
q̄ ad illū. §. Singulorū autē. ibi incipit se-
cūda pars et p̄tendit vsq̄ in finē tituli. p̄-
ma pars subdiuidit̄ in duas partes in q̄-
rum p̄ma parte ponit bimembriē diuisi-
onem rerū que talis est. q̄ rerū alie sunt
in patrimonio nostro: alie sunt extra patri-
monium: et p̄tendit hec vsq̄ ad illū. §.
Quedā em̄. ibi incipit secūda pars p̄me par-
tis p̄ncipalis in qua parte ponit secūday
diuisionē rerū. Ad cōprobationē p̄me di-
uisionis: et hec diuisio cōtinet q̄nq̄ mem-
bra que dilucide p̄sequitur de quolibet
membro dilucida ponēdo exempla. H̄is
igit̄ p̄libatis penas p̄mo ca. Dicit iustiū.
cōtinuādo p̄cessum suū: postq̄ in superiori
libro de iure personarū exposuimus: mo-
do in hoc secūdo libro de rebus q̄ in patri-
monio n̄ro vel extra n̄m p̄moniuū habē-
tur videamus. et hec in p̄ma parte. Sed
po. in secūda. dñe vos dixistis mihi sup̄
q̄ vultis determinare de reb̄ q̄ sunt ī p̄-
monio n̄ro vel extra: nūq̄d est ista diuisio
sufficiēs. Ad h̄ r̄ndet q̄ sic et q̄ sufficiēs di-
uisio p̄missa sit t̄i rōne h̄q̄: q̄ q̄dā natura

li iure cōmunia sunt omnium: quedā publi-
ca: quedā vniuersitatis: quedam nullius
pleraq; singulorū: et ea que singulorū sunt
varijs ex causis acquirunt: sicuti ex inferi-
oribus apparebit. Sed pone. Dñe dicatis
mibi si placet que sunt cōia oīm. Ad hoc
rñdet: amice certe naturali iure introductū
ē q; cōia sūt oīs animātū hec. f. aer et aq; d
celo cadēs et mare et p cōsequēs litus ma-
ris cum sit eius accessio. vñ dico tibi q; ne-
mo ad litus maris phibetur accedere: dū
tñ a villis et monumētis et edificijs in lito-
re positis se absteat: q; hñōi ville et edi-
ficia non sunt cōia de iure gentiū sicut ipz
mare. Sed dñe dicatis mibi inq; tū durat
litus maris. Ad hoc rñdet impator: amice
celitus maris est quatenus hycmalis flu-
ctus qñ maximus est excurrit. et hec dicun-
tur vsq; ad illam. §. Flumina aut. hic p se-
quitur secū dū membrū supioris diuisionis
vñ ponas sic casum. Dñe iam video que
sunt cōmunia: dicatis modo mibi si placet
que sunt publica. Ad hoc rñdet dicens.
amice. p publica sunt oīa flumina ppetua
et similiter portus publica sunt. vñ dico ti-
bi q; ius piscādi in portu et in fluminibus
oibus in cōi publice patet: et sicuti ipa flu-
mina publica sunt ita vsus riparū iporū
fluminū publicus est et c. iuris gentium: et
iō naues ad ipas ripas applicare et funes
arborib; ibid natis religare et on' aliqd i
his reponere cuilibet libet ē sic p ipm flu-
men nauigare: sed q; dixerim tibi riparū
vsus publicū esse: secus tñ est in ppetua-
te earū. Proprietas em earū illoz hoīm
est quoz pdijs adherent: et eadē rōne p-
petas arborū in ripis natarū eorundē sunt.
et sicut ego dixi tibi de vsu riparū. ita dico
tibi q; vsus litorū oibus publice patet: sic
vsus ipius maris est casum. i. domūculā
ponere in qua se recipiat. Liberū est etiaz
cuilibet ex mari retia deducere et ibidē sic-
care: sed certe ppetas litorū nullius esse
intelligitur: sed eiusdē iuris sicut et ipsum
mare: et q; subiacent mari: terra videlz rha-
rznā. et hec dicunt vsq; ad illū. §. Vniuer-

sitatis. hic psequere terciū membrū se-
cunde diuisionis. vñ po. sicca. Jam dixi-
stis mibi extra de cōibus et publicis: dica-
tis mibi modo si placet que sunt vniuer-
sitis. Ad hoc respōdet. Vniuersitatē sunt
ea q; in ciuitatibus ad utilitatē vel ad dele-
ctatōem populi sūt. vt theatra et stadia et
similia: et si qua alia sunt cōia ciuitatū: et
hec dicunt vsq; ad illū. §. Nullus. hic p-
sequere quartū membrū scde diuisionis.
Et sciendū est q; hoc membrū tres hz par-
ticulas: ea em q; nullius sunt in tribus cō-
sistunt. s. i. sacris et religiosis et sanctis: et fm
hoc quartū membrū subdividitur in tres
particulas quarū quālibet fm ordinem
enumeratōis dilucide psequit. p dōas igitur
sic casum. Dñe iaz vidi q; sunt vniuer-
sitis: dicatis modo mibi q; sunt nullius
Ad hoc rñdet impator: amice. Nullius
sunt veluti res sacre et religiose et sancte. et
hoc patet tali rōne. hñōi em res diuini
iuris sunt: et qd diuini iuris est in nullius
bonis est. sed po. domine iam video q; ea
que nullius sunt p sistant in sacris et religi-
osis et sanctis: dicatis ergo mibi q; sunt sa-
cra. Rñdet amice. sunt q; rite p pontifices
deo psecrata sunt: sicut edes sacre et dona
et c. put iacet in littera vsq; ad illum. §. Re-
ligiosum. In quo sic ponas casum. Dñe
iam video que sunt sacra: dicatis mibi q;
sunt religiosa. Ad hoc respōdet impator.
amice. Religiosa loca sunt i quibus mor-
tuorum corpora sunt sepulta. Religiosus
em locum vnusquisq; p sua voluntate fa-
cit dum in locum suū mortuum infert et c.
omnia plana sunt vsq; ad illū. §. Sancte
In quo sic pone casum. Dñe iam video
que sunt sacra et religiosa. dicatis mibi q;
sunt sancta. Ad hoc rñdet. amice. Sancte
res sunt veluti muri et porte ciuitatū: hñōi
em res quodāmodo diuini iuris sūt: et id
circo i nulli bonis eē cēsens. s. dñe. q;re di-
cūf muri sancti. Ad hoc rñdet. amice: idcir-
co muros ciuitatū sanctos legis auctori-
te. i. firmos diximus: q; pena capitū pstitu-
ta est aduersus eos qui aliquid in muros

deliquerint: vnde et illas ptes legū q̄bus
penas p̄tra eoz transgressuros p̄stitui-
m' scōnes appellamus: et hec dicuntur vsq̄
ad .s. illū. Singulorū autē hominū et c.
Hic incipit secūda pars p̄ncipalis ipsius
tituli: licet enī iusti. hic p̄sequat̄ q̄ntuz
mēbrū diuisionis secūde tamē in hoc eo-
dez .s. latens accedit ad secundaz partem
p̄ncipalē et incipit tractare de acq̄redo re-
rū dominio: et licet dominia rez acq̄ran-
t̄ quādoq̄ de iure gentiū et quādoq̄ de iure
ciuili: tū in titulo isto nō tractat de acq̄-
sitiōe q̄ fit de iure ciuili: sed de illa sola q̄
fit de iure gentiū: et varijs modis tractat
in titulo isto de acquisitione dñij que fit
de iure gentiū p̄ occupationē: aliquando
p̄ accessionē discretā aut cōcretā: p̄ acces-
sionē cōcretā multipliciter veluti p̄ allu-
uionē: per intertuz aut edificando: aut
plantādo: aut seminando: aut scribendo
aut pingendo. Itē acq̄ritur dominū re-
rū de iure gentiū specificatione et mate-
riarū cōfusione: et specierū mixtione. Itē
aliquādo acq̄ritur dominū rerū in ven-
ditiōe et tractatiōe. Itē aliquādo acq̄-
ritur dominū nuda voluntate dñij volē-
tis rem suam in aliū transferri: et si volu-
erit dominū transferri in personā certā
siue incertā: idcirco potest hec secūda
pars in tot particulas s̄bdiuidi quot enu-
merantur modi dominū acq̄redi de iure
gen. in ti. isto. Sed q̄ iusti. in p̄secutio-
ne sua nō cōtinuat materias suas: sed ali-
quādo interrūpit et de alia materia inter-
serit: ideo ptes diuisionis nō possunt per
ordinē continuari: sed in p̄secutione litte-
re dilucide apparebūt. Idonā q̄ sic casuz
Dñe iā video que sunt naturali iure cōia
et q̄ publica: et q̄ vniuersitatē et q̄ nullius
dicatis modo mihi si placet que sunt sin-
gulorū hominū res. multē modis sūt. qua-
rū daz enī rerū dominū nāc scūt iure
naturali: q̄d sicut diximus ius gentiū ap-
pellatur. et quarūdam rerū dominū nāc
scunt iure ciuili. Sed po. ca. dñe iāz vi
deo q̄rerū dominū acq̄rit de iure gen

tium et de iure ciuili: sed p̄ deo dicat̄ mi-
hi de quo iure intēditis p̄mo tractare. Ad
hoc rīdet. amice Cōmodius est a vetusti-
ore iure incipere. manifestū autē est ius na-
turale vetustius esse q̄d cum ipso genere
humano rerū natura p̄didit. Ciuilia enī
iura tunc p̄mo esse ceperūt: cum ciuitates
condi: et magistratus creari: et leges scribi
ceperūt. et hec dicuntur vsq̄ ad .s. Fere igit̄
tur bestie et c. Hic incipit iusti. tractare q̄li-
ter acq̄rit nobis dominū de iure gen-
tiū p̄ occupationē. et de ista matena tra-
ctat vsq̄ ad illū .s. Itē ea q̄ ex animalibus
Et sciendū ē q̄ tractat hic de tribus gene-
rib' animalū. et p̄mo tractat de bestiis
naturaliter et p̄sus feris. et hoc vsq̄ ad il-
lum .s. Idonā quoq̄ ibi tractat de na-
turaliter feris accidētali ter tū mansuetis
vsq̄ ad illū .s. Gallinarū. ibi tractat de
naturaliter mansuetis siue domesticis vsq̄
ad illū .s. Itē ea que ex hostibus. Idonā
ergo sic casum. Dñe iam video q̄ vultis
tractare de iure gentiū tanq̄ de vetustiore
dicat̄ ergo mihi si placet aliquē modum
acq̄redi dominū de iure gentiū. Ad h
rīdet iusti. amice. Fere bestie et volucres
et pisces et oīa animalia fera que in terra et
que in mari et q̄ in celo id est in aere nascū-
tur statim eū ab aliquo capta fuerint iure
gentiū occupātis sūt. et hoc tali ratio-
ne. mūdi enim animalia fera in nullius
bonis esse intelligūtur et q̄d ante nullius
est id iure gentiū q̄d naturali ratiōe intro-
ductū est occupātis conceditur. Nec inter-
est quātuz ad acq̄renduz dominū vtruz
quis huiusmodi feras bestias et volucres
in suo p̄prio fundo an alieno cepit. et hoc
est verū nisi phibitio dñij intrare volētes
p̄cesserit. Nam qui in fundū alienū ingre-
ditur venādi aut occupādi gratia poterit
a dño fundi phiberi ne ingrediat̄ si dñs
fundi eū p̄eviderit. Sed pone dñe iā vi-
deo q̄ per occupationē huiusmodi ferarū
et volucrū acq̄ritur in dominū. dicatis
mihi q̄diu durat huiusmodi dominū
acq̄situm. Ad hoc respōdet. amice. dico

tibi q̄ quicquid predictoy animaliy cepis
 tādū tuo dñio subiectū esse intelligit q̄
 diu in custodia tua detinet. sed cū tuā cu
 stodiā euaserit: et i p̄stina naturalē liber
 tatē se receperit: in tuo dominio esse desi
 nit: et rursus sicut prius occupāti cōcedit
 Sed dñe dicat in quādo dicit se recepisse
 in naturalē libertatē vel libertatē. Ad hoc
 r̄ndet. In naturalē libertatē dicitur se rece
 pisse cū vel omnino p̄spectū oculoy tuoy
 euaserit: vel ita sit in p̄spectu tuo vt ip̄ol
 sibilis sit eius p̄secutio. vñ supertali que
 stione apud veteres multū fuit disputa
 tū r̄q̄stū. Quidā venator: puta titi: quen
 dam ceruū vulnerat et mortale vulnus
 ei infixit: ita q̄ ceruus vulnerat⁹ capi po
 terat. Nā in casu isto dubitatur vtrū do
 miniu cerui vulnerati incōtinēti postvul
 nus infixū intelligat titio vulnerati ac
 quisitū. Et certe quidā veteres dixerūt sta
 tim post vulnus infixū hmōi ceruus vul
 neratū fieri titij vulneratis. et tādū ei⁹ do
 minio videri: q̄ diu titius eū p̄sequit. Et
 si titius eū p̄sequi desierit: dixerūt hmōi
 ceruū desinere in dominio titij esse et rur
 sus occupāti p̄cedi. alij vero nō alij puta
 nerūt hmōi ceruū fieri titij q̄ si eū titius ce
 perit. Sed dñe q̄d dicitis vos super hoc.
 Certe dicit iusti. Nos posteriorē sentētiā
 tanq̄ iustiorē cōfirmamus vt videlicet ita
 demū intelligat titij esse si titius eū cepe
 rit multa em̄ solent accidere impedimen
 ta vt titius eū nō capiat. et hec dicunt vsq̄
 ad illū. §. Apuz quoq̄. Nota q̄ ius gen
 tū ē antiquus iure ciuili. Secūdo nota q̄
 bestiarū alie p̄sus fere et in his h̄z locū re
 gula. q̄ p̄mo occupāti p̄cedunt. vt in §.
 fere. alie p̄sus māfucte et in his h̄z locū
 regula q̄ vbiq̄ sint: eius manēt cuius
 erūt: et si q̄s lucrādi antio occupauerit fur
 tum cōmittit. vt in §. Gallinarū. alie nec
 p̄sus fere nec p̄sus māfucte: et in his ha
 bet locū regula q̄ diu habent volūtatez
 redēdi eius manēt cuius erant. vt in §.
 pauonū. Apuz quoq̄. In hoc §. p̄sequit
 in titulo isto materiā suā de p̄sus fere

Et dicit q̄ natura apū fera ē et nō māfue
 ta. vñ apes si in arbore tua cōdescēderūt
 anteq̄ a te in alueo tuo fuerint incluse nō
 magis intelligunt eē tue q̄ volucres q̄ i
 arbore tua nidificauerūt. vnde si hmōi
 apes in arbore tua cōdētes aliq̄s altus
 incluserit ipe carū dñs efficiet. et etiam si
 hmōi apes anteq̄ a te fuerint incluse an
 tiquos fauos in arbore tua vel in fundo
 tuo fecerint: q̄libet eos eximere p̄t. vñ
 tamē si re integra p̄deris aliquē in gre
 diētē in fundū tuū poteris iure p̄hibere
 ne fundū tuū ingrediat. sed ponamus. q̄d
 dā examen. i. immensitas apū euolant
 de alueo meo in quo a me fuerat inclusū
 ego quero q̄ diu dominio meo intelligit
 esse subiectū. Ad h̄ r̄ndet. si examē ex alueo
 tuo euolauerit tādū intelligit esse tuū q̄
 diu intelligit esse in p̄spectu tuo. nec diffi
 cilis sit ei⁹ p̄secutio. alioquin si euasit cō
 spectū tuū vel ita sit in p̄spectu tuo vt dif
 ficilis sit eius p̄secutio occupāti p̄ceditur
 et hec dicūt vsq̄ ad §. illū. Pauonū. In
 isto §. tractat iusti. de naturalē feris acci
 dentalit̄ tū māfucte. Unde po. sic ca. Dñe
 q̄daz habēt pauones et colūbas q̄ ex con
 suetudine solēt auolare et reuolare: mo
 do q̄ro a vobis vtrū natura huiusmodi
 pauonū et colūbarū debeat cōseri fera.
 Respōdet q̄ sic nec obstat quominus na
 tura pauonū et colūbarū fera censeatur q̄
 hmōi pauones et colūbe ex consuetudine
 auolare et reuolare solent. Nā hoc idē fa
 ciunt apes. et tamen manifestū ē naturā
 earū ferā esse. hoc idē esse in ceruis q̄q̄
 p̄tingit. Quidā enī ceruos ita māfuctos
 habent vt in siluis ire et redire solent. ne
 mo tū negare p̄t naturā oīm ceruoy in
 genere et etiā ip̄oy singuloy specie feram
 esse. In his igit animalibus accidētali
 māfuctis que ex cōsuetudine ire et redire so
 lent talis regula a iure cōprobata ē vt tādū
 intelligantur tuo dominio subiecta
 esse q̄ diu habuerūt animū reuertēdi. Nā
 et si reuertēdi animū deserūt i tuo domi
 nio esse desinūt et occupāti cōcedunt. Et

domine p deo dicatis mihi qualiter ppe-
 da; q; defierūt habere animū reuertēdi
 Ad hoc respōdet. amice tūc intelliguntur
 definere habere animū reuertēdi cū reuertē
 di cōsuetudinē deserūt. Et hec dicitur vsq;
 q; ad .s. illum. Gallinarū. Hic incipit tra-
 ctare de animalibus p: sus māsuēt; z ca-
 sus planus ē vsq; ad illū. .s. Itē ea que ab
 hostibus. Adhuc psequitur iusti. materiaz
 suā determinādo qualiter rerū dñium per
 occupationē de iure gen. acq̄ritur. vñ po-
 sica. dñe iam vidi qualiter dominiū fera-
 rum z volucrū singulis acq̄ritur p occu-
 pationē. nūquid pluriū rerū dominiū ac-
 q̄ri pōt p occupationē de iure gen. rñdet
 q; sic. nā ea q; ab hostibus nostris capim?
 statū iure gen. nostro dominio acq̄ritur
 z hoc itē verū est vt liberi hoīes quos ab
 hostibus capimus dominio nostro sub-
 iiciuntur z i seruitutē deducuntur. si tñ no-
 strā ptātes euaserint z ad suos corpore re-
 uersi fuerint pstinum statū libertatē iure
 p ostliminiū recipiūt. z nō soluz sup̄dicta
 iure gen. p occupationē acq̄runtur s; etiā
 lapilli z gēne. z cetera q; i litore maris in-
 ueniuntur statū cū ab iuente occupata
 fuerit iure gen. qd naturali iure introdu-
 ctū ē inuentoris sūt. Et hec dicitur vsq;
 ad illum. .s. Itē ea que ex animalibus.
 Hic mutat iustini. stilū suum z incipit tra-
 ctare de acq̄sitione dominiū que fit iure ac-
 cessionis discreta. z pmo tractat de acces-
 sione discreta. vnde po. sica. dñe iam vidi
 qualiter acq̄ritur dominiū rerū p occupatō
 nē. nunqd pluribus modis acq̄ri potest
 Rñdet q; sic. Nā ea que ex animalib; do-
 minio nostro subiecta nata sint iure gētū
 p accessionē acq̄runtur. z hec dñr vsq; ad
 illū. .s. Idē crea qd p alluionem. Hic in-
 cipit tractare de accessione concreta. p do.
 igitur sica. dicit iusti. q; preter sup̄dictos
 modos acq̄rēdi de iure gen. acq̄rit nobis
 dominiū p accessionē pcretam. qd em p
 alluionē agro tuo flumen adiecit iure
 gen. tibi acq̄ritur. sed dñe p deo dicat; m
 quid est alluio. ad hoc rñdet. Est autem

alluio icremētū latēs. vnde illud p allu-
 uionē agro tuo videtur adici qd ita pau-
 latim z successiue adijcit: vt lic; tota die
 intuitum figas tñ intelligere non possis
 q̄tum i quolibet momēto agro tuo adie-
 ctū fuerit: verū ē q; istud latēs icremētū
 tibi iure accessionis acq̄ritur si imper? flu-
 minis aliquaz ptes grossam ex p̄dio tuo
 detraxit z illam ptem detractā vicini pre-
 dio appulerit: manifestū ē eam pte ex p-
 dio tuo detractā nihilominus in tuo do-
 minio pmanere. si tamen longo tempore
 fundovicini tui adheferit ita q; arbores
 q; secū traxit in fundū vicini radices emi-
 serint ex tpe immisionis radicū videtur
 fundovicini iure accessionis acq̄siste esse
 z hec dicitur vsq; ad illū. .s. Insula que
 i mari nata ē. In p̄cipio istius. .s. incipit
 iterū tractare de acq̄sitione que fit p occu-
 pationē z postea redit ad materiaz suaz. z
 tractat de iure accessionis. Nā sic pone ca-
 sus. Dñe ponamus q; aliq; insula nascat
 in mari: dicat; mihi cuius iuris esse intel-
 ligitur. Rñdet amice si aliqua insula i ma-
 ri nata sit qd tamen raro accidit: occupā-
 ti pceditur. nam ante occupationē nullū
 esse intelligitur. sed licet dixerim tibi de i-
 sula q; in mari nascitur q; occupatū sit: se-
 cus tñ est de insula i flumine nata nam i
 flumine insula nata qd frequē accidere
 solet si qdē mediam ptem fluminis tene-
 at cōmunis est eoz hominū q; ab vtraq;
 pte fluminis pperipam p̄dia possidet
 videlic; p modo latitudinis cuiusq; fun-
 di: que latitudo pperipam sit. q; si alte-
 ri parti fluminis p̄ximior est eorum ē tā-
 tum q; ab ea pte pperipam p̄dia possi-
 dent. q; si in aliqua parte diuisum flumē
 sit: deinde intra vnitū agz alicuius in for-
 maz insule redegerit: huiusmodi ager ad
 modū insule diuisione fluminis circūdā-
 tis eiusdem permanet cuius ante diuisio-
 nem fluminis fuerat. sed ponamus q; flu-
 men naturalem alueum penitus dereli-
 quit z ex alia pte fluere ceperit dicatis mi-
 hi quid iuris in isto casu. Ad hoc respon-
 dū

det. q. si naturali alueo in vniversum de relicto alia pte fluere ceperit: tunc prior alueus a flumine derelictus eorum incipit esse qui prope ripas eius predia possidet pro modo latitudinis cuiusq. agri: que latitudo prope ripam sit. Sed ponamus nouus alueus iam occupatus publica iuris incipit esse sicut et ipsum flumen. sed si post aliq. tempus ad priorem alueum flumen reuersum fuerit nouus alueus iam a flumine derelictus eorum incipit esse q. prope ripam predia eius possidet. aliud tamen iuris est si totus ager alicuius aq. inundatus fuerit: inundatio enim aque facie fundi no. imutat. et idcirco si aqua a fundo recesserit manifestum e. manere dominium fundi qui ante dñs fuerat. et hec dicuntur vsq. ad illum. §. Cui autē ex aliena rē. Hic incipit iusti. tractare de acquisitione dominij que fit p. specificationē. vnde pono sicca. Domine iam vidi plures modos acq. rendi rerum dominium de iure gentium: nunq. pluribus modis de iure gentium acquiri poterit. Respondet q. sic p. specificationē de iure gentium acq. ris nobis dominium. cū enī q. s. ex aliena materia rē. casus planus est vsq. ad illum. §. Si tamen quis alienam. In isto. §. redit iusti. ad accessionē cōcretam que fit interueniente facto hominis. Pone igit. sic casum. Titius manicā v. l. gironē de purpura aliena intexit vestimēto suo modo q. n. v. trū purpura cedat vestimēto v. l. vestimēto tanq. vili. et min. p. ciosum accedat purpure. Respondet q. purpura l. p. ciosior sit iure accessionis cedit vestimēto et p. sequens titio dño vestimēti acq. rit. v. l. rūt amē ille qui dñs fuerat purpure licet dominium ias purpure per accessionem amiserit p. tra eum q. surripuit furti habet actionē: et p. ditionē furtiuaz q. semel ei cōtra furē cōpetit quā licz postea sine culpa sua a dominio cadat no. amittit. Nā huiusmodi res que iure accessionis alteri rei cedunt licet a pot. dño vendicari non possunt: a furibus tñ et a q. bu. s. dam alijs ma-

lefici possessoribus per p. ditionē furtiuā vel sine causa cōdici poterūt. et hec dicuntur vsq. ad illum. §. Si duorum. In hoc. §. determinat iusti. qualiter acq. rit. dominium p. p. fusionē materiā. Pone igit. sic casum. dominium de iure gen. nūq. d. adhuc plurib. modis acq. ri poterit. r. d. q. sic Nā p. p. fusionē materiā acq. ritur dominium de iure gen. si enim materie duorum dñoz de voluntate et p. sensu eoz confuse sunt totū corpus qd. ex cōfusione materiārum resultat vtriq. dñoz cōmune sit. v. l. uti si aliqui vina sua fuderūt aut massas argēti aut auri i. aliq. vas p. flauerunt. et ista sunt vera q. cedē materie cōfunduntur. Sed pone q. materie sunt diuersę: nūq. d. idem iuris erit. r. d. q. sic: si enī diuersę materie p. fuse fuerūt: et ex illis materijs p. fusis aliqua species facta sit veluti ex vino p. tri et melle martini mulsum: aut ex auro p. tri et argēto martini electrum. In h. enī casu nulla dubitatio ē b. mōi speciem ex diuersarum materiārum cōfusione de voluntate dñoz factaz cōmune esse. Et po. q. diuersę materie vel materie eiusdē generis fortuito casu et no. interueniente voluntate dñoz confuse sint nunq. d. idem iuris erit. r. d. q. sic. Hic octū intelligo nisi materie separari possunt: si enī separari possent secus esset. et hec dicunt vsq. ad. §. illum. Quod si frumētum. In hoc. §. determinat q. l. iter acq. ritur dominium p. mixtionem speciez. v. l. po. sicca. Hic iusti. q. si frumētum titij frumēto tuo mixtū fuerit voluntate totū illud frumētum tibi et titio cōmune erit. Nam singula corpora. i. singula grana que ante mixtionē in sua substantia durent. tamē ex consensu nostro p. mixtionē communicata sunt. et hoc verum est quando sunt facta mixtio de voluntate nostra. si tamen casu frumētū mixtū fuerit: vel si titius non voluntate sua id miscuit no. videtur huiusmodi frumētū p. mixtionē cōmune esse. singula enī grana in sua substantia remanēt et durāt i. dominio eius cuius fuerant ante mixtionē

Nam in casibus istis quando fit mixtio sine dñoz voluntate non magis intelligitur frumētū cōe esse q̄s grex ouiu cōis cē intelligitur si pecora titij tuis pecoribus permixta fuissent. vnde si totū hmoi frumentū retineat a titio actio in rez tibi aduersus titium cōpetit. ⁊ iudex qui in huiusmodi actione cognoscet estimabit q̄tum ⁊ quale tuū frumētum fuerit. ⁊ tantū dē frumētū ⁊ eiusdem qualitatis vel eiusdē estimationis tibi faciet restitui. et hec dicuntur vsq; ad illū. §. Cum in suo solo. Hic determinat qualiter edificādo acquiritur dominū diligenter. vñ po. sicca dñe: titius in solo suo edificauit ex materia aliena: modo quero q̄s sit dñs illius edificij. vtrū titius q̄ edificauit an ille q̄ erat dñs materie. Ad hoc responder q̄ titius edificator: dñs ē edificij. cū em̄ i solo suo ex aliena materia q̄s edificauerit dñs edificij intelligitur ⁊ hoc ppter dē iurisgen. qua dicitur. Omne q̄d in solo edificatur: solo cedit. Et q̄uis titio directum dominū edificij acq̄rat: alletij qui dominus fuit materie dominus eius non desinit esse. sed vtile dominū retinet. s; tñ q̄d diu materia sua iuncta est edificio neq; eam vendicare: neq; ad exhibēduz de ea agere p̄t ⁊ hoc ppter. l. xij. ta. qua cauēne q̄s tignū alienū edibus suis iniūctū eximere cogat: verū tamē dño materie eadem. l. xij. ta. cōsultitur. Nā cōpetit ei actio de tigno iniuncto cuius bñficio ab eo qui iniūxit vel iniūctum habet duplū cōsequi poterit. S; pone q̄ aliquis alienos lapides vel trabes vel cimenta in edib; ponat. q̄d iuris erit tunc in casu isto. Ad hoc r̄idet q̄ idē iuris ē q̄ si alienū tignū edibus suis iniūxisset. appellatione em̄ tigni omnis materia ex q̄ edificia fieri possunt intelligitur. Sed dñe quare ita statutū fuit. l. xij. ta. ne q̄s cogat eximere alienā materiā edibus suis iniūctā. Ad h̄ respondet. amice hoc ideo statutū fuit in .l. xij. ta. ne sit necessario edificia ex aliena materia const. ucta rescindi. ⁊ vrbem

ruinis deformari. licet durāte edificio materia vendicari nō possit: si tñ aliquo casu disruptum fuerit edificij poterit dñs materie materiam suā vendicare ⁊ ex ea ad exhibēdum agere. ⁊ hoc ē verū nisi p actionē de tigno iniuncto duplū fuerit per materiam suā consecutus. ⁊ hec dicuntur vsq; ad illū. §. Et ex diuerso. In .§. precedenti determinauit iusti. q̄d iuris est quādo aliquis edificat ex aliena materia i solo suo. in presēti autē. §. determinat q̄d iuris est in casu conuerso sc; quando aliquis edificat ex sua materia in alieno solo. Po ne igit sicca. Dicit iusti. q̄ ex diuerso si q̄s i alieno solo ex sua materia domū edificauit dominū illi sit cui est solū. sed certe in hoc casu secus ē q̄ i casu p̄dicto: nā dñs materie p̄prietar ē eius amittit. nāz voluntate eius materia aliena nata intelligit. ⁊ h̄ ē verū si non ignorat se in alieno solo edificare. ⁊ iō licet postea domus disrupta sit materiam tñ sua voluntate alienatā vendicare non poterit. Sed po. q̄ ip̄e qui in alieno solo bo. si. ex sua materia edificauit sit in possessione illius edificij ⁊ dñs soli ab eo vendicet edificium q̄d iuris est in casu isto. Ad hoc r̄idet. amice certe illud cōstat q̄ si edificatore constituto in possessione dñs soli petat domū suā esse ⁊ non soluit p̄cium materie ⁊ mercedes fabricorū poterit p̄ exceptionem doli mali repelli et hoc verū si fuerit bone fidei possessor. nam alias si ip̄e p̄tra dñm vendicantes excipiat dñs p̄tra eius exceptionē ope replicationis iuuabitur. ⁊ ceteri em̄ alienū fundū esse p̄pria culpa obici pōt videlicet q̄ temere edificauit in eo solo q̄d intellexit alienū esse. ⁊ iō bñficio retentionis non hēbit. ⁊ hec dicuntur vsq; ad illum. §. Si titius alienā plantā. In hoc. §. determinat iusti. qualiter plantādo acq̄rit dominium de iure gen. vnde po. sicca. dñe titi' eradicauit plantā meū ⁊ illā i solo suo plantauit: modo q̄ro a vobis q̄s censet dñs illius plante. Ad hoc r̄idet si titius plantā meū in solo suo posuerit: p̄sius tñ plantā

ta efficitur. et filii in casu conuerso si titius suam plāta in solouiani plātauerit dñiū plāte vicino acq̄situm intelligit. et hoc ē vñ in vtroq; casu si plāta radices egerit. Nā ante emissionē radicū eius pmanet cuius antea fuerat. in tñ aut ex eo tpe ex quo plāta radices emisit pprietas ipi us plante transferit. vt si arbor meui i tera titij radices egerit arbor p emissionem radicū intelligitur esse titij. rō enim naturalis nō pmittit vt arbor alterius esse dicat q̄ eius i cuius fundū radices egerit. vñ arbor ppe cōfiniū tuoz fundoz posita: si in vicini fundum radices emisit p emissionē radicū cōs erit. et hec dicuntur vsq; ad illū. §. Quia ratione. Nota q̄ omne qd in solo meo edificatur cedit solo. Et no. etiā vsus illos. Qui equid plātaf rē. Quia rōe aut plāte rē. In pñti. §. Determinat q̄liter de iure gen. acq̄rit dñiū seminando. vñ de po. sic ca. Dñe: titi? seminavit frumētus suū in solo vicini. mō q̄ rō. q̄s intelligitur esse dñs illius frumēti. Ad hoc rōdet amice eadē rōne q̄ diximus q̄ plante que solo alterius radices egerūt solo cedunt: eadē rōne frumenta q̄ in alterius solo seminata sunt solo cedere intelligunt. et p̄sequens dñs soli iure accessionis acq̄runtur. et sicut sup̄ diximus q̄ illa q̄ in alieno solo seminata sunt solo cedere intelligunt. et p̄ consequēs dñs soli iure accessionis acquiruntur. et sic supra diximus q̄ ille q̄ in alieno solo edificauit si dñs soli ab eo v̄dicet edificū tueri se potest aduersus dominum vendicātes per exceptionē doli mali nisi precū materie et impensas in edificio factas dñs patris sit ei refundere. ita q̄ in alienum fundum bona fide suis impēis seminauit si dñs fundi ab eo v̄dicet frumētū eiusdē exceptionis auxilio tutus esse poterit. et hec dicuntur vsq; ad illū. §. Littere quoq;. In hoc. §. Determinat qualiter scribēdo acq̄ritur dominū de iure gen. et casus plan? ē vsq; ad illū. §. Si quis. In hoc. §. Determinat qualiter dñs bo. si possidēs acqui-

rit fructus industriales pro cultura et cura. vñ po. sic ca. Dic iusti. q̄ si aliq̄s emerit fundū bo. si. a nō dñs que tñ ip̄e credit dñm esse: vel causa donationis: vel qualibet alia iusta cā q̄ ad dominij trāssationē sufficiat bo. si. accipiat iure gen. qd naturali rōne inductū ē fructus q̄s in derecepit p cultura et cura suos facit vñ verus dñs si postea vendicans ab eo fundum emerit de fructibus ab eo consumptis aduersus eum agere nō poterit. sec' est in malefidei pos. nā ille qui scies alienū fundum possederit fructus suos non facit. vñ si dñs fundi ab eo fundū emerit nō solū fundū: sed etiā fructus cuius fundo licet ab eo cōsumpti sunt cogitur dñs restituere. hec dicuntur vsq; ad illū. §. Is vero ad que. Quia similiter dñs iusti. supra fecit mentionē de fructibus q̄s bonefi. pos. suos fecit. In pñti. §. Determinat quando vsufructuarius intelligit esse dñs fructuū: qd venit in vsufructu. et etiā quid iuris habet vsufructuari? q̄ habet vsufructum i aliqua vniuersitate vel etiā iure singulari. vñ de po. sic casum. Domitius habet vsufructum in vniuersitate fundi modo quero a vobis qñ titius vsufructuarius dominus fructuum esse intelligitur. Ad h̄ respondet. amice iste ad que vsufructus fundi p̄tinet non aliter dñs fructuum effici intelligitur q̄ h̄mōi fructus ipse perceperit: et in horreo suo repositus. et iō si vsufructuarius maturis fructibus et a solo separatis: nōdū tñ i horreo suo repositus decesserit ad heredes suum huiusmodi fructus transmittit. sed dñs pprietatis morte vsufructuarij acq̄ritur et que de vsufructuario diximus eadē ferre et de colono qui in minimis colit intelliguntur. Sed po. q̄ aliq̄s habeat vsufructus in oue vel in capra vel in equo vel in vacca. modo quero quid intelligit esse in huiusmodi vsufructu. Ad hoc respondet. amice in pecudū fructu etiā sc' est sicut lac et pilus: et lana. vñ de dō tibi q̄ agni et hedi et fuculi et equuli. statū cū edici

fuerint: naturali iure dñi vsu fructu esse intelligit. sed secus est in eo qd hz vsu fructu an ille qd ad dominum pprietatē ptinet. Sed dñe p deo quare non fuit statutum partū acillaz eē in fructu sicuti fel' pecoz. Ad hoc rñdet amice optima rōe h' statutū fuit. absurdum eīm videbat hoies in fructu esse: cuz omnes fructus hominuz grā ipse dñs adinuenit. Sed si aliquis vsu fructū gregis hēat et aliqua ouis pturit vsu fructuarius in loco demortuoz aīa lium ex fetu submittere debet: et ita iulia no visū est: et similis qui hz vsu fructum vineaz v' arborum alias sustinere debz recte eīm colere debet fructuarius et quasi paterfamilias vti. et hec dicunt vsqz ad illum. §. Thesuros. In hoc. §. determinat qliter p inuentionē dominiū acqris de iure gen. et ca. plan' est vsqz ad illū. §. Pertrad. In pñti. §. determinat qualif acqris dominiū de iure gen. a dño rei factuz. vnde po. sicca. Domine iā vidi ml'tos modos p quos acquiritur dñiū de iure gen. nunquid pluribus modis pōt acquiri. Rñdet q sic. p traditōem enim a dño factam iure gen. quod naturali rōne introductū ē dominiū nobis acqritur. nihil enim tā cōueniens est eqtati naturali q̄ voluntatē dñi volētis rei sue dominiū in alium transferre et ratam habere et ideo cuiuscūqz generis sit res corpalis videlicet siue mobil' siue imobilis tradi possit: et a dño tradita alienatur. Et ideo stipendiaria et tributaria predia per traditionē eodem modo alienari possunt. Sed dñe dicatis mihi que dicuntur predia stipendiaria et tributaria. vocant que i puicis sūt sed licz in italia non sint talia pdia cū in ter predia puicialia et italica q̄stuz ad dominū trāslatōem ex nostra constitutione nulla sit differētia: tñ si italica pdia ex cā donatōis v' dotis aut qlibet alia iusta cā ad dñū trāslatōem sufficientē a dño alij tradātur sine dubio trāsserunt sicuti puicialia predia q̄ eodē modo tradita fuisset sed licz dixerit tibi p traditōez trāsserri: h'

tamen nō gñaliter ē verū: nā vēdite res et emptori tradite a dño nō aliter acqritur emptori q̄ si emptor vēditori precii soluerit vel alio mō eidē satisfecerit puta dādo ei fideiussorē aut etiā pignus et hoc cauet ē. l. xij. ta. rectetū dicit iure genti. h' effici. verū tñ si vēditor neqz p̄cio sibi nūcrato si de iussore vel pignore sibi dato fidē p̄toris secutus rē ei tradiderit dicendum ē statim rē p̄toris fieri. h' po. pcurator titij v' voluntate dñi vēdidit mihi equū titij et p̄cio nūcrato equū in tradidit: modo quero vtz p traditionē a pcuratore factam dominiū eq̄ videatur mihi acqritū. rñdet q sic. nihil eīm interest vtruz ipse dñs rē suam alicui tradat an alius de voluntate ei' et ideo si alicui libera vniuersorum negotiorum administratio a dño pmissa fuerit et ipse administrator ex h'mōi negocij ali quā rē vēdiderit et tradiderit huiusmodi rem per traditionē accipientis facit. et hec dñr vsqz ad illū. §. Interdū. In. §. precedētī ita determinatū est qliter per traditōnem acquiritur dñiū: in pñti vero. §. intēdit determinare qlr ratione rei dominiū acqris. Idone g sic casū. Dicit iusti. q nō solum traditōe trāsserē dñiū: h' etiā qñqz sine traditōe nuda voluntas dñi sufficit ad dñiū rei sue trāsserēdū veluti si titius tibi aliquā rē accomodauit aut locauit aut apō te deposuit: nā si p̄terea eādē rem tibi vendiderit aut donauerit aut dotis nomine aliquid dederit: q̄uis eā rē ex cā venditōis aut donatōis vel dotis tibi nō tradiderit: eo tñ ipō q ipse patitur huiusmodi rem tuā esse: statim p eū dñiū eius tibi acqritur: ac si eo nomine tibi eam tradidisset: et idē p̄tingit i alio casu. Nam si q̄s vendiderit merces i horreo suo depositas et claues horrei tibi p̄tori tradite sūt dñiū tibi mercū acqritū intelligit. Et nō solū voluntate trāsserē dñiū qñ hz voluntatē trāsserēdi i p̄sonā certā: h' etiā aliqñ voluntas dñi sufficit ad dñiū rei sue trāsserēdū in p̄sonā certam vt i tali casu. p̄tores v' p̄sules qñ missilia .i. aurū vel argētū in vulgus dñij

pūciunt vt multitudine populi ad hmōi
missilia cōcurrente liberius possint p̄trā
sire licz ignorēt q̄ntū q̄sq; acceptur' sit. tñ
q; volunt vnūquēq; esse dñs ei' qd acce
perit statī accipiētē dñm efficiūt. Et ea
dē rōne verius esse videt' si aliq; rem pro
derelicto a dño habitā occupauerit statī
ipm occupātē dñm fieri. Sz dñe dicat' in
quomō dicit' haberi p̄ derelicto. Ad hoc
rūdet. amice. Illud p̄ derelicto habetur
qd dñs tali intentiōe abiecit et illud am
plius in numero rerū suarū esse nollet. et
iō statim cū abiecerit dñs esse definit. vñ
cū in nullus bonis sit de iure gen. occu
pātē p̄ceditur. sed et alia cā pūciēdi res est
vt qñ in tēpestate maris cā exonerande
naus eij cūtur et idcirco in hmōi res eie
ctas aliud ius statuitur. Nam hmōi res i
tempestate maris eicte remanēt i domi
nio eoz q̄ eas eiecerūt q; vñzē dños eas
nō eo animo eieciſſet āplus eas nō ha
berēt sed q; magis ipi euz naue exonerā
ta piculū maris euadere possent. et ideo si
q; huiusmōi res fluctibus expulsas vel
enā in ipō mari cōsecutus fuerit anō lu
crādi furū p̄mittit et actiōe furti tenet nō
em multū videt' distare ab illis reb' que
de reda corrente dominis nō videntibus
cadunt.

De reb' corp'alibus et incor'palibus

Continuatio istius rubrice ad su
piora patet in hūc moduz. supra
tractauit iusti. de rez diuisione: et q; qdaz
res sunt corporales et qdā icorporales id
circo intēdit in hoc tū. de his reb' tracta
re. vñ de his tractaturus annedit rubricā
de reb' corp'alibus et incor'palib' dicēs
Quedā p̄tera rē diuidas ti. istū in duas
ptes p̄ncipales. In q̄rum p̄ma pte ponit
bimēbriem diuisionē q̄ talis ē q; quedam
res sunt corp'ales et qdā icorp'ales. In secū
da pte p̄sequitur membra diuisionis de q̄
libet mēbro dilucida ponēdo exēpla. et q;
duo mēbra cōtinētur in diuisione adcirco
scōda ps pōt subdiuidi in duas p̄tulas

in quarū p̄ma p̄tula p̄sequitur p̄mū mē
brū diuisionis. In scōda scōm. distictio au
tē p̄tū sat' p̄ se patet. et casus plan' ē vsq;
in finem tituli.

De fuitutib' rusticorū prediorum.

Continuatio istius rubrice p̄t' ad
supiora in hūc modum. sup̄ in
tit. p̄. p̄cedēti dictū ē vsūm et
vsūm et serui. rusti. et v̄ba. p̄dio. inter res
corporales cōnumerari. vñ de hmōi fuit
tutibus intendit iustitia. tractare. Et pri
mo p̄mittit de realib' siue predialib' ser
uitutibus: postea in sequētibus tractat de
personalibus. vñ q; p̄mo de predialibus
siue realib' seruitutibus dicimus: subicit
rubricā de fuitutibus rusti. p̄e. et ad eui
dētiam istius ti. diuidas totū ti. in q̄ttuor
ptes p̄ncipales. In quarū p̄ma tractat
p̄ncipalit' de serui. rusti. p̄dio. In scōda tra
ctat de serui. v̄ba. p̄e. In tertia pte reuertit
tur ad seruitū. rusti. p̄edi. In q̄rta parte
tractat cōiunctim de fuit. tam rusti. p̄edi.
q; v̄ba. p̄drima ps p̄tenditur vsq; ad il
lum. s. p̄drimorū v̄banorū. ibi incipit se
cunda ps et p̄tenditur vsq; ad illū. s. In
rusticorū. ibi tertia. et durat vsq; ad illū. s.
Ideo. ibi quarta et vltima et durat vsq; i
finē tituli. Itē p̄ma ps p̄ncipalis subdi
uidit' in duas p̄tulas. i. quarū p̄ma enu
merat fuitutes quattuor rusti. p̄e. In se
cūda pte fuitutes singulas secūdū ordi
nem enumeratiōis dilucida p̄sequit. et q;
quattuor p̄sequitur fuitutes: idcirco secū
da ps potest subdiuidi in quattuor p̄ticu
las: et particule p̄ se satis patent in littera
vnde pone sic casum. Dñe iam video que
sunt seruitutes rusti. p̄dio. dicatis mibi
ergo quid ē iter. Ad hoc respōdet. amice
iter ē rē. prout cōtinet in littera. et sic po
ca. de ceteris fuitū. vsq; ad illū. s. p̄drim
orū v̄ba. ibi incipit scōda pars p̄nci
palis istius tituli. in qua sic pone casum.
Domine iam vidi que sunt seruitutes ru
sti. p̄edio. dicatis mō mibi si placet q̄ sunt
fuitutes v̄ba. p̄edio. Ad h̄ rūdet: amice
fuitutes v̄ba. p̄edio. dicūtur q̄ ipis edī

ficij inheret. dicuntur enim seruitu. v. ba. p. dio. qm edificata v. ba. predio. appellamus etiam si in villa posita sint. no em locus sed materia v. banum pdium efficit. Sed dne si placet ponatis mihi exēpla de sui. v. ba. predio. Ad hoc respondet. amice seruitu. v. ba. predi. sunt hec. vt vicin' onera vicini sui in edibus suis sustineat. videlicet vt liceat vicino tignum de edibus suis in parietem vicini sui immittere. Itē vt vicinus stillicidium vicini sui vel flumē in cloacas suas: vel in arcam suam recipiat. vel etiam non recipiat. et etiā in seruitu. p. re. cōnumeratur hec seruitus ne qd edes suas altius extollat vt luminibus vicini sui officiant. et hec dñr in scda parte principali vsq; ad illum. §. Itē rusticorū hinc incipit tertia ps principalis. in qua sic po. ca. Dñe vos dixistis mihi que sunt serui. rusti. et q. v. sed nunqd sunt plures serui. rusti. pdio. Ad hoc rñdet q. sic. nam inter serui. rusti. pdio. quidaz recte putāt hñdōi serui. cōnumerari videlicet ius hauriēdi aquaz ex fonte vicini. Itē appulsum pecoris ad aquam. Itē ius pascēdi. Itē seruitutē calcis coq uende vel harena fo. diende. et hec dicuntur vsq; ad illū. §. Itē aut. ibi incipit quarta et vltima ps. i qua sic pono casum. Dñe iam video que sunt seruitutes tam rusti. q. v. ba. sed dicatis m̄ quare hñdōi seruitutes dicuntur pdiales Ad h̄ rñdet impe. certe amice optuna ratione dicuntur pdiales predictę seruitutes hñdōi em seruitutes sine pdijs constitui non possunt. Nemo em seruitutem v. ba. vel rusti. predij potest acq̄rere vel alij de berenisi predium habeat. Sed po. Dñe iam video quare dñr hñdōi serui. pdiales dicatis mō mihi qualiter p̄stituit hñdōi serui. Ad hoc respōdet. hñdōi seruitutes p̄nt cōstitui duobus modis. aut em cōstituantur fuitutes hñdōi inter viuos. aut in vltima volūtate. si aut inter viuos aliquis velit seruitutē aliquā de superiorib' vicino suo constituere. hoc pacē et stipulationibus efficere debet. si aut in vltima vo

luntate pōt etiam testator in testamento suo heredem institutum damnare vt alius edes suas non tollat. et cetera. put continetur in littera.

De usufructu.

Continuatio istius rubricę patz ex sup̄dictis. Supra tractauit in. de serui. pdia. vñ intendit hic tractare de personalibus. et q. usufru. inē personales dignior est. iō p̄mittit de usufru. et idcirco de eo dicitur subicit rubricā de usufru. vñ ad vberiozem doctrinā iuuenū diuides titulū in. vij. ptes p̄ncipales et plan' erit. In quarū p̄ma parte ponit diffinitionē usufructus. In scda determinat q. liter in vltima volūtate cōstituit usufru. In tertia determinat qualē p̄stituit inē viuos. In quarta p̄teremouet quandam dubitationē incidentē circa cōstitutionē usufru. In. v. determinat qd est usufru. In. vi. determinat quibus modis finitur usufru. In. vij. determinat qd iuris ē qñ totus usufru. ē finitus. p̄ma p̄tendit vsq; ad illum. §. Usufu. a p̄prietate. ibi incipit scda ps et durat vsq; ad illū. §. Si quis vero. ibi tertia et durat vsq; ad illum. §. Metamen. ibi quarta et durat vsq; ad illum. §. Constituitur. ibi quinta et durat vsq; ad illum. §. Finitur. ibi sexta et durat vsq; ad illum. §. Lum autē. ibi septima et durat vsq; in finem. ti. Donec sic ca. In p̄ma pte accessi ad iu. et ita p̄positi coram eo. Domine iam video q. vultis tractare de usufru. dicatis quid ē usufru. Ad hoc respondet impe. amice usufru. est ius vtēdi fruendi in rebus alienis salua rerum substantia. et q. hec diffinitio bona sit patet tali ratione. usufru. est ius. i. fuitus cōstituta in corpore quo corpe sublato et ip̄s usufru. tolli necesse est. et hec dicuntur in p̄ma parte vsq; ad illum. §. Usufructus a p̄prietate. hinc incipit secunda ps principalis in qua sic pono casum. Domine iam video quid est usufru. dicatis mihi si

placet qualiter constituitur usufructus. Ad hoc respondet: amice usufructus recipit separationem a proprietate et hoc potest variis modis contingere. ut ecce si titius legavit tibi usufructum fundi sui nam in hoc casu heres institutus nudam habet proprietatem et tu habebis usufructum a proprietate separatam et similiter in casu conuerso. Si titius legauerit tibi fundum deducto usufructu nam in hoc casu tu legatarius habebis nudam proprietatem et usufructus penes heredem titij testatoris remanebit. Item poterit testator in suo testamento vni usufructum legare: et alij usufructu deducto fundum legare potest. et hec dicitur in secunda parte usque ad illud. Si quis vero pone in tertia. Dicitur iam videri qualiter constituitur usufructus in vltima voluntate: nam quod alio modo constitui potest. Respondet quod sic inter viuos enim usufructus constitui potest. vnde si quis velit usufructum alij sine testamento constituere hoc per actionibus et stipulationibus inter viuos efficere potest. hec dicitur usque ad illud. Ne tamen. Si pone in quarta. Dicitur iam videri quod usufructus formalis separatur a proprietate et proprietatem nuda remanet. quod ergo utilitas erit in proprietate. Ad hoc respondet: amice magna utilitas est in proprietate. nec enim in vniuersum inutiles essent proprietates semper usufructus. existente separato statutum est certis modis usufructum finire. et hec dicitur usque ad illud. Constituitur hic incipit. v. ps in qua sic per. ca. dicitur iam videri quod est usufructus et quibus modis constituitur usufructus. dicitur modo mihi in quibus rebus usufructus potest. Ad hoc respondet amice: constitui potest usufructus non tantummodo in fundo et edificijs: sed etiam in suis et iumentis et pecoribus et omnibus alijs rebus tam mobilibus quam immobilibus exceptis vicis his que ipso usufructu sumuntur. Nam in hereditariis rebus neque civili: neque naturali ratione usufructus potest veluti in vino oleo frumeto vestimentis quibus similis est pecunia numerata. nam sic predicteres usufructu sumuntur: ita pecunia numerata ipso iure assidua permutacione quodammodo subalij extrahitur. Sed licet proprie in predictis rebus usufructus potest non potest quodam tamen senatus

utilitatis causa statuit hereditariis rebus que usufructu sumuntur quasi usufructus posse constitui. ita tamen ut nomine earum rerum heredi ydonee cautus sit. vnde si pecunie usufructus. alicui legatus sit ipsa pecunia ita legatario datur: ut etiam in dominium ipsius legatarii transferatur. sed legatarius satisfactionem exponit heredi de tanta pecunia heredi restituenda cum legatarius mouet aut capite minuet et ita securitas cautioris apprehendenda loco proprietatis remanebit. et similiter si usufructus aliarum rerum que ipso usufructu sumuntur legatus fuerit veluti vini. olei. et frumeti hereditariis res ita traduntur legatario ut eius fiant: sed tamen antequam tradantur legatario estimantur et legatarius satisfacit heredi se cum mouet aut capite minuet tantum restituatur quantum hereditariis rebus traditis estimata fuerit. Ex predictis igitur manifeste patet quod senatus non fecit usufructum earum rerum que usufructu sumuntur. nec enim poterat hoc facere: sed tamen per hereditariis satisfactionem heredi exposita quasi usufructus in rebus hereditariis utilitatis causa constituit. et hec dicitur usque ad illud. Similiter. hic incipit sexta pars in qua determinat quibus modis finit usufructus. Respondet quod sex modis finit usufructus. ut apte declaratur in littera. Similiter enim quicquid morte naturali: quicquid morte civili: quicquid non utendo quicquid cessione: quicquid rei mutacione: quicquid interitu ipsius rei in qua habetur usufructus. et secundum hoc posset hec. vi. ps in sex particulis subdividi. sed que particule se patet in littera: idcirco particularum distinctioni non insistit. Ipso igitur sic ca. dicitur iam videri quod est usufructus. et qualiter constituitur et in quibus rebus constitui potest: dicitur modo mihi quibus modis finit usufructus. Ad hoc respondet: amice usufructus naturali morte usufructuarij finit et similiter morte civili. videlicet maxima et media capituli dimi. usufructuarij. finit etiam usufructus si usufructuarij non utatur usufructu per tempus a lege statutum. et hec omnia statuit nostra constitutio. et non solummodo predictis modis finitur usufructus. sed etiam cessione. nam si usufructuarij domino proprietatis cesserit finit usufructus. secus si extraneo cesserit. nam extraneo cedendo

nihil agit. et sicut in casu conuerso. si usufructuarius proprietate rei in qua habet usufructum. acq̄sierit finitū vsufr. et h̄mōi acq̄sitiō pro proprietate appellat consolidatio. et nō solū p̄ dictis modis finitur vsufr. sed etiā iteritū ipsius rei in q̄ habet vsufr. nā si edes in cedio in totū p̄sumpte fuerint vlt terre motu vel et p̄prio vicio conuerit. p̄stat vsufr. fr. extigui. nec aree vsufructum deberi et hec dicunt in sexta pte vsq̄ ad illum. §. Lū aut. h̄c incipit. vij. ps in qua sic po. ca. dñe iam video q̄bus modis finit vsufr. dicatis mihi modo si placz qd̄ iuris ē q̄n totus vsufructus est finitus. Ad h̄ r̄ndet amice cū totus vsufructus finitus fuerit reuertitur statim ad suam proprietate et solidat cū ea. et q̄ p̄mo erat dñs nude proprietatis incipit ex eo tempe plenā proprietate et potestatem in rem habere. hec dicunt vsq̄ in finē tituli. Nota q̄ quedā res vsu cōsumitur quedā non. nota sc̄do q̄ pecunia ipso vsu assidua permutatione consumit. Tertio nota duas differentias inter vsufructū earū rerū que nō cōsumuntur vsu. et earū q̄ cōsumuntur vsu. Prima differentia in his rebus q̄ vsu cōsumuntur trāsit dominiū in vsufructuariū. in alijs aut nō. Secūda q̄ in his reb̄ q̄ vsu cōsumuntur nō pōt saluari substantia: sed in alijs sic. Et ē tertia dñā q̄ in his reb̄ que vsu cōsumuntur satisfat vsufructuarius solū de restituēdo s̄ in alijs nedū de restituēdo sed etiam de vtendo fruēdo arbitrio boni viri. Est etiā quarta differentia q̄ vsufr. earū rerū q̄ vsu cōsumuntur finit t̄mō duobus modis. s. p̄ mortem et capi. dimi. sed vsufr. aliarū rerū nō solūmō finitur illis modis sed etiaz alijs pluribus modis vt in. §. proximo

De vsu et habitatione.

Continuatio istius rubricę patet ex p̄dictis. Nā iusti. determinauit d̄ qdā p̄sonali finitute videlicet de vsufr. vñ in titulo p̄senti iēdit tractare de alijs

duab̄ p̄sonalib̄. videlicet de vsu et habitatione. vñ de his dicitur subicit rubricę de vsu et habitatione. h̄iisdem modis et. Ad euidētiā istius tituli diuidas titulu in quatuor ptes p̄ncipales. In q̄rū prima pte determinat de p̄ma pte rubricę videlicet de vsu. In sc̄da pte tractat de sc̄da pte rubricę sc̄ de habitatione. In tertia pte tractat se q̄re nō tractat de hereditate et obligationib̄. In q̄rta pte et vltima cōtinuat subsequētia p̄cedētib̄. p̄ma ps p̄teditur vsq̄ ad illū. §. S̄ si cui. Ibi incipit sc̄da ps et durat vsq̄ ad illū. §. hec de seruitutib̄ ibi t̄tia et durat vsq̄ ad illū. §. Exposui. m̄. ibi q̄rta et vltia et durat vsq̄ in finē tituli. Itē p̄ma ps p̄ncipal̄ pōt subdividi in duas ptes. In q̄rū p̄ma determinat q̄bus modis nudus vsus p̄stituit. et q̄bus modis finitur. in sc̄da pte assignat differentiaz inter nudum vsu et vsufructū. p̄ma ps istius subdivisiōis durat vsq̄ ad illū. §. Al̄ius sc̄da ps ibi incipit et p̄teditur vsq̄ ad illū. §. S̄ si cui. p̄one ergo sic casus. Dñe iam video q̄ vult tractare de vsu et habitatione. dicat q̄ in quibus modis p̄stituit vsufructus et nudus vsus et hec in p̄ma pte dicuntur vsq̄ ad illum. §. Al̄ius. In q̄ sic pone ca. Dñe iam video q̄ nudus vsus eisdē modis p̄stituit et finitur q̄bus vsufr. nunq̄d igit̄ ē aliq̄ dñā inter nudū vsu et vsufructū. r̄ndet q̄ sic. m̄. en̄ iuris ē in vsu q̄ in vsufr. Nā ille q̄ habet nudū vsu fundi nil vlt̄ri habere intelligit q̄ vt oleribus pomis feno et cemetis et lignis t̄m ad vsu quōtidianū vti possit. Itē in eo fundo in quo habet nudū vsu nō dñō ipsius fundi molestus sit neq̄ oparijs aliq̄d impedimētū faciat p̄ qd̄ opa rustica in eodē fundo nō exerceant. Itē in alio differt nudus vsus ab vsufr. nā ille qui nudum vsu habet ius suum alijs vendere vel locare aut grat̄ donare nō potest q̄uis ille qui vsufructus habet hec omnia facere possit. Itē ille q̄ habet nudū vsu edū tantū iuris intelligit habere: vt ipse

tantū in illis edibus habitare possit. nec
 huius alijs vendere aut alio modo ad ali
 us trāsferre possit. et vix ē etiā receptū ut li
 ceat ei in illis edibus hospitē recipere cum
 vxore cū ple et liberis et etiā alijs quibus nō
 minus quā suis vti in eisdem casibus ius
 habitādi habet. unde puenientē statutū
 ē: si mulier i edibus nudū vsus habeat vt
 cū marito suo in eisdē habitare possit: et
 hec dicunt vsq; ad illū. §. Itē is. Adhuc i
 p̄senti. §. p̄sequitur iusti. materia suay assi
 gnādo differētia inter nudū vsus et vsufr.
 Cū po. sic ea. Dicit iustū. q. sicut minus
 iuris ē i nudo vsu rei immobilis quā i vsufr.
 ita minus iuris ē in vsu rei mobilis. naz
 ille q. hz nudū vsu i suo: ip̄etm̄ operib?
 et misterio sui vti p̄t s; ad aliū ius suū nul
 lo mō pōt trāsferre. Itē si pecoris vlcouū
 v^o legat fuerit neq; lacte neq; lanayn po
 terit vsuari nisi ad vsus quōtidianū q. om
 nia in vsufr. sunt: sed ad stercozādū agrū
 suū pecoris vti pōt. et hec dnr vsq; ad il
 lū. §. S; si cui. Hic incipit scda ps p̄nci
 palis istius ti. In q. sic pone ca. Dne iā vi
 deo quibus mōis cōstituit et finit vsus. et in
 quo differt vsus ab vsufr. dicat mō in de
 habitatione. Ad h. r̄idet. amice si alicui
 hitatio legata fuerit: vel alio mō int vi
 uos p̄stituta h mōi habitatio nec vsufr.
 nec vsus intelligit: sed q. si q. d. d. ius p̄ci
 us ab vsu et vsufructu sepatū videt. vnd
 habitibus habitationē p̄p̄rerū utilita
 tē scdm marcelli sentētia nra p̄stitutione
 ē p̄missum vt nō solū liceat eis i ea habi
 tare: sed etiā alijs locare. et hec i scda par
 te vsq; ad illū. §. Hec de fuitutib?. Hic in
 cipit t̄tia ps p̄ncipalis in q. sic po. ca. Do
 mine video qd est vsufructus et vsus et
 habitatio: dicat mō de hereditate et ob
 ligationibus q. s. similit̄ p̄numerastis int
 res incorpales. Ad h. r̄idet excusando se
 dicēs. amice hec de fuitutibus et vsufr. et
 vsu et habitatioē sufficiāt dixisse. nam de
 hereditate et obligatiōibus nihil h dice
 mus sed de his i locis cōpetētib; p̄po
 nemus. et hec in tertia parte vsq; ad illū

§. Exposuimus. Hic incipit quarta pars
 in qua sic po. ca. Dicit Just. cōtinuando
 p̄cessum suum exposuimus. s. i titulo de
 rerū diui. vsq; huc quibus modis de iure
 gen. dominia rerū nobis acq̄runtur: mo
 do videndū est quibus modis de iure ci
 uili res nobis acq̄r. possunt. et hec i quar
 ta et vltima parte vsq; in finem tituli.

De vsucapionibus et longi
 tempore p̄scriptionibus

Continuatio istius rubricę patet
 ex p̄dictis. nā supra tractauit d
 acquisitione rerū q. fit de iure gen. hic i
 cipit tractare quibus modis de iure ciuili
 dñū rerū acq̄runtur. i. p̄ p̄scriptionē: idcir
 co intendit hic tractare de vsucapione et
 longi t̄pis p̄scriptione. unde de his vi
 cturus hic subijat rubricā de vsucapioē
 et c. dicens. Iure ciuili et cetera. Ad euiden
 tiam istius ti. diuidas totum titulū in du
 as p̄tes p̄ncipales. in p̄ma determinat iu
 stitia. de vsuca. re. mobi. in scda pte deter
 minat p̄ncipalr de p̄scriptioē. immobili
 um. p̄ma ps. p̄tenditur vsq; ad illum. §.
 Qd aut ad eas res. Ibi incipit scda et pro
 t̄ditur vsq; in finē ti. p̄ma pars in q. p̄in
 cipalit̄ tractat de vsuc. subdiuidit̄ q. nq;
 p̄ticular. In q. rum p̄ma corrigi iust. ius
 antiquū circa vsucapnū et p̄scriptū. In se
 cūda pte determinat in quibus reb? nō hz
 locū vsucapio vel p̄scriptio et hoc p̄pter
 ip̄az rerū dignitatē. In tertia pte determi
 nat in quibus rebus nō hz locum vsuc. vel
 p̄scrip. p̄p̄viciū ip̄az rerū p̄ponēdo sup
 his reglāz generalem. In q̄rta pte insert
 reglā. In q̄nta et vltia pte ponit istānam
 p̄ illationē siue cōclusionē factam a regu
 la. p̄ima pars p̄me parū p̄ncipalis pro
 tendit vsq; ad illū. §. S; aliq̄n. Ibi incipit
 scda et durat vsq; ad illū. §. Furtiue quoq;
 rea. ibi incipit tertia et durat vsq; ad illū
 §. Cū et reb? ibi q̄rta. et durat vsq; ad il
 lum. §. Sed tū id aliquando. ibi quinta et
 durat vsq; ad secundam pte. in p̄ncipales

videlicet vsq; ad illū. §. Quod autē ad eas
 donec igitur sic casum in prima pticula
 p̄me p̄tis p̄ncipalis. dñe intellexi q̄vultū
 corrigere ius antiquū circa vsuc. et p̄scrip.
 p̄ deo dicatū in quid ius antiquū i his sta
 tuerat. Ad hoc r̄ndet. amice: olim de iure
 ciuili cōstitutū erat vt si aliq; bo. fi. ab eo
 q̄ nō erat dñs quem tū ipse credebatur esse
 dñs aliquā rem emerit: vel ex donatione
 vel quacūq; alia iusta cā sufficēte ad do
 minij translationē aliquā res accepit. si
 mobilis erat separatio āni vbiq; ei dñiū
 per vsuc. acq̄rebat. Si vō erat immobilis
 separatio āni biennij tū in italico solo vsu
 capiebat eā. q; in re immobili bñficiū vsuc.
 vltra solū italicū nō extēdebat et antiqui
 sub tāto t̄pis breuitate vsuc. cōcludebat
 ne dñia rerū in incerto essēt cū hoc antiq̄
 ouibus iuriscōsultis placebat q̄ putabant
 p̄fata t̄pa anni vel biennij de q̄bus. di
 ximus sufficere ad dñia suarū rerū acq̄re
 da. in aō nō melior: sn̄a refedit. vñ anti
 quoz statuta et quo ad cursum t̄pis et quo
 ad extēsiōnē bñficij duximus corrigenda.
 S; dñe dicatū in q̄ ratio mouit vos ad hu
 iusmodi statutū antiquoz corrigēdū. Ad h
 r̄ndet amice duplici ratiōe ad h̄ motū sui
 mus. Prima ratio q̄ mouit nos fuit: ne vi
 delicet dñi t̄pis curricula dominio rerum
 suarū defraudaretur. Secūda ratio fuit:
 ne bñficio vsucapi. in re immobili i vno
 loco tū videlicet in italico solo cōcludere
 tur: et iōp̄sitionē p̄mulgauerim p̄ quas
 p̄stitimus vt res mobiles p̄ lapsu trien
 nij libo. fi. et iusto titulo possideat a posses
 sionib; vsucapi possunt. immobiles vō per
 lōgi t̄pis p̄scriptionē h̄ ep̄. x. an. int̄ p̄ntes
 et p̄. xx. int̄ abites p̄scribātur: et his duo
 b; mōis statuim; nō solū in italia: sed in
 omni t̄ra q̄ nō impio gubernat̄ domini
 us rex iusto titulo possessionis p̄cedēte acq̄
 rit. Et hec dicitur in p̄ma pticula p̄me
 ptis vsq; ad illū. §. S; aliq̄. Hic incipit
 sc̄da pticula p̄meptis p̄ncipal̄ in q̄ sic po. ca. Do
 mine iā video q̄lit̄ correxistis ius anti
 quū circa vsucap. et p̄scriptionē. nūq̄d igitur

omnes res p̄ t̄ps a nobis statutū vsu
 capi vel p̄scribi possunt. Ad hoc respon
 det q; nō. aliquando enim p̄pter rerū di
 gnitatē vsucapio vel p̄scriptio locū ha
 bere nō poterit: veluti si q̄s bo. fi. liberus
 hoīem seu rē sacra vel religiosā possede
 rit: nā h̄mōi rerum p̄pter dignitatē vsu
 ca. nullo t̄pe p̄cedit. vel etiā si q̄s seruum
 fugitiuū q̄ furtū sui facit lōgo tēpore pos
 sederit. et hec dicitur in sc̄da pticula vsq;
 ad illū. §. Furtiue quoq;. Hic incipit ter
 tia pticula sc̄de ptis p̄ncipal̄ in qua sic
 po. ca. Do. iā vidi quasdam res q̄ vsucapi
 vel p̄scribi nō possunt: nūq̄d sunt adhuc
 plures res que vsucapi vel p̄scribi nō pos
 sunt. R̄ndet q; sic. quedā em̄ res p̄pter vi
 cum coherens rei impeditur p̄scribi vel
 vsucapi. nāz furtiue res et q̄ vi expulsua
 possesse sunt: etiā si p̄dicto longo tēpo
 re bo. fi. ab aliquo possessa fuerint vsuca
 pi tū non possunt. S; dñe que fuit ratio
 q̄re res furtiua et vi possessa nō pōt vsuca
 pi. Ad h̄ r̄ndet: amice rō ē. q; ita voluit lex
 nā. l. xij. ta. et l. atilia rerū furtiuarū inhi
 buit vsucapionē. et l. iulia et plautia inhi
 buit vsucapionē rerū vi possessarū. S; qd̄
 dixim; rerū furtiuarū et vi possessarū vsu
 capionē p̄. l. sup̄dictas inhihitū esse non
 intelligas istā phibitōez specialē iō vt
 neq; ip̄e fur neq; violēt; possessor; vsuca
 pere possit. nā in h̄mōi furib; et violēt; pos
 sessorib; alia ratiōe videlicet generali vsu
 capio nō p̄cedit: videlicet q; mala fide pos
 sidet cū p̄fatiā rei aliene h̄eant: et idcirco
 phibitio special̄ in eis nō erat necessaria
 s; iō facta fuit phibitio sp̄alis vt nec vll;
 ali; q̄uis bo. fi. h̄mōi res furtiuas et vi pos
 sessas emerit v̄l in dotē acceperit v̄l qua
 libet alia iusta cā eas vsucapere possit. et
 hec p̄tinēt in t̄tia pticula p̄meptis p̄nci
 pal̄ vsq; ad illū. §. Ali; et. Hic incipit q̄rta
 ps p̄meptis p̄ncipal̄ in q̄ sic po. ca. Do
 mine vos dixistis mihi sup̄ q; res furtiue
 et vi possesse vsucapi nō possunt. vñ vide
 tur ex h̄ posse inferri q; in rebus mobilib;
 vix possit habere locū vsucapio. licet aliq; s

bo. fi. et iusto titulo res alienas mobiles possideat. qui enim rem alienam mobilem vendiderit vel quacumque alia iusta causa sine voluntate domini tradiderit eam tractare invito domino intelligitur. et ita furtum eius committit: et sic videtur quod res furti vicio affecta usufructu non possit. et hec dicitur in. iij. particula prime partis principalis usque ad illud. §. Si tamen. Hic incipit quinta pars prime partis principalis in qua sic po. ca. Dicit iustus. quod quis superiorum ratione videbat quod res mobiles usufructu non possunt: posset tamen aliquam rem aliter se habere. Nam si apud defunctum aliqua res erat deposita aut ipsi defuncto comodata vel locata quam heres in hereditate repiens crederet debonis hereditariis esse et huiusmodi rem alicui bo. fi. accipienti vendiderit aut donaverit aut doti nomine dederit aut quolibet alio iusto titulo sufficiente ad dominium translationem ei tradiderit. in his casibus non est dubium quod ille qui huiusmodi rem bo. fi. acceperit eam usufructu possit. quod in predictis casibus huiusmodi res mobilis ab herede bo. fi. et iusto titulo tradita furtum non est affecta. heres enim qui huiusmodi rem tamquam suam bo. fi. alienavit furtum non commisit. et non solum in predictis casibus habet locum usufructus. sed etiam in alio casu. nam si usufructuarius ancille crediderit partem eius usufructu esse et idcirco partem ancille credens esse suam alicui bona fide committit vendiderit iste fructuarius furtum non committit. et hoc secundum illam regulam generalem quod caveat furtum sine affectu furandi non committit. et non solum his modis: sed etiam alijs multis modis potest accidere. ut cum quis rem alienam mobilem sine vicio furti in alium transferat: et ita efficiat ut a bo. fi. possit usufructu possit. et hec dicitur in quinta particula prime partis principalis usque ad illud. §. Quod autem ad eas res. Hic incipit secunda pars principalis: quam ad evidentiorum iuvenum doctrinam dividit in sex particulas et plana erit. In quarum prima particula ponit exemplum de prescriptione rerum immobilium quod locum habet. In secunda particula determinat quod liter debeat intelligi regula de rebus furtive et vi possessis. In tertia particula detemi-

nat de quibusdam rebus que propter eorum privilegium usufructu non possunt. In quarta particula ponit regulam generalem quod locum habet prescriptio vel usufructus. In quinta particula determinat de tempore usufructus vel prescriptio nis inter predecessorem et eius successorem continuando. In sexta et ultima parte determinat de quibusdam specialibus prescriptionibus que habent locum quando fiscus vendit rem alienam ut suam. Idoneum igitur sic casum in prima particula secunde partis principalis. Dominos suos possidit in multa exempla de usufructu rerum mobilium. sed dicat in si placet quod locum habet usufructus rerum immobilium. Ad hoc respondet quod ad prescriptionem earum rerum que solo continentur expediri ita procedit usufructus: ut si quis sine vi nactus sit possessionem alicuius fundi vacanti quod potest varijs modis contingere: aut videlicet propter absentiam domini: aut propter eius negligentiam: aut si dominus fundi sine successore decesserit. licet ipse qui occupavit ma. fi. possideat cum intelligat se alienum fundum occupasse. si tamen alij bo. fi. accipienti huiusmodi fundum tradiderit poterit ille cui tradit prescribere. et hoc ideo quia huiusmodi fundus non videtur vicio affectus cum ille qui fundum acceperit neque furtivum neque vi possessum accepisse intelligatur ex quo iste fundus non sit furtivus patet tali ratione: quia rei immobilis furtum fieri non potest. Abolita est enim quorundam veterum sententia qui putabant totius fundi vel partis ipsius furtum posse committi. patet igitur quod cum huiusmodi fundus non sit furtivus: nec etiam vi possessus prescribi possit. In principalibus enim constitutionibus prescriptum est ne aliqui eorum qui res mobiles bo. fi. possident: longa et indubitata possessione auferri debeat. et hec in prima particula secunde partis principalis usque ad illud. §. aliquando etiam furtiva. Hic incipit secunda particula secunde partis principalis. in qua sic pone ca. Dominos dixit in superius quod res furtive et vi possessae usufructu non possunt: nunquam habet generaliter verum quod res vel fur-

tina z semel vi possessa nunq̄ possit vsu capi. Ad h̄ r̄ndet q̄ nō. naz res quondaz furtina vel vi possessa aliquādo vsucapibilis efficit. veluti si postea reuerfa fuerit in dñi ptatē. tūc em̄ purgato vicio q̄d vsucapionē eius impediēbat bñ poterat eius vsucapio p̄cedere. z hec dicitur vsq̄ ad illū. §. Res fisci nostri. Extra casum nota q̄ rei immobilis nō sit furtū. Res fisci nota s̄. Hic incipit tertia pticula secūde ptis p̄cipalis. Nota q̄. §. iste distinguit inter res iā acq̄sitas z res in posterū acq̄rēdas fisco. nā licz res iam acq̄sitate fisco vsucapio nō possint. secus tū in acq̄rendis. Idone igit sic ca. Dñe vos posuistis exēplū de q̄busdā rebus q̄ neq̄ vsucapio p̄nt. nūq̄d sunt plures in q̄bus nō habet locū vsucapio vel p̄scriptio. R̄ndet q̄ sic. Res enim fisci nostri vsucapio nō possunt. z h̄ ē veruz in rebus fisco acq̄sitis s̄ secus est in acq̄rēdis. Nam papias scripsit q̄ si bone fidei emptor de bonis vacātibz z nō dū fisco denūciat aliquā rē emerit et eādez bona fidei sibi traditā acceperit poterit tū eam rem bñficio vsucapionis acq̄rere. z h̄ idē diuus pius z diuus seuerus z anthoni⁹ scripserūt. z hec in tertia pte sc̄e ptis p̄cipalis dicitur vsq̄ ad illū. §. Nouissime sciēdū. Hic incipit quarta pticula secūde ptis p̄cipalis in q̄ sic po. ca. Dñe iam posuistis in exēplū q̄i habet locū vsucapio vel p̄scriptio. Sed p̄ deo dicatis in regulā generalē p̄ quā possim cognoscere generaliter q̄i locū habere poterit vsucapio vel p̄scriptio. Ad h̄ r̄ndet impator amice scire debes generalit̄ rē talē esse de h̄ere vt in seruidiū nō habeat ad h̄ q̄ possit a bone fidei ēptore vel ab eo q̄ alia ex quacūq̄ cā iusta possidet vsucapio vel p̄scriptio possit. Sed dñe iā video q̄ res debeat carere vicio ad hoc q̄ possit vsucapio. sed nunq̄d sufficit ad vsucapionē q̄ possessor errore deceptus credat se iusto titulo possidere rem quā sine titulo possidet veluti si p̄ errore credat se titulo donationis vel ēptionis possidere. R̄ndet q̄ non. Error

em̄ false cāe vsucapionē nō parit. veluti si q̄s cum rez nō emerit eā se emisse existimās q̄si titulo possideat emptionis vel cū res donata nō fuerit q̄si titulo donationis se possidere existimet. nā in his casib⁹ cū in veritate titulis deficiat: vsucapio p̄cedere nō poterit. z hec dicit vsq̄ ad illū §. Diutina. Hic incipit q̄nta pars secūde ptis p̄cipalis: in q̄ sic pone casuz. Dñe titius pater meus possidebat alienū fundum quē emerat a nō dño per. viij. ānos cōtinuos inter p̄ntes z postea decessit titius pater meus z ego ei successi z eundē fundum inter p̄ntes per biēniū p̄tinuū vel etiā p̄ triēniū sine omni interruptione possedi z ita tempus p̄scriptionis a titio p̄ meo inchoatū cōpleui: sed venies postea verus dñs cepit eundē funduz a me vendicare z ego obieci exceptionem p̄scriptionis: ip̄e replicauit p̄scriptionē per mortē patris mei esse interruptam. Dñe dicat̄ mihi si ope h̄mōi replicatiōis possit exceptionem p̄scriptionis elidere z percōsequens in rei vendicatione obtinere. Respondet q̄ nō. Naz diutina possessio que p̄desse ceperat defuncto z heredi succedēti de iure ciuili z etiā bonorum possessori de iure p̄torio succedēti cōtinuatur. nec per mortem ipsius defuncti interrūpitur q̄uis ip̄e heres vel bo. possessor sentētiāz habeat rei aliene. z hoc est verū quādo defunctus iustum habuit inicituz secus est in casu cōuerso. Nam si ip̄e defunctus iustū inicituz nō habuit possessio eius heredi vel bo. fidei possessori bonaz fidē habenti p̄desse nō potest. q̄d nostra constitutio non solū in p̄scriptiōibz sed etiā in vsucapio. obseruari constituit vt videlicet inter defunctuz z eius successorē tempora cōtinuent. z hec nō solū locuz habet in eo qui succedit in titulo vn̄uersali sed etiā q̄ in titulo singulari succedit. nā inter emptorē z venditorē tempora debere p̄tinuari diuus seuerus z anthoni⁹ rescripserūt. z hec dicuntur vsq̄ ad illuz. §. Ed. cto diui marci. Hic incipit. vi.

pars et ultima particula scilicet partis principalis
 in qua distinguuntur tria tempora per ordinem
 primo. igitur sicca. Dicit iusti. quod edicto diuisi
 marci ita cautum est quod si aliquis emerit rex alie
 nam a fisco vendente ut sua et dominus rei sua re ab
 emptore infra quinquennium postquam tempus vendi
 tidis lapsum fuerit non repetebat postea
 emptor per exceptionem quinquennalis prescrip
 tionis dominus rei repellere: et hoc obtinebat us
 que ad tempus dominus senonis. postea autem prescrip
 tio bone memorie senonis illis que a fisco
 venire re aliena ut sua aliquid emerint vel
 titulo donationis vel alia quacumque iusta
 causa accepit bene prosperit. Nam in consti
 tutione senonis cautum est ut illi que a fisco ali
 ena rem ut sua aliquid accipiunt statim se
 curi fiant et existant victores siue agant ad
 uersus alios siue ab alijs conueniantur. Sed
 certe dominus videtur mihi quod iniqua sit consti
 tutione senonis que statuit ita vos dominos per alie
 nationem a fisco factam statim excludi. Ad hoc
 respondet. amice non est ita iniqua constitutio ce
 nonis sicut tibi videtur. Nam in eadem consti
 tutione dominus rerum prospectum est. licet enim ad
 uersus emptores venire non possint actiones
 tamen suas si quas sibi in hypoteca vel do
 minio rerum a fisco alienatarum putauerint
 petere per eandem constitutionem usque ad qua
 driennium aduersus sacratissimum erarium
 poterint exercere. Sed dominus iam ego video
 quid dominus senonis statuit in alienationibus fa
 ctis a fisco vendente re aliena ut sua. sed po
 namus quod imperator vendat aliquam rem de pa
 trimonio proprio quod habuit ante dyadema
 imperij quod iuris erit in casu isto. Ad hoc
 respondet quod idem iuris in casu isto erit quod statutum
 fuit in constitutione senonis. Nam in consti
 tutione quam nuper promulgauimus de his
 a nostro puato patrimonio vel a patrimo
 nio venerabilis auguste aliquid acceperit
 statuumus idem omnia suari que in presata
 diuine memorie senonis constitutione continentur
 et hoc dicuntur usque in finem tituli.

De donationibus

Continuatione istius rubricae pa
 tet ex supradictis. nam super in titulo. per
 primo procedenti tractauit dominus iusti. de duo
 bus modis acquirendi dominium de iure ci
 uili videlicet de usucap. rerum mobilium et de pre
 scriptione immobilium. et quod donatio est quedam
 modus acquirendi de iure ciuili. idcirco hic
 de donationibus tractare intendit. unde
 de his dicturus annectit rubricam de dona.
 Et ad euentiorum iuuenum doctrinam diuis
 das totum titulum in duas partes. In quarum
 prima parte continetur impa. processum suum
 In secunda parte ponit bimestres diuisionem do
 na. prima pars est breuis et lenis et durat usque
 ad illud. §. Alie autem. ibi incipit secunda pars et per
 tenditur usque in finem tituli. primo. igitur sic ca
 sum. In prima parte dominus iam video qualiter per
 usucap. et prescrip. acquiratur dominium rerum
 de iure ciuili. nunc quod sunt plures modi acq
 uerendi dominium de iure ciuili. Ad hoc respondet
 iusti. quod sic. Est enim alius modus ciuilis ac
 quisitionis videlicet donatio. unde hic de
 donationibus videndum est. et hoc in prima parte
 sed ponem secunda. Dominus iam video quod vultis
 tractare de dona. ponam in aliquam diuis
 sionem donationis. Ad hoc respondet. donatio
 nunc duo sunt genera. Est enim quedam dona
 tio inter vivos et alia cum mortis. sed dominus vi
 detis mihi quod censet donatio cum mortis.
 Ad hoc respondet. amice donatio cum mortis est
 que fit propter mortis suspensionem veluti si
 quis ita donat ut si ipse mori contingeret rema
 neat donatio penes donatarium. et huiusmodi
 mortis cum donatio tribus modis reuocatur
 videlicet si donator conualuerit vel cum do
 nationis sue penituerit. aut si donatarius
 prius decesserit. et huiusmodi mortis cum dona
 tio per omnia fere ad exemplum legatorum reda
 cta est. nam cum ante tempus nostrum veteres iu
 risprudentes dubitarent utrum donationem
 cum mortis oporteret obtinere similitudi
 nem cum legato: an cum donatione simpli
 ci inter vivos. et quedam antiqui eam vellent dona
 tioni simpliciter comparare et quedam legato. Ad
 huiusmodi discordiam antiquorum sopiedam a no
 bis prescriptum est ut huiusmodi donationes causa

mortis p oia fere legatis pnumerentur: et sic oino pcedit quē admodū nra pstitutio eam pcedere cōstituit. et vt breuit de hac donatiōe expediamus: in summa scire debet q mortis causa donatio est cū aliq̄s ita donat vt magis velit seipm habere si cōualuerit q̄ donatariū: magisq̄ donatariū si moriat q̄ heredē suū: sicut homer⁹ recitat thelemacū his verbis exp̄ssis donasse pyrro: et hec dicunt in p̄ma pte scōe partis principalis vsq̄ ad illū. §. Aliē autem donatōes. In hac particula ita pcedit. p̄mo determinat qualit̄ p̄ficiē donatio in viuos et q̄s sit eius effectus. secūdo corrigi iura antiqua circa insinuationem donationis simplicis. tercio determinat q̄bus ex causis donator donationem simplicē et pfectā reuocare pōt. p̄do. igit̄ sicca. Dñe iam vidi exemplū de donationibus causa mortis et de eius effectu. p̄natis mihi exemplū de donationibus inter viuos. Ad hoc r̄ndet: amice sunt q̄daz donatōes q̄ sine aliqua mortis cogitāōe fiunt: et h̄mōi donatōes in viuos appellant: et tales donatōes legatis nō cōpant si em̄ perfecte fuerint temere reuocari non possunt. Sed dñe dicatis mihi q̄m dicunt p̄fecte. Ad hoc r̄ndet: amice h̄mōi donatōes p̄fecte censent cū donator volūtātē sue libertatis in scriptis vel sine scriptis donatario manifestauerit puta p̄ talia v̄ba: dabo vel donabo tibi talē rem et in nostra cōstitutione cautū est h̄mōi donatōes semel p̄fectas traditionis necessitatez ad exemplū venditionis in se habere: vt sic venditor rem venditā numerato sibi p̄cio tradere cōpellit: ita donator post emisam liberalitatis vocē auctoritate nre cōstitutionis tradendi necessitas imponat. Sed dñe antiqui p̄ncipes statuerunt donationes simplices summā ducentoz aureoz extendētes sine insinuatōe scripture nō valere: nūquid placet vobis q̄ illō die obseruet. Ad hoc r̄ndet q̄ nō. Itā cuz cōstitutiones antiquoz p̄ncipū statuerūt h̄mōi donatōes simplices extendentes

summā ducentoz aureoz actis interuenientibus insinuari: nra pstitutio h̄mōi summam vsq̄ ad q̄ngētos solidos āpliauit et statuit vsq̄ ad q̄ngētos solidos sine oī insinuatione valere donatōes: et p̄ eandē cōstitutionē quāsdā spēs donatōnū introduximus q̄ licet q̄ngētos solidos excedāt tamē nullā insinuationē desiderāt: sed in se sine oī insinuatōne plenissimā h̄nt auctoritatē: et alia insup multa ad vberiores extrū donatōnū inuenimus q̄ oīa et singula ex p̄stitutionibus nris quas sup h̄mōi donatōibus fecimus manifestissime colligi p̄nt. S̄z dñe vos dixistis mihi sup q̄ h̄mōi donatōes simplices semel p̄fecte nō p̄nt reuocari: nunq̄d ē hoc ḡn̄alit̄ v̄z r̄ndet q̄ nō licet em̄ dixerimus tales donatōes nō posse reuocari. Tamē sciendum ē q̄ et si plenissimē sint h̄mōi donatōes si donatarij ingrati extiterint erga donatores licebit ip̄is donatoribus p̄ nostram cōstitutionē certis ex causis eas reuocare: et hoc id statuimus ne donatores qui b̄nificiū suē liberalitatis in alios p̄tulerūt ab illis iniuriā vel iacturā patiantur s̄m inodos in nra p̄stitutōe enumeratos et hec in secūda p̄ncipula secūde partis principalis vsq̄ ad illū. §. Est et aliud. Ibi incipit secūda particula secūde p̄tis in q̄ sic p̄cedit. p̄mo recitat obseruatōnē iuris antiqui circa donatōes p̄pter nuptias secūdo recitat semiplenā correctionē introductā a iustino p̄re suo. tercio ponit suam correctionē p̄fectā q̄ hodie obseruat et ita ī p̄nt. §. p̄nt notari tria t̄pa p̄ ordinē: p̄mū videlz antiquoz impatorū s̄m iusti. terciū iustinianū. p̄do. igit̄ sicca. Dñe iam vidi de donatōe simplici q̄ appellat̄ donatio in viuos nūq̄d ē aliq̄d aliō gen⁹ donatōis in viuos Ad hoc r̄ndet q̄ sic Est em̄ q̄ddā aliō genus donatōnū q̄d veteribus iuriscōsultis penitus erat incognitū: sed postea a minoribus p̄ncipibus fuit introductuz et s̄m eos donatio aī nuptias appellabatur et in se hēbat tacitā p̄ditionē vt videlz hec ita demū rata eēt hec donatōz effectū

haberet cum matrimonium esset subsecutum. Sed dñe quare appellabat an nuptias. Rñdet q id qz sp an nuptias fiebat licz effectū nō hñet nisi nuptijs subsecutū nuncq post nup. celebratas talis donatō potuit inchoari: sed postea diuus iustus pater meus hmōi obseruationē semiplene correxit. Nā cū pmissum fuerit dotes pstante matrimonio posse augeri pmissit in pstitutione sua hmōi donatōes an nuptias et post nup. celebratas ad similitudinem posse augeri: s; tñ nomē incōueniens penitus remanebat: nā an nup. vocabat vt prius licet ex pstitutione sua post nup. tale suscipiat incrementū z ita licet augebat post nup. tñ an nup. appellabat. z ita manifeste patet q nomē nō bñ psonabat rei. vñ nos plenissimo sine sanctiones tradere cupientes z psona noia rebus eē cupientes vel studētes in nra pstitutione statumus vt hmōi donatōes nō solū post celebratas nup. augmentū suscipiant: s; etiā initiū suscipiunt z in hoc dotibus parificant: vt quēadmodū dotes pstante matrimonio nō solū augeri s; etiā de nouo fieri pnt: ita hmōi donationes q pnt nup. introducte sunt nō solū pstante matrimonio cōtracto augeri s; etiā de nouo pstitui pnt et hec dicunt in scda pte scde ptis pncipalis vsq; ad illū. §. Erat olim hic incipit tertia pticula scde parti pncipalis in qua sic pcedit. pño quēadmodū ciuili acquiritio sit fm āntiqua iura. scdo assignat cām qua mouebat ad corrigendū talē modū acquirendi. tercio dicit qualif hmōi acq. sitionem correxit. po. igit sicca. Dñe vidi plures modos acq. rēdi d iure ciuili: nūqd adhuc reperiunt plures modi ciuili acq. sitionis. Rñdet q sic. erat em olim alius modus ciuili acq. sitionis p ius accrescendi: qd quidem ius accrescendi erat tale. si duo hēbant suū cōem puta petrus z martinus: si petrus solus inf. viuos vel in vltima voluntate cōem seruū manumitteret libertas nō valebat: s; in eo casu ps petri penitus amittebat z martino nolēti ma-

numittere accrescebat. z ita seruus q p ius cōis erat totus martino p ius accrescendi acq. rebat. s; cū hoc pessimū fuerat exēplū seruū quidē manumissū libertate defraudari z impositione libertatis humanioribus dñis dānū inferi z seuioribus lucrū acq. ri. vñ hoc q si iudicia plenū pio remedio p nram pstitutionē duximus corrigēdum z inuenimus viā per quā tam manumissor qz socius eius manumittere nolēs qz etiā seruus q libertatē accepit nre pmissionis bñficio cōiter perfruat. Statuimus em vt libertas suo cōi imposita debitū effectū sortiat. manifestū em est anti quos legillatores in fauorē libertatū multa cōtra regulas cōis iuris statuisse: z statumus q dñs q libertatē imposuit sue libertatis stabilitate gaudeat: z socius in demnis pseruet z pñū serui manumissi a dño manumittēte seruū fm pte dominiū cōstitutione diffinim acq. riat: z hec i tertia pticula scde parti pncipalis vsq; i finem tituli.

Quibus alienare licz vel nō
 Continuatō istius rubrice patet
 in hūc modū Dicitur e sup qbus
 modis aliq; ad pncipalē dominiū
 vel de iure gen. vel de iure ciuili. z regula
 re ē q dñs ē rei dominiū eius transferre
 possit z q dñs nō est dominiū trāsferre nō
 possit. qz tñ in vtraq; regula qñq; p rariū
 contingit vicz q ille q dñs sit rei alienare
 nō possit z econuerso. s. q dñs non ē do
 miniū trāsferre tñ in aliū possit. idarco d
 his specialibus hic tractare intēdit. vnde
 de his dicitur subicit rubricā qbus alie
 nare licet vel nō. z ad euidentia istius ti.
 diuidas ti. pmo z pncipalif in duas par
 tes In quarū pma pmittit duo specialia
 de quibus intendit tractare in titulo isto.
 In scda pte exemplificat de eis dē specialibus
 de vtroq; dilucida exēpla ponendo.
 prima ps durat vsq; ad illū. §. Nā dota
 le p diū. ibi incipit scda ps z pcedit vsq;
 in finē tituli. z qz de duobus specialibus
 tñ tractat in ti. isto vicz qñ dñs non pōt

alienare: et quoniam non dominus alienare potest. Item hanc ista secunda pars subdividitur in duas particulas: scilicet quod non potest persequi ista duo sunt confusae: idcirco dividat hanc secundam partem in tres particulas. In quarum prima parte definitur in quo casu dominus rei eam alienare non potest. In secunda parte determinat in quo casu non dominus alienandi potest huius. In tertia parte redit ad primam et ponit alium casum in quo ille qui dominus est alienare non potest. Prima pars secunde partis protenditur usque ad illud. §. Contra. ibi incipit secunda et protenditur usque ad illud. §. Nunc autem ibi tertia incipit et protenditur usque in finem. igitur sicca. In prima parte dicit iustus. promittendo ea de quibus intendit hic tractare: quod aliquando accidit quod ille qui dominus est rei dominum tamen eiusdem rei in alium transferre non possit et in casu converso similiter quoniam accidit ut ille qui dominus non est potestatem tamen dominum transferendi in alium huius. et hec in prima parte usque ad illud. §. Nunc autem. Hic incipit prima particula secunde partis principalis in qua sic procedit. primo ponit casum in quo dominus non potest alienare. secundo assignat causam quare prohibet alienare videlicet quod lex iulia prohibet et corrigi lex iulia in duobus casibus: primo circa prohibitionem alienationis quam in certo loco conclusit. et secundo in permissione alienationis quam lex iulia permittit muliere fieri permittit. et postea assignat rationem quare corrigi lex iulia circa permissionem alienationis. Item igitur si ca. Domine vos dixistis mihi super quod dominus rei aliquando reus alienare non potest. ponatis mihi exemplum de hoc. Ad hoc respondet. amice ecce maritus licet dominus sit paterfamilias in iura muliere paterfamilias sibi in dote datum per legem iuliam de fundo alienare prohibet et hypothecas earum rerum que volente etiam muliere fiebat quam legem iuliam per constitutionem nostram correximus et in meliorem statum deduximus. cum enim prohibitio legem iuliam tamen in rebus immobilibus et alius locum habet: et alienationes rerum dotalium sunt etiam in omni que in iura muliere fiebat in huiusmodi utriusque remedium adhibuimus: et statuum ut non solum in Italia interdicta sit alienatio

vel obligatio rerum dotalium: sed etiam in omni provincia que romano subiecta est impio: et non solum in iura muliere locum habet huiusmodi prohibitio sed etiam neque alienatio vel obligatio sed de consensu mulieris facta fuerit robur obtineat. et hoc id statuumus ne fragilitas sexus mulieris que de facili ad presentem alienationem per blandicias mariti possit induci in perniciem substantie mulierum videtur reverti. et hec in prima parte secunde partis principalis usque ad illud. §. Contra autem. Hic incipit secunda particula secunde partis principalis in qua sic procedit. Domine iam vidi casum in quo dominus alienare non possit. pro deo ponatis mihi exemplum quoniam non dominus dominum rei in alium transferre potest. ad hoc respondet. amice sed creditor non sit dominus rei obligate tamen si ipse pignus ex pacto vel lege alienaverit dominum eius in alium transferret. sed forsitan in primo casu videtur quoniam ex pacto sibi facto a debitore pignus alienat: videtur hoc fieri quod voluntate debitoris intelligitur pignus alienare: quod debitor ab initio contractus pactum fecit ut liceret creditori pignus vendere si infra tempus statutum non solveret: et ita in casu isto potest ex pacto et voluntate debitoris videtur dominum transferri quod ex facto siue traditione ipsius creditoris. sed certe non solum in eo casu quoniam pactum de distrahendo pignore a debitore interpositum est sed creditor vendit dominum pignoris in alium transferre sed etiam quoniam autoritate legis pignus distrahitur. ne ergo creditores ius suum persequi diutius impedirentur et etiam ne debitores nimis cito rerum suarum dominum amittant: nostra constitutio utriusque parti prospexit est et per eandem constitutionem certus modus est inveniendus per quem quidem modum pignorum distractio possit procedere. cuius constitutionis tenore utriusque partis indemnitati in eo casu quoniam pactum de distrahendo non intercessit sufficienter et ab utroque permittum est. et hec in secunda particula secunde partis principalis usque ad illud. §. Nunc autem. Hic incipit tertia particula secunde partis principalis in qua sic procedit. Domine iam vidi casum in quo dominus aliena

re nō pōt: nunq̄d sunt plures casus in q̄-
 bus dñs rei sue alienā de ptātē nō habet:
 et nō det q̄ sic. q̄ neq̄ pupilli neq̄ pupille
 sine tutoris auctoritate vllā rem alienare
 p̄nt lz dñi rerū suarū censent. vnde si pu-
 pillus alicui mutuā pecuniā tutoris aucto-
 ritate nō interueniēte dederit: obligatōez
 mutui nō p̄trahit. et h̄ id q̄ pecuniā quaz
 mutuo dat accipientē nō facit. vñ si nūmī
 a pupillo sine tutoris auctoritate mutuo
 dati extēt v̄dicari poterūt: si tñ ip̄e qui
 nūmos a pupillo mutuo accepit eodē
 bona fide p̄sumpserit ad exhibendū cum
 eo agi poterit. Et licet dixerim tibi q̄ neq̄
 pupillus neq̄ pupilla rei sue dominiū si-
 ne tutore in aliū transferre possit: econuer-
 so tñ om̄s res vicz tam mobiles q̄ imobi-
 les sine tu. pupillo vel pupille dari p̄nt:
 ita vicz q̄ dñiū in eos transferat. et id si de-
 bitor pupillo vel pupille debitū soluerit:
 necessaria ē ei tutoris auctoritas. si em̄ sine
 tutoris auctoritate pupillo vel pupille sol-
 uerit: bñficiū liberatōis nō p̄sequet: h̄ hoc
 evidentissima rōe in n̄ra p̄stitutōe quam
 ad cesariēses aduocatos p̄mulgauim⁹ sta-
 tutū est. in qua quidē p̄stitutōe dispositus
 est ita demū licere tutore vel curatori de-
 bitorem pupillarem soluere: si p̄m̄uz sine
 iudicio et sine oī dāno sporularū et sine q̄-
 libet mercede tabulario p̄standa hoc per-
 mittat. nā si iudex soluendū pupillo pro-
 nūciauerit et debitor post finiam iudicis i-
 terpositaz soluere: h̄mōi solutio plenissi-
 mam securitatem obtinebit. qm̄ in nullo
 euentu poterit debitor post h̄mōi solutio-
 nem interim inq̄etari. si vero alit̄ q̄ in n̄ra
 constitutōe dispositū est debitor pupillo
 soluerit: et pupillus h̄mōi pecuniā sibi so-
 lutā aut saluā habeat aut ex ea locupleti-
 or factus sit: h̄ debitor p̄ h̄mōi solutioēz ip̄-
 so iure liberat⁹ nō sit: si tñ pupillus adhuc
 eādē pecuniā petat poterit debitor p̄ exce-
 ptionē doli mali pupillū iterū petentem
 tanq̄ de p̄da sollicitū repellere. et hec sunt
 vera qm̄ pupillus habet pecuniā saluam
 vel ex ea locupletior factus sit. si vero pu-

pillus h̄mōi pecuniā sine tu. auctoritate si-
 bi solutā aut male cōsumpserit: aut furto
 aut alio casu amisit: si iterū eandē pecu-
 niam petat: iustus erit debitori doli mali
 exceptio. q̄ nihilomin⁹ ad solutionē iterū
 faciendam p̄demnabit: et sibi imputet q̄
 debitū sine tutoris auctoritate et nō s̄m̄ no-
 stre p̄stitutionis tenorē pupillo solueret.
 Similit̄ in casu p̄uerfo pupilli vel pupil-
 le sine tutoris auctoritate soluere non p̄nt
 q̄ id qd sine tutoris auctoritate soluit non
 sit accipiētis. nullius em̄ rei alienatio si-
 ne tu. auto. eis p̄cessa est. et hec in secunda
 pticula secūde parti p̄ncipalis vsq̄ in fi-
 nem tituli dicunt. Nota p̄d̄uz dotale
 nō posse alienari vel obligari etiā volen-
 te vxore: ne sexus muliebrius r̄c. Ita no-
 ta q̄ ex volūtate locoz nulla ē differentia
 faciēda. Nota q̄ creditor pōt p̄gnus v̄-
 dere vel ex lege vel ex pacto. Itē nota q̄
 pupillus sine tutoris auctoritate nō potest
 rem suā alienare. Itē nota mutuū p̄ cō-
 sumptōez recōciliari. Itē nota q̄ debitor
 pupilli qm̄q̄ plenā qm̄q̄ pleniorē quādo
 q̄ plenissima liberationē p̄sequit vt h̄es
 in textu: et etiā notat̄ in glosa q̄ incipit cir-
 ca h̄c diffusam r̄c. Itē nota q̄ p̄ceptum
 iudicis excusat q̄ nō debet audiri de p̄da-
 tus sollicitus. Itē nota q̄ imputat̄ ei qui
 debitam solennitatem omisit r̄c. Sequit̄
 alia rubrica.

De quibus personis nobis acquiruntur:
 Continuat̄ istius rubricę patz
 c in hūc modū. Sup̄ determinat̄
 uit iusti. q̄bus modis acq̄rit̄ do-
 miniū rerū singulariū tam de iure gentiū
 q̄ de iure civili. et q̄ p̄ certas p̄sonas nob̄
 acquiri iō h̄c de illis p̄sonis p̄ quas no-
 bis acquiri iō dicit tractare. vnde de his
 dicitur annectit rubricā p̄ quas perso-
 nas r̄c. Et ad euentū istius ti. diuidas
 titu. in. vi. ptes et planus est. In quaruz
 prima enumerat iusti. p̄sonas p̄ quas no-
 bis acquiri. In secūda pte determinat q̄-
 liter nobis acquiri p̄ liberos quos in po-
 testate habemus. In terciā pte determinat

qualit nobis acquir p seruos pprios. In quarta determinat qualiter nobis acquir p seruos in quibus usufructu habemus: et p liberos hoies et alienos seruos quos bo. fide possidemus. In quinta parte pcludit ex oibus pcedentibus. In sexta et vltima parte excusat se quare no tractat hic de legatarijs et fideicō. et trāsit de acq̄sitione rerū singulariū ad acq̄sitionē q̄ sit p vniuersitate: et ostendit qualiter res nobis acq̄ntur cōtinuādo pcedētibz subsequētia. p̄ia ps p̄tēdit vsq; ad illū. §. Igit. ibi incipit secūda et p̄tēdit vsq; ad illū. §. Itē nob acquir. ibi incipit tertia et p̄tēdit vsq; ad illū. §. De his autē. ibi incipit quarta et durat vsq; ad illū. §. Et his ita apparet ibi quāta et durat vsq; ad illū. §. Hacten? ibi. vj. et durat vsq; ad finē titu. p̄ma pars satis ē plana nec indiget ca. po. secūda similis est plana: verūtamē in secūda parte ita p̄cedit. p̄mo determinat qualiter acquirebat patri p filios in p̄tate existētes s̄m iura antiqua. secūdo corrigit ius antiquū et assignat rōem quare ius antiquū correxit. Et plene determinat qualiter patri acquiritur s̄m iura moderna. tercio corrigit statutum p̄stati. impa. circa acq̄sitionē patri a constantino p̄cessam p p̄mo emācipatōis et ibidē rōes assignat qua mouebatur ad statutū p̄stan. corrigendū. tertia ps planissima ē nec eget aliqua declaratōe. i. q̄rta parte ita p̄cedit. p̄mo determinat ex quibus causis nobis p seruū fructuariū acquir. secūdo parificat alienos suos et liberos hoies bo. fi. possessos seruo fructuario. tercio differentiā in eos assignat. quāta ps ē planissima et iō casus positioni nō insisto. Nota q̄ rerū dominia quōq; singulariter quōq; vniuersaliter acquirūt.

De testamentis ordinandis.

Continuatio istius rubricæ ad p̄cedentia patet ex p̄dictis. Nam in titulo proximo p̄cedenti et. §. finali p̄tinuauit iusti. subsequētia p̄cedētibz specialiter cōtinuationē istius titu. in textu exp̄ssit. Testamentum rē. : Ad

vberiorē iuuenū doctrinā diuidas totum titulū in duas partes principales. In quārum prima parte tractat impator de testamento facto in scriptis. In secūda parte tractat de testamento nūcupatiuo qd̄ sit sine scriptura. prima ps p̄tēdit vsq; ad illū. §. Sed hoc quidē. ibi secūda que breuis est et durat vsq; ad finē titu. pōt autē p̄ma pars ad maiorē euidentiam subdiuidi in tres particulas. In quarū p̄ma determinat de solēnitate obseruanda in testamento faciēdo in scriptis. In secūda parte determinat qui p̄sint esse testes in testamento. In tertia parte determinat in qua materia testamētum scribi pōt. prima ps istius diuisionis p̄tēdit vsq; ad illum. §. Testes autē adhiberi. ibi incipit secūda et durat vsq; ad illum. §. Nihil autē interest. ibi tertia et durat vsq; ad secūdam partem principalem scz vsq; ad illum. §. Sed hoc quidē. In prima parte ita p̄cedit. p̄mo ponit et h̄mologiam testamēti. secūdo recitat tria genera testamētorū de iure civili antiq̄simo introducta. tercio recitat quartū genus testamētorū de iure p̄torio introductum. quarto determinat qualiter p̄ nouas constitutiones p̄dicta genera testamētorū recipiūt correctionē: et quid de antiq̄tate tollit p̄ posteriores impatores: et qd̄ hodie de eadem antiq̄tate obseruatur. quinto determinat iustinianus quid per suas constitutiones statutis p̄iorū impatorū circa solēnitatem testamētorū additum est. Idone igit sic casum in p̄ma parte. Dñe iam video q̄ vos vultis tractare de testamētis: dicatis ergo mihi si placet unde appellat testamētū. Ad hoc respōdet amice testamētū ex eo appellat q̄ testatō mentis est. sed vt nihil antiq̄tatis penitus ignoret a iuuenibus scire debes duo genera testamētorū de iure civili antiq̄simo in vsu fuisse: quorū altero genere vtēbant antiqui in pace et ocio. Et hoc gen⁹ testamēti in pace et ocio facti appellabāt antiqui kalatis comici: et altero genere testamētorū vtēbant cum essent in expe-

ditione armorum exituri. et hoc secundum genus appellabant pinctus. postea vero procedente tempe accessit tertium genus testamentorum: et hoc tertium genus appellabant pes et libram. et hoc tertium genus ita appellabatur: quia per quandam imaginariam venditionem fiebat coram quibuslibet testibus civibus romanis puberibus libripende presente: et eo quod familie emptor dicebat: et ita quodammodo sex testes de iure civili antiquo in facitione testamenti requirebantur. Sed certe prima duo genera testamentorum videlicet lalatis comitis et pinctus ex veteribus temporibus in disuetudinem abiit tertium vero genus scilicet quod pes et libram appellatur licet diutius permanserit tamen et partim in usu esse desijt: et hec tria genera testamentorum videlicet lalatis comitis et pinctus et pes et libram ad ius civile referuntur. Postea vero de iure pretorio quedam alia forma faciendorum testamentorum facta est. Nam de iure nulla emancipatio vel ymaginaria venditio requirebatur: sed sigilla septem testium testamentis faciendis sufficiebant: quibus iure civili antiquo sigilla testium non essent necessaria. Sed cum postea paulatim et successively tam ex usu hominum quam ex emendationibus constitutionum ceperit ius civile et ius pretorium in unam personam et uniformem observationem circa facitionem testamentorum confluere: statutum fuit ut uno et eodem tempore signa. vij. testium in testamentis adhibeantur. quod ius civile antiquum quodammodo exigebat: huiusmodi. vij. testes adhibiti in testamento subscribebant quod ex constitutionibus inventum est: et ex edicto pretoris signacula testium testamentis apponerentur. ut hodie huiusmodi ius testamentorum faciendorum ex triplici fonte videatur esse derivatum. nam testes et eorum signa uno contextu testamenti celebrandi gratia a iure civili antiquo videntur descendere. subscriptiones autem testatoris et testium ex constitutionum observatione adhibentur: et sigilla et numerus testium ex edicto pretoris. Sed postea. do mine iam video quid obtinebat de iure an

tiquo circa facienda testamentis: et qualis antiquitas corrigi per constitutiones principum: nunquam addidisti per constitutiones nostras. Respondet quod sic. nam omnibus predictis propter sinceritatem testamenti ut omnia fraus excludatur ex nostra constitutione huiusmodi additum est: ut nomen heredis per manum testatoris vel si ipse nesciat vel non possit scribere per manum publicam exprimat: et omnia secundum nostre constitutionis tenores procedant. Sed postea. dicitur iam video quod testes debent signare testamentum: nunquam necesse est quod quilibet eorum proprio sigillo utatur. Respondet quod non. possunt enim omnes testes uno sigillo vel uno anulo signatorio signare testamentum. Quid enim si septem anuli huiusmodi scripture et eosdem habentes caracteres. ix. sufficiunt. ergo eadem ratione sufficit et si omnes eodem anulo utantur: et ita papiniano visum est: et non solum proprio sed etiam alieno signare possunt. et hec in prima parte prime parti principalis usque ad illum. §. Testes autem. Hic incipit secunda particula prime partis principalis in qua sic primo ponitur regulam generalem per quam determinat qui possunt esse testes in testamento. secundo excipit a regula. tertio subijcit plures casus speciales circa dubitationes incidentes in testibus adhibendis in testamento: et ius antiquum etiam circa hunc titulum corrigi. §. Do. i. gif sicca. dicitur iam video quod testes debeant adhiberi in testamento: dicat mihi modo qui possunt et debent esse testes in testamento. Ad hoc respondet. amice testes iure adhiberi solent hi qui ex testamento capere possunt. hoc tamen non est generaliter verum: quia neque mulieres neque impubes: neque mutus neque surdus neque furiosus: neque ille cui administratio bonorum interdita est: neque in famoso crimine damnatus vel muliebria in corpore suo passus quem lex iubet improbum in testabilemque esse in numero testium in testamentis condendis adhiberi possunt. et hec dicunt usque ad illum. §. Sed cum aliquis. Adhuc in isto. §. persequitur secundam partem principale in qua sic

ponit ca. Dñe quidā p̄didit testamentū
et in testamento suo adhibuit. vii. testes
specialiter cōuocatos et coram eis volūta-
tem vltimā declarauit et nomen heredis
exp̄ssit et testes s̄scripserūt et testm̄ sigilla-
uit: q̄ facto decessit testator: mortuo testa-
tore quidā ex testibus apparuit seruus: q̄
tamen tempe facti testamēti liber ab om̄i-
bus putabat: modo quero vtrū istud te-
stamentū debeat infirmari acsi iure solen-
nitatis nō obfuita Et r̄idet q̄ nō: imo te-
stamentū tanq̄ rite factum firmitatē obti-
nebit. cum enī aliquis ex testibus tempo-
re testamenti faciendi liber ab oībus exi-
stimas q̄uis postea seruus apparuit tam-
diuus adrianus q̄ diuus seuerus et atho-
ninus cathoni sup tali dubitatiōe querē-
ti rescripserūt subueniēdū esse testō ex hu-
iusmodi libertate putatiua: vt sicratum et
firmū habeat: acsi oportune omnia facta
fuisent: et hoc tali ratione moti dixerunt:
q̄ eo tempe quo testamentū a testibus si-
gnabat iste testis cōi cōsensu oīz loco libe-
ri hoīs habebat: nec erat aliquis q̄ eo tē-
pore status q̄stionē ei moueret. et hec dicū-
tur vsq̄ ad illū. §. p̄dator. Adhuc pro-
sequit iusti. materiā suā circa testes adhi-
bendos in testō. vii. po. sic ca. Quidā fecit
testm̄ suū et in testō adhibuit. vii. testes i-
ter quos fuit petrus et marinus filius pe-
tri: quē martinū petrus habuit in sua po-
testate: modo quero vtrū pat̄ et filius ep̄stēs
in pt̄ate eius s̄z petri p̄nt eē testes in eod̄
testō. R̄idet q̄ sic. Nā pat̄ et ille q̄ in eius-
dem pt̄ate ē in eod̄ testō testes adhi-
beri p̄nt. nihil ei nocet ex vna domo plu-
res testes alieno negotio adhiberi posse.
et hec dicunt vsq̄ ad illū. §. In testibus.
Adhuc in p̄nti. §. p̄sequit iusti. secūda
ptem p̄ncipalem in qua sic po. ca. Quidā
cōdidit testm̄ et in testō suo filiū quē h̄uit
in pt̄ate testē adhibuit: modo quero vtrū d̄ iu-
re hoc potuit facere. R̄idet q̄ nō. Nā te-
stis nō debz esse ille qui in pt̄ate testatoris
ē. et nō solūmō repellit ille a testimonio q̄ ē
in pt̄ate testatoris: sed etiā q̄ h̄et in pt̄ate

testatoris. vñd si filiū suū. miles post reuer-
sionē de castrensi peculio testē: pat̄ ei ex
suo testō testis adhiberi nō p̄t: nec etiā
aliq̄s qui ē i pt̄ate eiusdē pt̄is. nō solū enī
in alijs causis sed etiā in testamēti dome-
sticū testimoniū reprobātū ē: et nō solum
mō in p̄dicte p̄sone repellunt a testamen-
tarijs testimonijs s̄z etiā heres sc̄ptus et pa-
ter eius qui enī in pt̄ate habz: et etiā paren-
tes heredis scripti et qui in eiusdē patris
pt̄ate sunt: et etiā qui i pt̄ate testatoris sūt
penitus a testamentarijs testimonijs re-
pellunt. et hoc ea rōne: q̄ totuz b̄ negoti-
um qd̄ agit iure faciēdi testamenti credit
hodie inf̄ heredē et testatorē agi: licz olim
totū ius testamēti faciēdi circa testes ad-
hibendos cōrurbatū fuerat Nam q̄dam
veteres in illo testō qd̄ dicebatur p̄ eos et li-
b̄ram familie emptor: q̄ loco heredis erat
et cōiunctos eis p̄ pt̄atē a testimonijs testa-
mentarijs repellēbat. in p̄mis aut̄ duabus
cōditionibus testamētoz herediū p̄sunc̄i
p̄ pt̄atem cōcedebant testimonia in testa-
mentis p̄stare: licz illi iudem q̄ heredes p̄-
mittebat hoc iure m̄m̄v̄tū debere eum p̄-
suadebat. vñd nos eandē obfuitationē an-
tiquoz corrigētes et qd̄ ab ip̄is antiq̄s p̄-
suasum ē v̄icq̄ heres vel cōiuncti ei per
pt̄atem inf̄ testes admittant. et licz hoc eis
p̄missum fuerat t̄n̄ in legis necessitatē t̄n̄
ferentes ad imitatōem familie emptoris
qui in tercio genere testamētoz vt dictū ē
a testimonio repellēbat. merito heredē et
cōiunctos ei p̄ pt̄atē ab h̄mōi testimonio
repellimus: nec eis licentiā quodāmodo
damus sibi testimonia p̄stare. vñd h̄mōi
veterē cōstitutionē in qua hoc p̄missus fu-
erat n̄o codici inferi nō p̄missus. et hec
dicunt vsq̄ ad illū. §. Legatarijs. Ad-
huc p̄sequit secūda ptem impa. p̄ me par-
tis p̄ncipalis in hoc. §. p̄do. igit sic casum
Quidā fecit testm̄ et in testō legauit petro
p̄. verūtamē petrū legatariū in testamēto
testem adhibuit: modo quero vtrū ille pe-
trus legatarius possit esse testis in illo te-
stamento in quo sibi legatū relictū est. Et

respondet q sic licet em heredes qui nostri sunt successores a testamento repellant legatarius tamen et fideicommissa. qui non nostri sed rei singularis successores sunt: et in alijs personis eis coniunctis testimonium prestare in testamento non negamus immo etiam in quadam constitutione nostra eis specialiter concessimus: et certe multo fortius his qui in potestate legatariorum vel fideicommissariorum sunt vel qui eos in potestate habent huiusmodi licentiam donauimus. et hec dicunt vsq ad illum. §. Nihil autem interest.

Hic sequitur tertia particula prime partis principalis et po. sicca. Dñe iam nobis distis plures solennitates que in testamento condendo debent obseruari: sed pro deo dicatis in quo testamentum debz scribi. Respondet: amice non differt vtrum testamentum fiat in tabulis vel in quartis membranis vel in alia materia. et etiam vnus testamentum pot in pluribus codicibus scribi videlicet causa necessitatis: veluti si quis extra patriam secum ferre velit et domi reliquere suorum iudiciorum pretestatione. i. testamentum: vel propter alias innumerabiles causas que nobis iminent. et hec dicunt vsq ad illum. §. Sed hec quidem. Hic incipit secunda pars principalis in qua sic po. ca. Dñe video que sit obseruanda solennitas in testamento in scriptis condito: nunquid tota predicta solennitas in testamento nuncupatio obseruari debz Et respondet q non: nam hec que supradicta sunt de testamento in scripto conficiendis sufficiunt. si quis enim voluerit facere testamentum de iure civili sine scriptis hoc ei facere licebit si septem testes ad hoc prouocauerit et voluntatem suam eis expresserit. et hoc testamentum de iure civili factum constituimus fortissimum et firmum et hec dicunt in secunda parte principali vsq in fine tituli. Nota q nihil nocet ex vna domo etc. Nota q domesticum testimonium reprobat. Nota q nemo pot esse in re sua testis.

De militari testamento.

e Continuatio istius rubrice patz

in hunc modum. Supra tractauit iustianus de solennitate obseruanda in testamento. priuatorum: s; q; milites. propter prerogatiuam militaris priuilegij ab obseruatione predictae solennitatis quod diu sunt in expeditione militari excusant: et quedam priuilegia post remissionem eis concedunt: idcirco separatim de testamento militum tractare intendit. Unde de his dicitur subijcit rubricam de militari testamento. Supradicta diligens etc. Ad pleniorē euidentiā diuidas titulum in sex partes et planus erit. In quarum prima parte definit de priuilegio militari. In secunda parte de priuilegio militari circa substantiam testamenti. In tertia parte exponit qualiter priuilegium concessum militibus circa solennitatem testimonij debeat intelligi. In quarta parte reuertit ad secundum casum determinando plenius de priuilegio militari circa substantiam testamenti. In quinta parte determinat quanto tempore durat priuilegium circa solennitatem testamenti militibus concessum: et ad hoc declarandum casus subijcit speciales. In sexta et vltima parte tractat de quasi castrensi peculio et beneficio ex anterioribus legibus et constitutionibus quibusdam specialiter in quasi castrensi peculio indulto: et illud latius interpretat et generaliter ad omnes homines quasi castrense peculium extendit. prima pars pertendit vsq ad illum. §. Sed testari. ibi incipit secunda que breuis est et durat vsq ad illum. §. Plane. ibi tertia et durat vsq ad illum. §. Quinimo ibi quarta et pertendit vsq ad illum. §. Sed hactenus. ibi quinta et durat vsq ad illum. §. Sciendum. ibi sexta et vltima et durat vsq in fine tituli. littera planissima est per totum. His vero prelibatis venio ad casum positionem: et est casus talis. Accessi ad iustinianum. et ita proposui coram eo. Dñe iam video q vultis tractare de militari testamento: pro deo que ratio mouet vos ad tractandum separatim de militari testamento: nunquid illa que sunt a nobis tradita in omni testamento possunt sufficere. Ad hoc respondet: amice quonia supradicta diligens obserua-

tio quā de ordinādis puatorū testamētis
sup̄ exposuimus auctoritate p̄ncipaliū cō-
stitutionū militibus p̄pter eorū imperiti-
am remissa ē: ideo hic specialit̄ de priuile-
giis militū testamētis tractare intēdi-
mus: quōis em̄ milites neq; legitimū nu-
merū testiū in suis testamētis adhibuerit
neq; aliam testamentorū solennitatē ob-
uauerint nihilominus recte testāf. ⁊ hoc
verum ē quādo in expeditōe militari oc-
cupati sunt. nam vt ita demū gaudeāt p̄-
uilegio militari cū in expeditione armorū
fuerint occupati: nō imerito nostra intro-
ducta ē cōstitutio: quocūq; em̄ mō volun-
tas sup̄ a militis in expeditōe occupa-
ti siue in scriptis siue sine scriptis inueniat̄
ualet eius testiū ex voluntate eius. Secus
tamen ē quādo nō est in necessitate mili-
tari expeditionis. in illis em̄ tempibus
quibus milites in alienis vel suis edibus
degunt: ad vendicandū sibi tale priuile-
gium nequaquā poterūt adiuuari. ⁊ hec in
prima parte vsq; ad illum. §. Sed testari

Sed pone in secūda dicit iusti. q. q̄q;
priuilegiū militibus cōcessum circa solē-
nitatem testamētis post missionē ab expe-
ditione militari finiat̄. aliud tamē priuile-
giū concedit eis circa substantiaz testa-
menti dū taxat. nam testari possunt mili-
tes extra castra militaris expeditionis exi-
stētes quōis filij fa. sint iure tamē cōmuni
in hoc casu quā morant̄ extra castra eadez
observatio in eorū testamētis adhibēda ē
quam scz in testamēto paganorū exposui-
mus. ⁊ hec dicit̄ in secūda parte vsq; ad
illum. §. Plane. Hic incipit tertia ps̄ i
qua sic pone casum. Dñe iam video q. te
testamētū de militibus mirabiliter est priuile-
giatum: licet em̄ iuris solennitatem nō
seruauerit miles: tamen testiū eius in ca-
stris conditū ualet. Idone igit q. aliq; di-
cat aliq; uē militē in expeditione militari
occupatum ip̄m in suo testamēto heredē
institutisse: hoc tñ neq; p̄ ministrū neq; per
testes ad hoc conuocatos pbare poterat:
nunquā credet̄ eius accēssioni ita vt ad he-

reditatē militis valeat admitti. Et rñ det
q. nō. de militaribus em̄ testamētis diu-
traianus statilio seuerō in cōsimili casu q̄
renti rescripsit sic. o statilio seuerē illud pri-
uilegiū qd̄ de militaribus testamētis da-
tum ē: videlz vt testamēta quocūq; modo
facta rata sint sic debz intelligi: vt oīno p̄-
us constet eos testamētū fecisse qd̄ etiaz
sine scriptura nō solū a militaribus sed a
nō militaribus fieri pōt. vñ si is miles d̄
cuius bonis questio apud te ventilat̄ ad
hoc cōuocauit saltē duos hoīes vt causa
testandi coram eis voluntatē suā exp̄me-
ret: ⁊ ita coraz eis locutus ē vt declararet̄
p̄ntia eorū quem vellet sibi heredem esse:
et cui vellet libertatē tribuere. pōt videri
etiaz sine scripto hoc modo recte fecisse te-
stamentū: ⁊ volūtas eius sup̄ma oībus
modis rata habenda est. Ceteruz si causa
ludendi vel demōstrandi alicui iocose di-
xerit: ego te heredē facio vel bona mea tibi
relinquo sicuti plerūq; sermonibus iocosis
fieri solet: nō oportet hoc p̄ testamēto
obseruari: nec videmur in hoc priuilegio
militari in aliquo derogare. nec enim vl-
lorum magis interest qz ip̄orum militū
quibus huiusmodi priuilegiū datum ē
exemplum pro testimonijs non admitti:
alioqñ si tale testamētū admitteret̄ non
difficiliter post mortē alicuius militis existeret
testes q̄ dicerent se audiuisse militem
relinq̄re bona sua alicui put̄ ei videt̄ ex-
pedire: ⁊ ita vera militū iudicia frequenter
subuerterent̄. ⁊ hec in tertia pte vsq; ad il-
lū. §. Quinimo. Hic incipit q̄ta ps̄ in q̄
reuertit̄ ad secūdū ca. determinādo plenit̄
de priuilegio militari qd̄ circa sbam testa-
mentis militibus vsq; vt quōis sint filij fami-
testari possint sic ⁊ hic vt miles surdus et
mutus testiū facere possit. ⁊ hec i q̄ta pte
vsq; ad illū. §. Sed hactenus. Hic inci-
pit q̄ta ps̄ in q̄ similiter determinat̄ in q̄ntū
durat priuilegiū p̄cessum militibus tam
circa solennitatē qz circa substantiā testa-
menti. vnde dixi ei Dñe dicatis ergo mi-
hi qz diu durat priuilegiū militare circa

solennitate. Et hoc rñdet amice hoc p̄
 uilegiū circa solennitatē te. tādū ex p̄nci
 palibus p̄stitutionibus militibus indul
 getur q̄dū militat et in castris degunt
 post missionē vero a castris siue veterani
 siue adhuc militates extra castrū fecerūt
 te. id q̄d iure oīm ci. ro. facere debēt: verū
 tñ illud testm̄ q̄d in castris factū ē infra an
 nū tñ valet. p̄do. igit̄ q̄ aliq̄s miles in ca
 stris fecerit te. iure militari et heredes sub
 conditōe instituit et postea iste miles iam
 decessit: si p̄ditio sub qua erat heres insti
 tutus diu p̄ annū vel forte p̄ biennū ex
 titent: nunq̄d valet illud te. militis. Et
 rñdet q̄ sic. nā placet hoc te. quasi militis
 valere: p̄ditio em̄ retrahit et p̄inde ha
 bet ac si heres pure institutus statim post
 mortē militis adijisset. et hec dicūt vsq̄ ad
 illum. §. Sed si q̄s an̄ militiā. Adhuc p̄
 sequit̄ iusti. q̄ntam p̄tem determinādo de
 p̄uilegio militari circa solennitates te. vñ
 po. sicca. Accessi ad iustitia. et ita p̄posui
 coram eo. Dñe quidā an̄ militiaz fecit te.
 iuris solēnitatē nō adhibita: q̄ forte non
 adhibuit nisi tres testes: et ita te. nō valu
 it. p̄ defectu solēnitatē: postea idem miles
 factus et in expeditōe militari occupatus
 illud te. resignauit. i. aperuit et quedā ad
 teit siue detraxit vel alio mō manifesta
 uit se uelle valere hoc te. iure militari: mō
 quero vtrū hoc te. q̄d ab initio nō valuit
 ex volūtate militis p̄ualescere possit. rñdet
 q̄ sic. nam in hoc casu te. valere dicendū
 ē quasi ex noua militi volūtate. Sz po. q̄
 dam miles fecit te. et postea dedit se in ar
 rogationē: et ita post te. passus ē capti di.
 vel quidā miles filius fa. in castrensi pecu
 lio condidit te. et postea a patre emācipa
 tus ē: et ita capite diminutus ē: nunq̄d in
 his casibus p̄ capti di. irrita te. Rñdet
 q̄ nō: imo in vtroq̄ casu valet te. q̄d ex no
 ua volūtate militis nō videt̄ capi. dimi.
 ritū fieri. q̄ sicuti de nouo capi. dimi. iu
 re civili etiam p̄imū testm̄ facere pōt: ita
 vetus te. capi. dimi. nō euanescit. Et hec
 dicunt̄ in q̄nta pte vsq̄ ad illum. §. Scie

dum ē tñ hic incipit sexta et vltima ps
 in qua sic po. ca. Dñe iam video qualiter
 milites p̄uilegiati sunt circa factionē te. et
 qualiter intelligendū sit p̄uilegiū datū mi
 litibus et in q̄ntū durat: vñ videt̄ mihi q̄
 decetero possent quiescere. Ad hoc rñdet
 amice adhuc nō ē locus quieti: imo certe
 in hoc loco sciendū ē q̄ ad exēplū castren
 sis peculij tam anteriores leges q̄ p̄nci
 pales p̄stitutiones q̄busdā p̄sonis in di
 gnitate p̄stituti i q̄si castrensi pecu. specia
 liter p̄cesserūt testari: q̄d quidē nra p̄stitu
 tio latius extēdes generalit̄ oibus q̄si ca
 strense peculij hñtibus in his p̄misit te
 stari. iure tñ cōi obseruato cuius p̄stitutio
 nis tenore p̄specto licitū ē nihil eoz q̄ ad
 p̄fatū ius p̄tinent ignorare. et hec dicunt̄
 vsq̄ in finem tituli.

Quibus nō ē p̄missum facere testm̄.

Continuatio istius rubricae patet
 c in hūc modū. Sup̄ tractauit iu
 stinia. de solēnitatibus in testa
 menti obseruandis: et q̄ quedā sunt perso
 ne q̄bus oīno denegat̄ ius testandi licet p̄
 dicta obseruationē obfuaerūt. id ne cre
 deret̄ q̄ cuilibet p̄dicta obseruationē obfua
 uanti testari liceret de his p̄sonis hic trac
 tare intēdit. vñ de his dicurus annectit
 rubricā q̄bus nō ē p̄miss. fa. te. Non tñ
 oibus. Ad euidentia istius ti. diui. in. vi.
 ptes. In quarū p̄ma pte determinat de his
 qui impediunt̄ testari rōne p̄tatis. In se
 cūda pte determinat de his q̄ impediunt̄
 testari ratione etatis. In tertia determinat
 de his q̄ impediunt̄ rōne inordinati p̄si
 lij: sicut sunt furiosi et mente capti et prodi
 gi. In quarta parte determinat de illis qui
 impediunt̄ testari ratione morbi: sic sunt
 muti et surdi. In q̄nta parte determinat q̄
 liter licet ceco testari. In sexta et vltia pte
 determinat de his qui impediunt̄ ratio
 ne captiuitatis. prima ps p̄tēdit vsq̄ ad
 illum. §. p̄terea. ibi incipit secunda ps
 et durat vsq̄ ad illū. §. Itē furiosi. ibi ter
 cia et durat vsq̄ ad illum. §. Itē mutus.

ibi quarta: et curat vsq; ad illū. §. Secus aut. ibi quinta et durat vsq; ad illū. §. Eius qui apud hostes. ibi sexta et vltima et durat vsq; in finēti. In p̄ma p̄te ita procedit. p̄mo ponit regulā generalē. secundo excipit a regula. tercio generalit̄ cōcludit ab vtraq; vic; tam a regula q̄ exceptōne cetera q̄ in hoc ti. dicunt̄ planissima sunt.

De exheredatione liberorum.

Continuatio istius rubricę p̄ in hūc modū. Sup̄ tractauit iusti. de obfuatione solēnitat̄ circa fidem testamētī: et q̄ p̄dicta obfueratio nō sufficit ad hoc vt testamētū effectū debetum sortiatur imo necesse habz testātor liberos suos vel exheredare vel heredes instituire: idcirco in hoc ti. intēdit tractare de exheredatione liberor. et in hoc titu. sequēti tractabit de institutōe eorū dē. vñd in hoc ti. de exheredatione liberor tractaturus subijcit rubricā de exheredatōe liberor. vel alit̄. Sup̄ tractauit de testamētis: et q̄ in testamētis sepe fiūt exheredatōes id post tractatū illuz hic intēdit tractare de exheredatōe: vñ annectit rubricam de exheredatōe liberor. Non tamē. Ad vberiorē iuuenū doctrinam diuidas istū ti. in duas p̄tes p̄ncipales. In quarū p̄ma p̄te determinat qualif̄ f̄bat h̄mōi exheredatio fm̄ ius antiquū. i. fm̄ mediā iuris p̄u. In secunda corrigi ius antiquū determinando q̄d obseruat̄ fm̄ obseruationē sue p̄stitutōis. p̄ma ps durat vsq; ad illum. §. Sed hoc quidam hic incipit secūda ps p̄ncipalis et p̄te datur vsq; in finēti. Adhuc p̄ma ps sub diuidit in duas p̄tes: in quarū p̄ma determinat de exheredatōe liberor naturalium. In secūda de exheredatione adoptiuor. p̄ma p̄ticula p̄tendit vsq; ad illuz. §. Adoptiu. ibi incipit secūda et durat vsq; ad illū. §. Sed hoc quidā. Item adhuc p̄ma ps subdi. pōt sub diuidi i tres p̄tes: in quarū p̄ma tractat de liberis naturalibus et legitimis iam natis in potestate existētibus. in secūda tractat de libe-

ris nascituris. i. postumis q̄ si viuo testatore nascerent̄ in p̄tate eius futuri essent. in tercia tractat de liberis emancipat̄. p̄ma ps scōde subdi. p̄tendit vsq; ad illū. §. Postumi q̄. ibi incipit scōda et durat vsq; ad illū. §. Emancipatos. ibi tercia et durat vsq; ad scōdam partē p̄ncipalē p̄ime subdi. i. vsq; ad illū. §. Adoptiu. et in p̄ma parte ita p̄cedit. p̄mo determinat de exheredatione liberor masculor p̄imi gradus existentium in p̄tate. scōdo determinat de exheredatōe filiarū p̄imi gradus et omnium liberor in remotiori gradu existentium assignādo duas d̄ias in filios masculos et filias et om̄s alios vtriusq; sexus ponēdo solos filios masculos ex vna p̄te: et filias et om̄s alios remotiores ex alia parte in tercia p̄te determinat q̄d sit noiātim exheredare. P̄done igit sic ca. i hac p̄ma p̄te. D̄ne iam video de obfueratōe solēnitat̄ obfueratōe in testamētō: nū q̄d sufficit h̄mōi obseruatio ad hoc q̄ testm̄ in expugnabili valeat. r̄ndet q̄ nō. nō em̄ vt oīno valeat testm̄ sufficit p̄dicta obseruatio quā. ē de testa. ordi. exposuim̄. §. testator q̄ filiū in p̄tate hz eū vel heredē in testō instituit: vel noiātim exheredare necesse h̄t. si em̄ eū sub silētio p̄terierit inutile erit testamētū: et intātū erit inutile vt hz iste fili' p̄terit' viuetē testatore mortu' fuerit: nō tñ ex eo testō heres existere potit. et h̄ ea rōne q̄ p̄terito filio in p̄tate tpe sc̄i testī exite testm̄ ipso iure nullū fuit. et h̄ vez fuit in filiis mascul' p̄imi gradus. Sz secus erat in filiabus. nā nō ita de filiabus vel alijs liberis vtriusq; sexus in remotiori gradu p̄stituti ap̄d veteres obfuerabaf. neq; eniz exheredabāt et testm̄ p̄p̄ heredis p̄teritōne nō infirmabaf: sz nō valebat etiā ius accrescēdi vsq; ad certā portōem. i. dimidiā illi' portōis quā h̄turi eēt ab itestato eis p̄stabaf. nec solū fuit h̄mōi d̄ia in filios mas. et h̄mōi p̄sonas: sz etiā alia: q̄ licz filij masculi noiātim dēant exheredari: nō tñ sup̄dictas personas nominatim exheredare parētibus erat necesse: sed lice

bat eis illas psonas int ceteros exhereda
re. Sz dñe dicatis mihi qd est exhereda
re noiatis. Ad hoc rñdet. amice exhereda
re noiatis videt qui pprio noie expisso ex
heredat: veluti si testator dicat titius fili
us meus exheres esto: vel nō adiecto pro
prio noie sed appellatio tñ: vtputa si te
stator vivo solū filiū hūit. 7 hec dicuntur
in pma pticula secū de subdiuisionis vsqz
ad illū. §. Postumi qz. Hic incipit scda
ps scde subdiuisionis in qua sic pcedit.
pmo tractat de veris postumis pmo assi
gnando p trarietatem int omis postumos
tam masculini qz feminini sexus: 7 quem
admodū exheredat. scdo determinat de ex
heredatōe eoz q loco postumoz sunt. pmo
ne igif sic casum. Dñe iā video qd iuris ē
circa exheredationē liberoz iā natoz: sed
qd dñe si testator reliquerit vxorē pgnan
tem: nunqd necesse habet exheredare vel
instituire vterū. Rñdet q sic. nam nō so
lum liberi nati sed etiam postumi exhe
dari debēt vel heredes institui. 7 i eo par
omniū postumoz pditio ē: q quocūqz po
stumo siue masculini sexus siue feminini
p terito nō valet testamentū. qz si nascat
postumus vel postuma natiuitate ei' rñ
pitur testamentū. vñ si mulier pgnās de
qua spectabat postumus nasciturus edi
derit abortiuū nihil erit impedimēto he
redibus institutis ad hereditatez ex testa
mento adeundā. nam iste abortiuus qui
mortuus natus ē vel ptra formā humani
genens editus p iam noiato habet. sz li
cet in hac pticula sit pditio omniū postu
moz parificata in alio tñ differūt: nam fe
minini sexus postume vel noiatis vel in
ter ceteros solebāt exheredari. put placu
it testatori: ita tñ vt si testator hmoi perso
nas int ceteros exheredari aliqd eis lega
ret ne viderēt hmoi postume p obliuionē
a testatore pterite esse: sz secus erit in ma
sculis postumis. postumos enī masculos
pita filiū 7 deinceps statutū est nō posse
aliter recte exheredari. Sz dñe p deo quali
ter pōt postumus nomiatis exheredari si

testator de sexu faciat mentionem. Et re
spondet q hoc mō. quicumqz mihi filius
mas. genit' erit exheres esto. 7 hec dñr de
veris postu. vsqz ad illū. §. Postumoz hic
determinat iustinianus de exheredatōe eo
rū q loco postumoz sunt. vñ po. sic casuz
Dñe iā video 7 patet mihi qualiter exhe
redant liberi nati 7 etiā postumi: nunqd
sunt plures modi exheredandi vel instituē
di. Et rñdet q sic. nam sicuti dictū est ve
ros postumos debere exheredari vel insti
turi: ita 7 hi q loco postumoz sūt. Sz dñe
dicat mihi q sūt hi q loco post. sūt. Ad h
rñdet. amice loco postumoz sunt hi q tē
pore testamenti nō erant imediate adiu
cti testatori: postea tñ adhuc viuēte testa
tore in locū sui heredis succedūt: 7 ita qñ
agnascēdo imediate adiungunt testatori:
et sui heredes efficiunt vt patet in tali ex
emplo. Titius hz filiū in potestate sua: 7
ex eodē filio nepotē in hoc casu qz filius i
vno gradu pcedit nepotē solus filius iu
ra sui heredis hz: ligz nepos 7 nepi ex eo
in eius ptate sint. vñ si titi filius viuē
te adhuc titio mortuus fuerit aut de pote
state eius exierit: incipit nepos ex filio na
tus i locū pñs sui mortui vel a patriapo
testate succedere 7 eodē mō qñ agnatōne
suus heres efficiat cum nullus in ptate exi
stens eū pcedat. 7 iō sicut testator ipm fili
um vel heredē instituire vel noiatis ex
heredare debz: ita nepotē vel nepi ex il
lo necesse habz exheredare vel heredē in
stituire: ne forte viuo adhuc testatore filio
eius q imediate erat ei adiuctus mortuo
vel emācipato vel alio modo a patria po
testate liberato nepos ex filio in locū pa
tris sui succedens quasi agnatione eius
rumpat testamentū. 7 ista prouisio ad se
curitatem testatorum per. l. velleiaz intro
ducta est: in qua quidē. l. similis modus
exheredationis ad exēplum verorum po
stumoz demonstrat. 7 hec dicunt vsqz ad
illum. §. Emācipatos zc. Ista est ter
cia pars secū de subdiuisionis 7 est casus
planissimus: et ita expedita est prima

pars prime diuisionis in qua tractat de exheredatōe adoptiuoz. et ē casus planus: et ita expedita ē tota pars prima principalis vsq; ad illū. §. Sed hoc quidē. Ibi incipit scda pars principalis istius tituli. in qua corriguntur differentias iuris antiq; circa exheredationē liberorū. Et ad vberiorē iuuenū doctrināz subdiuidas istā partē in tres particulas. In quarū prima parte determinat iustitiae de illis q; necessario hnt filios vel liberos suos naturales vel legitimos notatim instituire vel exheredare. In secūda parte determinat de legitimis tm videlicet de adoptiuis. In tertia et vltima parte determinat de illis quoz pterito habeat p exheredatōe prima pars durat vsq; ad illū. §. Circa adoptiuos aut. ibi incipit secūda pars et durat vsq; ad illū. §. Sed si in expeditione. ibi incipit tertia et ptendit vsq; in finem tituli. In p̄ia parte pcedit primo assignās tres rōnes q;bus motus fuit ad corrigendum ius antiquū. Secūdo determinat qualiter correxit. Pone igit sic casum. Dicit iustitiae q; hmoi differentias sexus et mōi exheredationis de q;bus dictum est vsq; ibi. vetustas. i. media iuris prudētia introducebat: sed nra pstitutio differentias amouet et nihil inf. mascu. et femi. q;tm ad modū exheredandi vel instituēdi interesse existimauit: et hoc triplici rōne. Prima q; vtrq; psona in pcreatōe hoīm simili nature officio fungunt. Secūda rō: q; l. antiqua. xij. tabu. om̄s tam masculos q; feminas pariter ad successiones parentūz ab intestato vocabat. Tercia rō est: q; p̄tores secuti sūt l. xij. tabu. dando. s. filiabus sicuti et filiis p̄teritis bo. pos. cōtra tabu. in totū. vnde nos his rōnibus moti simile ac simplex ius antiquū differentijs explosis in filiis et filiabus et in oibus alijs p virilē sexū descendētibz nō iam natis s; etiam postumis introduximus et statuimus in pstitutione nostra vt om̄s siue sint sui siue emancipati aut instituant heredes aut notatiz exheredent: et om̄s siue sint iam nati siue adhuc in vtero cōstituti et postea nati sūt

eundem habēt effectū circa parentū suorum testamentū infirmandū et hereditatē in scriptis heredibus heredū: quē quidez effectū filij sui vel emancipati p̄teriti vel exheredati habere poterunt: et hec dicunt in prima parte scde ptis principalis vsq; ad illū. §. Circa adoptiuos. et casus planus ē vsq; ad illū. §. Sed si in expeditione. ibi incipit tertia particula illius secūde partē principalis: et primo ponit casum specialē in quo p̄terito habet p exheredatōe. scdo tractat de psonis illis quarū p̄terito gñaliter hētur. et casus planus ē vsq; in finē tituli.

De heredibus instituendis.

Continuatio istius rubricę patz in hūc modū. Sup̄ in tit. primo p̄cedenti tractauit iustitiae specialiter de exheredatōe vel institutōe liberorū q; exheredatio tm locū hz in suis: s; q; nō solū sui sed etiā extranei et non solū liberi sed etiā serui institui heredes p̄nt: idcirco intendit tractare generalit̄ de institutione heredū. vñ hic subijcit rubricā de heredibus instituendis: vel alit̄. Sup̄ tractauit iustitiae de testamentis: et q; in testamentis sunt institutiones. Nam testamentis ab institutione heredis substantiaz capiunt et robur suū atq; firmamentū. vt infra de le. §. Ante heredis. idcirco post tractatum de testamētis intēdit tractare de heredum institutōe. vnde annectit rubricam de heredibus instituendis dicens: heredes et c. Ad maiores euidentia istius tituli. diuidas tituli. in sex partes principales et planas erit. In quarū prima parte determinat qui possunt heredes institui et quis sit effectus institutionis de h; plures casus subijciendo. In secūda parte determinat qualiter diuiditur hereditas per legem. In tertia parte determinat qualiter diuiditur per testatoris voluntatem tacitam videlicet vel expressam: et ad hoc declarandum plures casus subijcit speciales. In quarta parte determinat de institutione conditionalī. In quinta

parte determinat qualiter conditione vicia-
 ta de iure remanet institutionis iura. In
 sexta parte et vltima redit ad primam partem
 tituli adijciendo quosdam qui sunt heredes
 institui de quibus dubitabat. prima pars pro-
 tendit vsque ad illum. §. hereditas. ibi secunda
 et durat vsque ad illum. §. non autem. ibi tertia et
 durat vsque ad illum. §. heres. ibi quarta et
 durat vsque ad illum. §. impossibilis condi-
 tio. ibi quinta et durat vsque ad illum. §. ibi
 quos. ibi sexta et vltima. et durat vsque in finez
 tituli. Donec igitur sic casus. In prima parte dicitur
 vos vultis tractare de heredi. institui. dicat
 igitur mihi qui sunt heredes institui. Ad hoc
 respondet. amice heredes institui sunt tam li-
 beri homines quam serui: et tam proprii serui quam alie-
 ni. sed olim finis finis plurius non licebat pro-
 prios alii instituire heredes quam cum liberta-
 te expressis data: sed hodie secus est nam auctori-
 tate nostre institutionis huiusmodi nulla mentio
 ne de libertate facta proprios suos in testa-
 mento suo heredes instituerit: hoc tamen non
 induximus nam antiquus attilianus
 iuriscōsultus hoc induxerat. paulus etiam
 in libris suis quos tam ad massurum sabi-
 um quam ad plaucium scripsit refert hoc idem
 attilicino antiquo iuriscōsulto placuisse.
 vnde quod antiquus attilicinus et paulo placuit
 nostra institutio in legis necessitate introdu-
 xit. et hec dicitur vsque ad illum. §. propterea autem
 seruus. Adhuc persequitur primam partem
 iusti. determinando qui sunt heredes insti-
 tui. Cuius po. sicca. Dicitur vos dixistis mihi
 quod proprius seruus potest heres institui: modo
 dicatis mihi quod dicat proprius seruus. Ad
 hoc respondet. amice proprius seruus quo ad hoc
 ut possit institui intelligitur etiam in quo ille
 testator nuda habet proprietatem huiusmodi alius in eo
 usus habet: nam nihilominus proprius seruus
 intelligitur. et hec dicitur vsque ad illum. §. Est
 autem. Adhuc persequitur iusti. primam partem
 et excipit hec ab illo generali quod promissit in
 principio tituli. Donec igitur sic casus. Do-
 mine vos dixistis mihi supra quod dominus potest
 seruum suum in testamento heredem instituire
 nunquid est hoc generaliter verum quod licet cui

libet domino seruum suum heredem instituire. Et
 respondet quod non. Est enim casus in quo non
 licet domino seruum suum heredem instituire quam
 vis libertate eidem seruo se dedisset in testa-
 mento expressis. et ita cauetur institutione diuo-
 rum seuen et anthonii: cuius institutionis
 verba sunt hec. rationis est seruum macula-
 tum. i. accusatus de adulterio cum domina sua
 commissa non videri iure manumissum an-
 te finem ab eadem domina sua quam fuerat rea po-
 stulata eiusdem criminis. unde sequeret
 quod ex quo manumissio in testamento suo non
 valet: nec cum institutione valere possit.
 manifestum est igitur ut institutio heredis in
 eundem a domina collata nullius momenti habeat
 et hec vsque ad illum. §. blienus. In quo
 sic pone casum. Dicitur vos dixistis mihi su-
 pra quis intelligitur proprius seruus. di-
 catis mihi quod intelligitur seruus alienus.
 Ad hoc respondet. amice alienus seruus
 non solum dicitur ille in quo testator nihil iu-
 ris habet sed etiam ille in quo testator ha-
 bet vsufructum. et hec dicitur vsque ad illum. §.
 Seruus autem a domino. Adhuc persequitur in-
 finia. primam partem tituli. determinando de ef-
 fectu institutionis. vnde po. sicca. Dicitur
 video quod proprius seruus a domino in testame-
 nto heres institui potest. pro deo dicat modo
 mihi quod sit effectus illius institutionis.
 Ad hoc respondet. amice institutio proprii serui
 a domino facta gloriosum huiusmodi effectum. proprius
 enim seruus a domino suo heres institutus si in
 eiusdem domini vsque ad mortem eius persevera-
 uerit: mortuo testatore sit ex testamento li-
 ber et heres sed necessarius: sed si testator vi-
 uis adire hereditatem suo arbitrio poterit.
 nam in hoc casu quoniam a viuo testatore ma-
 numissus fuerit non cogitur heres necessarius
 esse. quod non sequitur hereditatem et libertatem ex
 testamento domini. ad hoc cum quod cogatur he-
 res necessarius esse necesse est cum tam li-
 bertatem quam hereditatem ex domini testamento ha-
 buisse. et hec obtrinet quoniam dominus viuus suus
 institutum manumissit. Sed po. quod dominus
 seruum proprium instituit et post institutionem

alienauerit vel quolibet alio mō in alius
 transfulerit: certe in isto casu mortuo testa
 tore iussu noui dñi debet iste seruus adire
 hereditatē et eā nouo dño acq̄rere: et ea ra
 tione p̄ eius aditionē iussu noui dñi scām
 nouus dñs heres efficiat. nā ip̄e suus post
 institutionē alienatus nec liber nec heres
 eē p̄t: licet etiā cū libertate in testamento
 expressa heres fuerit institutus. dñs em̄ post
 institutionē eū alienādo a libertate datōe
 videt destitisse. et hec dicunt vsq; ad illum
 .§. Alienus q̄. Adhuc p̄sequit iusti. in
 .§. p̄nti p̄mā p̄tem huius ti. determinādo
 de effectu institutionis q̄n alienus suus
 instituit. vñ po. sicca. Dñe non video q̄s
 sit effectus institutionis alieni serui. Ad h̄
 r̄ndet. amice alienus suus heres institu
 tus si durauerit in eadē eā debz iussu dñi
 sui adire hereditatē: et eidē p̄ aditionē he
 reditatē acq̄rere: si vero alienatus fuerit a
 dño suo uiuente adhuc testatore aut etiā
 post mortē testatoris tñ anteq̄ heredita
 tem adierit in hoc casu iussu noui dñi dēt
 adire hereditatē. et hec sūt vera q̄nāste ser
 uus in fuitute remāserit: s; si a p̄mo dño
 uel a nouo uiuente testatore vel mortuo
 añ diuisionē hereditatē māmissus fuerit
 tñ liber factus suo arbitrio hereditatē adī
 re et sibi ip̄i acq̄rere possit. et hec dicunt vsq;
 ad illū. §. Seruus alienus. Adhuc p̄seq̄
 tur iusti. p̄mā p̄tem ti. determinādo qui
 p̄nt heredes institui. vñ po. sicca. Dñe iā
 video q̄ seruus alienus uiuente dño pos
 sit heres institui: nūq̄d poterit institui post
 mortē dñi. Et r̄ndet q̄ sic. suus em̄ alienus
 post mortē dñi heres p̄t institui recte. nā
 et cū hereditarijs seruis ē testamētū factio
 Nam hereditarij serui acq̄rūt hereditati:
 et p̄ p̄sequēs heredi futuro. hereditas em̄
 nondū adita sustinet vicem p̄sone defun
 cte: nō heredis futuri. vñ sicuti si defunctus
 uiueret ex testamētō capere possit: ita et eo
 mortuo capere possit hereditatē cū heredi
 tas quātū ad hoc vicē p̄sone defuncte re
 p̄tenter. Item nō soluz seruus alicuius iaz
 nati institui p̄t: s; etiā seruus eius qui

in vtero ē recte heres institui poterit: quia
 quantū ad hoc q̄ in vtero est. p̄ iam nato
 habet cū in hoc casu de cōmodo eius tra
 ctat. et hec dicunt vsq; ad illum. §. Seruus
 pluriū. Adhuc p̄sequit iusti. primam
 partē determinādo qui p̄nt heredes insti
 tuti. Po. igit sicca. Dñe iam video q̄s sit
 effectus institutionis q̄n seruus vni alij
 instituit. Sed ponamus q̄ aliq̄s institu
 at seruū pluriū dñoz: dicat mibi quis sit
 effectus h̄mōi institutōis. Ad hoc r̄ndet.
 amice seruus pluriū dñoz cū q̄bus testa
 menti factio ē ab extraneo heres institutus
 vnicuiq; dñoz cuius iussu adijt heredi
 tatem acq̄rit pro portōe dñij quam in ser
 uo habz et efficiat heres. Sed pone dñe iā
 video q̄ p̄ institutionē serui pluriū dñoz
 plures heredes institui p̄nt: ē ne hoc ver
 Et r̄ndet q̄ sic. nam et vñ h̄oem et plures
 vsq; in infinitum q̄t testator: voluerit here
 des facere p̄t. et hec dicunt vsq; ad illum
 .§. Hereditas. et ita plane expedita ē p̄ia
 pars p̄ncipalis istius ti. Hic incipit se
 cunda pars p̄ncipal̄ in qua sic pone casuz
 Domine iam video qui possunt heredes
 institui et quis sit effectus institutionis: p̄
 deo dicatis mibi qualiter diuiditur here
 ditas. Ad hoc respōdet. amice hereditas
 plerunq; diuiditur in. xij. vncias que as
 sis appellatione continent. habent autē
 he partes hec nomina ab vncia vsq; ad
 assem. vtp̄ta hec vncia r̄c. prout in litte
 ra continetur. et hec dicuntur in secunda
 parte vsq; ad illum. §. Non autē. Hic
 incipit tertia pars p̄ncipalis in qua sic
 pone casum. Domine vos dixistis mibi
 q̄ hereditas diuiditur in. xij. vncias et p̄
 p̄ia nomia vnciarum mibi expressistis:
 nunquid generaliter oportet esse duode
 cim vncias in hereditate. Et respondet q̄
 non: semper em̄ duodecim vncias oportet
 esse in hereditate. nam tot vncie asq; con
 stituunt quot testator voluerit. si enim te
 stator vnum tñ heredem ex semisse insti
 tuerit: totus as in semisse continebitur. et
 hoc ideo: quia idem ex parte testatus et

ex parte intestatus decedere nō pōt. 7 hoc est verū nisi sit miles qui in castrisibus testari pōt in paganis intestatus decedere. sola em̄ volūtas militis in testādo spectat. cū igit̄ aliquis in semisse vnū tm̄ instituerit 7 aliū postea nō instituerit presumit̄ in totū assem instituerit 7 similiter in casu cōuerso. qz sicuti ego tibi dixi nō spē esse necesse. xij. vncias p̄tineri i assēta i quā cū qv voluerit plurimas vncias pōt q̄s hereditatē dividere: 7 hec dicūt vsqz ad illū. §. Si plures instituant. Adhuc i p̄nti. §. prosequit̄ iusti. terciā ptem huius ti. determinando qualiter dividit̄ hereditas ex volūtate testatoris. po. igit̄ sic ca. Dñe pone q̄ aliquis plures instituit heredes: nūquid necesse ē q̄ testator exprimat ptes in quibus eos instituit. Et rñdet q̄ nō nisi voluerit eos ex disparibus p̄tibus heredes esse. si em̄ plures heredes instituūtur ita demū necessaria est partim distributio si voluerit testator heredes instituendos ex equalibus p̄portionibus succedere. satis em̄ manifestū est q̄ si eos simpliciter instituat p̄tibus institutionis nō exp̄ssis oēs institutos ex equalibus portionibus heredes esse intelligendū est. Sed pone q̄ testator quosdā instituit in certis portionibus: puta titiū in triente 7 meuiuz in sextante: et postea semproniu instituerit simpliciter nulla portione in eius p̄sona exp̄ssa: dicitis mihi quid iuris erit in casu isto. Ad h̄ rñdet. amice si plures instituant in certis p̄tibus quorundā p̄sonis exp̄ssis 7 aliq̄s postea sine pte institutus fuerit ille q̄ sine parte institutus ē si aliqua ps assis deest ex ea pte institui intelligit̄. vñ in casu p̄dicto ille qui sine pte institutus ē in semisse erit heres. 7 idem iuris ē si plures sine pte instituti sunt: nā om̄s in eam pte que assis deest cōcurrunt. 7 hec sunt vera quando aliqua ps deest assis. §. po. q̄ totus as cōpletus sit: qz instituit p. in semisse 7 m. in alio semisse postea vnū vel plures sine pte instituit qd̄ iuris ē in isto casu. Ad hoc rñdet. amice si totus as sit cōpletus om̄s

instituti vocant̄ in dimidiā ptem hereditatis: 7 ille solus q̄ sine pte institutus fuerit vel etiā si plures sine parte instituti fuerint in alterā dimidiā vocabunt̄. nec etiam interest in eo casu qm̄ aliq̄ sunt instituti in certa portione 7 postea alius sine portione institutus ē: vtrū p̄mus vel medius an nouissimus sine pte institutus fuerit: nam sp̄ illa ps q̄ vacat intelligit̄ data ei q̄ sine certa portione institutus ē. 7 hec dicuntur vsqz ad illū. §. videam. si. In quo sic pone casum. Dñe iam video qd̄ iuris est qm̄ aliqua ps deest assis 7 aliq̄s instituat sine pte: §. pone q̄ aliqua ps p̄ualet 7 tm̄ nemo sit institutus sine pte vt in tali exēplo testator instituit petru in quadrante 7 alio in alio quadrante 7 titiū in triente: et ita tres instituit ex quartis p̄tibus: mō manifesteliquet q̄ quarta ps hereditati vacat: dicitis mihi quid iuris ē in casu isto. Ad h̄ rñdet. amice si tres ex quartis p̄tibus heredes instituti sunt 7 hoc casu p̄stat vacātes ptem singulis tacita voluntate testatoris pro hereditaria portione accedere 7 p̄inde erit acsi ab initio singuli ex certis portionibus fuissent instituti. idē iuris erit in casu cōuerso. nam si plures in portionibus instituti fuerint singulis p̄ hereditariis portionibus decreset: vt puta si iure i certis portionibus instituti sunt: nā testator petru instituit in triente 7 martinū in alio triente: nā in hoc casu p̄inde erit acsi vn̄ quisqz i quadrante institutus fuisset: 7 hec dicūt vsqz ad illū. §. Si plures vncie. In quo sic pone casū. Quidā instituit p. in semisse 7 m. in bessem 7 ita plures vncie q̄. xij. sunt distribute: 7 postea instituit titiū sine pte: mō quero qd̄ iuris ē in hoc casu Ad hoc rñdet. amice si plures vncie q̄. xij. a testatore distribute sunt: 7 postea alius sine pte institutus fuerit in hoc casu ad dispondiū trāseūdū erit: 7 qui institutus ē sine pte qd̄ deest dispondio habebit. 7 idem iuris ē si dispondius fuerit completus: nā tūc trāseūdū est ad tripondium: et sic deinceps nec p̄ hoc augef heredi-

tas licet in plures vncias distribuatur q̄a omnes ptes distribute postea ad alios reuocatur q̄uis sint pluriū vnciarū .z. hec dicuntur vsq; ad illum .s. heres .z. pure .z. ita expedita ē .iij. ps principalis. Et hinc incipit quarta in qua sic pone casum. Dñe quidā instituit heredē sub cōditiōe. nū quid valet talis institutio. Et respondet q̄ sic. nā heres pure .z. sb. cōditiōe institui potest. et certo tū tempe vl' vsq; ad certum tempus nō potest institui . veluti si quis ita instituerit titium post q̄nqueniū atq; mortis heredē instituo. in hoc emz casu nō valet institutio eo modo q̄ facta ē dies enī in institutione adiectus p superuacuo siue p nō adiecto habebit. .z. p nō erit acsi titius pure .z. sine diei adiectione institutus fuisset. .z. hec dicuntur in quarta parte vsq; ad illū .s. Impossibilis cōditiō hīs vicz vbi titiū heredē instituo si celū digito tetigerit quero a vobis vtrū valeat institutio ista. Et rñdet q̄ sic. nā i hoc casu impossibilis cōditiō nō viciat sed viciatur .z. institutio p pura habetur. impossibilis enī cōditiō in institutionib' .z. legatis .z. fideicommissarijs libertatib' adiecta p nō scripta habetur. .z. p inde ē acsi nulla cōditiō fuisset apposita. Sed pone quidam instituit heredē sub pluribus cōditiōibus: nū qd oportet omnes cōditiōes adimplere atq; possit adire. Ad h' rñdet amice. si plures institutioni ascripte sunt cōditiōes distingo vtrū p cōiunctionē copulatiuā vel disiunctiuā ille cōditiōes sunt apposite. nā si per cōiunctionē copulatiuā vtrū si illud .z. illud factū fuerit titiū heredē instituo: necesse hz heres in b' casu omnes cōditiōes adimplere. si vero sub disiunctiuā cōiunctiōe plures cōditiōes apposite sunt. vtrū si illud aut illud factū fuer. t. necessariū titiū heredem instituo. .z. in hoc casu tantū alteri obtemperare satis ē. .z. hec dicuntur in q̄nta parte vsq; ad illū .s. h' quos nūq;. h' incipit sexta .z. vltima ps in qua redit ad p̄mam partē determinādo q̄ possunt institui he-

redes. vñ sic pone casum. Dñe quidā instituit quosdā sibi ignotos heredes nūquid valet talis institutio. Et rñdet q̄ sic nam h' quos nūq; vidit testator: heredes institui possunt veluti si aliq; fratris sui filios peregrinatos heredes instituit. nec iō impedit institutio si testator ignorauerit qui essent. ignorātia enī testatoris inutile institutionē non facit. .z. hec dicunt vsq; in finē tituli.

De vulgari substitutiōe

Continuatio istius rubricę patet in hunc modū. Supra determinauit de institutiōibus p̄mis .z. qz frequenter sunt substitutiōes: iō hic incēdit tractare de substitutiōe vulgari. sed quoniā vulgari substitutiō magis cōmunis ē inter ceteras substitutiōes idcirco de ea p̄mittit. vñ de ea dicitur h' incit rubricā de vulgaribus substitutiōib' dices. p̄dōt aut. In presentī .s. ita procedit iusti. p̄mo ostendit i generali qualē sit vulgari substitutiō. sc̄do subicit casus speciales ad naturā vulgari substitutiōis declarādā .z. p̄done igitur sicca. Dñe vos vulg' tractare de substitutiōe vulgari. dicat mihi q̄liter sit vulgari substitutiō. Ad h' rñdet amice. testator i te. p̄t facere plures gradus heredū. vñ de hoc mō hz fieri vulgari substitutiō veluti si testator p̄mo ita instituit. petz heredē instituo. .z. si petrus heres nō erit. m. ei substituo. .z. si. m. nō erit heres titiū ei substituo .z. sic deiceps in q̄tum testator voluerit substituere p̄t per negatiua vba gradus substitutiōis multiplicādo. .z. nouissimo si hz hereditatem suspectam suū suū p̄t heredē de necessitate substituere: vt si forte omnes alij hereditatē repudiauē saltē suū i substitui heredē hz. .z. nō solū vnus in locū vnus substitui p̄t. s; et plures i locum vnus possunt substitui: .z. vnus i locum pluriū substitui p̄t. .z. etiam ipsi heredes instituti iuncē substitui p̄t: veluti si testator ita dixerit. p. .z. m. heredes instituo .z. eos sibi

in uicē substituo. nā in h̄ casu tacite vul-
 gariū alter alteri itelligatur substitutus ⁊
 hec dicunt vsq; ad illū. §. Et si ex dispari-
 bus. h̄c incipit ponere ca. speciales ad na-
 turam vulgaris substitutiōis declarādā
 p̄done igitur sic casum. quidam fecit testa-
 mentum ⁊ in testamēto suo instituit tres
 heredes ex disparibus partibus puta. p.
 in. vi. vncias. m. in. iij. ⁊ titium in duas ⁊
 postea adiecit vōs in uicē substituo; ⁊ nul-
 las ptes in substitutione exp̄ssit: mortuo
 testatore petr' i sex vncias institut' atēq;
 adierit decessit vel forte vnus portiones
 suam repudiavit. modo q̄ro i q̄s portioes
 substituti petro debeāt succedere. Ad hoc
 r̄ndet. amice si ex disparib' p̄tibus here-
 des institutos testator in uicē substituerit
 ⁊ nullā mētionē p̄tū in substitutione fecit
 casdē ptes videtur in substitutione dedis-
 se q̄s i institutione exp̄ssit. ⁊ ita diuus pi-
 us rescripsit. vñ dico tibi q; in casu p̄posi-
 to. m. institutus in q̄tuor vncias q̄tuor
 vncias ex substitutiōe habebit. ⁊ titius
 institutus in duabus ex substitutiōe ad
 duas simil' vocabit. eodē em̄ modo quo
 eos testator dilexit i institutione videt eos
 in substitutiōe dilexisse. ⁊ hec dicunt vsq;
 ad illū. §. Sed si instituto. Adhuc p̄se-
 q̄tur iusti. materā suā exemplificādo de
 vulgaris substitutiōe. p̄do. igitur sic ca. Qui
 daz fecit te. ⁊ in testō suo titiū ⁊ seum he-
 redes instituit. ⁊ postea adiecit si titi' he-
 res nō erit seum coheredē suū substituo
 ⁊ si seius heres nō erit meum substituo
 mortuo testatore titius p̄mo repudiavit
 seius secūdo. mō meū q̄ fuit substitutus
 seij vult admitti ex substitutiōe. mō verti-
 tur in q̄stione utrū debeat admitti meū
 ad totā hereditatē vel ad ptē dimidiam:
 Et certe r̄ndet q; ad vtrāq; ptem admittit
 ⁊ ita diuus seuerus ⁊ anthonius i h̄ casu
 requisiti sine distictione rescripserunt. ⁊
 hec dicunt vsq; ad illum. §. Si seruum
 alienum. Adhuc p̄sequitur imperator ma-
 teriam suam ponendo exempla de vulga-
 ri substitutiōe. Et sciendū ē q; i p̄nti. §. tria

cōtinētur rubrica. in p̄mo errauit testator
 i scō ⁊ tertio nō errauit: ⁊ duoyltima ru-
 brica ponitur ad p̄bationē ⁊ cōfirmatio-
 nem eq̄tatū in p̄mo rubrica statute. vñ po-
 sic ca. q̄dā fecit testm̄ ⁊ in te. suo seruū. p.
 quē credebatur liberū hominē heredē insti-
 tuit ⁊ postea adiecit ⁊ si institutus heres
 nō erit meū ei substituo. mortuo testato-
 re apparuit q; ille quem testator errore de-
 ceptus credebatur fuisse liberū ⁊ tāq; libez
 heredē instituit suus erat petri ⁊ ita iussu
 p. dñi adiuuit hereditatē q̄ eā dicebat sibi
 acq̄sitam. ex aduerso meū substitutus
 virilit' se. p. opponerat ⁊ allegabat i hūc
 modū. Ego dñe petre dico q; p̄ additionē
 fui tu in casu isto nō pōt tibi acq̄ri here-
 ditas. q; testator errore decept' credebatur
 fuisse liberū seruū tuū quē sibi heredē in-
 stituit. vñ cū in rei veritate nō tenuerit in-
 stitutio facta. iō deficiente institutiōe di-
 co me ex substitutiōe ad totā hereditatē
 admittendū. ⁊ te oīno repellendū. Sz in
 p̄trariū. p. videbatur sibi posse defendere
 hereditatē in hunc modū allegādo p̄tra
 dicens. dñe meū ego dico q; veritas prese-
 renda ē opinioni. vñ cum in veritate su-
 meus sit institut' ⁊ si heres non esset tu ei
 futurus eras substitutus ⁊ ipse seru' ius-
 su meo ad hāc hereditatem in p̄ additionē
 totam hereditatē acq̄sivit ⁊ vulgaris sub-
 stitutio expirauit. ⁊ sic ex virtute vulga-
 ris substitutiōis nihil iuris in hac here-
 ditate potens vindicare cū p̄ additionem
 substitutio penit' sit exticta. ⁊ ita magna
 cōtētio int. p. dñz serui instituti ⁊ meū
 substituti. ⁊ iō supplicauit imperatori di-
 cēs. p. deo dñe si placz terminet istā cōtē-
 tionē ⁊ dicat q̄d iuris ē in isto casu p̄posi-
 to. Ad h̄ r̄ndet. amice si q̄s alienū seruum
 patremfa. arbitratu heredē instituerit
 ⁊ si heres nō esset meū substituerit: licz
 iste seruus p̄ errore institut' iussu dñi ad-
 erit hereditatē: non tñ substitutio vulga-
 ris penitus euauit. immo meū vulga-
 riter substitutus in pte hereditatē acq̄siste
 admittendus ē. Sz dñe qualis r̄ndebit

ad allegationes hinc de ppositas. Ad h
 m det amice allegatio dñi p seruo institu
 to locū hz i eo seruo quē testator sciēs esse
 fuū heredē instituit. illa em̄ vba que po
 nūtur in vulgari scz si heres nō erit in eo
 quē testator in rei veritate scit esse seruū
 ita intelligūt si neq; ipse seruus institut
 acqrit sibi hereditatē neq; dño pñti neq;
 futuro q; tūc demū admittit substitut^o si i
 hoc casu pmo ignorabat ipm esse seruum
 z ita nō omnino obtinet allegatio dñi. al
 legatio vero meui substituti locū hz i eo
 seruo quē testator sciēs hominē liberū in
 stituit z ex vulgari substituit. illa em̄ ver
 ba scz si heres nō erit i eo seruo quez testa
 tor scit esse patrem fa. hoc significat si neq;
 ipse sibi acqrit hereditatē neq; illi cuius
 iuri postea subiectus erit: tūc em̄ demū ad
 hereditatē admittit substitut^o. sed certe se
 cus erat in casu pposito. nā testator crede
 bat ipm esse liberū. z i rei veritate seruus
 fuit. vñ nō ē mirū si aliud in pmo rīso q;
 in scdo vel in t̄tio statutū sit. nec videat
 alicui nos aliqd durū in h casu statuisse.
 Nā ita tiber^o cesar in psona pthēnū serui
 sui quondā a testatore p errorem instituti
 constituit.

De pupillari substitutione.

Continuatio istius rubrice patet
 in hūc modū. Sup̄ determinant
 impr̄de vulgari substitutiōe. z q; nō solū
 substituit vulgari sed etiā pupillari id
 circō d pupillari substitutiōe hic tractare i
 tendit. vñ de ea dicitur annedit rubricā
 de pupillari substitutiōe. Libens suis i
 puberib^o. Ad euidētiā istū tituli diuidas
 totū titulum in. xij. pres. z plan^o erit. In
 quarū pma pte determinat qbus heredib^o
 institutū substitui pōt pupillari. z p qvba
 fit pupillaris substitutiō: z q; sit eius ef
 fectus. In scda pte determinat qre sint in
 troducta pupillaris substitutiō. In t̄tia
 pte determinat de exēplari substitutiōe q
 ad exēplū pupillaris z eadē rōne fuit i tro

ducta. In. iij. pte pcludit ex precedētib^o
 In. v. instruit testatorem caute facere pu
 pillarem substitutiōem ne substitut^o cā
 captāde hereditatē i mortē pupilli possit
 machinari. In. vi. determinat quibus
 hereditas substitui pōt pupillari z quis
 sit effectus talis substitutiōis. In. vij.
 pte dicit illa que de substitutiōe impuberū
 liberorū vel heredū institutorū vel exhere
 datorū dicit esse de postumis intelligēda
 In. viij. pte determinat qd ē necesse inue
 nire ex pte testatoris ad hoc vt teneat pu
 pillaris substitutiō. In. ix. pte determinat
 q; pōt substitutiō pupillari fieri quan
 do plures impuberes sunt substituti. In
 x. pte assignat differētiā in substitutiōe
 pupillari notatim factam: z in eam q; sit
 generaliter. In. xi. pte determinat vsq; ad
 qd tempus durat pupillaris substitutiō
 In. xij. pte z vltima determinat de cōpen
 diofa fideicō. substitutiōe: z in qb^o perso
 nis locū hz. pma ps durat vsq; ad illū. §.
 Nā moribus. ibi scda z durat vsq; ad il
 lum. §. Nā q rōne. ibi tertia z durat vsq;
 ad illū. §. Igitur. ibi quarta z durat vsq;
 ad illum. §. Si autem quis. ibi. v. z durat
 vsq; ad illū. §. Nō solū. ibi. vi. z durat vsq;
 q; ad illum. §. Quēcumq;. ibi. vij. z durat
 vsq; ad illū. §. Libens aut. ibi. viij. z du
 rat vsq; ad illū. §. Singul aut. ibi. ix. z du
 rat vsq; ad illū. §. Substituūtur. ibi. x. et
 durat vsq; ad illum. §. De sculo. ibi. xi. z
 durat vsq; ad illum. §. Extraneo. ibi. xij. z
 vltima z durat vsq; in finem ti. Litra to
 tus tituli planissima ē.

Quibus modis testā infirmant.

Continuatio istius rubrice patz i
 hūc modū. Sup̄ determinant q; h
 sunt testā z qualiter solēnitare iuris suata
 firmētur. sed q; ptingit testamēta iure fa
 cta varijs modis infirmari. q; qd em̄ liga
 tur solubile ē. iō de his modis dicitur
 subiat rubricā qbus modis testā infirmāt
 dicēs. Testamētū iure factū. Ad euidē
 tiā istius ti. diuidas eū i quattuor partes
 f ij

principales. In quarum prima parte determinat quantum durat testam recte factum. In secunda parte determinat quibus modis recte factum irritum fiat. In tertia parte determinat qualiter capit diminutione illius que fecit testameta in firmant. In quarta et ultima parte dicit quod non solum quilibet voluntas testatoris sufficit ad infirmam dum testam recte factum. prima pars brevis est et durat usque ad illum. §. Rumpitur autem ibi incipit secunda et durat usque ad illum. §. Illud autem modo ibi tertia et durat usque ad illud. §. Ex eo autem solo. ibi quarta et ultima et protendit usque in finem. Item. igitur sic casus in prima parte. dicitur vos vulgi tractare quibus modis irritum fiat te. dicitur in primo si placet quod diu valeat te. recte factus. Ad hoc rident amice te. iure factum semper valet donec aliquid modo rumpat vel irritum fiat. et hec in prima parte usque ad illum. §. Rumpitur. hic incipit secunda pars que subdividitur in tres partes. In prima parte determinat quomodo irritum fiat te. arrogatione vel agnatione sui heredis. In secunda parte determinat quomodo irritum fiat te. p. secundum ita quod p. m. non valeat iure directo valet tamen iure fideicommissi. Item. igitur sic ca. in prima parte sed de partibus principalibus: dicitur iam video quod diu valet te. dicitur modo in si placet quomodo intelligitur te. rumpitur. Ad hoc rident. amice te. proprie dicitur rumpitur quomodo eodem statu manente testatore ius ipsius te. vicia sicut patet in tali exemplo. Quidam fecit testa. solenne et post testa. arrogavit imperialem rescripto quendam sibi in filium aut forte p. emptorem aliquem adoptavit secundum tenorem nostre constitutionis. nam in casu isto p. arrogationem vel p. adoptionem istius filii que necesse ex hereditate nec est institutus rumpitur testamentum sicuti rumpitur si post factum testamentum alius suus heres testatori nascatur. et hec dicuntur in prima parte sed de partibus principalibus usque ad illum. §. Posteriore quoque. hic incipit secunda pars de parte. in qua sic pone casum. dicitur iam video qualiter rumpitur testamentum arrogatione et agnatione sui heredis. nunquam pluribus alijs modis rumpi

potest. Et rident imperator: quod sic. nam certe primum testamentum quod iure factum est rumpitur p. secundum testamentum iure factum. sed in hoc casu refertur utrum quis heres extiterit ex secundo testamento: an non. nam hoc solum spectat quantum ad hoc ut p. secundum rumpat primum an alia causa ex secundo te. instituitur aut vel repudiauerit hereditatem aut vivo testatore aut post mortem eius antequam adierit decesserit. aut forte deficiente conditione sub qua fuit heres institutus esse non possit. in omnibus his casibus patet. intelligitur intestatus decessisse. nam primum testamentum non valet quod rumpitur est p. secundum in solennitate factum et si rumpitur nullas vires habet cum ex eo nullus heres extiterit. et ita nec valet primum nec valet secundum et hec dicuntur in secunda parte de partibus principalibus usque ad illum. §. Sed si quis. hic incipit. in parte. in parte de partibus principalibus in qua sic pone. ca. dicitur iam video qualiter rumpitur te. primum p. secundum hanc sed te. non habet effectum nunquam pluribus alijs modis rumpi potest. Et rident quod sic. nam aliquando rumpitur primum p. secundum ita tamen quod utrumque valeat. si primum valet iure fideicommissi. non tanquam ex primo sed tanquam ex secundo ut liquet in tali exemplo. Quidam fecit testamentum solennitate observata postea fecit testamentum secundum similitudinem debita iur. solennitate et in secundo testa. instituit heredes in certis rebus et cum fecisset secundum testa. adiecit volo quod illud quod dixi in primo testa. valet in casu isto dubitat utrum primum testamentum videatur rumpitur p. secundum. dicitur Severus et Antoninus rescripserunt primum testamentum p. secundum sublatum esse. sed in secundo testamento heres in certis rebus sit institutus et verba constitutionis predictorum principum in hoc titulo inseruimus. et sunt verba constitutionis hec. imperatores Severus et Antoninus cocceio capano salute: dubitatum non oportet testamentum secundo loco factum licet in eo in rebus certis heres scriptus sit iure valere acti certarum rerum merito in eo facta non esset: sed tanquam heres esset simpliciter institutus. verum tamen in hoc casu heres scriptus in secundo testamento deesse potest rebus

sibi in secūdo testamēto datis si sufficiāt ad quartā totius vel si nō sufficiāt suppleta sibi quarta ex l. falcidia tenebat iur. si deico. hereditatē heredib' scripti in pōre testamēto restituere. et h' prop' hec verba inserta in scdo testamēto qbus testator expressit vt prius testamētum valeret et his modis supradicti videlicet arrogatiōe et sui heredis agnatiōe et secūdi testamenti cōpositione testamētū iure factū rumpi intelligit. et hec dicunt in tertia ptescōe partīs pncipalis. et ita expedita ē tota secūda pars pncipalis vsq; ad illū. §. Alio quoq; mō. Cetera quereq; runt in h' titulo plannissima sunt

De inofficioso testamēto rubrica.

Continuatio istius rubricae ad superiora patet in hūc modū. Sup' defīnauit iusti. qualis ipō iure infirmatur testamēta. et q; cōtingit qnq; p querelam inoffi. te. infirmari. iō h' de querela inoffi. te. tractare intēdit. vñ d' ea tractatur' subicit rubricam de inoffi. testa. dicēs. Qu' plerūq;. Ad euidentiam istius tituli diuidas eum in. vi. ptes. In quarū pma pte assignat cām quare introducta fuit querela inof. testa. In scda pte defīminat qbus ppetit querela inof. testa. In tertia pte defīminat qualis q's nō excludit a querela inoffi. te. In quarta pte ponit duos casus speciales in qbus videbat nō posse cōpetere querela inoffi. test. cuius p'itariū tīminat in littera. De qnta et sexta videbit in littera. pma ps durat vsq; ad illū. §. Non tantū. ibi incipit secūda et durat vsq; ad illum. §. Sed hoc ita. ibi tertia et durat vsq; ad illum. §. Si tutor. ibi q'arta et durat vsq; ad illum. §. Igit' ibi quinta et durat vsq; ad illum. §. Ad aut. ibi sexta et vltima et durat vsq; in finem. ti. Donec igit' sic casū In pma pte dñe vos vultis tractare de q' rela inoffi. testamēti dicat' in si placet quare q' rela inoffi. testamen. fuit introducta Ad hoc respondet. amice ideo fuit introducta quia plerūq; parētes ex linea pa-

terna in testamēto instituunt extraneos heredes. et liberos suos sine iusta cā exheredat. vel et ex linea materna preterunt idcirco in subsidiū liberorū introducta fuit q' rela inoffi. testamēti vt liberi q' pquerunt se a parētib' sine iusta cā exheredatos aut iniq' pteritos p querelā inoffi. testamēti parentū suorū test. in quo iniuste beneficio successiōis exheredati sunt: aut ex linea materna pteriti possūt expugnare: eodē mō hereditatē scripti heredibus auferre. et sub hoc verborū colore q' relā pponēt quasi insane mētis fuissent parentes cū ordinarent testamētum: nō autem dicēt parentes fuisse furiosos eo tēpore q' fecerunt testamētū s; recte qdem fecerūt testamētum: officium tñ pietatis circa sanguinem suorū omiserūt liberos suos sine iusta cā exheredatōe vel pteritōe et instituendo extraneos. et hec dicūt in pma pte vsq; ad illum. §. Nō tñ in liberis. Hic incipit scda ps in qua determinat q' b' cōpetit querela inof. testamē. et plana ē illa ps et durat vsq; ad illū. §. Sed hec ita accipienda. Hic incipit tertia ps in qua defīnit. q' lter quis nō excludit a querela inoffi. testamēti. et hec tertia ps similis plana est vsq; ad illum. §. Si tutor. Hic incipit quarta ps ad cuius euidentiam notādū ē q' qui semel approbat testamētū agnoscēdo alii qd ex illo testamēto postea idē testamētū reprobare nō pōt et similis casu cōtrario qui s; reprobat testamētū intētando q' relam inoffi. testamen. approbare vel aliqd ex eo petere nō pōt. his breuiter p'notat' pone casus sicut ponit in apparatu. cetera que dicūtur plana sunt vsq; in finē tituli

De heredū q' litate et differentia

Continuatio istius rubricae patet in hunc modum. Sup' tractauit de heredum institutione. et q' heredes diuersi sunt et qualitate differūt: sunt enim tres qualitates heredū: aut enī sunt heredes necessarij tantum: aut sui et necessarij aut extranei. vt. j. eo. in prin. ideo de differentia et qualitate heredū hic tractare intē-

fij

dit. vnde de ea tractaturus annectit rubri-
 cas de heredū q̄litate et differentia dicēs
 heredes autē. Et ad vberiorē iuuenū do-
 ctinā diuide totū titulū in tres partes p̄n-
 cipales et planus erit. In quaz p̄ma pte
 determinat de heredibus necessarijs tātus
 In sc̄da pte determinat de suis et necessa-
 rijs. In tertia parte determinat de extra-
 neis. In prima pte ita p̄cedit. p̄mo dicit
 q̄s est necessarius heres tantum. secundo
 assignat rationē quare dicitur necessarius.
 tertio assignat cām quare talis instituitur
 cuiusmodi cōmodū cōsequit ex institutio-
 ne. et durat hec p̄ma ps vsq̄ ad illum. §.
 Serui autē. Hic incipit secunda ps i qua
 sic p̄cedit. p̄mo enumerat suos et neces-
 sarios heredes. secūdo determinat qua-
 re dicuntur sui. tertio determinat quare di-
 cuntur necessarij et durat hec ps secūda vsq̄
 q̄ ad illum. §. Ceteri. Hic incipit t̄tia que
 p̄t subdiuidi in sex partes. In quarum
 p̄ma determinat qui sunt extranei here-
 des. In secunda parte assignat differen-
 tiam int̄ extraneos heredes et suos et ne-
 cessarios tantum determinādo quot tēpo-
 ra p̄siderari rēquunt vt extraneus heres
 habeat testamēt factionem ad hoc q̄ va-
 leat institutio. In tertia parte determinat
 quis intelligit habere testamēt factioēz
 In quarta pte determinat qd ē proprium
 extranei heredes et quid proprium sui as-
 signando quādam cōueniētiam int̄ eos
 et quoddam b̄nificium a diuo adriano cui
 dam speciali p̄uilegio indultū et postea
 a diuo gordiano ad militātes tantū por-
 rectum quod t̄ p̄ constitutionē suam ad
 omnes imperio iuo subditos extēdit. In
 q̄nta p̄ticulari determinat qualr extraneus
 heres acq̄rit sibi hereditatem. In. vi. de-
 terminat quis intelligit gerere p̄ herede.
 In. vii. et vltima enumerat quasdam p̄-
 sonas q̄ videbant nō posse gerere p̄ he-
 rede nec hereditatem acq̄rere de q̄bus t̄n
 demonstrat contrarium. p̄ma p̄ticulari
 b̄nōi t̄rtie p̄ticulari p̄ticulari vsq̄
 ad illum. §. In extraneis heredibus. ibi

incipit secunda et durat vsq̄ ad illum. §.
 Testamenti. ibi tertia et durat vsq̄ ad il-
 lum. §. Extraneis autē. ibi quarta et durat
 vsq̄ ad illum. §. Itē extraneis. ibi q̄nta et du-
 rat vsq̄ ad illum. §. Eum qui. ibi sexta et vl-
 tima et durat vsq̄ in finem tituli. Nota q̄
 qui granatur in vno in alio est alleuian-
 dus. Item nota filios viuo patre domi-
 nos estimari. Item nota q̄ si quis testa-
 tus mortuus fuerit p̄ma causa est in suc-
 cessione liberorū. Nota de iure p̄torio li-
 citum est liberis ab hereditate penit̄ ab-
 stinere. Item nota q̄ extraneus dicit om-
 nis ille qui non est in potestate defuncti.
 Nota q̄ femine non habēt liberos in po-
 testate sua. Nota q̄ tribus tēporibus d̄z
 esse heres capax. et etiā nota q̄ testamenti
 factio duobus modis dicitur. Nota q̄ licitū
 est heredibus d̄cliberare. Item nota mi-
 norē. xxv. an. restituēdū in itēgrū. Nota
 duobus modis adiri hereditatē. Nota q̄
 heres dicitur id ē d̄ns. Nota q̄ solo
 p̄t hereditas repudiari sic solo anō ad-
 ri. Item nota q̄ furiosus non p̄t adire
 hereditatem

De legatis.

Continuatio istius rubricę patet
 in hunc modum. Sup̄ tractauit
 sustinētia. de testamēt qualiter instituitur
 seu constituuntur. et q̄ legata in testamen-
 tis relicta ab heredibus p̄stant idcirco h̄
 tractare intēdit de legat̄ vñ de his dictu-
 rus annectit rubricā de legat̄ dicēs. Post
 hec videamus rē. Ad vberiorē iuuenū
 doctrinā q̄ titulus p̄lixus est diuidas to-
 tum titulū in septē ptes p̄ncipales et pla-
 nus erit. In quarum p̄ma pte ponit con-
 tinuationem et opponit cōtra ordinē p̄ti-
 nuationis et soluit in littera. In secunda
 pte diffinit legatū. In t̄tia pte recitat ge-
 nera legatorū b̄n iura atq̄ et p̄ p̄stitutionē
 suam ad vñ naturam concordat et redu-
 cit. In q̄rta pte exequat legata et fideicō. et
 assignat rōnem quare in libro isto non
 tractat de his cōiunctim licet sint exequa-

ta et ad unam naturam redacta. In quinta
 parte determinat que res legari possunt et que
 non. In sexta parte determinat quibus potest
 legari. In septima et ultima parte corrigit
 antiqua iura circa legata in tribus vel quat-
 tuor casibus. Prima pars durat usque ad illum
 §. Legatum itaque. ibi incipit secunda et du-
 rat usque ad illum §. Sed olim. ibi incipit ter-
 tia et durat usque ad illum §. Sed non usque
 ibi incipit quarta et durat usque ad illum §.
 Non solum ibi incipit quinta et durat usque
 ad illum §. Legatarij autem. et hec pars emul-
 tuum plura. et ibi sexta et durat usque ad illum §.
 Ante heredis institutionem. ibi septima et
 ultima et durat usque in fine tituli. Ideo. igitur
 sic casum. In prima parte dicit iustitia. conti-
 nuando processum suum: post hec que diximus
 supra de testamento videamus de legatis
 nunc sed certe hec pars iuris que circa legata
 vertit videtur esse contra propositam materiam
 nam locuti sumus super de illis solis iuribus
 quibus res per universitatem nobis acquiruntur
 igitur videtur mihi quod materia legatorum
 hic non debeat tractari: sed licet hoc prima
 facie videri possit tamen cum diligenter de testa-
 menti locuti sumus et de heredibus qui in
 testamento instituunt cum legata reliqua
 tur in testamento et ab heredibus prestentur
 id potest in hoc loco non sine ratione competere
 materia legatorum tractari. et hec dicuntur in
 prima parte usque ad illum §. Legatum itaque etc.
 Hic incipit secunda pars in qua sic pone casus
 Domineiam video quod vult tractare de legatis di-
 cat ergo in si placet quod est legatum. Ad hoc
 respondet. amice legatum est donatio quedam a de-
 functo relicta. et hec dicuntur usque ad illum §.
 Sed olim. Nota quod acquisitio alia univer-
 salis alia singularis. Item nota quod est lega-
 tum. Nota solennitatem superuacua abicienda est
 Item no. mentem potius quam verba inspec-
 ti. Nota quod hodie paribus passibus abul-
 lant legata et fideicommissa. Nota hunc librum
 causa rudium factum. Et ideo subtilia vel
 obscura hoc libro ponenda non sunt. Nota
 tria auxilia regulariter competentia legatis
 vel fideicommissis. Sed olim quid est. Hic incipit

tertia pars in qua sic pone casum. dicitur ipator quod
 olim erant quattuor genera legatorum assi-
 gnata per quedam verba per que quidem verba
 genus legatorum discernerebat. si enim testator
 legabat his verbis puta vendica tibi rem
 illam: tunc dicebatur illud genus legati per
 vendicationem. si autem dicebat testator he-
 redi suo damno te titium legatario illam
 rem dare: tunc illud legatum dicebatur per
 damnationem: si dicebat heredi finito titio
 illam rem habere. tunc dicebat per finem titio
 si vero dicebat alteri heredum illam rem pre-
 cipito. id est ante partem hereditariam capito
 tunc dicebat per preceptionem. et ita singula
 genera legatorum ex verbis singulis quibus
 testator in legando utebatur proprium nomen
 sortiebatur. et hoc ita antiquitas obtinebat.
 Sed postea ex constitutionibus divorum
 principum huiusmodi verborum solennitas
 penitus sublata est. nos vero cupientes vo-
 luntates testatorum esse validiores. et non
 verbis testatorum sed voluntatibus eorum faventes in
 constitutione nostra quam cum magna sua deli-
 beratione fecimus. disposuimus ut omnibus
 legatis decetero una sit natura. et quibuscum-
 que verbis ydoneis aliquid a testatore relictum
 sit liceat legatariis id legatum persequi. non tan-
 tum per personales actiones ex testamento
 sed etiam per rei vendicationem et per hypotheca-
 riam videlicet in alijs rebus que erant testa-
 toris tempore mortis. et ita triplex reme-
 dium competit legatario ad legatum sibi
 relictum prosequendum et huius nostre
 constitutionis perpensum modum pore-
 stis ex ipsius constitutionis tenore perfe-
 ctissime accipere. et hec dicuntur in quinta parte
 usque ad illum §. Sed non usque. Incipit
 hic quarta pars in qua sic pone casum.
 Domineiam video quod fecimus satis utile
 constitutionem circa materiam legato-
 rum in qua quidem constitutione satis dili-
 genter legatariis provisum est. unde vi-
 detur mihi quod illa constitutio possit suffice-
 re. sed ad hoc respondet. amice certe minus
 bene videtur sufficere. non enim predicta
 constitutione contenti sumus. Invenimus enim

q̄ antiquitas stricto iure concludebat le-
gata & fideicommissis p̄giorē naturam
indulgebat. idcirco nos hac differētia ab
antiquo iure introducta moti necessarius
duximus oīa legata omnibus fideicom-
missis penitus exequare vt decetero inter ea
nulla sit differētia. statuumus enim in ea-
dem cōstitutione vt qđ hactenus legati de
fuit hoc ex natura fideicommissoz impleatur
si qđ amplius etiā fuit in legati hoc fidei-
commissis accedat & per hoc fideicommissa &
legata p̄ nostram p̄stitutionem exequata
sunt. vnde dixi: quare igit̄ coniunctim nō
tractatis de legati & fideicommissis. Ad hoc
rūdet. amice ad hoc optima ratio nos in-
duxit vt diuisim de illis tractare deā.
Ne enim in his p̄mis legum cum abulis
coniunctim de legati & fideicō. tractando ad-
olescētibus studiosis difficultatem intro-
ducamus: vtile nobis visum ē separatim
primo de legati & postea de fideicom. ani-
mos informare. vt ita natura vtriusq̄ iu-
ris p̄ se cognita facile possent iuuenes de
vtriusq̄ natura erudiri & per mixtionem
eorundem subtilioribus auribus intelli-
gere. & hec dicunt̄ in quarta pte vsq̄ ad il-
lum. §. Nō solum. hic incipit sexta p̄ p̄n-
cipalis istius tituli in qua determinat iusti-
tia. que res legari possunt. & istā materiā
p̄sequitur vsq̄ ad illuz. §. Legatarij. & ml-
tos & diuersos casus ad declarationē isti-
us materie subicit. p̄done igit̄ sic casum.
Dñe iam video qđ est legatus & qđ erant
olim ḡtia legatorz & qualis auct. nostre cō-
stitutionis natura legatorz & fideicō. ex-
equata ē. & que rō vos induxit ad separati
tractandū p̄mo de legati & postea de fidei-
cō. pro deo dicam modo in si. placet q̄ res
legari possunt. Ad hoc rūdet amice. non
solum res testatoris vel heredis legari po-
test. sed etiam aliena. sed in hoc casu quā-
do testator rē alienā legat. heres eius cō-
pellit rē legatam a dño rei emere si pōt. si
enim nullo mō vel pro nō certo p̄cio redi-
mere pōt ad eius estimationē tenet. & hoc
verum ē si talis est res cuius cōmertium

haberi possit. si ei res legata sit talis q̄ su-
per ea cōtrahere nō licet: tunc nec ipsa res
nec eius estimatio debet veluti si testator
alicui legauerit campum marcianū v̄ lba
silicas vel tēpla vel ea que sunt publico
vsui destinata. nam in his casibus lega-
tum nullius momēti est. sed qđ diximus
generalit̄ alienā rē legari posse: hoc ita in-
telligendū est sc̄z si testator qm̄ legauit sc̄e-
bat rem alienam esse. q̄ tunc forsita si sc̄-
uisset eam alienam esse nō legasset. & ita
hec oīa diuus rescripsit. Sed po. quidam
legauit petro rem alienam. vnde mortuo
testatore pe. illud legatum petebat ab he-
rede. heres autem ex aduerso ad sui defen-
sionem allegabat testatorem ignorasse il-
lam rē esse alienā & idcirco dicebat se nō
teneri ad huius legati p̄stationem. lega-
tarius vero in contrarium asserbat testa-
torē sciuisse rem eē alienam & ita dicebat
legatum valere. vnd̄ magna fuit discordia
int̄ heredem & legatarium sup̄ isto lega-
to. pro deo domine dicam̄ mihi quid iuris
est in casu isto vtz vtrum legatarius de-
beat p̄bare testatorem sciuisse rem alienā
esse vel heres debeat probare testatorem
ignorasse. Ad hoc respondet. amice in hoc
casu verius est ipsum legatarium oportere
probare scientiam testatoris: non autē
oportet heredem probare ipsius ignorā-
tiam. & hoc p̄ illam regulam generalē
qua cauet q̄ semper necessitas probandi
illi incumbit qui agit. igitur cum legata-
ri' in h̄ casu agat ad legatū sibi relictū p̄-
stādū merito on' p̄bādū ei vtz incumbere. &
nō solū in casu isto p̄dicto locū h̄z v̄sticio
s̄z etiā in alio casu veluti si testator legauit
rē creditori suo obligatā nā in h̄ casu idēz
plac̄ qđ in superiori sit vt vtz ita demuz
necesse habeat heres eā a creditore luere si
testator sc̄iebat rem esse obligatam & ita
diuus seuerus & athoninus rescripserunt
& hoc est verum nisi appareat de cōtraria
voluntate testatoris. nam si testator volu-
erit legatariū luere & h̄ in testamento et

codicill' expressit quis testator sciebat res obligatam. heres tamen in hoc casu eam luere nō debz. z hec dicunt vsq; ad illum. §. Si res aliena. Adhuc psequit iustit. materiā suā subijcēdo a lium casū specialem circa rem alienā alicui legatay. p. do. ergo sic ca. in h. §. dñe qdā legauit. p. rez alienā z p. viuēte adhuc testatore psecut' fuit dominiū illius rei: mō qro vtrū mortuo testatore. p. rōne illius legati cui' dominiū habuit āte mortē testatoris aliqd psequi ab eius herede possit. Ad h. rñdet amice: si res aliena legata fuerit z eiusdē rei dominiū legatarius viuo testatore cōsecut' fuerit distinguēdū ē ex q̄ cā legatarius cōsecutus fuerit dñiuz rei legatē. nā si ex cā emptionis vel alia cā onerosa dominiū cōsecut' fuerit nihilominus actio ne ex testa. estimationē eiusdē rei ab here de testatoris pseq̄ poterit. si vero ex cā donationis vel ex alia cā lucratiua puta ex cā legati in alio testamen. sibi relictū fact' fuerit dñs rei illius tunc decetero ab here de nihil petere poterit. z hoc pp̄ regulā iuris generalē qua cauet duas lucratiuas causas in eūdē hominē z in eādē rez non posse directe cōcurrere. z eadem rōne si ex duorum testamētis eadē res alicui legatario dēatur multum refert vtrū legatarius rem aut estimationē ex testō minus consecutus sit. nā si ipam rē habeat aduersus heredē alterius agere nō poterit cum ex cā lucratiua iam ipam rē habeat. si vero estimationē illius rei psecutus p̄us fuerit nihilomin' ab herede alteri' ipaz rē pseq̄ poterit. z hec dicunt vsq; ad illū. §. Ea q̄ qz res. Adhuc pseq̄ iust. i. h. §. materiay suā detmīnādo q̄ res legari possunt. p. do. igit sic casuz. Dñe pone qz aliq̄s legauit rē q̄ tempe conditi testamēti in rerū natura nō erat futura tamē sperabat nunqd̄ valet legatū. Et rñdet qz sic. ea cñ res que in rerū natura nō ē si tñ futura speret recte legari p̄t veluti si testator legauerit fruct' qui in fundo sempromiano nati erunt vel si legauerit qd̄ ab ancilla natū erit: naz in

vtrōq; casu valet legatū. z hec dicunt vsq; ad illum. §. Si eadē res duobus. po. igit sic ca. in presenti. §. Domine quidam legauit eādē rez duob' puta. p. z. m. ego quero a vobis quid iuris sit in isto casu. Ad hoc respondet. amice: si duobus eadē res legata sit si diuisim vel coniūctim legetur si ābo peruenerint ad legatum diuiditur inter eos legatum. si aut alter eoz p modum repudiandi deficiat vt quia legatum peruenit in casum caduci vtputa quia legatarius decesserit viuo testatore vel si qlibet alio modo deficiat veluti per mortem civilem tunc omnibus his casibus totum legatū ad collegatariū iur. ac crescēdi pertinebit. Sz domine iaz video quid iuris ē quando eadē res legat' duobus siue coniunctim siue disiunctim. pro deo dicat' mibi quando quis censet legare cōiunctz z quando disiunctim. Ad h. respondet qz coniunctim videtur qu' is legare in hunc modum. veluti si quis dicat titio z seyo hominem Stichuz do lego. sed disiunctim videt' quis ita legare veluti si dicat titio Stichum do lego: seyo Stichum do lego. naz in hoc casu etiam si expresse rit eundem hominem scz dicēdo sic Stichū do lego nihilominus eam disiunctim legare intelligitur. z hec vsq; ad illum. §. Si cui fundus. In presenti. §. ita pone casum. Domine quidam legauit. p. funduz alienum: postea legatarius. p. s. proprietatem eiusdem fundi emit vel ex alia causa onerosa deducto usufructu acquisiuit p̄cedente tempore usufructus eiusdēz fundi peruenit ad. p. per mortem vel per capitis diminutionem usufructuarij vel ex alia causa lucratiua usufruc. finito z ad proprietatem reuerso. z ita. p. legatarius fundum in plena proprietate habuit modo. p. nihilominus agit ex testamento contra heredem z petit totuz fundum in plena pprietate ab herede testatoris: mō qro vtrum. p. legatarius recte agere videatur. Et respondet qz sic: nā sicut fundus alien' legat' fuit z postea legatarius

emerit proprietatem eius de fundi deducendo usufructum licet postea usufructus ad legatarium ex causa lucrativa peruenerit tamen ad fundum petendum nihilominus act. ex testamento recte agere poterit. et ita Iul. ait: contrarium tamen videbat. nam si legatarius petat fundum in plena proprietate que propter eas constat ex duobus videlicet ex nuda proprietate et usufructu: si legatarius ex causa lucrativa habuit usufructum videtur quod fundum in plena proprietate petere non potest. Ad istam tamen obiectionem que fieri posset respondet Iustinianus in littera dicens. quod hec obiectio non obstat quia usufructus in petitione tali videlicet que fit per actionem ex testamento non obtinet partem dominii sed vicem seruitutis. et ideo petendo fundum in plena proprietate non videtur petere illam partem que sibi obuenerat ex causa lucrativa. sed usufructum. et hoc est vultus et vigore iuris sed de equitate ait Iul. officio iudicis conueniri ut estimatione usufructu deducto heredem ad estimationem nude proprietatis debeat condonare. et hoc dicitur usque ad illud. §. Si et si rem legatarii etc. Adhuc persequitur materiam suam determinando que res legari possunt vultus ponere sic casus. Dicit quidam legauit. p. fundum ipsius. p. modo quero a vobis vtrum valeat legatum. et respondet quod non. nam si supra dictum sit alienam rem legare posse: si tamen aliquid rem propriam ipsius legatarii ei legauerit in utile est legatum. et hoc dicitur quia illud quod proprius est ipsius legatarii amplius eius fieri non potest. et in hoc casu iterum inutile est legatum et nullius est momenti. quia nec ipsa res nec ipsa estimatio debet. Sed pro. quidam testator rem suam propriam credens esse alienam eam quasi alienam legauit. p. ego quero vtrum valeat. respondet Iustinianus. quod sic dicitur ita. si quis rem suam quasi alienam legauit in hoc casu bene valeat legatum. nam plus valet quod est veritate quam quod est opinio. Sed dicitur ponamus quod testator putans rem suam esse legatarii legauit nunc quid valet tale legatum. Respondet quod sic in hoc casu legatum valere constat. quia voluntas testatoris volens huiusmodi rem acquiri legatario exitum habere potest. et hoc dicitur usque ad il-

lum. §. Si rem suam. In presenti. §. ita pone casum. quidam legauit. p. fundum postea idem testator eundem fundum vendidit. modo quero vtrum valeat legatum: an videatur ademptum per alienationem factam a testatore. Respondet Iustinianus quod in hoc casu sententia celsi tenenda est. celsus enim in hoc casu existimat quod si testator non adimendi animo fundum legatum vendidit nihilominus etiam post alienationem deberi legatum. et hoc idem dicit Severus et Athoninus rescripserunt et quidam principes in quodam alio casu idem ius statuerunt videlicet in tali casu. Quidam fecit testamentum et in testamentum suo quodam predia legauit. p. et postea eadem predia per legata pignori obligauit. in hoc recte in hoc casu rescripserunt testator est obligatus predia legata legatum non videri adempta et ideo legatarius cum herede experiri poterit actione ex testamento ut predia a creditore luat. et quod dixit supra quando testator totam rem legatam alienauit: idem iuris est et si partem rei legatam alienauerit. nam in parte non alienata ita demum valet legatum si testator non adimendi animo eam alienauit. et hoc dicitur usque ad illud. §. Si quis debitori suo. In presenti. §. ita pone casum. Quidam habuit debitorum in. c. et in testamento suo legauit debitori suo liberationem: modo quero vtrum valeat huiusmodi legatum. et respondet Iustinianus. quod sic. nam si quis debitori suo liberationem siue quittance legauit in hoc casu utile est legatum. et neque ab ipso debitorum: neque ab herede debitoris vel a quocumque alio eius successore heres testatoris aliquid consequi poterit. sed etiam debitorum: cui liberatio legata est cum herede testatoris agere poterit ut eum liberet. Et non solum in casu predicto valet legatum videlicet quando liberatio legata est sed etiam si dilatio debita legata sit valet legatum videlicet quando dilatio debiti legata est. potest enim testator iubere ne heres suus usque ad aliquod certum tempus a debitorum petat sed licet diximus tibi valere legatum liberationis: secus tamen est in casu conuerso. nam si

debitor quod pure creditori suo eidem legato uenturum est legatum. et hoc est uerum si nihil plus est in legato quam in debito. quia in hoc casu legatarius nullam utilitatem ex homini legato habet. et hoc uerum est quia pure debitum legauit. sed si debitor quod in die vel sub conditione debitor suo pure legauit eidez in hoc casu utile est legatum. uidelicet propter mortui representationem. quia illud quod primo erat in die vel sub conditione debitum pro legatum mortuo testatore purificatum est. sed quid si uiuo testatore dies uenerit vel conditio extiterit nunquam euanescit legatum: et certe uidebat quod sic. cum debitum pro aduentu diei vel conditionis iam sit effectum purum. et ita nihil amplius est in legato quam in debito. patet tamen in hoc casu scripsit nihilominus ualere legatum. et hoc idem quod ab initio tenuit et certe sententia patet. et uerum non enim placuit nobis sententia quorumdam existimantium in hoc casu extinctum esse legatum quod in eam rem peruenit a qua in apertum non potest. et hoc dicitur usque ad illud. §. Si uxor casus qui sequuntur planissimi sunt usque ad illud. §. Si peculium. In primum. §. ita po. ca. quod dicitur in testamento suo legauit peculium et uiuo testatore augmentatum: et uel forte diminutum est. modo quod cuius lucro uel periculo homini augmentatio et diminutio peculij est. Sed hoc respondet iusti. generaliter quod si peculium legatum fuerit quicquid uiuente testatore peculio accesserit uel discesserit sine dubio legatarij dano uel lucro cedit. et in hoc casu si auget uel diminuit peculium uiuente testatore non refert utrum lege suo proprio cum libertate an alicui extraneo: sed tamen est si auget peculium post mortem testatoris an aditam hereditatem nam si seruus hereditarij aliquid adquisiuit uel alio modo peculium legatum augmentum suscipit. uel ait quod si ipso seruo manumisso peculium legatum fuerit quicquid an aditam hereditatem peculio accesserit ipsi seruo legatario cedit. sed secus est si peculium extraneo fuerit legatum. in persona enim extranei dies legati a morte testatoris in peculio legato cedit. et hoc est uerum nisi ex rebus peculiaribus audum fuerit peculium in hoc enim casu augmentum ex

rebus peculiaribus procedens legato cedere debet. et hoc dicitur usque ad illud. §. Peculium autem. In primum. §. ita po. ca. quod dicitur testamētum et in testamento suo seruo qui ualde pius habuit peculium legauit libertatem nulla mentione facta de peculio: modo quero utrum legando libertatem uideat legasse peculium. et respondet quod non. nam peculium nisi expressum fuerit legatum seruo manumisso: non debet et hoc uerum est in ultima uoluntate: secus tamen est in uiuente. quia si manumiserit uideat ei donasse peculium: nisi illud expresse ademerit. et ita diuus seuerus et athoninus rescripserunt. §. po. quod dicitur legauit seruo suo peculium iste seruus idem legatarius multa de peculio impedit in rationes domini et ita dominus factus est debitor peculiaris. modo quod utrum seruus mortuo testatore ab herede domini petere possit illud quod in rationibus domini impendit. Et respondet quod non: nam idem princeps scilicet seuerus et athoninus in hoc casu rescripserunt peculio legato si uideri id relictum suo ut petitione habeat pecunie quam in rationes dominicas impendit. et hoc dicitur usque ad illum. §. Rescripserunt peculio. §. po. igitur sic ca. quod dicitur legauit seruo suo libertatem his uerbis. uolo quod seruus meus redditus rationibus liber sit. et de peculio reliqua soluatur. i. ea in qua apparuerit eum mihi teneri: modo quod utrum testator his uerbis uideatur legasse peculium. Et respondet quod sic: nam predicti duo principes rescripserunt peculium uideri legatum cum rationibus redditus seruo liber esse uisus est et expresso peculio reliqua inferre. et hoc dicitur usque ad illud. §. Tam autem corporales res. Leteri casus qui sequuntur in parte ista planissimi sunt usque ad illum. §. Legari autem. Caue tibi tamen in. §. Optionis legatum. quod iusti. recitat quandam antiquitatem circa legatum optionis quam per suam constitutionem correxit. ut ibidem dicit. littera tamen eiusdem. §. in se planissima est. Expedita. v. parte principali istius tituli. in qua determinauit iusti. quod res legari possunt. hic accedit ad. vi. partem et determinat quibus potest legari unde po. sic ca.

Dñe iā video q̄ res legari p̄nt. dicatis mi
 hi si placet q̄bus legari p̄nt. Et ip̄e r̄ndet
 q̄ illis cū q̄bus testam̄ti factio ē id ē ad
 quorū vtilitatē testm̄ fieri p̄t. s̄ sc̄dm̄ an
 tiqua iura multe erāt persone q̄bus lega
 ri nō poterat. Incert̄ em̄ p̄sonis neq̄ le
 gata neq̄ fideicōmissa reliqui olī p̄cessus
 erat. et hoc intm̄ fm̄ iura antiq̄ obtinuit:
 vt nec etiā miles icerte p̄sone legare potu
 erit. et ita diuus adrianus rescripsit. Sed
 po. dñe iā video q̄ olim incert̄ p̄sonis le
 gari nō poterat. p̄ deo si plac̄ dicat̄ q̄ per
 sona c̄sebat icerta. Ad hoc r̄ndet: amice
 icerta p̄sona videbat̄ quā testator: i op̄ini
 one icerta in aīo suo subiebat. veluti si
 q̄s dicat in hunc modū q̄cūq̄ filiā suā fi
 lio meo i matrimonio copulauerit heres
 meus illi fundus sempromianū dato: naz
 in hoc casu h̄mōi legatū incerte p̄sone vi
 debat̄ relictū. et si in b̄ casu veluti si q̄s
 ita dicat. vel qui post testam̄tū scriptum
 p̄mi cōsules designati e: unt heres meus
 c. d. nā in hoc casu incerte persone sicuti
 in superiori casu legari videbat̄. et multe
 alie species repiri possunt in q̄bus incer
 te p̄sone legari videbat̄. incerte p̄sone da
 ri veluti si q̄s ita dicat illū seruū q̄ p̄mum
 ascenderit capitolium liberū esse volo. olim
 em̄ lib. rtas hoc mō data inutilis erat. et
 hoc iō q̄ placebat suos nominatim libe
 ros fieri. S̄ lic̄ dixerim tibi icertis per
 sonis legari antiq̄tus non posse sub certa
 tñ demonstracione. i. ex cert̄ p̄sonis icerte
 p̄sone etiam olim recte legabat̄. veluti si
 q̄s ita dicat. ex cognatis tuis qui nūc sūt
 q̄cūq̄ filiam meam i vxore duxerit. heres
 meus illi fundum sempromianum dato.
 Nā in casu isto lic̄ incerte persone vide
 bat̄ relictū rōne tñ demonstratōis etiā olī
 valebat. s̄ lic̄ dixerim tibi legata v̄ fideicō.
 icertis relictā olī nō valere. cautū tñ erat
 sacris cōstitutōib̄ talia legata v̄ fideic.
 per errorem soluta repeti nō posse. et hec di
 cuntur vsq̄ ad illum. s̄. Postumo quoq̄
 alieno r̄c. Adhuc p̄sequit̄ iusti. i. s̄. p̄senti
 materiā suam determinādo q̄bus lega

ri nō p̄t. vñ po. sicca. Dñe iā video plu
 res p̄sonas quibus olim legari nō pote
 rat: nunq̄d sunt adhuc plures p̄sone qui
 bus olī legari non poterat. Et r̄ndet q̄ sic
 nam postumo alieno olim inutiliter lega
 batur. s̄ dixi. Dñe si plac̄ dicat̄ in quis c̄
 setur postumus alienus. Ad hoc respon
 det. amice alienus postumus ē q̄ inter he
 redes suos heres testatoris futurus nō ē
 sicuti nepos ex filio em̄ ancipato cōceptus
 extraneus postumus erat auo. et hec oīa
 sup̄dicta fm̄ iura antiqua obtinebat̄ sed
 nō solūmō omnia supradicta ab eo. s̄. In
 cert̄. s̄ etiā sp̄em̄ circa postumū alienum
 correximus. nā in ea. nostro quedā p̄stitu
 tio posita ē per quā q̄dam cōstitutōnem
 etiā huic p̄ti remediū adhibuim̄ nō solū
 i hereditatibus vt alicuius postumus he
 res institui possit. s̄ etiā in legat̄ et fideic.
 et hoc euidenter ex ip̄ius p̄stitutionis lectō
 ne clarescit. Sed quanq̄ dixerim tibi incer
 tis p̄sonis auct. nostre cōstitutōis hodie
 legari posse tutor em̄ icertus nō solū fm̄
 antiqua iura. sed etiā p̄ nostrā p̄stitutōez
 dari nō debet. et hoc iō q̄ certo iudicio d̄z
 q̄sq̄ p̄ tutela sue posteritati prospicere
 et lic̄ sup̄ dixerim alieno postumo fm̄ iura
 antiqua legari nō posse. alienus tñ postu
 mus et olim de iure p̄terio et hodie p̄t he
 res institui de iure civili. et hoc eūdem nisi
 sit i vtero illius mulieris q̄ de iure nostra
 vxor esse nō p̄t. et hec dicitur vsq̄ ad il
 lum. s̄. Si q̄s i noīe. p̄do. igit sicca. i. b̄. s̄.
 q̄dā fec̄ testa. et i testō legauit cuidam. c. s̄.
 tñ errauit in noīe legatarij. nā cū deberet
 dicere. Dñe lego titio dicebat lego sem
 promio. vnde p̄stabat de p̄sona legatarij
 mō quero vtrū h̄mōi erro: viciet legatary
 Et r̄ndet q̄ non. si q̄s em̄ in noīe cognomi
 ne vel agnoīe vel prenoīe legatarij erra
 uerit si tñ de p̄sona p̄stat nihilominus va
 let legatū. et idē seruaf̄ in heredib̄ istitutē
 dis. vt si q̄s errauit in noīe cognōie pre
 nomine ip̄ius heredis instituti nihilomi
 nus valet istitutio si de p̄sona heredis cō
 stat et certe in vtroq̄ casu b̄ optima rōne

statutū fuit. Noīa em̄ significandorū ho-
minū gr̄a iuenta sunt. igit̄ si p̄ q̄dā ali-
ud iudicium intelligat̄ nihil refert. vñ ar-
gumento huius regule cauet̄ falsa noīa-
tione legatū nō p̄mi. Est em̄ quedā alia
iuris regula qua cautū est falsa demōstra-
tione legatū nō viciari: veluti si q̄s ita le-
gauerit Stichū seruū vernā titio do lego: lz
em̄ Stichus nō vernā sed emptus sit si tñ
de p̄sona cōstat: nō obstante hmōi falsa
demōstratōe valet legatū: et similis ita
demōstrauerit testator: Stichū seruū meū
quem a seio emi titio do lego. licet em̄ ab
alio emptus sit nihilominus valet lega-
tum si de p̄sona serui p̄stat. et sicut dixi ti-
bi scire debes q̄ longe magis adiecta cau-
sa legatō legatū nō viciat: veluti si quis
ita dixerit: titio q̄ absēte me negocia mea
utilis curauit vel gessit Stichū do lego: vl̄
si ita dixerit titio: q̄ patrociniū eius a ca-
pitali crimē liberatus sum Stichū do le-
go nam si ita dixerit valet legatū. licet em̄
titius legatarius negocia testatoris nūq̄
gesserit: neq̄ testator: patrociniū titij lega-
tarij a capitali crimē liberatus sit: vñ
q̄ tñ casu legatū valet. sed aliud ius sta-
tutū ē si hmōi cā p̄ditionaliter enūciata sit:
veluti si q̄s dixerit hoc modo: si negocia
mea curauerit fundū do lego: nā in hoc
casu ita demū valet hoc legatū si cōditio
extiterit. et hec dicunt vsq̄ ad illū. §. In f-
uo heredis. Adhuc p̄sequit̄ iusti. ma-
teriā suā determinādo q̄bus legari pōt.
vñ po. sic ca. in hoc. §. Dñe quidā fecit te-
stamentū et in testō suo titiū instituit here-
dem et Stichū seruo ip̄ius heredis instituti
legauit fundū: mō q̄ro vtrū hmōi legatū
valeat. Ad B̄ r̄idet iusti. distinguēdo vtrū
seruo heredis instituti pure vel sub p̄ditōe
leget̄. nā si pure leget̄ inutile ē legatū nec
q̄c̄q̄ p̄ficiat etiā si viuēte testatore suus le-
gatarius de p̄tate heredis extiterit. illō ei
q̄d inutile foret si statim post te. sc̄m testa-
tor decessit: nō vñ id valere: q̄ testator di-
utius vixit. sub p̄ditōe tñ suo heredis re-
cte legari pōt. nā in hoc casu si tpe extitis

cōditionis in p̄tate heredis nō sit legatū
valet: s; q̄q̄ dixerim tibi suo heredis in-
stituto dño ip̄ius sine p̄ditōe legari posse
nō dubitat: veluti si q̄s ita dixerit Stichū
seruū sempromij heredē instituo: et postea
adiecit sempromio dño Stichi heredis i-
stituto fundū do lego. nā in hoc casu q̄-
uis statim post sc̄m testm̄ testator: decesse-
rit: nō tñ apud eū q̄ heres sit dies legati
cedere intelligit̄. p̄ seruū em̄ institutum si
anq̄ iussu dñi adierit hereditatē in alteri-
us p̄tate tñslatus fuerit alij hereditas ac-
quiri poterit. vel si forte ip̄e suus anq̄ ad-
itionē a dño suo fuerit manumissus tunc
em̄ ip̄e heres efficit̄ et placet legatū vtile
esse. s; si ille seruus in eadē cā p̄māserit et
viuēte dño eodēq̄ legatario hereditatez
adierit euanescit legatū. et hec dicunt vsq̄
ad illū. §. An heredis institutionē. Ex
pedita sexta p̄te istius ti. hic accedit iusti.
ad. vñ. et vl̄. p̄tē in qua corrigit antiq̄ iu-
ra circa legata in tribus vel quatuor casib⁹
et casus planissimi sunt et l̄ra leuissimay
q̄ in finēti. Nota regl̄am canonicā. s.
q̄ inutile r̄c. Nota q̄ idē nō pōt cē heres et
legatarius. No. militū voluntates fauo-
rabiles. No. oia legata valere nisi sint im-
possibilia vel legibus interdicta vl̄ aliter
improbata. Sequit̄ alia rubrica.

De ademptōe et translatione legatorū.

Continuatio istius rubricę ad su-
periora patet in hūc modū. Su-
pra tractauit iusti. de legatū: et q̄
q̄q̄ p̄tingit hmōi legata in totū adimi:
et q̄q̄ de vno legatario in aliū transferi
iddro post materiā legatorū de adēptōe
et trāslatōe legatorū tractare intēdit. vñ
de his tractaturus subijcit rubricā de ad-
emptōe et trāslatōe r̄c. dicēs. Adēptio le-
gatorū r̄c. Ad euidentiā istius ti. diuidas
eū in duas p̄tes et planus erit. In quarū
p̄ma p̄te tractat de p̄ma p̄te rubricę scz de
adēptōe legatorū. In sc̄da p̄te det̄minat de
sc̄da p̄te rubricę. s. de trāslatōe legatorū p̄-
ma ps durat vsq̄ ad illū. §. Transferi q̄
ibi incipit sc̄da et durat vsq̄ in finēti. ca-

sus planissimi sunt et lra planissima p to
tum titulū.

De lege falcidia.

Continuatio istius rubrice ad su
periora patet in hūc modū. Su
pra definitiuit iusti. de ademp.
et trāssa. lega. et qualiter admittat legata
et qz qñqz cōtingit legata bñficio. l. falc.
diminui: idcirco de hac diminutōe dictu
ris subijcit rubricā de lege falc. dicens.
Supest rē. In hoc tī. ita pcedit iusti. pri
mo ponit p̄tinuationē sui p̄cessus. secun
do assignat rōem quare. l. fal. fuit iuenta
et qz sit effectus eius. tercio dēter. qñdā q̄
stionē dubitabilē incidentē circa effectus
l. fal. quarto dēter. quo tpe inspiciat vtruz
bēat locū rō. l. fal. vel nō. et ad hoc decla
randū casus subijcit speciales. q̄nto et vl
timo dēter. qualis et in q̄bus habet rō. l.
fal. et ad hoc plene declarandū tres casus
diuersos subijcit. igit̄ fm hoc ad vberio
rem inueniū doctrinā diuidas tī. i. v. par
tes quarū p̄ma durat vsqz ad illū. §. Luz
enī lege. ibi incipit secunda et durat vsqz
ad illum. §. Et cū questū esset. ibi tercia et
durat vsqz ad illū. §. Quātitas autē. ibi
quarta et durat vsqz ad illū. §. Lū autē rō.
ibi. v. et vlē. et durat vsqz in finem tī. Po.
igit̄ sic ca. i p̄ma pte. dñe mltā dixistis no
bis circa materā legatorū et de adēp. et tñs
la. eorū dē. vñ videt qz ad aliquā aliā ma
teriā de cetero poterit̄ transire. satis enī vi
detur qz ea q̄ iam dicta sunt circa materā
legatorū p̄nt sufficere. Ad hoc r̄ndet iusti.
amice nō bñ tibi videt̄ imo circa materā
legatorū etiā insistendū est adhuc. naz ex
quo de adēptōe et translatōne legatorū vi
dimus: supest vt de. l. falc. p̄ quā modus
legatis nouissime ipositus est dispiciam?
et hec in p̄ma. Sed po. in secūda. Homi
ne iam video qz vos vultis tractare de le
ge falc. dicatis mibi si placet quare fuit i
troducra. l. falc. et quis sit eius effectus.
Ad hoc r̄ndet. amice lex fal. optima rōne
fuit introducra et eius effectus fructuosus
est. cū enī olim. l. xij. tab. libera erat legā
di p̄tās intm vt liceret testatoribus totuz

patrimoniū suū p̄ legata erogare: et nihil
penitus apud heredes scriptos relinq̄re:
nā lege. xij. ta. ita cautū erat qz sicuti q̄sqz
legasset rem suā ita ius esset. idcirco vtile
erat visuz legū latonibus hmōi liberā licē
tiā legandi coartare: qz p̄p̄ hmōi plerū
qz moriebant̄ hoīes intestati. nā licet he
redes eēnt instituti: scripti tñ heredes pro
nullo hereditarij lucro eā volebāt adire. et
q̄uis etiā sup hmōi licētia legandi coar
tanda tam lex furia q̄ aconia late sunt:
neutra earū ad rei p̄sumationē sufficere vi
debat: vñ nouissimo lata ē lex falcidia q̄
cauet ne liceat testatorib? plus legare q̄
dodrātē totorū bonorū vt siue vnus heres
sit institutus siue plures apud eū quādo
vnus esset institutus vel apud eos quan
do plures essent instituti: quarta ps toti
us patrimoniū ip̄ius testatoris integra re
manet: et hec dicunt̄ in scōa pte vsqz ad il
lum. §. Et cū q̄sitū. Hic incipit tercia ps
in qua iusti. deternit̄ at quāda dubitabi
lem q̄stionē insurgentē ex p̄missis. vñ po.
sic ca. Dñe iā video qz effectus. l. fal. talis
ē qz testator nō p̄t legare vltra dodrantē
totorū bonorū vicz vt q̄rta ps patrimoniū
ip̄ius testatoris remaneat apud heredes
siue sit vnus heres scriptus siue plures:
dicat̄ igit̄ mibi quid iuris ē in tali ca. qui
dam fecit testm et in testō suo inst. tuit du
os heredes p̄ eq̄s portionibus: puta titi
um et seiū: p̄tē titij aut totam exhauit le
gatis q̄ noiatim reliq̄t a titio p̄stāda qz ni
hil penitus apud titiū remāsit: aut si ali
quid remāsit sup modū tñ p̄tē titij one
rauit: a scio vero aut penitus vlla legata
reliq̄t: aut si qua ab eo reliq̄t p̄tē tñ dimi
diā portionē eandē integrā penes ipsum
seiū dimisit. et ita q̄rta ps totius heredita
tis apud seiū heredē scriptū sine aliq̄ di
minutōe sine onere remāsit. vñ in hoc ca
su multū fuit dubitātū et q̄sitū vtrū licet
titio vltra q̄rtā p̄tē sue portionis grana
to aliquid ex legat̄ ab eo noiatim relictis
retinere: vt ita bñficio. l. fal. quartā p̄tē
sue portionis saluam bēat. Ad hoc r̄ndet

iustitia. amice certe in questione pposita placuit vt liceat titio vti bñficio. l. fal. et hoc singulis legatis ab eo relicti in tñ re- trahere vt quartā ptē sue portionis saluā hēat. nō obstat q̄ q̄rta ps totius heredi- tatis apud seiu coherede suū integra rema- net. Nā in singulis heredibus rō. l. fald. habēda ē. vt q̄libet quartā sue portionis saluā habeat. et hoc dicunt in tertia parte vsq; ad illū. §. Quātitas aut. Hic inci- pit q̄rta ps in qua sic po. ca. Dñe iam vi- deo q̄ bñficio. l. fal. singul' heredibus p- uisum ē. s; dicatis mihi si placet quo tpe inspiciat vtrū. l. fal. locū hēat. Ad hoc rñ- det. amice q̄titas patrimonij a testatore re- licta ad quā rō. l. fal. reducā tpe mortis ip- sius testatoris inspiciat sicut manifeste liq̄t in tali exēplo. Quidā hēbat. c. aureos in bonis ipse laborās in extremis cōdidit te- stamentū et in testō instituit heredē: et cē- tum aureos legauit et ita totū patrimoni- um suū exhausit legatū. vñ mortuo testa- tore bñficiū. l. fal. locum sibi vendicabat. Sed quid si añq̄ heres adient heredita- tem bona hereditaria p suos hereditari- os vel ex fetu pecoz vel ex partu ancilla- rū intantū sunt aucta q̄ omnibus legatis insolidū solutis heres quartā partē toti⁹ hereditati vel etiā amplius saluā habere possit. Et rñdet q̄ certe huius augmentū post mortē testatoris añ aditionē heredi- tati adueniēs legatarijs nō pderit: sed ni- hilominus heres bñficio. l. fal. q̄ tempo- re mortis ipsius testatoris cōpetit vtetur et quartā ptem a singulis legatis detrahet. Et idem iuris in casu puerso obseruaf. nā sicut augmentū rerū hereditariarū añ adi- tam hereditatē nō pōt pdesse legatarijs: ita diminutio rerū hereditariarū eis nō nocet. verbigrā ponamus retento pmo the- mate q̄ ille qui hēbat. c. in bonis legauit lxxv. et ita reliq̄t q̄rtam ptem hereditatis vñ mortuo testatore rō. l. fal. locū sibi vē- dicare nō poterit: sed tñ añ aditionē here- ditatis bona hereditaria intantum decre- uerunt incēdijs forte aut naufragijs aut

forte p mortē suoz aut pecoz vt. lxxv. tē- pore aditionis in hereditate vix iueniebā- tur. certe in hoc casu hmōi diminutio le- gatarijs nō nocetāmo nihilomin⁹ heres ad p̄stationē legatorū insolidū tenet. Sed forte obiceret aliq̄s sic hoc videt iniquuz vtz cōpelli adire heredē hmōi dānosam hereditatē et nihil lucran. ad istam tacitā obiectionē rñdet iusti. in lra acti facta est; sibi dicēs. amice hoc nullatenus damno- sum ē heredi: nā liberū habz arbitriū nō adire hereditatē et ita hmōi piculū euita- re. vñ in hoc casu necesse ē ipis legatarijs cū herede de certa portione legatorū reci- pienda pacisci ne heres deserat testamen- tum. et ita deficere testō legata in eo relic- ta nō debeant. Hec dicunt in q̄rta parte vsq; ad illū. §. Lū aut rō. p̄do. igit sicca. i hac parte. Dñe video q̄re. l. fal. fuit intro- ducta et q̄s eius effectus sit et quo tpe spe- ctat vt. l. fal. locū sibi vēdicet: p deo dica- tis mihi si placet in q̄bus rebus locum si- bi vēdicet. l. fal. Ad hoc rñdet. amice cuz rō. l. fal. petis pmo deducā omne es alie- num. i. q̄quid testator tpe mortis alijs de- bebat. Itē impense circa funus testatoris facte: et etiā p̄cia seruoz manumissoz simi- liter deducunt: et facta tali deducōne tūc deinde in residuo habet locuz rō. l. fal. vt ex eo q̄rta ps integra apud heredes rema- neat: et tres ptes residue int' legatarios p rata portione eius q̄s cuiq; legatariorū re- lictū fuerit distribuāf. p̄donamus igit q̄ aliq̄s hñs patrimonij. cccc. aureoz q̄dri- gentos aureos legauerit. certe in hoc cāu quarta ps singuloz legatariorū de singul' legatis detrahi dz: vt p hmōi detractionē q̄rtam ptem. c. heres scriptus. l. fal. bñfi- cio hēat. et est verum hoc q̄n tantū erat le- gatū q̄rtū erat in patrimonio. Sed po. re- tento pmo themate s; q̄ ille q̄ hēbat in patrimonio quadringētos aureos lega- uit. ccc. l. et ita viij. ps quadringētoz ap̄ heredē remāeat: in hoc casu heres nō q̄r- tam s; tñ octauā partē de singul' legatis detrahet retēta pte octaua quā saluā ha-

buit hac. s. octava a singulis legatis de-
tracta q̄rtā totius patrimonij integrā ha-
beat. s; p̄o. refēto p̄mo themate q; testator
h̄is quadringētos aureos in bonis lega-
vent q̄n gētōs: et ita plus legaverit q̄ erat
in patrimonio. in hoc casu p̄mo. c. in qui-
bus excessit patrimonij detrahēda sunt:
id est p̄inde h̄nda ad si nō essent relicta: et
postea q̄rtam ptem singulis legatarijs d̄-
trahit heres. et sic p̄mo detrahendū est qd̄
vltra patrimonij testatoris relictus est. et
postea illud qd̄ ex bonis testatoris superest
apud heredē remanere optet. et hec dicūt
in sexta et vltima pte vsq; in finē tituli.

De fideicommissarijs hereditatibus

Continuatio istius rubricę ad su-
periora patet in hūcmodū. Di-
ctū est. s. de legatis et de adēpti-
one et trāsa. lega. et qualiter legata q̄nq; p
l. fal. minuūtur: s; q; iusti. p̄misit se de fi-
deicō. tractaturū post materiā legator; vt
s. de lega. in. s. sed nō vsq; in illo d̄ficulo
sed ne in p̄mis. idcirco qd̄ p̄misit hic tol-
uere intēdit. s; q; fideicommissor; qd̄ā ḡnā-
lia quedā specialia. id̄ hic de ḡnālibus tā
q̄ de dignioribus p̄mo tractare intendit.
vñ de his dicitur annectit rubricā de fi-
deicō. hereditatibus dicēs. Nūc transea-
mus et c. Quā titulus iste aliquātulum p-
lixus ē: ad vberiorē inueniū doctrinā diui-
das titulū in q̄nq; ptes p̄ncipales. In q̄-
rum p̄ma pte ponit iusti. p̄tinationē p-
cessus sui. In secūda pte tractat de fidei-
commissis. in testamē. relictis p̄m iura antiqua
In terciā deter. de fideicō. relictis in testō
p̄m iura noua. In q̄rta deter. qualiter fidei-
com. relinquit ab intestato. In q̄nta et vl-
tīa pte ponit quoddā speciale b̄nificiū qd̄
ipse iusti. in fauorē vltimarū voluntatū et
ad pleniorē p̄uisionē fideicō. introduxit.
p̄ma p̄o durat vsq; ad illū. s. Sciendum
ibi incipit secūda et durat vsq; ad illuz. s.
Sed q; stipulatōes. ibi terciā et durat vsq;
q; ad illū. s. p̄terea intestatus. ibi q̄rta
et durat vsq; ad illū. s. Et q; ibi q̄nta et vl-
tima et durat vsq; in finē tituli. p̄do. igit̄

fica. in prima pte Dñe multa iā dixistis
nobis circa materiā legator; p̄ deo dicat̄
mibi qd̄ p̄ponitis in hac materiā facere.
Ad hoc r̄det. amice certe ex quo ex p̄di-
ta ē materiā legator;. nūc ad fideicō. titū.
transeundū est. et p̄mo de fideicō. heredi-
tatibus breuiter videamus. et hec dicuntur
in p̄ma pte vsq; ad illū. s. Sciendum est.

In hac secūda pte sic p̄cedit. primo d̄-
terminat qualiter olim relinq̄bant fideicō.
in testō et q̄re appellata sunt fideicō. et per
quē et qua rōe ad iuris necessitatē primo
fuerūt introducta. et lic; se p̄misit dictu-
rum t̄m de fideicō. hereditatibus: t̄m qd̄ā
ponit cōia tam in ḡnālibus q̄ specialib;
fideicō. secūdo determinat qd̄ exigat ad h̄
q; aliq; possit fideicō. ḡnāle in testa. reli-
quere. terciō deter. qd̄ iuris erat oli q̄ re-
struebat fideicom. hereditas ex senatus-
con. tre. qd̄ primo erat introductū circa fi-
deicō. q̄rto deter. qd̄ iuris erat q̄ restrue-
bat fideicō. heredi. ex senatuscō. pegasia-
no: et rōem p̄mittit quare pega. senatuscō.
fuit introductū. Et ad declarationē natu-
re senatuscō. casus subiicit speciales det̄-
minādo in q̄bus casibus vendicabat si-
bi locū tre. senatuscō. et in q̄bus pega. fia.
et in quo illa duo senatuscon. differant
et pueniebāt. et fm hoc subdividas secun-
dam partē p̄ncipalem in quatuor ptes. q̄-
rum prima durat vsq; ad illū. s. In p̄-
mis igit̄. secūda ibi incipit et durat vsq;
ad illum. s. Sed q; heredes script. ibi ter-
cia et durat vsq; ad illum. s. Restituta. ibi
quarta et durat vsq; ad terciā ptem p̄nci-
palē istius ti. viz vsq; ad illuz. s. Sed q̄a
stipulatōes. Ibis igit̄ ad maiorē euidētiā
materie sub cōpendio p̄notatis ita po. ca-
sum. Dñe iā video q; vultis tractare de fi-
deicō. here. dicatis mibi mō si placet q̄lit̄
erant introducta fideicō. et q̄re sic appella-
bant. Ad hoc r̄det. amice scire debes q;
olim oīa fideicō. tā ḡnālia q̄ specialia p̄i-
mitiuis t̄pibus īfirma erāt. q; nō iuito
h̄mōi fideicō. de q̄bus erat a testatore re-
gatus soluere cogebat. et p̄ filijs spurij et

ceteris non capacibus quibus testatores non poterant hereditates et legata in testamento suo relinquerentur fideicommissa. inducta: vnde sub hac cautela relinquerentur. nam fideicommissum quod capere poterat ex testamento committeretur. et ideo fideicommissum appellata sunt quia nullo vinculo iuris inodata erant: sed tamen pudori eorum committeretur testatores hereditatis fideicommissum. solvere sed non cogebantur. et ita hec usque ad tempus diui augusti obtinebant postea vero per diuum augustum gratia personarum capacium quod fideicommissum defraudabatur motus fideicommissum hereditatis ad iuris necessitatem induxit. vnde quod aliqui per fideicommissum suam vel per ipsius principis salutem aliquis rogatus non solvebat fideicommissum. ideo propter magnam quorundam perfidiam qui fideicommissum implere recusabant precepit consulibus ut ipsi autem sua interponerent: ut illi qui rogati essent fideicommissum. solvere ad eorum prestatorem cogere. et hoc iustum videbatur et populo expediebat paulatim puerum est in assiduam iurisdictionem: et per processum temporis fauor fideicommissum. intantum augetur ut per prius per tor: circa hereditatis fideicommissum. crearetur. que fideicommissum missarium pro: est appellabatur. et hec dicitur in prima pericula secunde partis principalis usque ad illum. §. In primis. Hic incipit secunda pericula secunde partis principalis in qua sic po. ca. Dicitur iam video qualiter fideicommissum. olim erat infirma: postea per diuum augustum ad necessitatem iuris sunt inducta: pro deo dicatis mihi modo qualiter testator in testamento suo rogat aliquem solvere hereditatis fideicommissum. Sed antequam iustitia. soluat hanc questionem permittit quoddam aliud et dicit. amice In primis sciendum est quod necesse est quod aliquis heres instituat in testa. et postea fideicommissum hereditatis committat ut illam hereditatem alicui alij restituat. si enim secus fieret testamentum inutile esset in quo nullus heres esset institutus. et per consequens ea que in illo testa. relinquerent nullius essent momenti. cum igitur aliquis in testa. sibi ascripsit heredem puta per talia verba lucius titius heres esto: poterit postea sic adijcere: lucius titius heres meus cum primam possis hereditatem adire: eam gaio seio reddas et restituas: et non solum de

hereditate restituenda potest testator rogare heredem suum sed etiam de parte hereditatis alicui restituenda eum rogare potest: et liberum est ipsi testatori vel pure vel sub conditione: vel ex die certo fideicommissum. tam generale quam speciale relinqueret. et hec dicitur in secunda pericula secunde partis principalis usque ad illum. §. Restituta. Hic incipit tertia pericula secunde partis principalis in qua sic po. ca. Dicitur iam video qualiter testator potest rogare heredem institutum ut ipse alicui restituat totam hereditatem vel eius partem. sed po. quidam instituit per heredem et rogabat eum per fideicommissum. ut totam hereditatem restitueret modo quod a vobis ut facta restitutione serui voluntatem testatoris per. nihilominus debeat heres ceteri. Et respondet iusti. quod sic. nam restituta hereditate ille heres institutus qui nihilominus post restitutionem permansit heres. fideicommissum. vero cui hereditas restituitur quibus loco heredis quibus loco legatarij habebatur. sed neronis temporibus maximo eneo severo existentibus consulibus factum fuit senatusconsultum. tre. in quo quidem senatusconsultum. cautum est ut si hereditas ex causa fideicommissum. alicui restituta sit: omnes actiones que de iure ciui. ipsi heredi vel aduersus heredem competere fideicommissum. et aduersus ipsos post restitutionem hereditatis ei facta darentur. et post illud senatusconsultum. pro: utiles actiones ipsi fideicommissum. et aduersus ipsos quasi heredi et in eadem dare cepit. et ita manifeste liquet quod per senatusconsultum. tre. ille cui ex fideicommissum. restituta erat hereditas quantum ad emolumentum et onus loco heredis habebatur. et hec dicuntur in tertia parte secunde partis principalis usque ad illum. §. Sed quod heredes scripti. Hic incipit quarta pericula secunde partis principalis in qua sic pone ca. Dicitur iam video quod per senatusconsultum. tre. cui restituebatur hereditas quo ad onus et emolumentum loco heredis habebatur hereditas quo ad onus: sed vos dixistis mihi super quod quantum habebatur. Ad hoc non dicit iusti. quod. s. diximus quod heredes scripti in testa. totius hereditatis poterant grauari nec per senatusconsultum. tre. aliquod remedium habebant et idcirco hereditatem ob nullum vel minimum

lucru adire plerūq; recusabāt: cū vel totā hīdi. v̄l fere totā p̄ fideic. restituer̄ cogebāt v̄n̄ testō ab hīdib' scriptū de fideic. i te sta. relicta penitus extinguebant. iō post ea t̄pibus vasp̄. angustī pega. z p̄usione ex̄tibus p̄sulibus factū erat senatusc. pe ga. in q̄ quidē se. con. statutū fuit vt lice ret hīdi sc̄pto q̄ rogat' eēt p̄ fideic. hīdita tē restituere q̄rtā totius hīditaē retinere si cuti b̄nficio. l. fal. ex singul' legat' q̄rtā re tinere p̄cedit. z nō solū h̄mōi b̄nficiū retē sionis q̄rte in vn̄uersitate erat hīdibus p̄cessuz s; etiā in singul' q̄s rebus p̄ fideic. relictis eadē retētio q̄rte ex pega. se. con. heredi indulgebāt. v̄n̄ post se. con. pe. he res scriptus occasione illius q̄rte quā au to. pega. retinebat. ille vero q̄ ex fideicō. tres p̄es hīditaē r̄cepit loco legatarij p̄ti arij hēbat. i. illius legatarij cui p̄s bonoz legabat. nā h̄mōi sp̄es legatī vocabatur p̄tutio. z hoc iō q; talis legatarius cū he rede p̄tiebat hereditatē z in hoc casu p̄s heredi. z fideic. z heredē scriptū q̄ ei resti tuebat hīditaē interponebāt. i. vt lucru z damnū hīditariū p̄ rata portione inter eos cōe eēt. v̄n̄ tūc d̄mū hēbat locū se. p̄. tre. q̄n̄ nō totā hīditaē vel v̄ltra dodran tē hīditaē restituere nō rogabat heres. z in hoc casu ex se. con. tre. fiebat restitutio. z sine in̄positōe stipulatōis actōes hīdi tariae in v̄trūq; vic; hīdē scriptū z fideicō. q̄ loco hīdis h̄ntur p̄ rata portōe diuide bant. si v̄o plusq; dodratē vel totaz here. fideic. restituere rogabat: tūc ex se. cō. pe ga. fiebat restitutio: z heres q̄ semel ad i bat here. si sua volūtate z si cōpulsus hoc faciebat siue b̄nficio pega. vsus q̄rtā sibi retinebat siue quartam sibi retinere vole bat nisi p̄ in̄positionē sup̄dicte stipula tionis sibi p̄spexiss; vn̄uersa onera here ditaria p̄ se. con. pega. sustinebat: q̄rta t̄n̄ ab herede retēta etiā ad euitationē onerū hereditarioz q̄si p̄tis p̄ pte stipulatōes i terponebant q̄ solebāt interponi in̄ par tianū legatariū z hīdē. al' ei ab altero sti pulabat vt v̄terq; eoz onera hereditaria

sicut emolumentū p̄ rata portōe sustine ret. si v̄o heres scriptus totā hereditatē fi deicō. restituebat. in hoc casu empte z v̄e dite hīditaē stipulatōes in̄ ip̄m heredes z fideic. interponebant. z hec d̄nr vsq; ad illū. s. s; si recusat. Adhuc p̄sequit iu sti. in hoc. s. q̄rtam p̄tem sc̄de p̄tis p̄ncipa lis assignādo quandā p̄uentiā in̄ se. con. tre. z pega. v̄n̄ po. sicca. d̄ne iam vi deo in quo casu hēbat locū se. con. tre. olī z in quo casu locū hēbat pega. z q̄ fuit rō sue iuentionis pegastiani. z in q̄bus diffe runt illa duo senatuscō. p̄ deo dicatis in si plac; si i aliquo casu cōueniētā habeāt illa duo senatusc. Ad hoc r̄dz iusti. q; sic dictū est em̄ sup̄ q̄d iuris ē q̄n̄ heres scri ptus sua sp̄ōte adibat z restituebat hīdita tē: s; certe si scriptus heres recusauerit he reditatē adire: q; dicit eā sibi suspectā esse q̄si dānosam i h̄ casu cauebat se. p̄. pega. vt d̄siderate fideic. sibi restitui hereditatē iubēte p̄toze scriptus heres hīditaē ad i re z restituere fideic. cōpellebāt: z tūc oēs actiones hereditarie ip̄i fideicō. z aduer sus eū auto. pega. se. con. facta fuiss; resti tutio z in hoc casu q̄n̄ heres coactus here ditatē restituit stipulatōes a pega. descē dētes nō erāt necessarīe. q; sine in̄positio ne cuiuslibet stipulationis s̄l heredi scri pto q̄ coactus hereditatē restituebat ple na dabat securitas. z om̄s actōes hīdita rie ip̄i fideicō. z in eū trāsserebant. in hoc em̄ casu v̄trūq; senatusc. quo ad mentem p̄currebat. z hec d̄nr vsq; ad illū. s. s; q; stipulatōes. z ita expedita ē sc̄da p̄s prin cipalis istus ti. h̄ic accedit iustini. ad terciā p̄tem p̄ncipalē in qua corrigat anti q̄tatez circa fideicōmissa ḡn̄alia. z in hac pte sic p̄cedit. p̄mo assignat cām q̄rez q̄d de statuē senatusc. pega. penitus āputa uit: z q̄d ex eis statutis in senatuscō. tre. trāstulit: z q̄d iuris ē hodie si p̄ fideicō. re stituta fuerit hereditas ex se. con. tre. siue heres totā hereditatē restituerit siue q̄rtā siue minus q̄rta siue aliquā quotā p̄tem hereditarij restituerit. sc̄do d̄m̄iat q̄d iu

ris est qñ restituat hereditas fideiō. ex se
natuscō. tre. aliqua certa re vel qñtitate
penes heredē retēta. 7 fm̄ h̄. hec tertia pō
pncipalis pōt subdiuidi in duas partes:
quarū prima durat vsq; ad illū. §. Si qñ
vna aliqua re. ibi incipit scōa 7 durat vsq;
q; ad quartā ptem pncipalē vsq; vsq; ad
illū. §. Preterea itestatus. §. Do. igit sic ca.
Dñe iam video in qbus se. con. tre. 7 se
natusc. pega. differebāt 7 in qbus pueni
ebant: nūq; d remanet adhuc hodie vtrū
q; in suo vigore. Ad hoc rñdet q; nō. cum
enī stipulationes ex pega. se. con. descen
dentes nō solū modernis s; etiā ipi anti
quitati displicuerit 7 papi. homo excelli
ingenij easdē stipulatōes in qbusdā ca
sibus captiosas appellat. 7 nobis magis
simplicitas q; difficultas in legibus pla
cet. iō relatis nobis oibus tam similitu
dinibus q; differētijs vtriusq; se. con. cō
placuit abrogatio se. con. pega. qd postea
circa fideiō. hereditates iuentū erat. om
nem ei? autoritatē sena. cō. tre. attribuere
vt hodie ex solo sena. con. tre. fideiō. mis
sarie hereditates restituant: siue heres ex
volūtate testatoris qñtā ptem siue plus si
ue minus siue penitus nihil retinuerit. 7
in eo casu qñ ex volūtate testatoris vel ni
hil vel minus quarta h; liceat ipi heredi
vel quartā qñ nihil penitus hēt vel qd
deest quartē quādo aliquid habet: minus
tamē quarta ex nostra autoritate retinere
vel si forte totā hereditatē p ignorantia
facti restituerit liceat ei qñtam repetere. et
in hoc casu statuimus ex senatuscon. tre.
actiones hereditarias tam in heredem q
restituunt hereditatē q; in fideiō. cui resti
tuitur pro rata portione vtriusq; cōpetere
et hec locū habent quādo heres quartā
sibi retinet. Si vero heres totam heredi
tatē fideiō. sponte restituerit: in hoc casu
om̄s actiones hereditarie fideiō. 7 aduer
sus ipm dabunt. 7 nō solum si qua dicta
transulimus in senatuscō. tre. sed etiā il
lud qd pncipū fuerat ī senatusc. pega. vt
sc; quando heres scriptus recusabat adi

re autoritate pegasiani cōpellebat 7 totā
hereditatē fideiō. restituere: 7 om̄s actio
nes ad fideiō. 7 aduersus eū pferre. 7 hoc
etiam ad senatusc. tre. transulimus: volē
tes vt ex eo solo heres cōpellat adire 7 fi
deiō. desiderāti hereditatē restituere. in
hoc casu nullo dāno vel cōmodo apd he
redem adire 7 restituere coactū remanēte
nihil in hoc casu interest vtrū aliq; heres
institutus ex asse totā hereditatē aut pro
pte restituere rogatus fuerit an ex pte he
res institutus sit an totam pte: aut pte il
lius pte restituere sit rogatus. nam 7 in
hoc casu eadē iussimus obseruari q; ī resti
tutione totius hereditatis supra dixim?
et hec dicunt in pñā particula tertiē partē
pncipalis vsq; ad illum. §. Si quis vna
aliqua re 7c. Hic incipit scōa pō tertiē
partē pncipalis in qua determinat qd iu
ris ē quando heres rogatus est restituere
hereditatē retēta sibi aliqua re certa siue
quātitate 7 in hac pte ita pcedit. primo af
signat differentiā int̄ hūc casum 7 casum
proximo pcedentē. nam in vtroq; casu sit
restitutio ex senatuscon. tre. secundo assi
gnat differentiā int̄ casum pcedentē 7 ca
sum istum. nam in casu pcedenti videlicet
quando heres restituit hereditatem reten
ta quarta actiones hereditarie inter here
dem 7 fideiō. pro rata portione diuidū
tur: sed etiam in hoc casu videlicet quādo
heres rogatur restituere hereditatem re
tenta sibi aliqua re singulari. huiusmodi
res apud heredem sine omni onere rema
net tanq; iur. legata sibi acquisita: 7 om
nia onera hereditaria transcunt in fidei
ō. 7 ad hoc declarandum casus diuer
sos subijcit. 7 sic littera plana est vsq; ad
illum. §. Preterea. Hic incipit quarta
pars pncipalis istius tituli in qua de
minat qualiter fideiō. ab intestato re
linqui possit. vnde pone sic casum. Do
mine vos dixistis mihi qualiter heredes
onerantur ad prestationem fideiō. mis.
sed nunquid poterunt successores ab in
testato fideiō. mis. similiter grauari.

Rūdet insti. q̄ sic nā p̄ter sup̄dictos mo-
das q̄bus in testa. grauat heres ad resti-
tutionē fideic. potest etiā q̄s si forte ess̄ in
testatus mortuus p̄ fideicō. rogare eum
quē intelligit sibi de iure civili vel de iure
p̄torio ab intestato successurū vt heredi-
tatē suā totā vel p̄tem eius aut rē aliquā
singularē veluti fundū hoīem vel pecu-
niā alicui restituat. s̄ licz hoc sit verū in fi-
deicō. secus tñ est in legati. Legata em̄ oī
nō nisi ex testa. valebāt: nō solū succes-
sorē in vniuersitate ab intestato potest q̄s
grauari: s̄ etiā eū cui aliqd̄ restituit per fi-
deicō. pōt rogare vt illud rursus aliū totū
aut p̄ pte restituat aut etiā aliqd̄ aliō qd̄
tantū dē valeat. 7 hec dñr in quarta par-
te vsq̄ ad illū. §. Et q̄ p̄ma. Hic inci-
pit q̄nta ps istius ti. in qua sic po. ca. dñe
iam video qd̄ erat olim circa fideic. 7 qd̄
hodie obrinemus. vñ cū satis manifestū
est qd̄ de ant. q̄tate tollat: 7 in q̄bus p̄ ve-
stra constitutionē circa fideic. insistere de-
beamus: trāseatis igit si placet ad aliquā
aliā materiā. Ad hoc r̄idet. amice adhuc
nō est ad aliquā aliā materiā trāseundū:
p̄mo adhuc circa materiā fideic. insisten-
dum ē. nāq̄ p̄ma fideic. cunabula a fide
heredū pendebāt: 7 tam nomē q̄ substā-
tiā acceperunt. 7 iō p̄mo diuus augustus
vt. s̄. dictū est fideic. ad legis necessitates
deduxit 7 laqueis iuris innodauit. igitur
nos eundē principē circa figmenta fideic.
nup̄ sup̄are p̄tendētes ex quodā facto per
tr. bunianū iur. excelsum sacri palacij q̄-
storē nobis relato quādā fecimus p̄stituti-
onē p̄ quā statuimus vt si q̄s testator he-
redē suū p̄ fideic. rogauit vt vel heredita-
tem vel aliqd̄ sp̄ale fideic. alicui restituat
ex h̄mōi volūtas testatoris neq̄ ex aliqua
solēni scriptura neq̄ p̄ q̄nc̄ testes qui in
codicill. suff. ciūt p̄ban possit q̄ fidē here-
dis sui elegit i hoc casu si heres p̄fidia du-
ctus fidē adimplere recusauerit negādo
tale onus a testatore sibi fuisse impositū
si fideicōmissarius iusurādū ei detulerit
facto de calū. a fideicō. p̄us p̄stito necesse

hēbit heres vel iusurandū subire vel fi-
deic. siue generale siue sp̄ale ab eo relicū
fideicōmissario soluere. 7 ita p̄ n̄ram cōsti-
tutionē induximus ne vltia voluntas te-
statoris fidei heredis sui cōmissa debeat.
S̄z pone q̄ ille a quo fideicō. peti postq̄
p̄ sacm̄ aut p̄ testes p̄uict' fuerit p̄fiteat si
deic. a se relicū ad legis tñ subtilitatē de-
currat vicz allegādo ex min' solēni volū-
tate hoc fuisse relicū. certe in h̄ casu in pe-
nā incidit mēdaciū 7 nō obstāte h̄mōi defē-
sione ad h̄mōi fideic. p̄stationē oīno cogē-
dus ē. 7 hec dñr in q̄nta 7 vltima p̄te vsq̄
in finem tituli.

De singul' rebus p̄ fideicom. relictis.

Continuatio istius rubricæ ad su-
periora patet in hūc modū. Su-
p̄a tractauit iulii. de fidei. gene-
ralit. vñ post fideic. generalia intēdit tra-
ctare de fideic. sp̄alibus. 7 iō de his dicū-
rus annectit rubricā de singul' rebus p̄ fi-
deic. relictis dicēs. p̄ d̄r aut̄ 7c. In hoc tit.
ita p̄cedit iulii. p̄mo d̄ter. in generali q̄-
lit' singule res p̄ fidic. relinq̄ p̄nt. secūdo
sp̄alit' d̄ter. q̄ res p̄ fideic. sp̄ale relinqui
p̄nt: 7 a q̄bus fideic. relinq̄ pōt: 7 in q̄tū
q̄s p̄ fideic. relinq̄re pōt 7 in q̄tū pōt gra-
uan. tercio d̄ter. qd̄ iuris ē q̄i aliena res
p̄ fideic. relinquit. q̄ro d̄ter. qd̄ iuris est
q̄i libtas relinquit p̄ fideic. siue reliqu. f.
p̄prio suo testatoris siue suo h̄dis siue si-
uo legatarij vel fideic. q̄nto assignat dif-
ferentiā int̄ eū q̄ ex cā fideic. manumittitur
sexto d̄ter. q̄i intelligit libtas directo da-
ri in te. septimo d̄ter. q̄bus pōt directo lib-
tas in te. dari. octauo 7 vltio d̄ter. q̄bus
v̄bis v̄tis q̄s relinq̄ndo fideic. vñ fm hoc
diuidas ti. in. viij. p̄tes 7 plan' erit: q̄rum
prima ps durat vsq̄ ad illū. §. p̄ d̄r aut̄.
ibi sc̄da 7 durat vsq̄ ad illū. §. Lū at̄ alie-
na res. ibi tercia 7 durat vsq̄ ad illum. §.
Libtas q̄. ibi q̄rtaz durat vsq̄ ad illū. §.
Qui at̄ ex cā. ibi. v. 7 durat vsq̄ ad illū. §.
Nec ali' vll'. ibi. vi. 7 durat vsq̄ ad illū.
§. Directa at̄ lib. ibi. viij. 7 durat vsq̄ ad
illū. §. Verba at̄. ibi. viij. 7 vlt. 7 durat vsq̄

q̄ in finē ti. ⁊ sic lra plana est ⁊ casus pla
nissimi sunt.

De codicillis Rubrica.

Continuatio istius rubricę ad su
periora patet in hęc modū. Su
pra tractant iusti. de fideicō. tā
gñ alibus q̄ specialibus: s; q̄ fideicō. p̄
mo in codicillis relinq̄bant: idcirco p̄ ma
teriā fideicō. de codicillis tractare intēdit
vñ de his dicitur subijct rubricā de co
dicillis. vel pōt alio mō p̄tinuari. put in
apparatu cōi p̄tinet. dicit ergo añ augusti
t̄pa in hoc ti. ita p̄cedit. primo determinat
qñ p̄tio ius codicilloz in vsu eē cepit: ⁊ q̄s
primo codicil. introduxit ⁊ q̄ lit̄ auto. codi
cil. fuit data. scōo deter. q̄s pōt facere co
dicil. tertio deter. t̄e p̄tate ⁊ effectū codi
cil. assignādo d̄am inf̄ testm̄ ⁊ codicillos
et fm̄ hoc diuidas ti. in tres p̄tes ⁊ plan
erit. quarū prima ps durat vsq; ad illum
s. Non tñ aut. ibi incipit scōda ⁊ durat
vsq; ad illū. s. Codicillis aut hereditas.
ibi t̄cia ⁊ vltima ⁊ durat vsq; in finē ti.
Do. igit sicca. in prima p̄te. dñe iā video
q̄ vult tractare de codicill. dicitur igit in
si placet qñ primo ius codicilloz in vsu eē
cepit: ⁊ q̄s primo introduxit codicillos.
Ad hoc rñdet impator. amice ius codicil.
tempibus diui augusti primo in vsu eē ce
pit: nam certū est añ augusti t̄pa ius codi
illoz in vsu nō fuisse: s; primo lucius len
tulus ex cuius p̄sona etiā fideicō. sumpse
runt originē codicillos introduxit. nā cuz
p̄dictus lucius lētulus in affricā diem ex
tremā clauderet quosdā scripsit codicillos
testō suo p̄firmatos q̄bus rogauit augu
stum p̄ fideicō. vt ali qd̄ faceret: ⁊ cū diu
augustus volūtate suā in codicillis p̄ten
tam impleuiss; postea ceteri auto. princi
pis secuti fideicō. p̄stabāt: ⁊ filia eiusdem
lentuli legata in codicillis p̄tis sui cōten
ta soluit: ad quoz p̄stationē diu^o august^o
iurisprudētes p̄uocauit inf̄ quos erat tre
bacius cui^o tūc autoritas maxia hēbatur.
et ab iisdē iuriscōn. q̄s iuit an vsus codicil
loz recipere poss; ⁊ an dissoni eēnt codicilli

iuri nō rōni. ⁊ dñ trebaci^o rñdisse augusto
vtilissimū ⁊ necessariū fore vsuz codicillo
rū ⁊ maxie p̄p̄ longas ⁊ magnas p̄gri
natōes q̄ apud veteres fuissent vt li q̄s te
sta. solēne p̄p̄ impotentiā facti facere non
poss; faceret saltē codicillos q̄bus vlt. mā
volūtate d̄clarar; vñ post illa t̄pa cū etiā
labeo iurisc. codicillos feciss; iā n̄ etiā du
biū erat qñ codicilli iure optio admitterē
tur. ⁊ hec dñr in p̄tia p̄te vsq; ad illum. s.
Do tñ aut. Hic incipit scōda ps in q̄ sic
po. ca. Dñe vidimus q̄ p̄tio lucius lentu
lus fecit codicillos testō suo confirmatos
nū qd̄ igit requir̄ de necessitate q̄ fiat te
sta. ad hoc q̄ possint valere codicilli. Et
rñdet q̄ nō. nā nō tñ factō t. scōo pōt q̄s co
dicillos facere s; etiā intestatus decedens
codicillos facere pōt: ⁊ in eis fideicō. reli
quere. pap. tñ ait codicillos añ testm̄ fac
tos nō alit̄ iur. necessitate h̄re: nisi postea
speciali volūtate testatoris ⁊ in testō p̄fir
ment. s; diuus seuerus ⁊ anthonin^o referi
p̄ferunt ex codicillis añ testm̄ facti postea
cū effectū fideicō. peti: s; in testō subsecu
to nō fuerunt exp̄sse p̄firmati. si tñ appare
at testatorē q̄ post factōs codicillos facit te
sta. a volūtate in codicill. exp̄ssa nō neces
sitate: ⁊ ita nō ē necessaria sp̄alis p̄firmatio
s; sufficit si nō appareat de p̄trana volūta
te testatoris. ⁊ hec dñr in scōda p̄te vsq; ad
illū. s. Codicillis aut hereditas. Hic inci
pit t̄cia p̄tula in q̄ sic po. ca. Dñe iā vi
deo q̄ codicilli añ testm̄ ⁊ post testm̄ fieri
p̄t̄ ⁊ ab itestato: s; nū qd̄ eandē p̄tatem
h̄nt codicilli quā ⁊ testm̄ Ad h̄ rñdet q̄ nō
imo codicilli i mult; differ̄ a testō. heredi
tas em̄ in codicill. nec directo dari nec adi
mi pōt. ⁊ hoc iō statutū ē neius testōz et
codicilloz cōfundat. vñ nec ex hereditatio
directo in codicill. scribi pōt: s; oia sup̄di
cta i testō fieri p̄t̄. s; s; in codicill. heredi
tas directo dari nō possit: in ill tñ fideic.
iure relinqui pōt. Item nec p̄dino heredi
stituto in codicillis adijci pōt: nec eti
am substitutio directo fieri: ⁊ nō soluz in
predictis differunt codicilli a testamento

sed etiam in alijs. nam plures codicillos
qs facere pot itavt omis valeat z nullā so
lennitatē ordinationis voboz desiderant:
licz secus sit in testamēto. z hec dicunt in
tercia z vltima pte vsqz in finē tituli.

Explicit liber scōs.

Incipit liber tercius. Rubrica.

De hereditatibz q ab intestato deferunt.

Continuatio isti rubrice pa
tet in hūc modū. Vidimus

q hereditas qnqz acquirē
nobis ex testamēto quādoqz
ab intestato: s; dictū ē supra

qualiter nobis acquirunt hereditates ex
testamēto: vñ hic intēdit tractare qualiter
nobis deferant hereditates ab intestato.
z iō de hoc dicitur annectit rubricaz de
hereditatibz zē. dicēs. Intestatus zē. Ad
maiorē euidentiā istius ti. diuidas totuz
titulū pmo z pncipalē in duas ptes pnci
pales. In quarū pma pte determinat
iusti. qlie liberi tpe mortis in pte paretuz
exites ad successione pētū p. l. xij. tabu.
vdcant. in secūda pte dēmiat qlie liberi
emancipati q iuri civili penitus erāt inco
gniti z a bñificio successione exclusi de iu
re ptozio ad successione paretū ab inte
stato admittunt. pma ps durat vsqz ad
illū. s. Emancipati autē liberi. ibi incipit
secūda z durat vsqz i finē ti. In pma par
te ita pcedit. pmo dēmiat qs intelligit
decedere intestatus. secūdo dēmiat ad
quos ptineat hereditas intestatoz. tercio
dēmiat q sunt sui heredes z qualiter suc
cedunt sui heredes: z ad hoc declarandū
diuerfos casus subijcit. qro ponit duos
casus speciales circa suos heredes q qui
dem duo casus penitus vident ptra regu
lā supius positā traditā suis heredibus.
qnto dēmiat qlie sui heredes i gradu di
spares paritū ad successione paretū ab
intestato vdcant. sexto z vltio dēmiat q
tpe qrit an aliqs existat suus heres: z fm
hoc subdiuidas pma pte pncipalē in. vj.
pticulas qru pma durat vsqz ad illum. s.
Intestatoz. ibi incipit secūda z durat vsqz

q ad illū. s. Sui autē heredes. ibi tercia et
durat vsqz ad illū. s. Lū interdū autē. ibi
qta z durat vsqz ad illū. s. Filius filiaue
ibi qnta z durat vsqz ad illū. s. Lū autē q
ritur. ibi sexta z vltima z durat vsqz ad se
cundā partē pncipalē viz vsqz ad illū. s.
Emancipati. pmo. igit sicca. in pma pte. do
mine iam video q vos vultis tractare de
hereditatibus q deferunt ab intestato: p
deo si placet vobis dicat mibi qs intelli
git decedere intestatus. Ad hoc rñdet. in
testatus decedere intelligit ille q aut nul
lo mō fecit testm aut de facto quidez fecit
testm nō rñ de iure: vtpote qz iuris solēni
tate caruit vel testamēti factionē nō hūit.
aut testm qd iure fecerat amogatoe ruptū
fuit: vel capiti dumi. irritū factū est: aut si
ex testō solēnit factō nullus heres extite
rit. oibus em̄ his modis intelligit intesta
tus decedere. z hec dicunt in pma pticla
pime partis pncipalis vsqz ad illum. s.
Intestatoz. Hic incipit secūda pticula
in q si po. ca. Dñe iam video qs intelli
gitur decedere intestatus: dicat mō mibi si
placet ad quos intestatoz hereditas pti
net. Ad hoc rñdet. amice hereditas inte
statoz ex. l. xij. tab. primo ptinet ad suos
heredes. z hec dicunt in scōa pte vsqz ad
illū. s. Sui autē heredes. Hic incipit ter
cia pticula in q si po. ca. Dñe vos dixistis
mibi sup q hereditas intestatoz ptinet
ad suos heredes: dicat mibi si placet qui
intelligit sui heredes. Ad hoc rñdet. ami
ce sui heredes intelligit q in pte mori
entis sunt: de cui hereditate tractat velu
ti filius filia: nepos z neptis: z descēden
tes ex filio p nepos z p neptis. z p mascu
linā lineā directo descēdētes: nec in test
q ad hoc vt sui heredes cēseant vtrū sint
naturales liberi an adoptiui. nā adopti
ui liberi tpe mortis in pte pīs exites
sui heredes intelligunt: z nō solū sup di
cti ex binis mñmonijs exites p creati dñr
sui heredes s; etiā necesse est eos in suos
heredes pnumerari q ab intestato nō erāt
in potestate paretū: vtpote naturales q

non sunt ex legitimo matrimonio genti:
postea tñ a parētibz naturalibus curijs
dati sunt & ita ptāti p̄is redacti. hi ei be-
neficio diuāliū p̄stitutionū q̄ sp̄ filijs na-
turalibus posite sunt iura suoz heredum
nāciscunt. nec solū sup̄dicti inf̄ suos here-
des p̄stituunt s̄ etiā illi quos n̄ra p̄stituti-
one statuimus: vt si q̄s aliquā mulierez
in suo p̄ubernio copulauerit: nō tñ ab ii-
tio affectione maritali eā hūit: erat tñ tal-
cū qua potat h̄re legitimū p̄iugiu si ex ea
plē p̄creauerit & postea maritali affectōe
inf̄ueniente cū eadē muliere instrumenta
dotalia p̄fecerit & filios & filias ex eadem
hūent itatuimus dico nō solū posteriores
liberos viqz post matrimoniu p̄tractū edi-
tos legitimos & in ptāte p̄is eē: s̄ etiā p̄-
ores viqz aī m̄rimoniū editos. & hoc me-
rito statuimus: nā isti liberi aī m̄rimoni-
uz nati occasionē legitimi nōis etiā alijs
p̄ m̄rimoniū nati p̄stiterit. rōe ei affectōis
quā p̄ ad plē p̄mo p̄creatā hūit & qz m̄rez
eoz hūit in plefecū dā: iō eā sibi maritali
affectōe copulauit. & h̄ obtinere cēsuim?
nō si post dotalia instrumēta p̄fecta libe-
ri nati fuerint & extiterint: sed etiā si nulli
post m̄rimoniū fuerit nati vel etiā si aliq̄
fuerāt nati s̄ postea mortui. in oi em̄ euē-
tu cēsuimus liberos aī m̄rimoniū natos
maritali affectōe fm̄ tenorē n̄re p̄stitutōis
postea s̄secuta legitimos eē & iura suoz
heredū in oībz h̄re. & hec dicunt vsqz ad
illū. §. Ita demū Adhuc p̄sequit iusti-
nīa. in p̄nti. §. terciā p̄ticulā p̄me partj p̄n.
vñ sic po. ca. dñe vos iā dixistis mihi sup̄
qz nepos & neptj & p̄nepos & p̄neptj in nu-
mero suoz heredū cōputant si p̄sona dire-
cto p̄cedēs desierit in ptāte parētis esse si
ue hoc p̄tingat morte siue capis di. si enī
eo tpe quo q̄s moris filiū hūit in ptāte ne-
pos ex eodē filio p̄creatus su? heres auo
eē nō p̄t: qz pat̄ eius gradu p̄cedēs eū a
iure sui heredis excludit. & idem ē in p̄ne-
pote intelligendū & in certj liberorū p̄sonis
si em̄ aliquis ex filio nepotē tpe mortis in
potestate habuerit: ex eodē nepote p̄ne-

pos nō poterit suus heres existere. nepos
em̄. i. pat̄ p̄nepos ip̄m p̄nepotē tanq̄ in
remotiori gradu cōstitutū a iure sui here-
dis excludit. & hec dicunt vsqz ad illū. §.
Postumi quoqz In p̄nti. §. p̄sequit iu-
stinīa. materiā suā determinādo qui sunt
heredes. vñ po. sic ca. Dñe iam vos plu-
res enumerastis mihi qui inf̄ suos here-
des cōnumerari p̄nt: nunq̄d sunt aliqui
aliq̄ qui a p̄dictis debeāt inf̄ suos heredes
p̄numerari. Rñdet qz sic. nō em̄ solū iam
nati s̄ etiā postumi inf̄ suos heredes cō-
numerant. & hoc est verū si tales sunt po-
stumi q̄ si suo legitimo viuo parēte nasce-
rent sui & in ptāte eius essent futuri. scire
em̄ debes qz siue heredes siue etiā iā nati
siue postumi etiā ignorātes heredes sunt
et s̄ furiosi sint nihilominus heredes exi-
stere p̄nt. & hoc iō qz ex quibus causis no-
bis ignorātibz acq̄rit & eisdez causis eti-
am furioso acq̄ri poterit: & statiz post mor-
tem parentj quasi p̄tinuat dominū inter
suū heredē & defunctū: & iō pupillis here-
dibus suis nō est necessaria tutoris auto-
ritas ad hoc vt eis acquirat hereditas cū
suis heredibus etiā ignorātibz vt sup̄
dictū est acquirat hereditas nec etiā furio-
so suo heredi cōsensu curatoris sui acqui-
rit hereditas s̄ ip̄o iure. & hec dicunt vsqz
ad illū. §. Interdū aut. Ilicinapit qz
ra p̄ticula p̄me p̄tis p̄nci. in qua sic po. ca.
suz. Dñe vos dixistis sup̄ mihi qz illi qui
cēsant sui heredes q̄ erāt in ptāte perentū
tpe mortis eoz: nunq̄d est illud generalit̄
verū qz ex̄ntes i ptāte tpe mortj hūit sui he-
redes & nulli aliq̄. Ad hoc rñdet qz nō. qñ
qz em̄ p̄tingit vt s̄ aliq̄s in ptāte parētis
tpe mortis fuerit: nihilomin? tñ suus he-
res parēti efficiat: sicut p̄tingit in filio fa.
ab hostibus capto. nā si post mortē p̄tis
in ciuitatē reuersus fuerit su? heres patri
efficitur. ius em̄ postliminiū sp̄ fingit euz
in ciuitate fuisse: & sic p̄sequit in potesta-
te p̄tis tpe mortis ex̄ntisse: & ita postlimi-
niū eū patri suū heredē facit: & nō solū in
hoc casu recipit p̄dicta regula instantiā:

sed etiā in casu cōtrario. cōtingit em̄ qñ-
 qz vt l3 q̄s in ptāte defuncti tpe mortis fue-
 rit tñ heres suus existere nō poterit: velu-
 ti si p̄ eius postmortē suā iudicatus fue-
 rit reus pduellionis vt p̄ hoc mēoria eius
 dānata sit. nā in hoc cāu l3 filius in ptāte
 p̄tis tpe mortis extiterit suus heres p̄i esse
 nō poterit. p̄ em̄ cuius mēoria p̄ sn̄ iam
 dānata ē suū heredē h̄re nō pōt cuz filius
 eius succedat. 7 hec sūt vera de iusticia p̄
 mitina. sed hodie dicit pōt ip̄o iure filium
 suū eē heredē l3 postea sn̄a lata p̄ mēoriā
 p̄tis desinat eē suū heres. 7 hec dicit l. iiii.
 pte vsqz ad illū. §. Cū autē filiū filiaue. Hic
 incipit q̄nta p̄ p̄mēptis istius ti. in q̄ sic
 po. ca. Quidaz decessit q̄ tpe mortis hēbat
 filiū in ptāte 7 ex altero filio p̄mortuo ne-
 potes: mō q̄ro vtrū iste q̄ gradu p̄cedit ne-
 potes ex fr̄e suo a successiōe intestati pen-
 illos nepotes debeat excludere. Ad hoc
 r̄ndet q̄ nō. cū em̄ filius filiaue 7 ex altero
 filio p̄mortuo nepos vl̄ nep̄ extiterit oēs
 fil̄ ad hereditatē vocant̄. nec ille q̄ gradu
 p̄ximio: ē in vltiore gradu p̄stitutos a
 successiōe excludit. equū em̄ ē visum eē
 nepotes 7 neptes in locū p̄tis sui p̄mor-
 tui succedere. igit̄ pari rōe si q̄s itestatus
 decedēs hūerit neptē ex filio p̄mortuo p̄
 nepotē vel p̄neptē oēs parit̄ ad successiō-
 nem vocant̄ in testō p̄tis. 7 qz in hoc casu
 placuit nepotes 7 neptes 7 p̄nepotes 7 p̄-
 neptes ī locū p̄tis sui p̄mortui succedere
 cōueniēs eē visum ē in stirpe 7 nō in capi-
 te eos heredes eē: ita vtz vt filius ex vna
 pte ex̄ns p̄tē dimidiā hereditatē hēat 7 ne-
 potes ex altero filio siue sint duo siue sint
 plures alterā dimidiā p̄sequant̄: vt sicuti
 p̄ si viueret vna cū fr̄e suo ī vna dimidia
 totius itestato p̄ti succederet: ita nepotes
 ex eo in locū eius succedētes ad portionē
 ei' tñmō admittant̄. 7 idē ē si ex duob' fi-
 lijs p̄mortuis nepotes vel etiā neptes exi-
 stāt 7 ex alio forte vn' vl̄ duo 7 ex alio filio
 p̄mortuo tres vl̄ q̄ttuor: nā ī b̄ casu sicuti ī
 supiori ad vnū vl̄ ad duos ex alio filio na-
 tos dimidia p̄s hereditatē aui itestati p̄ti-

net ita 7 ad tres vl̄ q̄ttuor vel plures ex al-
 tero filio natos altera dimidia p̄tinebit. 7
 hec dicunt̄ in q̄nta p̄ticula p̄mēptis p̄nci-
 palis vsqz ad illū. §. Cū autē. Hic incipit
 sexta p̄ticula p̄mēptis p̄ncipalis in qua
 iusti. dēmiat quo tpe querit̄ an aliq̄s exi-
 stat suus heres. 7 intelligas istū. §. loquit̄
 qñ factū est testm̄ 7 postea cā testamēti re-
 dacta ē ad cām intestati: 7 ita nō obstabit
 s̄. e. in. §. ita demū. nam ille. §. loquit̄ qñ
 nullū oīno factum est testm̄. Hic igit̄ ad
 euidentiā istius. §. breuit̄ p̄libat̄ ita pone-
 ca. Dñe iam video qui sunt sui heredes:
 et qualit̄ sui heredes succedūt siue sint in
 eodē gradu siue in diuersis gradibus cō-
 stituti: dicat̄ ergo mibi si placet qñ querē-
 dum ē an aliq̄s suus heres esse possit Ad
 hoc r̄ndet. amice cū querit̄ an aliq̄s suus
 heres existere possit eo tpe querendū est q̄
 certū eē cepit eū intestatū decessisse. 7 hoc
 cōtingere pōt etiā testō factō: q̄d patz ī ta-
 li exēplo. Quidā qui hēbat filiū in ptāte
 et ex filio nepotē cōdidit testm̄ 7 in testa-
 mēto suo quendā extraneū instituit here-
 dez 7 filiū p̄p̄riū exheredauit: mortuo te-
 statore an aditā hereditatē decessit filius
 exheredatus: mortuo filio extraneus hē-
 res scriptus deseruit testm̄: vel forte qz no-
 luit adire hereditatē vel morte vel alia cā
 impeditus heres eē nō potuit in hoc casu
 cū certū esse poterit heredē institutū ex te-
 stamēto nō fieri heredē nepos ex filio p̄-
 mortuo suus heres auo ab intestato exi-
 stit. qz qñ certū est p̄mēptis intestatū decel-
 sisse 7 ita cā testamēti redacta ē ad causaz
 intestati solus nepos suus heres auo iue-
 nit. 7 hec obtinent nō solum si iste nepos
 viuente auo natus sit s3 etiā l3 post mor-
 tē aui sit natus viuo tñ auo conceptus. se-
 cus ei' esset si post mortē aui cōceptus fue-
 rit 7 natus: nam certe in hoc casu suus he-
 res auo existere nō pōt. 7 hoc idē qz nullo
 iure cognatōis p̄mēptis sui p̄tis. i. auū suuz
 tetigit. auo em̄ viuente nondum animal
 fuit. 7 sicut ip̄e nepos post mortē aui con-
 ceptus 7 natus suus heres auo eē nō pōt

ita nec ille in liberis numerat que fili-
 us emancipatus post emancipationem adop-
 tauerit. vñ cum hi videlicet nepotes nati
 post mortem aui et a filio emancipato post
 emancipationem adoptati non sint sui liberi
 quoniam ad hereditatem de iure civili neque bo-
 pos. de iure pretorio petere possunt quasi pri-
 mi cognati. et hec de suis heredibus dicta
 sufficiat. et hec dicuntur in. vi. et vltima parti-
 cula prime partis per. vsq. ad scdaz ptes prin.
 videlicet vsq. ad illum. §. Emancipati autem
 hic incipit scda pars per. in qua iusti. sic p-
 cedit. pmo determinat qualiter liberi emanci-
 panti a beneficio successionis de iure ci. ex-
 clusi de iure tñ pto. admittuntur siue sint
 soli siue cum suis heredibus concurrant. et itel-
 ligas totam hanc litteram vsq. ad. §. Eadem
 hec obferunt. loq. in successione ab intesta-
 to quoniam nullum omnino factum est testamentum. secundo
 determinat iusti. de filiis emancipatis a patre
 naturali et in adoptionem dati qui neque de
 iure ci. neque de iure pto. ad successionem
 patris intestati de iure antiquo admittentur
 si tempore mortis patris naturalis fuerit in fa-
 milia patris adoptiui. tertio omnia que dicta
 sunt de liberis emancipatis siue in adoptio-
 nem dati siue non quoniam nullus penitus factum erat
 testamentum dicit esse obferuanda in bo. pos.
 contra tabum. que liberis preteritis datur
 quarto corrigi antiquitatem circa liberos p-
 mi gradus. vltimo corrigi antiquitatem vlti-
 rioris gradus et per hoc subdividas istas
 scdaz ptes per. i. v. pticulas quarum prima du-
 rat vsq. ad illum. §. Et hi. ibi incipit scda
 da et durat vsq. ad illum. §. Ead. hec ob. ibi
 tca et durat vsq. ad illum. §. Admonedi. ibi
 iij. et durat vsq. ad illum. §. Item vetustas
 ibi quita et vltima et durat vsq. ad si. ti. et sic
 plana est littera et ea planissimi sunt. Sed
 tñ nota q. Rñ. generalis est ad omnes Rñ. q.
 sequuntur vsq. ad ti. de bo. pos. vñ in isto ti.
 per q. pot. comprehendere oēs Rñ. sequentes
 vsq. ad predictum locum determinat de omnibus
 illis que possunt succedere ab intestato seu
 sint liberi seu ptes seu alij et sic venient
 comprehendunt in illo omnes Rñ. vsq. ad p-

dictum locum sequentes et solus iste titulus
 possit sufficere pro omnibus et per hunc possit
 diuidi in quatuor ptes. In quarum prima det-
 minatur de successione suorum heredum
 et eorum quos pretor et pstituitioes iter suos
 heredes numerat cuiuscumque gradus sint.
 in secunda determinat de successione legi-
 timorum heredum et eorum quos pretor et pstitu-
 tioes et se. co. inter legitimos heredes co-
 numerat. in. iij. pte determinat de successio-
 ne priorum cognatorum. In. iij. deterioratur
 de successione suorum libertate adeptorum que
 vocat ad successionem rde cognatorum in sta-
 tu seruili contracte. pda istar quatuor p-
 tuum incipit. In testatus et durat vsq. ad
 illum locum. Si nemo ibi incipit secunda et du-
 rat vsq. ad illum locum. Post suos heredes
 ibi tertia et durat vsq. ad illum locum. Illud
 certum est. ibi quarta et vltima et durat vsq.
 ad titulum de bonorum possessionibus quibus
 de alijs inseratur ibidem. et sic plana erit to-
 ta littera istius tituli generalis. s. q. plures
 alie rubricelle continentur sub isto generali
 titulo ideo eas si vel legere per se et continua-
 re poteris in hunc modum. et pmo pma sic

De legitima agnatorum successione

Itaque est supra de successione suorum
 heredum et eorum que iter suos numerat cu-
 iuscumque gradus sint. s. q. deficientibus illi voca-
 tur ad successionem defuncti heredes legiti-
 mi vt sunt cognati id hic est de legitima
 agnatorum successione videndum. dicit ergo ipa-
 tor. Si nemo suus heres etc. Ad maiorem eui-
 dentiam istius tituli diuidas eum in. xij. partes et
 planus erit. In quaru prima deteriorat quando
 agnati vocentur ab intestato ad successionem
 defuncti. In secunda determinat que sunt agna-
 ti exemplificando de ipsis. In tertia pte dicit
 quod non omnibus agnatis sed primis tantum datur ab in-
 testato hereditas. In quarta determinat qualiter
 per adoptionem ius agnationis pssit. In. v.
 qualiter masculi agnationis iure antequam ab
 intestato datur hereditas et si eorum non sint
 mo gradu et non feminis datur nisi eorum
 sorores defuncti. In. vi. pte determinat qualiter
 postmodum pretores pspiciendo feminis iniqua-

tate iuris atq; tñ min^o plene emēdaucit
 In. viij. determinat qualiter impator p suam
 pstitutiōez hoc plenissime emēdavit: 7 q
 lit trāstulit vnū gradū a iure cognatiōis
 in ius agnatiōis. In. viij. pte determinat
 qd iuris sit si sint plures gradus agnato
 rū. In. ix. pte determinat qd tēp^o p siderat
 cū qrit an aliq; sit pxi mus. In. x. pte of
 q agnati pxi mi nō succedebāt agnatū de
 fūcti qd filiter ptores nō plene correperit
 In. xi. pte determinat qmō p suā pstitutiō
 nē h correxit. In. xij. 7 vltia pte determinat
 qrit parēs vocat ad legitimā filij sui de
 functi successione. pma ps ptedit vsq; ad
 illū locū. Sūt aut agnati. ibi icipit scda 7
 durat vsq; ad illū. §. Nō tñ. ibi tñia 7 du
 rat vsq; ad illū. §. pder adoptionez q. ibi
 quarta 7 durat vsq; ad illū. §. Leteruz. ibi
 quinta 7 durat vsq; ad illum. §. Sz q; sane.
 ibi. vi. 7 durat vsq; ad illū. §. Nos vero.
 ibi. viij. 7 durat vsq; ad illū. §. Si plures
 ibi. viij. 7 durat vsq; ad illū. §. Proxi mus
 aut. ibi. ix. 7 durat vsq; ad illū. §. Place
 bat aut. ibi. x. 7 durat vsq; ad illū. §. Sed
 nos i. ibi. xi. 7 durat vsq; ad illū. §. Ad le
 gitimā. ibi. xij. 7 vltia 7 durat vsq; i fine
 titu. 7 sic littera tota plana est

De senatuscōsulto terculiano.

Itū ē sup^o d successiōe legitiōez he
 redū videlz agnatoz: sz q; int legiti
 mos heredes mat p senatuscon. terculia
 nū numerat. iō post ti. de successiōe termi
 noz heredū de se. cō. tercul. p qd materyt
 heres lūma filio succedit vidēdū occurrit
 dicīgū ipator. Lex. xij. ta. 7c. iste titul^o vt
 euidentoz habeat pōt diuidi in sex ptes 7
 planus erit in quarum prima recitat ipa
 tor qualiter lex. xij. ta. repellat femina
 rū pgeniē 7 admittebat. 7 qrit ptoz pso
 nas p femininū sexū dscēdetes bñficio bo
 noz possessionis vnū cognati muabat. in
 scda determinat qrit subuētū fuit pmo ma
 tri p diuū claudij 7 postmodū p sena. cō
 sul. terculianū sz nō plene. In tñia pte det
 minat q psonē matri pferū i successione
 liberoz mortuoz. In qrtā oñdit qualiter

pleni^o matri p suā pstitutiōez i successiōe
 succurrit. In qnta hortādo matres esse so
 licitas p filijs ostēdit qrit p negligētiā
 suam possunt a successiōe liberoz suoz
 excludi. In. vi. 7 vltia pte dic q ex se. con.
 tercul. mat succedit filio filieuelz sint vul
 go qrit. pma ps durat vsq; ad illū. §. Sz
 be matris agustie. ibi icipit scda 7 durat
 vsq; ad illū. §. ppreferunt aut matri. ibi
 tñia 7 durat vsq; ad illū. §. Sz nos pstitu
 tiōe. ibi qrtā 7 durat vsq; ad illū. §. Sed
 quēadmodū. ibi qnta 7 durat vsq; ad il
 lū. §. Licet aut vulgo. ibi. vi. 7 vltia q du
 rat vsq; i fine tituli. 7 sic plana ē tota littera

De senatuscōsulto oficiano

Itū ē sup^o de se. cō. tercul. p qd ma
 ter ab intestato succedit filio: sed q
 ecōuerso mat succedit filio ab intestato se
 natuscōsulti bñficio. iō hic nob ē vidēdū
 de ipo. dicat ergo impator. pder cōtrariuz
 aut 7c. in titulo isto ita dñs impator. pce
 dit. pmo ostēdit qualiter sicut p senatuscon
 sultū terculianū succurrit matri ad suc
 cessione liberoz: ita succurrit liberis p se
 natuscōsul. oficianū ad successione ma
 truz. scdo oñdit qrit qnis p se. cō. ofi.
 nō iuarēt nepotes vel neptes ad auie
 successione: cis tñ pncipalib^o cōstitutiōi
 bus ē subuētū. tēcio dic q hmoi successio
 nes q deferūt a p dicitis duob^o senatuscō
 sul. videlz terculiano 7 oficiano capiū di
 min. sz mīma nō intereūt. ppter quādā
 regulā cuius intellect^o recitat i littera. qrt
 to dic q h senat^o cōsul. f. oficianū vulgo
 qritos admittit ad successione matz sicut
 se. cō. terculianū matres vocabat ad succes
 siones illoz. qnto 7 vltio determinat qd iu
 ris sit si ex plurimis heredib^o lūmis qui
 daz aliq; cā amisent hereditate ad qd sz
 deuoluet portio eoz 7 hz ad maiorē ipi
 us euidentā diuidas ti. i. v. pnculas. qrtū
 pna durat vsq; ad illū. §. Sz cū ex se. con.
 ibi icipit scda 7 durat vsq; ad illū. §. Sic
 dū tñ ē. ibi tertia 7 durat vsq; ad illū. §.
 Nouissime. ibi qrtā 7 durat vsq; ad illū. §.
 Sz si ex plurib^o. ibi quinta 7 vltia 7 du

rat vsq; in finē tituli. z sic plana ē littera.

De successione cognatorum

Actū ē sup̄ de successione legitimoꝝ hereduꝝ. s; q; post l̄timos heredes vocat̄ ad successioneꝝ cognati iō hic p̄sequēnt̄ de successione cognatorū impatorū subiungit dicēs. Post suos heredes zc. iste titulus ad maiorē sui euidentia pōt̄ diuidi in. vi. ptes z planus erit. In quarū p̄ma oñdit qm̄ p̄mi cognati ad successioneꝝ ab intestato vocent̄ a p̄tore naturalis tātū cognatiōis ratio ē in h̄ inspecta. In secūda sumit rōem ex p̄missis p̄pter quaz agnati capite diminuti sicut a p̄tore i ordine cognatorū ad successioneꝝ ab intestato vocent̄ exceptū t̄mō fratre z sorore emācipat̄. In tertia ostēdit quo gradu cognati q; p̄ feminini serus p̄sonas descendunt ad successioneꝝ vocēt̄. In q̄rta oñdit rōez q̄re vulgo q̄sū daf bonoz possessio ex ea pte succedēt q; p̄ritat̄ noie cognati vocant̄ ad successioneꝝ. In q̄nta oñdit vsq; ad quē gradū succedūt agnati. In. vi. z vltima determinat vsq; ad quē gradū cognatiōis p̄mutit p̄tor: bono. pos. noie. p̄ritat̄ z eis q; nati sunt a sobino vl a sobina. p̄ma ps p̄tēdit vsq; ad illū. s; q; agnati. ibi incipit scōa z durat vsq; ad illū. s; hos etiā q; ibi tertia z durat vsq; ad illum. s; vulgo q̄sitos. ibi q̄rta z durat vsq; ad illū. s; hoc loco. ibi q̄nta z durat vsq; ad illū. s; p̄roximitas vo. ibi. vi. z vltima z durat vsq; in finē tituli. z sic plana tota littera.

De gradibus cognationis

Actū est sup̄ de successione ab intestato tā hereduꝝ q; ceterozū qbus quocūq; mō ius ab intestato p̄petit succedēt: s; q; successio fit p̄ gradus: iō h̄ p̄tore tractat̄ de successioneꝝ z p̄sequēt̄ vidēdum ē de gradib; cognatiōis. dic̄ ergo. Necessariū ē zc. z in titulo isto ita p̄cedit: p̄mo dicit se q̄dam necessitate p̄pulsū hoc loco de gradib; cognatiōis tractare. scōo sū p̄tore ex p̄missis assignat triplicem cognatiōis specie. scōo de qualib; specie extē

plificat. quarto ipsaz originē demonstrat q̄nto gradus cognatiōis numerat. z de p̄sonis cuiuslib; cognatiōis q; z quoto gradu sint exēpla occulta assignat. sexto q̄lit̄ iueniat̄ gradus vltiores d̄clarat. vij. z vltio dicit q; quēadmodū grad; cognatiōis numerant̄ z inueniunt̄: ita gradus agnatiōis numerari possunt z inueniri. z s̄m h̄ pōt̄ diuidi ti. iste in. vij. partes. z planus erit. Quarū p̄ma durat vsq; ad illum. s; Querit̄ in p̄mis. ibi incipit scōa z durat vsq; ad illū. s; Supior. ibi scōa z durat vsq; ad illū. s; Et supior q̄dē. ibi q̄rta z durat vsq; ad illū. s; p̄tore gradu. ibi. v. z durat vsq; ad illū. s; h̄actenus. ibi. vi. z durat vsq; ad illū. s; Agnatiōis quoq; ibi. vij. z vltia z durat vsq; i. fi. ti. z sic planus est totum

De successione tā liberorū q; seruorum.

Quidaz nō habēt hic rubricā z s̄m eos q; nō habēt rubricā dices q; est q̄rta ps tituli p̄cedēt̄ sc̄ de hereditatib; q; ab intestato deserunt̄ s̄m q; generaliter sumit̄. put̄ dictū fuit sup̄ q; diuidebat̄ in q̄ttuor p̄tulas. z retēta p̄ma diuisione dicit̄ q; tractat̄ in hac q̄rta pte de filiū cognatiōis: s; magis plac; q; sit hic rubrica z s̄m h̄ ita p̄tinuab; rubricā istā ad p̄cedentia. Sup̄ tractauit iustian; de successione cognatorū in q; spectat̄ t̄m natural; cognatiōis: s; q; naturalis cognatiō nō solū inter liberos s; etiā int̄ seruos p̄sistit. idcirco hic de naturali cognatiōe in statu filiū p̄tracta tractare intēdit. iō de hoc dicitur s̄m cit̄ rubricā de filiū cognatiōe dicēs. Illud certū ē zc. Ad euidentia istū tituli diuidas ti. in tres ptes z plan; erit. In quarū p̄ma pte determinat̄ q̄lit̄ serui puenientes ad libertatē post libertatē adeptam succedūt sibi inuicē inspecta naturali cognatiōe in statu filiū p̄tracta. In scōa pte pōit̄ quēdam. s; cōmunē ad omēs titulos huius t̄cij libri assignādo instātiā ad quādā regulā q; cauet̄ pares i gradu parit̄ vocari ad successioneꝝ: z i gradu p̄tore potiorē esse in successione. In tertia z vltia parte

cludit ex premissis quoniam predicta regula in
 fallibilibus locis prima pars durat usque ad
 illud. §. Repetitio itaque ibi incipit secunda et du-
 rat usque ad illud. §. Tones. ibi tertia et vlti-
 ma et durat usque in fine tituli. Idone igitur
 sic ea. dicitur iam video quod vos vultis tractare
 de fili cognatione et spale tractatu face-
 re: nam vos dixistis in supra sciote. de suc-
 cognatorum circa quos in bo. pos. vno co-
 gna. quaz ptoz. primis agnatis pollicet
 sola naturalis ca spectatur: nunquid igitur
 cognati in statu filii concepti et nati et post
 ea manumissi p bo. pos. vii co. i tercio or-
 dine ca naturali inspecta sibi inuicem pore-
 rant succedere. Ad hunc iust. qd no illud
 enim certum e eadem ptem edicti pto-
 ris qua bo. pos. iur. cognationis pmittit
 ad seruales cognationes atqz nō per-
 tinere: nisi em aliqua alia. l. anti qua tal co.
 quo ad onus tutele vel ad cetera onera ci.
 pputabat. vñ visum erat hmoi cog. ser-
 uilis quo ad emolumētū suc. nō cōputari
 nec ad onera pputabat. et hec usqz ad no-
 stra tpa ita obtinebat: s; nos p cōstitutio-
 nē nostrā quā p iur. patronat' fecim' qd
 quidē ius patronatus usqz ad tps nostrū
 sat obscur' atqz nube plenu: et vndiqz cō-
 fusum fuerat et hoc suggerēte hūanitate
 statuimus vt si qd in pfortio filii pstitu-
 tus ex liberi vel seruis filii pditionis mu-
 liere libez vel liberos habuit vel ecouer-
 so mulier serua ex libero vel seruo liberos
 cuiusqz habuit: et tandē pentib' et liberis
 ex seruilī vtre natis ad libertatē puemē-
 tib' vel dū forte ipse mulieres libere erant
 et ita liberi ab ill' nati i genui et postea pa-
 tres qd hmoi liberos in filiū statu pcreaue-
 rint ad libertatē puenerit statuim' dico i
 oibus his casibus vt omnes hi liberi ad
 successione patris vel matris ab itestato
 admittat iur. patronat' in hac pte penit'
 sopito: nā hos liberos nō soluz i pentum
 suoz successione s; et pentes in liberoruz
 mutua successione auctoritate p dicit psti-
 tutōis nostre spaliter vocam': et hoc opti-
 nere statuimus siue hmoi liberi ex seruilī

matre nati postea manumissi soli fuerit
 siue cū alijs q post libertatē pentū pcepti
 et nati ad successione vocant siue ex eodez
 patre vel eadē matre siue ex alijs nuptijs
 pcreati fuerint: et hoc statuimus ad simi-
 litudinē eoz qui ex iustis nuptijs pcreat'
 et hec dicuntur usqz ad illum. §. Repetitio
 itaque. Cetera plana sunt usqz in fine tituli
 qd nō pōt casus poni nisi s; q littera iacqz

De successione libertorum

Continuatō ista rubice ad supio-
 ra patet in hūc modū. Sup tracta-
 uit iusti. pncipalit' de bonis ingenuoz vi-
 delz a pncipio terciū libri usqz huc et quali-
 ter succedit i genuis iure sanguinis vel iu-
 re ci. cognatiōis. sed qd qd alio iure suc-
 cedit liberti et quedā specialia in successio-
 ne libertoz obseruant: adcirco de hac suc-
 cessioe videlz libertoz hic tractare intēdit
 vñ de hac successione dicitur subicit ru-
 bica de successioe libertoz dices. Hunc
 de libertoz bonis. Ad euidētia ista. di-
 uidat si. in. vi. partes et plan' est. In qru
 pma pte determinat iusti. qd iuris habe-
 bat patronus i bonis libertoz fm pmti-
 uum tēpus. l. xij. ta. In scda pte determi-
 nat qd iuris ptonū iperfecte correxit. l. xij.
 ta. circa ius patronoz i bonis libertoz: um
 In tercia pte definit at qliter iura patro-
 norū postea adauda fuerūt p. l. pap. fm
 numerū libertoz liberti defuncti. In qarta
 pte definit qd iuris hodie obtineat in
 bonis libertoz fm pstitutionē ipsius in
 finiani et in qbus casib' et in quota pte
 admittit. In quinta pte ponit quedā spe-
 cialia q circa hmoi successioem obseruan-
 tur. In vi. et vltia pte definit in q gene-
 re libertoz hec pstitutio veditat sibi locū
 sub quodā ppendio recitādo qualiter lati-
 nos et deducios et oim obseruantia q fue-
 rat circa eos delcuit: et omnes liberos per
 suā pstitutionē ad vnū statū reduxit. p-
 ma ps durat usqz ad illud. §. Qua de causa
 ibi incipit scda et durat usqz ad illud. §. S;
 nostra. ibi quarta et durat usqz ad illud. §.
 Multis alijs casibus. ibi qnta et durat

vsq; ad illū. §. Sed nostra p̄stitutione. ibi
 sexta r̄ vltia r̄ durat vsq; in finem tituli.

De assignatione libertorum.

Continuatio istius rubricæ ad sup̄io
 ra patet in hūcmodū. Sup̄ tracta
 nit iustinianus q̄liter patroni r̄ eorū libe
 ri succedūt libertis: s; q; quādoq; cōtingit
 q; patronus vni ex liberis suis libertū as
 signat vt ille solus post mortē ei' habeat
 patronus licet nō itueniēte assignatione
 ille libert' post mortē patroni om̄ib' filijs
 eiusdē patroni cōmunis esset futurus: id
 de h̄mōi assignatione hic tractare inten
 dit vñ de ea dicitur subicit rubricā de
 assignatione libertorū dicēs. In summa
 rē. Ad euidētiaz istius tituli diuidas titu
 lum in tres partes r̄ planus erit. In qua
 rum p̄ma parte defīminat vnde introdu
 cta fuit assignatio libertorū r̄ q̄s sit eius ef
 fectus. In secūda parte defīminat cui daf
 potestas assignādi: r̄ in quo casu vēdicat
 sibi locum h̄mōi assignatio. In tertia
 parte determinat quibus modis h; fieri
 hec assignatio r̄ a quibus p̄mo inuēta fu
 it. p̄ma pars durat vsq; ad illū. §. Datur
 aut̄ hec assignādi potestas. ibi incipit se
 cūda r̄ durat vsq; ad illū. §. Nec interest
 ibi tertia r̄ vltia r̄ durat vsq; i finē tituli
 De bonorum possessionibus.

Continuatio istius rubricæ ad su
 periora patet in hūcmodū. Dicitū
 ē sup̄a de successiōib' tam de iurē ciuili
 q̄ de iure pretorio delaq; sed q; succeden
 tibus de iure pretorio datur bonorū pos
 sessiones: idcirco hic de bo. pos. tractare i
 tendit vnde de his dicitur anectit rubri
 cam de bono. possess. dicēs. In bo. pos.
 rē. Ad vberiorē iuuenū doctrinā diuidas
 totum ti. in. viij. partes p̄ncipales r̄ pla
 nus erit. In quarū p̄ma parte determinat
 qualiter pretor̄ introduxit bo. pos. In se
 cūda parte assignat dīam inter eos q̄
 de iure ci. succedūt: r̄ inter eos q̄ solo p̄to
 ris auxilio ad successiōē admittunt. In
 tertia parte addit vnā specialem rōem q̄
 motus fuit pretor̄ ad bo. pos. introducen

das. In quarta parte per ordinem enu
 merat bo. poss. tam ex testamento q̄ ab i
 testato competentes que. r̄ erant secūduz
 iura antiqua prout manifeste patet in lit
 tera. sed hodie tribus bon. pos. tanq; sup
 uacuis per iusti. sublati: sex tantum bo.
 pos. ordinariē r̄ septia extraordinaria ex q̄
 bus ius tribuntur in vsu habent. In q̄n
 ta parte corrigit iustinianus iura antiq̄
 circa bo. pos. defīminādo quot bo. pos. bo
 die remāserint. In. vi. parte determinat
 quale tempus statutum ē ad bo. pos. pe
 tēdas: r̄ quare i bo. pos. petēdis certū tem
 pus diffinitur r̄ rationē assignat. In se
 ptima parte defīminat vtrum tempus in
 bo. pos. petēdis statutum sit vtile vel con
 tinuū. In octaua r̄ vltima parte dicit q; solēnitas que olim in bo. pos. petēdis ob
 uabat per anteriores principes per ipsum
 sublata ē. p̄ma pars durat vsq; ad illū. §.
 Quos autem pretor̄. ibi incipit secūda r̄
 durat vsq; ad illum. §. Adhuc autē alios
 ibi tertia r̄ durat vsq; ad illum. §. Sunt
 autem ibi quarta r̄ durat vsq; ad illum. §.
 Sed eas quidem. ibi quinta r̄ durat vsq;
 ad illum. §. Cum igitur plures species. ibi
 sexta r̄ durat vsq; ad illum. §. In petēda
 autē bo. pos. ibi septima r̄ durat vsq; ad
 illum. §. Sed h̄n anteriores. ibi octaua r̄
 vltia r̄ durat vsq; i finē tituli. Idone igit
 sic casum in prima parte. dñe iam video
 q; vos vultis tractare de bonorū possessio
 nibus: dicatis igitur mihi si placet quare
 bonorū possessiōes inuēte fuerūt. Ad hoc
 respondet amice. ius bonorū possessiōnū
 introduxit pretor̄ gratia antiq̄ iuris emē
 dandi. nec enim solum in hereditatibus
 intestatorū antiquum ius per bonorū pos
 sessiones emendauit pretor̄ vt supra di
 ctum ē sed etiam in hereditatibus eorū
 qui facto testamento decesserunt. nam
 olim si alienus postum' ab aliquo esset
 institutus q̄uis de iure ciuili hereditatē
 adire nō poterat vtpote quia institutio nō
 valebat: aure tñ pretorio inuabit r̄ ad bo
 norū possessiōes admittet. r̄ ita loq̄tur
 h ij

In hoc casu q̄liter pretor vetus ius et factio
 testamēto per bonorum possessiones emē-
 dant. s; licet hoc de iure antiquo obtinebat
 hodie tamen p̄ nostrā p̄stitutionē huius
 postumus alienus recte insitui p̄t tan-
 q̄ iure civili nō incognitus. Sed q̄q̄ di-
 ferim tibi q̄ pretor introduxit bonorum
 possess. gratia antiq̄ iuris emēdādi neq̄
 ipugnandi antiq̄ iuris sed magis confir-
 mādi gratia pretor bono. possess. pollicet
 pretor enim non solum indigentibus et
 iure civili exclusis: s; etiā nō indigentibus
 suum tribuit auxiliū. Nā et illis q̄ i testa-
 mēto facto heredes instituti sunt et de iu-
 re civili adire possunt bono. possess. secūduz
 tabu. testamēti pollicet. Item ab intesta-
 to suos heredes et cognatos ad bon. poss.
 admittit. hi tñ omnino bon. poss. remo-
 ta de iure civili ad hereditatē admittunt
 et hec dicunt in p̄ma pte vsq; ad illum. s;
 Quos aut̄ pretor. hic incipit sc̄da ps in q̄
 sic pone casum. Nō iam video q̄ pretor
 succurrat nō solū indigentib;: s; p̄ deo nū-
 quid ē et alia differentia inter eos qui succe-
 dunt de iure pretorio. Ad hoc respōdet q̄
 sic. illi enim quos solum pretor ad succes-
 sionē vocat ip̄o iure heredes nō sunt. nā
 p̄tor heredes facere nō p̄t. per. l. enī tātū
 vel p̄ similit̄ p̄stitutionē iuris veluti perse-
 natus cōsultū vel p̄stitutiones p̄ncipuz
 sunt heredes: s; illi q̄bus pretor dat bo.
 possessio. loco heredū p̄stituuntur et bon.
 poss. appellantur. et hec dicitur in secun-
 da parte vsq; ad illum. s;. Adhuc aut̄. hic
 incipit sc̄cia pars in qua sic po. ca. Domie
 iā video quare p̄tor introduxit bo. poss. et i
 quo differat illi qui admittuntur de iure ci-
 uili ab his q̄ de iure p̄torio admittuntur
 nunq̄d ē aliqua alia rō q̄ mouit p̄torē vt
 ip̄e successioes apliare. Et ip̄e r̄ndet q̄ sic
 adhuc em̄ om̄es alios gradus in bo. poss.
 dādis fecit p̄tor. multū em̄ studuit pretor
 ad hoc ne aliq̄s sine successione moriatur
 et iō ius p̄cipiēdarū hereditatū p̄ legē. xij.
 ta. in finib; agustissimis p̄stitutū p̄tor ex
 bono et equo bo. poss. introduxit et introdu-

cēdo dilatauit. et hec dicitur in tēda pte
 vsq; ad illum. s;. Sunt aut̄ bono. poss.
 hic incipit quarta ps p̄ncipalis in qua iu-
 stinianus ita p̄cedit. p̄mo enumerat bo.
 poss. p̄petētes ex testamēto q̄ sunt tñ due
 secūdo enumerat bo. poss. ab intestato que
 erāt octo s̄m iura antiq̄. et ita p̄t hec ps
 p̄ncipalis subdividi in duas ptes quaz
 p̄ma durat vsq; ad illum. s;. Et cū testamēti
 ibi incipit secūda et durat vsq; ad illum. s;. Et
 eas q̄dē. casus planissimū ē p̄ totā itā
 quartā partes p̄ncipalē q̄ nō p̄t alio mo-
 do poni q̄ iacet littera vsq; ad illum. s;. Sed
 eas. h. incipit quinta ps in qua sic po-
 ne casum. Nō iam video q̄ pretor decē bo.
 poss. introduxit. duas ex testamēto. et octo
 ab intestato: nūquid remanēt omnes i sta-
 tu suo. Ad hoc r̄ndet q̄ nō. nā licet supra
 dictas. x. bo. poss. p̄tor ex sua iurisdicōe i-
 trodūxit: a nobis tñ nihil sine cura et stu-
 dio p̄termisum ē. s; per nostras p̄stitu-
 tiones oīa congētes duas bo. poss. ex te-
 stamēto a p̄torē introductas videlz cōtra-
 ta. et fin. ta. vtpote necessarias cōstitutās
 dimissimus nihil penitus circa eas imu-
 tantes et similiter ab intestato bonoz pos-
 sessioes vñ liberi et bonorum possessiones
 vnde legitimi i suo ordine et vigore rema-
 nere p̄missimus. illā aut̄ bonoz possessioez
 que appellatur vñ. x. p̄sone et que in edi-
 cto pretoris q̄nto loco posita fuerat a nu-
 meras videlz duab; bonoz possessionib;
 ex testamēto pio. p̄posito p̄pēditōso fimo-
 ne sup̄uaciā esse ostēdim; cum em̄ p̄dicta
 bo. possessio decē p̄sonas sup̄ enūeratas
 extraneo manumisso. p̄ponebat: ad ē. l. i.
 q̄ nō p̄tracta fiducia succedēdi emancipa-
 uerat. et n̄ra p̄stitutio ex emancipatiōe libe-
 roz facta omnib; parētib; liberos manu-
 mittētib; b; gaudere p̄uilegio cōcessit: vt
 ex ipsa liberoz emancipatiōe licet b; nō di-
 cas ex p̄se fiducia succedēdi tacite videat̄
 p̄xisse. manifeste ergo liquet p̄dictā bono-
 rum possessio. vñ decē p̄sone sup̄uaciam
 eē. cū nullus hodie manumisso. nō sit cō-
 fututiōis auctoritate vt dictū ē p̄trada si-

ducia succedēdi in bonis manumissi in-
telligat manumittere. sublata igitur quanta
bonorum possessione in gradu eius et locum
illam bonorum possessionem que antea sexta
fuerat videlicet bono possessione vni cognati
per nostram constitutionem deduximus et eam
deus quantam fecimus. et cum olim in edicto pre-
toris septimo loco posita fuerat bonorum
possessio: quae ex familia et octavo loco bonorum
possessio. vni liberi patroni patronaeque et paren-
tes eorum viri atque per nostram constitutionem de iu-
re patris. factam euacuauimus. cum enim ad
similitudinem successionis ingenuorum liber-
tinorum successiones usque ad quantum gradum
coartatas posuerimus: sufficiens praedicta pro-
prietate tam contra facta bonorum possessionis. quam vni legiti-
mi et vnde cognati per quas possint praedi-
cte proprietate sua iura vendicare oī scrupulo-
sitate et in explicabili errore duarum praedictarum
bonorum possessionum remota et bono possessionis. vnde
vir et vxor: qui inter veteres bonorum possessio-
nes in nono loco posita fuerat in suo vigo-
re seruauimus: et alio loco id est sexto eam
posuimus. decimam vero bonorum posses-
sionem que appellabatur vnde cognati ma-
numissionis propter praedictas causas merito ab-
rogauimus ut tamen sex bonorum possessiones
vel ordinarie permanerent suo vigore pollen-
tes. et hec dicuntur. usque ad illud. §. Septima
eas secuta quae. et c. Extra nota quod bonorum
possessio. alia edictalis quae scilicet edicto praetoris mor-
tuis deferretur. et hec est illa quae praedicitur et spes de-
certal edictalis: alia decertal siue iudicialis
scilicet quae a iudice viuo petitur. et hec olim solē-
niter debebat peti sed hodie non. Septima
eas. adhuc persequitur iusti. quoniam partem
vni ponere sic casum. Deinde video qualiter
correctis ius praetorium circa bonorum posses-
sionem a praetore introductas et quae quattuor: per no-
stram praedictionem sublatis. vi. tantum bonorum
possessio. fecistis per deo dicat si placet nun-
quid est aliquid alia bonorum possessio. Et respondet
quod sic: nam. vi. praedictas bonorum possessionis. ordinarias
septima extraordinaria subsecuta est quae
quidem septimam extraordinariam praetores

optima ratione introduxerunt: et hec octaua ex-
traordinaria omnibus his competit quibus
ut de bono possessionis. lege vel nouo iure vel sena-
to. cautum est. quae quidem septimam extraor-
dinariam bonorum possessionis. praetoris neque bonorum possessionis. quae ab
intestato neque eius quae ex testamento sunt fra-
bili iure numerantur. Sed quaeque ex testa-
mento et quaeque ab intestato quasi vltimum et ex-
traordinarium auxilium putres exigit acco-
modauit illis quae ex legibus vel senatusconsulto. vel
principum praedictionibus nouo iure ex testa-
mento vel ab intestato ad successionem veni-
unt. et hec dicuntur in quarta parte usque ad il-
lud. §. Cum igitur plures species. ceteri casus
usque in fine tituli planissimi sunt.

De acquisitione per arrogationem

Continuatio istius rubricae ad superio-
ra patet in hunc modum. Dicitur est
supra qualiter nobis acquirat per vniuersi-
tatem tam ex testamento quam ab intestato et tam de iure ci-
uili quam de iure praetorio: et quae quaeque acquirat no-
bis vniuersaliter per arrogationem idcirco im-
perato: hic de hoc modo acquirendi per
vniuersitatem tractare intendit. et ideo de
hoc dicitur annecti rubricam de acquisi-
tione per arrogationem. Est et alterius. et c. Ad
eandem istius tituli diuidas totum titulum in
tres partes et planus est. In prima parte
definitur vni fuit introductus primus modus
acquirat per arrogationem. In secunda definitur
quae sunt antiqua iura in eo veniunt. In tertia et vlti-
ma parte definitur in quibus casibus per arrogationem
ad bona filii arrogati admittat: et in quibus casibus a
successione eius repellat: quae sunt quae sunt ex praedictis
filii arrogati teneatur. Prima pars durat
usque ad illud. §. Nunc autem nos. ibi inci-
pit secunda et durat usque ad illud. §. Quod
tuo autem filio. ibi tertia et durat usque
in finem tituli. littera per totum titulum pla-
na est et casus planissimi sunt.

De eo cui libertatis conseruandarum
ca bona adiunguntur.

Continuatio istius rubricae ad superio-
ria patet in hunc modum. Superius dictus est
de tribus modis succedendi per vni-

nerſitatē. ⁊ q; ille cui bona libertatū conſeruandarum cā' adiungunt in vniuerſum ſus defuncti ſuccedit: idcirco hic de quarto modo ſuccedendi p vniuerſitatē tractare itēdit: vñ de hō' dicitur annectit rubri. de eo dicens. Accessit autem nouus. ⁊c. Ad euidentiam iſtus tituli diuidas totū titulū in quattuor partes ⁊ planus erit. In quarum prima pte determinat q; iſte mod' ſuccedēdi introduct' fuit ex reſcripto diui marci. In ſcōda pte ponit verba ipſius reſcripti. In tertia parte determinat quibus ſubuentum ē p hoc reſcriptū: ⁊ ad hoc de clarandum plures caſus ſubiicit dubitabiles ⁊ ſoluit in littera. prima pars durat vſq; ad illū. §. Verba reſcripti. ibi ſcōda ⁊ durat vſq; ad illū. §. Hoc reſcripto. ibi tertia ⁊ durat vſq; ad illū. §. In primis ibi quarta ⁊ durat vſq; in finē tituli. littera eſt plana per totū ti. ⁊ caſus plani

De ſucceſſionibus ſublatis.

Continuatio iſti' rubricę ad ſupiora p; in hunc modū. Dicitū eſt ſup de quattuor modis ſuccedēdi p vniuerſitatem. ſ; q; olim erant due alie ſucceſſiones p vniuerſitatem qrum altera fiebat per bo. ven. debitoris: ⁊ altera ex ſenatuscō. claudiano q tñ ambe hodie ſblate ſūt idcirco de his tractare intendit. vñ de hiſ dicitur ſubiicit rubricā de ſucceſſiōe. ⁊c. dicens. Erāt añ predictā. Ad euidentia iſti' tituli ſm tenorē rubricę q duas ptes continet: in duas pteculas diuidat ⁊ planus erit. In quarū pma tractat de pma parte rubricę videlz de ſucceſſione q; fiebat per veditiōem bonoz ipſius debitoris ⁊ rationē assignat qre hōi ſucceſſio ſublata ē. In ſcōda pte determinat de ſcōda parte rubricę videlz de ſucceſſione q; fiebat ex ſena. cō. claudiano. ⁊ ſimiliſ qre ſublata ſūt ibidem. rōem assignat. pma ps durat vſq; ad illum. §. Erat ex ſenatuscō. Ibi incipit ſcōda ⁊ durat vſq; in finem tituli. littera plana ē per totum t: tulum.

De obligationibus.

Veſius ab imperatore ſic. Domine cum curam adhibuentis ad res ⁊ ad personas ad quid proponis vos transferre. Respondet ipse. Nunc ⁊c. Quæſiti etiā vltra ſic. dñe quid eſt obligatio. Respondet ipse. Obligatio ē ⁊c. ſed q; vnum qd; tunc pfecte cognoscit cū in ſe ⁊ i ſuis ptebus demōſtrat. id dñs iuſti. data diſſi. dat obligatiōis diuſionē vt ſic obli. in ſe ⁊ in ſuis ptebus plenius ⁊ pfectius habeat notitia. ⁊ p;io dat diſſi iuſti. obligatiōnis diuſionē generaliorē ⁊ breuiem. ſcōdo ſpecialiorē ⁊ p;ia cōtinētē. Item primo diuidit. ſcōdo mēbra diuidētia exponit ⁊ ſic vno modo ponit caſus. aliter autē ponit ſm dñm hui. ſic caſus. Ego inuenis volens legalibus fulciri nutrimentis accēſſi ad iuſtania. ⁊ talia vba ppoſui coram eo dñe vidi p cōtinuationes multiplices q nūc ē ad tractatū de obligatiōib' trāſeundum: p deo dicatū in qd ē obligatio. frater libēter dicit iuſtini. Obligatio ē ⁊c. Dñm autē obligationis poſita diſſinitione hic ponit eius duplicē diuſionē q p; in littera dū tñ ſciat q; pma diuſio ſumit reſpectu iurum a qbus pcedit obligatio que liber: ſcōda vero pcedit a cauſis ppter q; introducunt obligatiōes. q; ois obligatio ē ex ptractu: vel q; ſi ⁊c.

Quib' modis re contrahit obligatio.

Re contrahit obligatio. ⁊c. In titulo iſto intendit iuſtinian' narra rep quib; exēpla q; ſi quib; modis re cōtrahit obligatio. ⁊ ſcire debet q; quilib; iſto nū modoz h; ſuam p;na; rubri. l. ff. vete ri. vñ quociēſcūq; inuenies in p;ia ru. al legatū. ff. e. b. intellige. ff. ſi cer. pe. in ſcōdo autē modo q; inuenies. ff. e. intellige. ff. de cond. ide. ⁊ i ſcōdo. ff. pmo. ⁊ ita de alijs pone caſum ſic. dixi iuſtiniano. dñe ſupra dixiſtis in q; obligationum que ex contractu naſcuntur quattuor ſunt ſpēs. Quaz pma ē q; re contrahit obligatio. dñe pro deo dicatū in qualiter re contrahitur obligatio: ⁊ dñs ipato; mīdet q; mutui datiōe contrahit obligatio re. Sed domine pro

deo in quibus rebus consistit mutui datio
Ad hoc rñdet dñs imp. q. mutui datio cō
sistit in his rebus que consistunt ponde
re numero et mēsurā veluti vino: oleo: fru
mento et c. hoc est in rebus istis que sunt
vt quantitas non vt species quas res aut
in numerando et hoc refertur ad pecuniā
numeratam: aut in metiēdo et h̄ refert ad
vinū oleū et frumentum: aut in appenden
do et hoc refertur ad es: aurum: et argentū
in hoc damus vt accipientius fiant et de
natura mutui est vt non idem corpus red
datur: sed qd̄ in eodem genere. transit
enim dominiū rei mutuate in accipien
tem. licet teneatur de corpore equivalen
ti in eodem genere. ideo enim dicitur mu
tuū quia de meo fit tuum. Sed domine
vos tota die loquimini de contractu mu
tui: sed pro deo que actio nascitur ex isto
contractu. Respondet imperator q. nasci
tur ex isto contractu quedā actio que voca
tur certi conditio sp̄alis: et hoc dicit domi
nus Guido. vel alio modo pone sic casum
posuit iustū. determinando species obli
gationis et specierū sp̄s. vnde primo de
prima specie subdit exemplum. dixi eti
am ei domine vos dixistis mihi supra q.
quandoq. re contrahitur obligatio. sed
dicatis mihi si placet quando. Respon
det ipator. Reptrahit et c. et q. consistit h̄
mo in mutui datione id cōsequēter defm̄iat
in q. b̄ consistit mutui siue mutui datio. ibi
Mutui. Cōsequēter modū designat et ad
dit rōem quare sic appellatur. ibi. Vñ et c.
In fine dicit q. actio ex eo nascit̄ determi
nādo et ita q. nōq. p̄ncipalit̄ i b̄ rñso p̄tinēf
Is q. hic ponit scōs modus q̄lit̄ re p̄tra
hit obligatio. vñ pone sic casus. dixi ipa
tori. Dñe iā bñ vidi qualiter in mutuo re
p̄trahit obligatio: p̄trahit ne alio mō. ad
qd̄ rñdet dñs ipator q. sic. q. nō soluz qui
mutuū accepit re obligat: s̄ etiā ille qui i
debitū sibi p̄ errorem solutū recipit: re ob
ligat. vñ si aliq. putat se tibi teneri in. c.
cū in veritate nō teneat et illa tibi solue
rit. re obligat es ei. et p̄petit sibi contra te

p̄ditio indebiti que datur p̄pter indebi
ta soluta. Nam ab eo qui indebita recipit
a sibi soluēte p̄ errorem poterit cōdici: p̄
p̄ditionē indebiti sicut ab eo qui accipit
mutuā pecuniā p̄t illa pecunia cōdici
p̄ p̄ditionē certi specialis de mutuo. et ita
nūcista duo paria sunt in effectu et in mō
obligatiōis. sicut enī q. mutua pecuniā
recipit tibi re obligatur et p̄t ab eo pecu
nia recepta condici p̄ conditionem certi
sp̄alis de mutuo: sic et iste qui indebitum
recipit ab eo qui indebitum soluit p̄ erro
rem re obligatur. et ab eo p̄t pecunia illa
p̄dici. Sicut ergo paria sunt i ponēdo si
ue in affirmādo: sic et paria dñt eē in negā
do. vñ sicut pupillus si sibi mutuaretur
pecunia nō tenebit: sic nectenebit si inde
bitū sibi fuerit solutū. In fine dicit q. qued
iniuria videt fieri huic speciei eo q. ponit
inter species que ex contractu oriūtur: eo
q. ille qui indebitū soluit credēs se teneri
cum tamen non teneatur magis itendat
distrahere negociū q. p̄trahere eo q. solu
tum intendit deliberare. et hec dicit. Itē
is cui. et c. Expeditis duobus modis qui
bus re contrahitur obligatio. s. p̄ cōmoda
tum: si enim res alicui vtendi gratia def
id est p̄modetur re obligat et tenet actiōe
p̄modati. sed diceret aliquis. dñe sat̄ paty
similitudo inter illuz qui recipit mutuū
et illum qui recipit cōmodatum: q. vter
q. re obligatur: sed si placet dicatis mihi
q̄ est dñā inter eos. frater dicit ipse dñā ē
quia qui mutuū recipit fit dominus rei
mutuate si dominus fuerit ille qui rē sibi
mutuauerit. qui autem commodatus ac
cepit: non fit dominus rei commodate vñ
de tenetur restituere idem corpus quod
accepit. domine iusti. dixi ego nunquid
alia dñā iter eos reperitur. vñ q. dicit ipse
ille enim qui recipit mutuū re obligat
tur. et ab illa obligatione per casum for
tuitum nequa q. liberatur. secus in illo
qui recipit commodatum qm̄ is exactam
custodiam tenet p̄stare circa rem sibi cō
modatā. si tñ eaz per casum fortuituz ami

ferit nō tenetur. et hoc verum ē nisi culpa sua precessit casum illum. Sed dñe p deo ponatis exēplum de culpa fortuitum casum pcedente. libēter dicit ipse. si ego tibi caphos meos argēteos cōmodauerit ut eis domo inter vicinos tuos quos ad cōuiuium inuitaueras vtereris et tu eos tecū peregre portasti. si postea eos aliq̄ cān fortuito amiseris teneberis eo q̄ tua culpa pcesse- rit casum illū. et hec dicit. Cōmodati et c. q̄ siui a iustiniāno. dñe p deo dicit in q̄ dicitur res pprie cōmodata. fra' dicit ipse res tūc dicit cōmodata pprie esse: q̄ nūllā merces infuenerit q̄ tūc si merces in- uenerit diceret poti' locata v' cōducta qd nō est in cōmodato. q̄ pmodatum d' esse gratuitū. et hec dicit. Idētea. hic psequitur iustiniān' q̄rtū modū q̄ p'rahit re ob- ligatio dicit q̄ p'ter p'dictos modos re cō- trahit obligatio. s. in depositio. vñ si tu re tuam penes aliq̄m deposueris ipse re tibi obligat et ppetit tibi actō: depositari' nō tenet nisi de solo dolo s'baudi et d' lata cul- pa: de alio vō nō. vñ si re depositā p mo- dicā culpam amiserit depositarius nō te- net. q̄ est qd imputetur deponēti. sue. n. facultati iputare d' et de se p'queri q̄ rem suā custodiendā amico tradidit negligētī et hec dicit. Creditor. et c. Nō solū dictis quattuor modis re cōtrahit obligatio s' etiā creditor q̄ pignus accepit a debitore re obligat. et tenet de ea re restituēda quā accepit pignoratitia ac. S' dñe dixi ego tenet ne de leui culpa. Rūdet q̄ nō q̄ pi- gnus vtriusq̄ grā datū ē: creditoris vt ma- gis pecunia sua in tuto sit: et debitoris q̄a forsan nō crederet ei pecunia et propterea sufficit vt exactā diligētā adhibeat. et hec ē illa quā reb' suis adhibere solet: quāz si p'stiterit q̄q̄ pign' amiserit nō tenet et ni- hilomin' creditū petere poterit. et hec dicit

De verborū obligationibus.

Verbis p'rahit obligatio et c. In ti- tulo pcedēti dictū ē quib' modis re p'rahit obligatio: modo restat videre q̄li- ter verb' p'rahit obligatio. et de h' tracta-

bis in oībus titulis vsq; ad titulū de litte- rarū obligatione. Idone ergo sic casus. q̄ siui a iustiniāno dñe q̄liter obligatō p'ra- hit v'bis. et rūdz ex interrogatōe pcedēte et respōsione subsequēte cū qd dari fieri ue stipulamur ex q̄ obligatōe v'boz due p- ficiscunt actiōes. s'z certi p'dictio ex stipu- latōe et actio ex stipulatu si res incerta de- ducat in stipulationē. S'z dñe qd ē nomē verborū obligatōis. Et rūdet dñs ipator: q̄ vocat stipulatio. Sed dñe quare d' hec obligatio stipulatio. Et ad hoc respōdet dicens. q̄ hoc ē id q̄ stipulum apud vete- res firmum appellabat a stipite descēdēs et ideo hec obligatio tanq̄ firma vocaba- tur stipulatio. et hoc dicit. In hac re oli- que siui a legillatore sub qua forma fieret stipulatio. et dicit legillator: i. ipse iusti. fra- ter recitabo tibi antiquitatem circa hoc et etiā nouitatem et recitat primo antiqui- tatem dicens q̄ antiquitas erat q̄ peril- lud idem verbum p qd fiebat interroga- tio debebat fieri respōsio mutata s'z per- sona scda a pte querētī in primam perso- nam a parte respōdētī. verbi gratia spō- des. spondeo. sed hec solennitas identi- tati verborū p dominum leonem sunt sub- lata per constitutionē suā quā habes. L. de contrahen. et pmit. stip. l. omnes. vñ d' p'stō illa impator: ia de solēnitare verborū non curauit sed intellectum consonātem inter partes desiderauit vt stipulātes ad inuicē se intelligerent. nec curauit illa cō- stitutio per quecūq; verba fieret stipula- tio dummodo fieret per verba ad stipula- tionem ydonea. et istam constitutionem approbat hic iustiniānus: et sic patet sub qua forma debet hodie fieri stipulatio. Etrum autem greca et c. dñe iam bene vidi q̄ solennitas verborū que olim neces- saria erat ad stipulationem: hodie est sub- lata. sed do. pro deo posset ne fieri stipula- tio diuersis linguis. Ad h' respōdet et di- cit q̄ nō refert q̄cūq; lingua fiat stipulatio siue greca siue alia dūmō p'rahitentes se ad inuicē intelligāt. nec est necessariū q̄ am

bo vna lingua vtant s; pōt vnus vna lin-
gua q̄rere ⁊ alius altera lingua r̄ndere. et
nihilominus valet stipulatio dū tamen
vba apta fuerint ad stipulationē. ⁊ vter-
q; alterū itellerit. nā duo etiā b̄tōdes
v̄bis gallicis ⁊ trahere possunt ⁊ gallici
britonicis v̄bis dūmō se itelligāt v̄n gre-
ci latina lingua ⁊ trahere possunt. Om̄is
stipulatio. dixi iustiniāno dō. p̄cedat in
materia ⁊ dicat in aliquā stipulationū d̄-
uisionē. Et r̄ndet q; om̄is stipulatio aut
ē pura aut i diē aut sub p̄ditōe. Id̄ure r̄c.
dixi iustiniāno dō. posuisti iā trimēbriem
diuisionē: ponat̄ exēplū de p̄mo mēbro si
plac̄. Et r̄ndet q; stipulatio sit pure: nā si
q̄ram a te sic frater. v. aureos dare spon-
des: ⁊ tu r̄ndear p̄mitto: ista stipulatio d̄-
pura: ⁊ iō illō q̄d in istā stipulationē de-
ductū ē statī peti pōt nō tū sic itelligēduz
ē vt statī veniat cuz sacco parat. In diē
r̄c. Dixi iustiniāno. d̄ne iāz vidi qualiter sit
stipulatio pure. s; q̄liter sit in diē. R̄ndet
dicēs: i diē sit stipulatio veluti si dicat sti-
pulator: p̄mitti m̄ in p̄mis kalēdis iunij
decē ⁊ p̄missor: r̄ndeat. p̄mitto. ista ē stipu-
latio in diē. ⁊ statī stipulationē facta debet
q̄d p̄missum ē: s; non pōt peti añq; dies
venerit. ⁊ die adueniēte vel stante adhuc
nō pōt peti. p̄missuz nisi tota dies sit p̄te-
rita siue elapsa q; in cōmutabili nō possu-
mus dicere q; nō soluerit sua die id ē ap-
positayl p̄f̄ca atēq; totus dies fuerit ela-
psus. ⁊ hec d̄c. Et si ita stipuleris. r̄c. Su-
pra vidimus q; ille q; p̄mittit nō pōt con-
ueniri cū effectu quousq; dies venerit. sed
d̄ne q̄d diceret̄ de illa stipulationē q; q̄s m̄
p̄mittit decē q̄ad viuā. frater diē ip̄e ista
stipulatio pura ē. ⁊ p̄petuo obligat̄ est. p̄-
missor. v̄n si pura ē possum singul̄ annis
q; diu viuā agere ad decē in p̄ncipio cuius
libz āni. ⁊ heres etiā meus de rigore iuris
pōt agere s; submouebit p̄ exceptionē pa-
cti facti de nō petēdo q̄si videar tacite pa-
ctū fecisse q; ego possum petere duz viuo
heres aut̄ meus non possit. Istud aut̄ vt
dicūt pactū tactū ē inductū a p̄tate iuris

ab isto v̄bo in stipulationē inserto: videlz
quoad viuā: eo em̄ ip̄o q; fuit in p̄missuz
illō ānuum quoad viuerem p̄ hoc tacite
videor pactus fuisse ne heres meus petat
⁊ hec d̄c. ⁊ legat̄ illō at s; quod ponit
in p̄ncipio. s; aduersatiue. videlz sic ita ē
q; illa stipulatio in diē q̄ ēi p̄mo. s; non
ē pura. at p̄ s; Sub p̄ditōe r̄c. Dixi iusti-
niano: d̄ne iā vidi exēplū de p̄mo mēbro
diuisionis nostre s; qualiter sit stipulatio
pure. ⁊ etiā de sc̄do mēbro s; qualiter sit sti-
pulatio in diē: ponat̄ modo si plac̄ exem-
plū de tercio mēbro s; qualiter sit stipu-
latio sub p̄ditōe. ⁊ ad hoc r̄ndens d̄ciū
stinianus q; sub p̄ditione sit stipulatio cū
in aliquē casum p̄missio differ̄t h̄ ē ad ali-
qd q̄d indifferēter se h̄z ad esse ⁊ ad nō ēē
veluti si aliqd factū fuerit. p̄mittis m̄ de-
cē. vel si aliqd factū nō fuerit. p̄mittis m̄. x.
⁊ p̄mo ponit exēplū p̄ditionis q; sit p̄ ver-
ba affirmatiua vt puta si tiri' fact' fuerit
consul q; q; aureos dare sp̄des. ⁊ in se-
quēti. s; q; incipit. Si q; stipulet: ponit ex-
emplū p̄ditionis plate p̄ verba negatiua
dicēs. q; si aliq; ita stipulet. p̄mitti m̄
decē si capitolū nō ascēdero: bene valet
tal' stipulatio. s; p̄inde est ac si stipulator
stipulat' esset cū moreret̄ decē sibi dari. nā
in vtroq; cāu demū post mortē stipulato-
ris poterit illō q̄d in stipulationē deductū
ē peti cū effectu. Nota q; p̄ditio alia respi-
cit tēpus futurū vt. s. e. s; sub conditione
alia p̄teritū: ⁊ alia p̄sens. Ex p̄ditionali
r̄c. pone sic. aliq; stipulatus ē aliqd sibi
dari sub p̄ditione q; p̄det. nunq; h̄z sta-
tim aliū sibi obligatū s; illū a quo stipu-
latus est. Et r̄ndet q; nō āmo ex p̄ditionali
stipulatione tātum spes ē in debito. ⁊ si
p̄tingat ip̄z decedere anteq; p̄ditio ex̄stat
ip̄e istā speciē trāsmittit ad heredē suū. et
hec d̄c. Loca etiā inseri. r̄c. Sup̄ dictū
ē q; in stipulationē q; q; dies q; q; condi-
tio venit: s; non solū illa q; sup̄ dicta sunt
possunt venire in stipulationem: im-
mo loca stipulationib' inseri possūt: puta
si dicā sic. p̄mitti te m̄ daturū. x. cartagine

et tu rñde b pmitto: et hmoi stipulatōes
 lz pure videātur re ipsa: tamē hñt tacite
 tepus adiectū quo aliquis ire vel mittere
 possit ad locū illū in quo pmissit pecuniā
 se daturū: vñ si aliquis ita stipulet rome
 hodie cartagie dare spōdes: ista stipulatō
 non valet cū re pmissio sit impossibil' et rōe
 hui' impossibilitat' viciatur hmoi stipula
 tio. hoc dicit **Conditiones** q: questiui a
 iustiano dñe sup dictū eq stipulatō con
 ditionalis est cū differtur in aliquā causā
 lz dñe nūqō omīs stipulatio est incerta q
 sit per hāc pñtionē si. Rñdet dñs iusti.
 q nō. q ea nā sunt pñtia vñ pterita nō di
 cūtur pēdere: lz ea que sunt futura ppe di
 cūtur pēdere: q diceret tūc intelligitur sti
 pulatio sub cōditiōe quādo differt' ali
 quē casum futurū: qñ aut in aliquē de p
 terito vel de pñti cōcipitur tūc non est sti
 pulatio sub pñtiōe imo aut statī valz ob
 ligatio aut nō: ea em q p rerū naturā cer
 ta sūt nō morāf obligatiōez. si em dicā. p
 mitti m. x. si meui' viuit. et tu respōdeas p
 mitto: si viuit tpe pcepte stipulatiōis statī
 valz stipulatio. si aut nō viuat tpe pcepte
 stipulatiōis nō valz: imo statī iñfirmat: et
 ita stipulatiōes q pceptiūt i aliquē casum
 pñtez et pteritū. qñ illi cas' sint icerti qz
 tñ q ad naturā naturatē sūt certa nō mo
 rāf. et c. qñ apud vos sint icerta. hoc dicit
 nō solū res. et c. Sup dictū ē de stipula
 tiōib' q pñtūt i dādo. nūc tractādū ē de
 stipulatiōib' q pñtūt i faciēdo. vñ dicit
 iustian' nō solū res possūt deduci in sti
 pulatiōez: lz facta puta cū stipulo: aliqd
 a te fieri vñ nō fieri in futurū et si nō fuerit
 factū scōz stipulatiōez poterō agere ptra
 te et petere in esse meū. et q: difficile ē pba
 re in esse ppea dat iustian' pñtūm sti
 pulator: vt adijciat penā i stipulatiōe quā
 petere poterit stipulato: si nō fuerit factū
 lz stipulatiōe: et ita nō habebit necessa
 rio pbare qñt' sua inest. et docet i littera q
 lit' pena d; stipulari dicēs q si aliquis sti
 pulet aliqd fieri veluti turri ita adijcere d; et
 si turri nō feceris. x. aureos dare spōdes

noie pene. pñgit aut q aliqui i eadē stipu
 latiōe stipulat' qz aliqd fieri et aliqd nō fi
 eri puta stipulo: a te vt eas romā lz q nō
 eas p florentiā et in istis stipulatiōib' in q
 bus stipulam aliqd fieri et nō fieri ita erit
 pena adijciēda. si aduersus ea factū erit: id
 ē si fueris p locū phibitū seu ita factus nō
 erit. id ē si nō fueris romā decē aureos spō
 des. hoc dicit littera pñfens.

De duob' reis stipul. vñ pmittēdi

Superioribus dictum ē de vno q
 stipulatus est et de alio qui pmissit
 nunc aut tractaturus ē iustianus d duo
 bus q stipulant eandē rem sibi dari. et iō
 adiungit hic rubrica de duob' reis stipu
 lādi. verū q sepe pñgit q duo pmittūt
 eādē rem ita sūt duo rei debēdi sine pro
 mittēdi. iō subicit hic rubrica de duobus
 reis stipulādi et pmittēdi. His pñotatis
 accedo ad casum in hunc modū: qñ iustianus
 qñt' possint fieri duo plures rei
 stipulādi vel pmittēdi. Et respōdet dicēs
 q duo rei stipulādi sūt si postq duo sti
 pulati fuerint eādē rez ab eodē ipe post
 āborū interrogatiōē respōdeat vtriq; ve
 strum dare spōdeo. verbigratia pone q
 sum stipular' a ticio in hūc modū. pmitti
 m stichum: et petrus incōtinēti post meaz
 stipulationē et añ pmissiōis respōsiōnem
 stipulatus fuerit ab eodem ticio sibi dari
 eūdē stichum et ipe post ambas interroga
 tiones rñdeat vtriq; vestrū dare spondeo
 et ego et petrus effecti sumus duo rei stipu
 landi: sed bone domine quid si mihi pri
 mo stipulanti stichum pmissit: deñ pe
 tro stipulanti ex intervallo eūdē stichū
 pmissit. Respōdet domin' iustianus
 dicens. q nōs scz ego et petrus sum' duo
 creditores in eadem re: sed non sum' duo
 rei stipulandi vnius obligatiōis sed di
 uersarū obligatiōnū. vna em obligatio
 mihi est acquisita et alia petro stipulanti
 ex intervallo quia natura duorum reorū
 stipulandi hec est vt nihil sit mediū inter
 stipulationem vnius et alterius sed statiz
 post vnā stipulationē fiat alia. qliter in

telligi debeat ex sequentibus apparebit. hec dicit. Duo pluresue. Dixi iusti. dñe. s̄ dixistis qualiter fiat duo rei stipulandi pronatis si placet exempla de duobus reis promittendi. Rñdet dñs iusti. d. sic In duobus reis stipulandi sunt duo q̄ stipulant ab eodem. s̄ vbi sunt duo rei promittendi vnus stipulat a pluribus. vñ scire debes q̄ duo rei promittendi ita fiunt si fuero stipulatus in hñc modũ. meui promittis mihi. x. aureos et ipse rideat promitto: et postea sine interuallo dixerero seio: seip̄ promittis mihi eosdẽ x. aureos quos stipulatus sum a meo et ipse rideat promitto: isti sunt duo rei debendi vel promittendi. sunt enĩ duo debitorẽs debentes eandẽ rem et hec dicit. Ex hñcõ stipula. Dixi iusti. iam vidi qualiter fiant duo rei stipulandi et promittendi: p̄ deo dicitis mihi q̄s est effectus earũ obligationũ Ad hoc rñdet iusti. d. q̄ ex stipul. hñcõ solidũ singulis debet supple reis stipulandi: et solidũ debent singuli. s. rei promittendi q̄ vterq̄ eorũ in solidũ obligat sicut singulis eorum stipu. solidũ debet. sed licet in solidũ teneant vel solidũ singulis debeant: tñ vna res sola in obligatione versat. vñ si fuerũt duo rei stipul. et ita duo creditores si tñ vnus illoꝝ recipiat illõd q̄ deductus erat in stipula. ille q̄ recipit perimit obligationẽ singuloꝝ. vñ ab altero reo stipulandi liberat promissor: et si fuerunt duo rei promittendi et ita duo debitorẽs eiusdẽ rei si alter rem illã soluat pimit obligationẽ illã et liberat alter: et hec dicit. Ex duobus reis rñ. Quasiui a iusti. an vnus de duobus reis promittendi aliter posset obligari q̄ alius. et videt q̄ nõ: q̄ videt q̄ equitas oĩmodo siue paritas debeat esse int̄ duos reos debendi. dicit tñ q̄ ex duobus reis promittendi alter dure et alter sub conditione obligari p̄t. puta. x. fui stipulatus a titio pure: et eadẽ. x. fui stipulatus a martino sub conditione. isti duo intelligunt eẽ duo rei debendi: et h̄ martinus sub conditione obligetur non iõ minus petere potero illa. x. a titio qui mihi pure est obligatus: quãq̄ adhuc

pendeat p̄ditio. et hec dicit.

De stipulatione seruoꝝ.

¶ Eruus ex p̄sona dñi rñ. q̄ nõ solũ liberi stipulant s̄ etiã seruis: subsequẽter post tit. de duobus reis stipulandi ponit hñcti. de seruoꝝ stipulatione. p̄o. ḡ sicca. Quasiui a iusti. vtrum serui h̄rent ius stipulandi. et videbat q̄ nõ cũ stipulatio sit actus civilis: et q̄tum ad ius civile attinet seruus p̄ mortuo habet. Et rñdet dñs iusti. q̄ quãq̄ seruus q̄ntum ad p̄sonã suã p̄p̄iã p̄ mortuo h̄eat: ex p̄sona tñ dñi sui p̄t h̄re ius stipul. sed diceret aliq̄s: dñe hoc est verũ si seruus h̄z dñm sed quãdo nõ h̄z dñm puta dũ hereditas iacet. nunq̄ dyalect stipulatio. Et rñdet iusti. q̄ sic: q̄ h̄ditas in casu isto vice dñi sustinet. vñ si seruus hereditarius ante aditã h̄ditatẽ stipulet acq̄rit hereditatẽ et sic heredi futuro: et hec dicit. Siue at dñõ rñ. Dixi iustiniano: dñe vidi q̄ si seruus stipulet aliq̄d dari dñõ suo q̄ illõd domino suo acq̄ret: s̄ ponam q̄ nõ dñõ suo s̄ sibi stipulet aliq̄d dari: acq̄rit ne domino suo. Et rñdet iusti. d. q̄ siue seruus dñõ suo siue sibi siue cõ suo suo siue impersonaliter. i. p̄sona non adiecta: oĩbus istis modis quattuor dñõ acq̄rit. et hec dicit. Idẽ iuris rñ. Sup̄ dictũ est q̄ seruus q̄litercũ q̄ stipulet dñõ acq̄rit. idẽ iuris est et in filio q̄ q̄litercũq̄ stipulet p̄i suo acq̄rit ex his causis p̄ q̄s p̄i filii acq̄rere potest: et hec dicit. Si cũ serm rñ. Sup̄ dictũ est q̄ q̄cũq̄ mō seruus stipulet q̄ dñõ acq̄rit: sed hoc est verũ si ipse stipulet aliq̄d q̄ consistat in dãdo. Sed pone q̄ seruus aliq̄d serm stipulet: puta vt liceat ei ire agere: tñc seruus p̄ hãc stipulationẽ dñõ nihil acq̄rit s̄ sibi soli. vñ si dñs vellet ire agere bñ posset p̄hiberi ne iret vel ageret: et hec dicit. Seruus cois rñ. Sup̄ dictũ est q̄n seruus vnius stipulat: s̄ dñe q̄d iuris est si seruus stipulatur cois. Et rñdet iusti. q̄ si seruus cois stipulet aliq̄d sibi dñõ impersonaliter vel dñõ sub noĩe appellatiuo acq̄rit vnicuiq̄ dñõ pro portione dñi et nõ p̄ portõẽ virili: ni

si vnus ex dñis iusserit eū stipulari: tunc em̄ iubēti acq̄rit vel si nullus eoz iusserit ei ip̄e tñ alterū noiauerit: puta stipulatus est petro dño suo tūc p̄ hanc stipulationē acquir̄it noiato. si aut̄ vnus iusserit et ip̄e aliū nomiauerit q̄d iuris sit: hēs in glosa Q̄d si seru' cois stipulat. Sup̄ dictū ē q̄d iuris sit q̄n seruus cois stipulat sibi dari aliquid et dictū est q̄ vtriq̄ dñoz p̄t acquiri: sed dñe q̄d iuris ē si fuus cois stipulet aliq̄d q̄d alteri dñoz acquiri nō possz veluti si res quā fuus stipulatus ē sit alterius dñoz cū res sua sibi acquiri nō possit Et m̄det iusti. q̄ tūc necessarius est q̄ alteri acquirat. et hec dicit.

De diuisione stipulationū.

Stipulationū rē. Viso de stipulatione qualiter fiat ab vno vel pluribus liberis vel seruis accedit hic iusti. ad diuisionē stipulationū talem dās diuisionē. Stipulationū alie sūt iudiciales: alie p̄torie: alie p̄uentionales et alie coēs. Iudiciales sūt rē. In sūma tradidit iusti. diuisionē stipulationū: mō p̄ singula mēbra diuisionis p̄ exēpla declarat: et p̄mo ponit q̄ sūt iudiciales dicens q̄ ille sūt iudiciales stipulatōes q̄ a mero iudicis officio p̄ficiunt: q̄d sic intellige. s. que p̄ficiunt ab officio iudicis mercenario. et appellat iudicis offiū mercenariū q̄n aliquid expedit p̄ iudicē p̄p̄ q̄d iudex p̄ncipalit̄ nō adit. verbi gratia: aliq̄s vsuep̄it rem meā quā a nō domio emit bona fide: ego egi p̄tra eū reuēdicatione et litē cū eo sum p̄testatus: lite contestata cōpleuit vsucapionē nō obest ei litē cōtestatio quo ad cursum vsucapionis cōplende: sed secus est in p̄scriptōe q̄a si tñ cōpleta vsucapione. pbem rem illā meā esse teneat illā mihi restituere. et ita l̄ quo ad cursum nō noceat sibi litē cōtes. tñ quo ad effectū vsucapionis ei obest. et debz iudex ip̄m facere cauere q̄ nō cōmisit doluz in re illa seruū forsan petiū alienādo vel manumittendo vel aliquo alio mō. vt. ff. de rei ven. l. si postq̄ acceptā. et illā cauti-

onem debz iudex facere interponi p̄ offiū mercenariū. et sic accipe q̄d l̄ra dicit mero. qz nūq̄ p̄tor: viuus vel mortuus de hoc se intromisit: s̄ lege iubēte infponit̄ h̄mōi cautio vt in cautione de dolo p. l. p̄us al. legatā. ff. de rei ven. si post. Et subdit exēpla duo. p̄mū est veluti de dolo cautio. secundū dī esse q̄dam stipulatio iudicial' si em̄ ego ago p̄tra aliq̄e p̄ignoraticia actione d̄z iudex ex officio suo facere reo int̄ponere cautionē q̄ in re p̄ignorata nō cōmisit dolū seruitū amittēdo: vel aliquo mō ius leserit vel de p̄sequēdo seruo suo. si em̄ aliq̄s metu abstulit a me seruū meū et illū postea p̄diderit debet iudex facere cauere de p̄sequēdo seruo illo et de restituendo eius p̄cio. p̄retoria aut̄ p̄prie ē illa stipulatio p̄p̄ quā adit iudex viuus ad hoc q̄ illud exequat̄ q̄d mortuus iudex p̄misit vel p̄cepit: cū em̄ p̄tor mortuus p̄ceperit q̄ ille cuius domus minas ruina caueat de dāno infecto si adeat p̄tor viuus ad executionē illius p̄cepti: hoc ē ad hoc vt faciat ip̄m cuius domus minas ruina cauere de dāno infecto: ista cautio siue stipulatio p̄torie nuncupat. p̄retoria rē. h̄ic manifestat p̄ exēpla q̄ sūt p̄torie stipulatōes q̄ p̄ficiunt a mero p̄toris officio. s. pure ita q̄ nō iudicis officio interponant̄ veluti dāni infecti cautio et legatorū et debet stipulatōnes edilitie sub p̄toris stipulatōnibus p̄tineri: ita q̄ si animal tibi vendā et de vicis put teneor caueam: dicit ista cautio quāq̄ sit edilitia p̄torie. et hec dicit. Cōuentionales rē. Quasi iusta iustini. q̄ essent stipulatōes p̄uentionales. Et m̄det q̄ ille sūt stipulatōes p̄uentionales q̄ sūt vel sūt ex p̄uentione p̄trahentiū hoc est neq̄ iussu p̄toris neq̄ iussu iudicis ordinarij. Sed dñe quot sūt ḡa cōuentionaliū stipulationū. Et m̄det q̄ tot fere sūt quot dicimus esse ḡa rerū p̄trahendarū et in q̄busdā valet p̄tractus. s. bigra: venditio in q̄busdā valet in q̄busdam non valet stipulatio. ff. de p̄trahen. emp. et ven. l. liber homo. s. si. et q̄. ti. p̄xi.

1. respon. Coēs sunt rē. Quæstui a iusti. q̄
essent coēs stipulatōes: r̄ ip̄e r̄ndet di. q̄
oēs stipulationes sunt veluti rē pupilli
ialuā fore. stipulatio em̄ quaz̄ interponit
rē pupilli saluā fore ē cois: q̄ r̄ p̄tor: mor-
tuus p̄cepit hanc cautionē interponi r̄ iu-
deruius hoc exequit: alit̄ res h̄mōi non
posset expediri. s̄l̄r̄ stipu. d̄ rato ē cois q̄
p̄tor: mortu' p̄cepit q̄ caueat d̄ rato a p̄cu-
ratorē actoris: r̄ q̄nq̄ p̄cepit iudex viuus
q̄ caueat de rato. alio etiāz̄ mō dicit̄ cau-
tio de rato cois: q̄ interponit a p̄curatore
actoris p̄p̄ier: q̄nq̄ a p̄curatore rei dicit̄
vel q̄nq̄ interponit in iudicio r̄ quādoq̄
extra: vt h̄ habes in glo. r̄ hec dicit̄.

De inutilibus stipulationibus.

o Quis res rē. quæstui a iusti. su-
per q̄bus rebus posset fieri stipu-
latio. R̄ndet d̄ns iusti. q̄ sup̄ ill
q̄ d̄nio h̄mano subijci p̄nt: siue illa res sit
mobilis siue imobilis dū t̄n sit subijabi-
lis cōmercio h̄mano. r̄ hec dicit̄. Et si. Su-
pra dictū est q̄ oīs res q̄ subijabilis ē con-
mercio humano p̄uato in stipulatōe po-
test deduci. at p̄ sed: s̄ q̄ stipulatus fu-
erit sibi dari qd̄ nō est in rerū natura: licet
fuerit puta s̄tichū iam mortuū aut rem q̄
esse nō potest puta ypoctaurū nō valet
stipulatio. hec dicit̄. Idem iuris rē. Sup̄
dictū est q̄ inutilis ē stipulatio si q̄s stipu-
lat̄ dari sibi ypoctaurū q̄ esse nō potest
similit̄ inutilis ē stipulatio si q̄s stipulatus
sibi dari rem sacram vel religiosam quam
credebat esse humani iuris: vel publicāz̄
que publico vsui deputata ē vt forum vel
theatrū vel liberū hoīem quez̄ seruū esse
credebat: r̄ rez̄ cuius cōmerciū haberi nō
pōt: vel rem suā sibi dari. r̄ si dicas videt̄
q̄ iste stipulationes nō debēt esse vel dici
iurales: s̄z̄ magis in p̄denti eo q̄ illd̄ qd̄
mō publicū est potest p̄uatu fieri: r̄ ex li-
bero hoīe pōt seru' fieri r̄ sic de alijs: r̄ sic
stipulatio pōt valere: s̄z̄ nihil dicit̄. Stipu-
latio em̄ cū iuribus n̄rat̄ ex p̄nti ilico va-
let vel utilis ē. r̄ hec dicit̄. Supra dictuz̄
est q̄ si aliquis stipulatus fuerit sibi dari

liberū hominē nō valet stipulatio lz̄ post
ea factus fuerit seruus. vel si aliq̄s fuerit
stipulatus dari sibi rem suā lz̄ postea alie-
na facta fuerit non valet stipulatio. vel si
ecōuerso fuerit aliq̄s stipulatus rē alienā
sibi dari si postea facta fuerit sua nō valet
stipulatio. Similit̄ si aliq̄s stipulatus fu-
erit sibi dari rē p̄uata: r̄ postea fiat sacra
et sic de alijs nō valet stipulatio. quonēf
cunq̄ em̄ sine facto p̄missoris illud qd̄ sti-
pulat̄ deductū ē in eū casum a quo incipe
possit nō valet stipulatio. r̄ hec dicit̄. Et
vero. Scire debes q̄ si ego stipulor in da-
ri rem sacra vel religiosam vel liberū ho-
minē nō valet stipulatio. Sed po. q̄ si di-
cam p̄mittis mihi petrū q̄ liber ē cū fue-
rit seruus: vel rem sacram vel religiosam
cū facta fuerit p̄uata: r̄ sic de alijs quid
iuris erit. certe nō valet stipulatio. que cū
de natura sui a d̄nio nō exēpta sunt nul-
lo mō in stipulationez̄ deduci p̄nt. r̄ hec
dicit̄. Si aliq̄s rē. Quidā p̄misit mihi q̄
d̄ns ep̄s daret mihi. x. valet ne ista stipu-
latio. Et q̄ nō q̄ videt̄ factū alienū p̄mi-
sisse: si t̄n p̄mitteret se facturū vel p̄stitutuz̄
vel p̄curaturū q̄ alius aliqd̄ mihi facerz̄:
factū suū p̄mittere videt̄: r̄ iō stipulatio
valet r̄ ex eo obligat̄. r̄ hec dicit̄. Et ad in-
stantiā illam q̄ ponit in glo. p̄tra regulā
istam de eo q̄ cauit d̄m suū rem ratā ha-
biturū: r̄ndet nō videt̄ factū alienū p̄mi-
sisse: s̄z̄ interesse rei q̄ p̄uenit si d̄ns suus p̄
quo agit ratū nō habeat. r̄ similit̄ est i ali-
is instantijs. Si q̄s aliq̄. P̄one q̄ ego sti-
puloz̄ dari ei centū cuius iuri nō sum sub-
iectus: valet ne ista stipulatio. Et r̄ndet iu-
stinia. q̄ nō cōsiderata stipulatōis natu-
ra. iuenta em̄ fuit stipulatio vt p̄ stipula-
tionē vnusquisq̄ sibi met aliqd̄ acquirat:
sed lz̄ stipulādo extraneo aliqd̄ acquirere
nō possumus: t̄n in p̄sona alterius soluti-
onē possumus p̄ferre. verbiḡa: p̄mittis
mihi. x. aut seio: r̄ tunc b̄n valet h̄mōi sti-
pulatio. obligatio em̄ mihi stipulāti acq̄-
sita ē: solutio t̄n pōt fieri in adiecto me in-
uito: r̄ p̄tinget p̄missoz̄ plena liberatio:

cōpetit tñ stipulatozi contra adiectū actō mādati p̄p̄ id qđ solutū est. hec d. Extra casum. nota specialē casū in quo si soluat debitor alij q̄ cui solvere debz: puta adiecto. s. alternatiue liberaf. Nota q̄ vox patris ē vox filij. 7 ecōtra. Qđ si q̄s zc. Sup̄ dictū est q̄ si stipuler alteri dari q̄ ei q̄ iuri meo subiectus ē nō valet stipulatio. Sz po. q̄ aliq̄s stipulet aliquid dari sibi 7 extraneo: valet ne talis stipulatō. Rñdet iustinia. q̄ sic sed nū qđ in totū. rñdet q̄ nō: sed p̄ pte dimidia. s. pro pte stipulatoris. Sup̄ isto. s. queri pōt quare ita ē q̄ si ego emero funduz mibi 7 extraneo p. x. valet totus cōtractus. vt. ff. de cōtrahen. emp. et ven. l. fundus. si aut̄ stipulatus fuero. x. dari mibi 7 extraneo nō valet stipulatio ī totū sed p̄ pte. Rñdeo p̄tractus empti. et ven. celebraf tam gr̄a emptoris q̄ vē. vñ tam emptori q̄ ven. expedit q̄ valeat cōtractus. 7 nisi in totū valeret veditio cōtractus q̄ vtriusq̄ gr̄a celebrari dicit in d̄ trimentū alterius ptis redundarq̄ qđ esse nō debz. Sed si dicas pōt esse q̄ nō expediet emptori q̄ emptio in totū valeat sp. Ad hoc dicas q̄ sibi imputet. regulariter em̄ loquēdo gr̄a vtriusq̄ p̄tractus hmoi dicit fieri. nō sic aut̄ est in stipulatōne. sp̄ em̄ expedit p̄missori q̄ stipulatio potius valeat in pte q̄ in totū. 7 hec dicit. Et q̄ zc̄ Sup̄ dictuz est q̄ si stipuloz aliqđ dari extraneo nō valet stipulatio. sed pone q̄ stipuler aliqđ dari ei qui iuri meo subiectus est: vt puta filio vel fuo: valet ne stipulatio ista. dī q̄ sic: q̄ vox patris vox filij intelligit. 7 hoc verū est q̄ valet stipulatio in rebus illis que p̄i p̄nt acquiri p̄ filiū vt in bonis aduēticijs p̄ficiat: in bōis aut̄ castrētibz vel q̄ si nō valet. 7 hec dicit p̄tererea iutilis zc̄. Dixi iusti. dñe supra dixisti multos casus in q̄bus iutilis est stipulatio: sed p̄ter illos sunt ne alij casus in q̄bus stipulatio iutilis sit. Et rñdet q̄ sic dices. quotiescūq̄ ille q̄ p̄mittit ad ea que interrogatus est nō rñdet veluti si dicat aliquis: p̄mittis mibi. x. 7 tu rñdes p̄

mitto. v. vel ecōuerso. vel si dicat aliquis promittis mibi. x. 7 tu rñdeas p̄mittis si nauis venerit ex asia: vel si alicui stipulati i diē vel sub cōditōe tu rñdeas p̄nti die vel pure dū tñ illō exp̄mas vicz p̄nti die vel pure spondeo non valet stipulatio. si em̄ stipulān in diem vel sub conditione rñderes 7 nō exp̄meres q̄ p̄nti die vel pure p̄mitteres valerz stipulatio 7 videreris in eandē diē vel pure sp̄pōdisse. nō em̄ necesse ē in rñdendo eadē oīa repeti q̄ stipulatoz exp̄ssit. que em̄ ī p̄fationibus dicunt: in rñsōibus repetita credunt. vt. ff. de ver. obli. l. ticia. s. Idem rñdit. Qđ autēz. in. s. isto dicit q̄ si ad ea q̄ interrogata sunt nō rñdeat. p̄missor nō valet stipulatio: hoc intelligas nisi diuersitas placeat stipulān: que aut̄ diuersitas viciet stipulationē vtrū ea que est in qualitate vel in q̄titate vel in specie hēs in glo. non tñ ordinaria satis sufficiunt. 7 hec dicit. Itē in iutilis zc̄. nō solū in casibus q̄ p̄cesserūt ē iutilis stipulatio: s; etiā ī alijs. q̄ si fuerit stipulatus aliquid ab eo q̄ iuri tuo subiectus ē: vel si is a te fuerit aliquid stipulatus iutilis ē stipulatio. sed differentia est in r̄ seruū qui ē in p̄tate: 7 filiū fa. q̄ similit̄ ē ī p̄tate. q̄ neq; dño neq; extraneo p̄mittendo obligaf. filius autē fa. p̄i suo non obligaf p̄terq̄ in voto 7 in mutuo. s; videtur q̄ filiū fa. p̄mittēdo in voto obligaf p. l. in auten. de sanctis. ep̄is. s. in d̄ic m̄ sed pōt rñderi distinguēdo in r̄ votū p̄sone 7 votū rerū. in voto rerū nō obligaf: in voto at̄ p̄sone obligaf. 7 sic loquit̄ auten. Qđurū zc̄. Quēsiui a iustiniāno vtrū mutus stipulari posset. Et rñdet dices q̄ neq; mutus stipulari pōt neq; p̄mittere. et rō huius ē: q̄ stipulatio fit vno interrogante altero rñdente: 7 sic vtroq; loquente. Idem dicit de surdo p̄p̄ defectū audire. qui em̄ stipulat̄ exaudire debet p̄mittētē et q̄ p̄mittit verba interrogant̄ similit̄ exaudire debz: 7 hoc planū est. qđ tamē de illo surdo itelligit̄ q̄ oīo nō exaudit: 7 nō de illo qui tardius exaudit: qui em̄ tarde

expandit pmissentē et stipulatē poterit ex-
audire. quāq̄ non ilico et ita stipulari et p-
mittere potest. hec dicit. Furiosum et c. q̄st
ui a iusti. de furioso an possit verbalē obli-
gationē trahere. et dicit q̄ nō. nulluz em̄
negociū furiosus recte gerit: q̄ nō intelli-
git qd̄ agit. Pupillus et c. Questui a iusti-
niano an pupillus posset recte stipulari.
Respondet q̄ pupillus om̄e negociū rec-
te gerit dum tamē tutoris autoritas inter-
cedat. et hoc quādo necessaria est sc̄z cuz se
alteri velit obligare: alterū tamen sine tu-
toris autoritate bñ potest obligare. et hec
dicit. Sed qd̄ diximus et c. versiculū istuz
ex certa scientia distinguo. unde pone in
versiculo isto sic casum. Supra dictuz est
q̄ pupillus recte gerit om̄e negociū: ergo
cum infans sit pupillus om̄e negociū rec-
te gerit: et ita stipulari vel promittere re-
cte poterit: sed nō ē ita simpliciter. et ad hoc
respondēs legislator dicit qd̄ dictum ē de
pupillo intelligendū est de eo qui est pri-
mus pubertati: et etiam de illo qui aliquē
hēt intellectū. infantes em̄ et illi qui pro-
ximi sunt infantie non multum distant
a furiosis: q̄ nullū habent intellectū. sed
deinde statim corrigit iam dictū suū quo
ad unū membrū dicens q̄ pupilli proxi-
mi infantie non pomia sunt censendi pu-
bertati proximi. s. q̄ tanq̄ furiosi: sed ha-
bent idem iuris q̄ cum tutoris autoritate
se alijs possint obligare: et sine autoritate
tutoris sibi alios obligare possunt. Sed
pōt ne filia. impubes autoritate patris
sui alteri obligari patris autoritate pre-
cedente sicut pōt pupillus tutoris autori-
tate. Et respōdet q̄ nō: et h̄mōi rō pōt esse
q̄ si tutor male p̄stitit autoritatē pupillo
suo: pupillus habebit illū sibi obligatū
nō sicut filius patrem. Si impossibilis
et c. Supra habuistis multa exempla iuti-
liū stipulationū: adhuc ponit hic unū. s.
cum impossibilis p̄ditio stipulatōni adij-
citur. et appello impossibilem conditionē
illaz. s. cum natura impedimento ē vtpu-
ta hominē in statu isto existentē celū digi-

to tangere. vñ ista stipulatio p̄mittis mi-
hi. x. si celū digito tetigeris: inutilis est. sed
si negando conditionē impossibilē p̄mit-
tas aliquid alicui stipulanti: vtputa pro-
mitto tibi. x. si celū digito nō tetigeris: pu-
ra est stipulatio et qd̄ stipulat̄ incontinen-
ti peti potest. et hec dicit. Nota q̄ impos-
sibilis conditio viciat stipulationē. Item
verboz et c. Supra dixistis dñe multa exē-
pla de inutilibus stipulationibus: sed pro-
deo quid si inter absentes fiat stipulatio:
valet ne stipulatio. Rñdet q̄ nō sed ē iuti-
lis: et hoc. s. q̄ stipulatio inter absentes cō-
cepta inutilis sit: hoc ideo est q̄ viam siue
materiā altercandi cōtenciosis hoibus p̄-
stabat. cū em̄ aliquis ab aliquo sibi p̄mis-
sum p̄ stipulationē peteret: et instrumen-
tū in quo fuit p̄missuz p̄ se p̄duceret i me-
diū in h̄mōi casibus solebant p̄missores
sepissime contra stipulatores talibus vti
allegationibus. frater quāq̄ in instrumē-
to contineat me tibi hoc vel illud p̄missis-
se: ista tamē stipulatio nullius ē momēti
cum ego nō essez p̄ns tali die in loco quo
cōficiēbat instrumentū. vel letiā cū tu nō
esses p̄ns. et stipulatio inter absentes con-
cepta sit inutilis. et ideo p̄pter securitatem
dirimendaz litiū introducta fuit a dño iu-
stiniano quedā p̄stitutio quā habes. C. d̄
trahen. et cōmit. stipul. l. optimā quam
scripsit ad cesarienses aduocatos in q̄ cau-
tum ē q̄ h̄mōi scripturis q̄ p̄tes p̄sto indi-
cant oimodo fides adhibet: nisi ille q̄ ta-
libus vti allegationibus. s. dicendo ali-
quē p̄tū absentē fuisse manifestissimis p̄-
bationibus veluti p̄ scripturā aliaz vel p̄
testes idoneos quibus nulla possit oppo-
ni exceptio p̄bauit se vel aduersariū suū
in alio loco fuisse q̄z vbi instrumentū con-
fectū erat. et hec dicit. Post mortē et c. In
-s. isto recitat nobis iusti. antiquā formā
stipulationū et eā corrigit. olim em̄ ita fu-
erat q̄ si aliq̄s stipulare ē ita: p̄mitti mihi
x. post mortē meaz: vel sic: p̄mitti mihi. x.
post mortē tuā non valebat stipulatio eo
q̄ post mortē stipulatoris vel p̄missoris

qui quod in stipulatione deductum est soluet vel recipet cum iure vetustissimo quod in sine huius. §. corrigi. neque ab heredibus neque contra heredes incipere possit obligatio. Similiter si is qui in parte alicuius esset ut patris vel domini stipularet sibi aliquid dari post mortem patris vel domini non valebat stipulatio nisi sicut si ipse pater vel dominus stipularet aliquid post mortem suam sibi dari: quod filius vel seruus voce patris vel domini loqui videtur. sicut si quis olim ita stipularet: pridie quam moriar vel pridie quam morieris promittam tibi. x. non valebat stipulatio. sed demum iam dicta corrigi iusti. d. quod cum stipulationes valeant quod consensu praehabentium sunt concepte sibi placuit huius iuris articulum emendare statuens ut siue post mortem seu pridie quam moriar fuerit stipulatus aliquid sibi dari vel promissit aliquid se daturum valet stipulatio. et hec dicit. Item si quis dicit. Super vidimus stipulationem unam que olim erat inutilis: et adhuc recitat unum casum in quo olim erat stipulatio inutilis hodie tamen utilis est. olim enim si aliquis stipulabatur ita si naus venierit ex Asia hodie dare spondes: inutilis erat talis stipulatio propter posterationem. Invenit enim in ista stipulatione quod datio eundem conditoris debeat precedere. sed cum posteram stipulationem in dotibus non existimaverit reicienda: placuit iustitiano et huic stipulationi non obstante posteratione perfectum robur accommodare: ut non solum in dotibus sed et alijs valeat stipulatio posteram et preposteram precepta. et hec dicit. Ita autem precepta dicit. Super dictum est quod huius stipulatio. promittam tibi. x. post mortem inutilis erat olim: hodie tamen utilis est. sed quod dices de ista stipulatione: cum moriar dare spondes. Et respondet iusti. dices quod olim huius stipulatio utilis erat: et hodie etiam utilis est. Item si quis ita stipulet: promittam tibi. x. post mortem titij: bene valet stipulatio huius. et hec dicit. Si scriptum fuerit dicit. Idone ita: scriptum fuerat in quodam instrumentum petrum promississe titio. c. postmodum titio. c. illa petri preterit illius instrumentum petrus opponit in hunc

modum. fratrem quem pertinet in instrumento me tibi promississe. c. tamen pertinet tibi quod interrogatio promissionem non precesserit. unde cum non valeat promissio in stipulatione nisi interrogatio precedat non poteris per illud instrumentum ad illa. c. agere. Quasi ergo a iusti. in isto casu quod iuris: et respondet dominus iusti. quod si scriptum fuerit in instrumentum aliquid promississe: proinde habet ad interrogacionem precedere. promissio facta esset. cum enim in instrumentum pertinet ipsum promississe videtur omnia solemniter acta. et hec dicit. Quotiens plures res dicit. Quidam stipulatus est sibi dari plures res: ut puta. C. digestum. et instituit: querit utrum valeat talis stipulatio. Et respondet quod si respondeat promissor: promitto: omnia videtur promississe. si autem non ad instituta promitto: pro sola instituta praehabent obligatio. singulas enim res stipulari ad singulas respondere debemus. et hec dicit. Alteri stipulari. c. Super dictum est quod nemo potest alteri stipulari eo quod inerte sunt huius obligationes ad hoc ut unusquisque sibi acquirat quod sua interest: sed non interest stipulari quod aliquid alteri dedit. Sed ponamus quod aliquis velit alteri aliquid stipulari: qualiter poterit hoc facere. Et respondet quod pena dicitur stipulari videtur sic: nisi ita factum sit ut comprehensum est in stipulatione: verbi gratia. promittam tibi. x. promitto. et nisi illa. x. dederis promittam tibi. xx. pena autem adiecta in secunda stipulatione non facit primam stipulationem quod primo erat invalida valere: sed metu pene quod in prima stipulatione tentum est soluit. nisi enim dederit. x. in prima stipulatione. preterea: committit illa stipulatio. f. in. xx. cum quod stipulatur penam non inspicit utrum in se sit stipulatoris quod sit quantitas in parte stipulationis. quod sic intelligunt quodammodo pena quod pena non excedat duplum. alij autem dicunt quod non debet excedere quadruplum. dominus autem Guido sic distinguit: cum enim pena imponitur aut imponitur per verba quantitate designantia: cuiusmodi sunt duplum: triplum: quadruplum: et talis pena non debet excedere quadruplum: aut per verba designantia qualitate: et tunc quodstacumque fuerit quantitas etiam in centuplum bene valet stipulatio. et hec dicit.

Sz et si q̄s. Sup̄ dictū ē q̄ nō alteri pōt stipulari: vñ querit qualiter hoc ē intelligē dū. 7 dicit impa. q̄ hoc ē sic intelligendū nisi inest eius q̄ stipulat. nā si tutor q̄ tutelā pupillo suo cepit misstrare cessent ad misstrationē ptutori suo bñ poterit a cōtutore stipulari rē pupilli saluā fore: 7 alteri stipulari cū eius inest: eo q̄ si male admistraverit ptutor tutelā hēret pupillus tutorē q̄ primo admistravit sibi obligatū 7 eadē rōe pōit aliq̄s aliq̄d stipulari. pcuratori q̄ aliq̄d certa die a dño suo pmisit sub pēa ne pēa cōmittat: vñ creditori suo ne pignora sua distrabant. hec di. Verſa vice 7c. Sup̄ dictū est q̄ si aliq̄s alteri stipulet nō valet stipulatio nisi fuerit stipulatus sic. si ita nō factū fuerit vt in stipulatione cōphensum ē in casu ptorano. nā si aliq̄s pmiserit aliū aliq̄d facturū 7 stipu. nō valet pmisio nisi penā pmiserit si illud nō fecerit alius. hec d. Itē nemo. po. sic. aliq̄s pmisit tibi fructū fundi sui futurū: valet ne hñdōi stipu. 7 rñdet iusti. q̄ nō. Nō em̄ rē suā futurā i eū casū quo sua sit vtilit̄ stipulat. 7 hec di. Si de alia re 7c. p̄do. sic. stipulatus fui a titio in hñc modū: pmitt̄ mibi aīal intelligēs de eq̄ et ip̄ rñdet pmitto intelligens de asino: valet ne stipulatio. 7 rñdet dñs iusti. q̄ si cum em̄ de vna re sensent stipulator 7 de alia pmisso: p̄inde nō valz stipu. acū ad interrogatū rñsum nō estz. 7 hec d. Et istuz. s. bñ itellige nisi diuersitas illa placeat stipulatori: q̄ si sic bñ valz stipul. Qd̄ ex tur. 7c. Stipulatus fui sic: pmitt̄ mibi. x. si titiū h occidero vel si furtū fecero: valet ne hñdōi stipu. Rñdet q̄ nō. qd̄ em̄ ex tur pi cā pmisum est 7c. Lū q̄s 7c. po. sic. stipulatus fui a titio dari mibi. x. lb aliqua pditōe: aī q̄s existeret pditio decessi: postmodū exite pditōe q̄ris vtrū meus heres agere possit ex ista stipu. 7 rñdet iusti. q̄ sic eodē mō si me stipulatore viuente demū aī pditōis zuentū decedat pmissor postmodū si existat pditio potero agere cōtra heredes pmissoris. 7 hec d. Qui hoc an-

no 7c. pone ita. Stipulatus fui a te dari mibi. x. hoc anno vel hoc mēse: querit q̄n possz ista. x. petere. Et rñdet impa. q̄ i oibus ptibus anni vel mensis p̄teritū possz petere. aliud aut̄ ē si stipulatus fui mibi dari aliq̄d ānuū: q̄ tūc in p̄ncipio āni p̄t peti. 7 hec dicit. Si fundū 7c. po. sic. pmisisti fundū 7 hoiem pure: q̄ro ergo cur ista stipu. sit pura vtrū ex ea incōtinēti possz agere. 7 rñdet iusti. q̄ nō: nisi tm̄ tps p̄teritū quo traditio fieri possz: 7 hec d. Super isto ti. aut̄ solebat aliq̄n a q̄busdā fieri tale q̄re: quare apud antiq̄s ista stipulatio: pmitt̄ mibi p̄die q̄s moriar erat iustis. hec at̄ pmittis mibi. x. cū moriar apd̄ antiquos erat vtil. quidā istud q̄re reputant p̄ trusa: cur ē ius antiquū hodie sit correctuz: sic tū rñdent. In certio: est dies mortē p̄cedēs q̄s dies mortē dicebat vt in plures 7 p̄t maiorē incertitudinez dies proxima mortē dicebat apud antiquos stipulatio in die p̄ximā mortē: nō sic autem in diem mortis.

De fideiussoribus rubrica.

Uia nedū p̄ncipales p̄sone verbis obligant: verū etiā incessores siue fideiussores p̄ q̄buslibz incedūt verbis obligant: p̄pterea titulus iste de fideiussoribus p̄uenient p̄ponit sub tractatu de verborz obli. p̄do eo q̄ pmittit 7c. Quēsiui a iusti. vñ p̄cederēt fideiussores siue ortū haberēt. certe dicit ip̄ se sepe p̄tigit q̄ vnus p̄ncipalit̄ obligat et alius p̄ eo incedendo obligat q̄ fideiussor appellat: 7 fideiussores istos accipiunt creditores dū curāt vt tutius caueat. In oibus 7c. Quēsiui ab impatore an fideiussor accipi possz solūmō a debitore q̄ est verbis obligatus. Rñdet d. q̄ fideiussor pōt accipi in oī obligatione: siue sit obligatio p̄tracta re siue verbis siue p̄sensu: 7 plus dico q̄ fideiussor p̄t dari p̄ obligatione ciuilit̄m: 7 p̄ naturalit̄m: 7 p̄ ciuilit̄ naturalit̄. vñ cū feruus dño suo possit naturalit̄ obligari p̄t 7 dare fideiussorē dño suo: 7 id qd̄ ei naturaliter debet 7 etiam

extraneo et erit ille fideius. a seruo dat' do
 mino naturalit' et diuilit obligatus: cuius tñ
 debitor pñcipalis sit tñ naturalit' obliga
 tus: qđ mirū videt cū plus nō debeat eē
 in accessione q̄ in pñcipali obligatōe. vt
 f. e. tit. s. fideiussores. ad qđ rñde q̄ plus
 loco vel tpe vel re vel cā nō potest eē in fi
 deius. q̄ in pñcipali debitor: tñ circa illud
 idē qđ debeat eē pñcipalis debitor: pōt ef
 se efficacior obligatio fideius. q̄ pñcipa
 lis debitoris. Fideiussores. rē. In isto. s. sic
 po. ca. si aliq̄s p debitorē aliquo fideiu
 beat nō solū ipē e obligatus q̄ diu uiuit
 sed etiā si decesserit relinquit heredē obli
 gatus: et hñdō rō est qz ex ptractu tenentur
 heredes. Fideiussores. rē. p. q. aliq̄s ita si
 deussit p titio: fideiubeo p titio in id qđ
 sibi credes vel in id qđ sibi creditisti: va
 let ne talis fideiussio. Rñdet qz sic. et hoc
 est qđ i istis duobus. s. dicit. Si plures rē
 p. q. p quodā debitorē penes suū credi
 torē. iij. fideiusserūt. nū qđ isti plures fide
 iusso. tenent insolidū. Rñdet iusti qz sic.
 et liberū e creditori a quo optet si velit exi
 gere solidū d rigore iuris pmutui: s; post
 ea inuenta fuit epla diui adriani in q̄ caue
 tur qz inf omīs fideius. q̄ sunt soluēdo tem
 pore lit' cōtes. diuidat obligatio: sed si tē
 pore lit' ptes. vnus iueniat nō soluēdo ce
 tero s onerat. s; po. cū. iij. sunt fideiussō
 res qz vnus cōuētus a creditore solidū sol
 uent: qđ iuris in isto casu. Rñdet iusti. qz
 si pñcipalis debitor: nō sit soluendo: hoc
 erit suū detrimentū et sibi debz imputari
 quare totū soluit qz potuiss; se iuuasse epī
 stola diui adriani. et hec diē. Fideiussores
 rē. Quesiui a iusti. vtrum fideiussores ita
 possint obligari qz plus dbeat qz debeat
 debitor pñcipalis. Et rñdet iusti. qz non.
 obligatio em fideiussoria accessoria e pñ
 cipali obligationi. plus em nō o; eē in ac
 cessione qz in pñcipali obligatione: sed
 ecōuerso bñ pōt eē. si em pñcipal' debitor
 obliget in. x. bñ pōt fideius. obligari i. v.
 qz fideius. obliget in. xx. hoc eē nō p̄t. hec
 diē. Itē si ille p me rē. Sup dixi qz in ma

io: i qñtitate nō pōt teneri fideius. qz debi
 tor: pñcipalis. idem dico in tpe. nō em p̄t
 eē qz fideiusso: pure teneat qñ pñcipal' de
 bitor sub p̄ditione obligat: qz sic in plus
 teneret fideiusso: qz debitor pñcipal': q̄ a
 plus intelligit nō solū in qñtitate s; etiā
 in tpe minus et plus intelligit. econuerso
 aut nō p̄t obligari pure. hec d. Si qđ. sup
 dicitū est qz inf fideius. et creditorē e obliga
 tio vboz: s; q̄ est obligatio inf fideiusso: e
 et pñcipalez reū. Et rñdet iusti. qz si aliq̄s
 fideius. p reo soluerit h; p̄tra eū actionez
 mādati. et ita qz qz verboz obligatio que
 e stricti iuris sit inf fideiusso: et pñcipalē
 debitorē est obligatio mādati q̄ est bone
 fidei. et hec d. Grece aut. Dñs impator di
 cit h qz fideius. accipit nō solū p vba latia
 s; etiā p vba greca. et hec d. In stipularōi
 bus. Stipulatio ar fideius. p̄t eē cauta et n̄
 cauta. si aut cauta non sit vtsi instim di
 cat qz ipē pmiserit creditori interroganti:
 nihilominus oīa p̄sumūtur solēnit' acta
 q̄i interrogatio pmissionē p̄cessiss; et hec d.

De obligatione litterarum.

Am iam expeditū sit d duabus
 obligatōibus nascētibz ex cō
 tractu: subsequēnt' accedit iusti.
 ad terciam. i. ad obligatiōē l̄raz. Olim
 septuraz et Quesiui a dño iusti. quid e obli
 gatio l̄rarum: et ipē respondet dicens. obli
 gatio l̄rarum e illa que neq; constat re ne
 q; verbo neq; consensu: sed l̄ris siue septu
 ra. ista tamen obligatio l̄raz fiebat olim
 cum quadaz solēnitate quā hodie nō ha
 bemus. obligatio tamen ista inefficax est
 qz diu ei pōt opponi exceptio non numera
 te pecunie. s. olim vsq; ad qñquēniū: sed
 hodie infra bienniū. ex ista aut obligatio
 ne nascitur actio que vocat' conditio ex le
 ge. s. tunc quando nō habet locum excep
 tio nō numerate pecunie cum non sit ver
 borum obligatio. si em esset ibi verborū
 obligatio nō haberet locum titulus iste:
 sed ad p̄cedētes titulos eēt recurrendum
 ad intellectū tñ tā textus qz glosaz istius
 s. sciendum est qz si aliquis confiteatur

in iudicio se debere aliquid alicui et tunc valet ista confessio etiam si sine causa profiteatur eorum autoritas iudicis siue iudicij vicem cause suppleat. vt. ff. de inf. act. l. i. et. iij. si autem extra iudicium facta sit confessio: aut est facta sine causa et tunc non valet: aut cum causa et tunc distinguitur: quod aut apponitur causa mutui et tunc in odium feneratorum poterit opponi exceptio non numerate pecunie. infra biennium: et compellat feneratorum probare pecuniam se numerasse: aut apponitur causa dotis et tunc infra mensem vel annum poterit opponi exceptio non numerate dotis. si autem ex alia causa profiteatur se debere veluti causa emptionis et similium in contententi presu- mitur causa vera et sic confitenti preiudicat. Item queritur cum quis confiteatur in scriptura se debere: quare non statim scriptura pro se. sed potest opponi contra eam exceptio non numerate pecunie. Dicitur quod multum refert utrum in scriptura ista profiteatur sic. Nouerit. l. d. in nostra presentia constitutum professum fuisse se debere tali ex causa mutui. c. hec est scriptura non dicitur pecuniam sibi numeratam fuisse: sed confessus fuisse se debere tali quod forsitan spe future numerationis fecerit que forsitan non fuit subsequuta: et propterea tale scripturam bene potest opponi exceptio non numerate pecunie. nec sequitur quod necessitate tali sit scriptura subtiliter indagandi liquere. Si autem ita profiteatur in scriptura. nouerit quod talis in presentia nostra constitutus numerari vel numerari fecit tali. c. hic fit mentio pro se in scriptura de numeratione facta: id est scriptura stare oportet quod non potest homini licet exceptio non numerate pecunie opponi. Item scire debet quod propter tres gradus exites in scriptura scilicet scriptura stipulationis et iuramenti dicitur quidam quod tres sunt exceptiones respondentes istis tribus gradibus. aut enim profiteatur quod se debere aliquid in sola scriptura. s. sine stipulatione et iuramento: et propter istam scripturam habet locum exceptio non numerate pecunie. aut in scriptura in qua profiteatur stipulatio. et propter istam opponitur exceptio in factum. aut in scriptura in qua profiteatur iuramentum: et propter istam opponitur exceptio doli. Item dicitur quod exceptio non numerate pecunie non est exceptio specialis sed generalis cum

qua concurret exceptio doli specialis. sed quod exceptio doli non habet locum contra preteritum vel patronum: id est adinueta fuit exceptio in factum quod poterit opponi contra scripturas in tali casu. Multi autem dicunt quod si debitor ante biennium exceptioni non numerate pecunie opponat et arrat creditorem ad probandum pecuniam fuisse numeratam: post biennium etiam poterit ipsam opponere sed non cum tanto effectu quod tunc necesse habebit probare pecuniam sibi non fuisse numeratam. Multi autem dicunt. Quia super dixit iustus. quod exceptio non numerate pecunie post multum tempus opponi non poterit: id est hic exponit quid est multum tempus dicens quod hoc tempus erat olim usque ad antiquum: sed ne creditores suis pecunijs defraudaretur propter longum tempus infra quod olim potuit opponi exceptio non numerate pecunie: ideo illud tempus per constitutionem imperatoris usque ad biennium est coartatum: ita quod possit illa exceptio opponi cum effectu. post biennium vero non cum effectu. s. cum oneret creditorem ad probandum pecuniam fuisse numeratam: poterit etiam post biennium probare hoc ut super dictum est. et hec dicit.

De obligationibus ex consensu.

Im iam expediunt ut de tribus obligationibus que ex contractu nascuntur: subsequenter videndum est de quarta que dicitur ex consensu obligatio et propterea subiicitur hic rubrica de obligationibus que ex consensu fiunt: et durat hec pars usque ad titulum de obliga. que ex quasi contractu nascuntur. et hoc est verum tam in capite quam in membris. In titulo. autem presenti determinatur generaliter de obligationibus que ex consensu fiunt: et ita in capite dicitur tractare. in quattuor autem sequentibus titulis descendit specialiter ad species illius obligationis. s. ut ad emptionem: venditionem: locationem: pductionem: et sic de alijs: et ita tractat de membris Consensu fiunt obligationes. Quasiui a iustiniانو. Domine in quibus exemplis est hoc quod obligatio solo consensu contrahitur. Et respondet quod in emptione: venditione

locatione conductione societate et mandato. Sed questum iterum quare dicitur in his quattuor modis trahi obligatio consensu: quod ad hoc quod istis quattuor modis contractus obligatio non est necesse quod partes sint presentes neque quod interveniat scriptura neque etiam aliquid dari: sed sufficit quod contrahentes presententur. Unde isti tractus etiam inter absentes trahi possunt vel per epistolam aut per nuntium. et hoc dicit. Item in his tractibus etiam ad intellectum istius: scire debes quod stipulatio dicitur stricti iuris: sed queritur quoniam contractus dicitur stricti iuris. ad hoc dico generaliter quod quotiescumque in contractu nihil venit nisi quod inter partes expressis convenit tunc ille contractus dicitur stricti iuris. Unde rescripta demandata iudicibus dicuntur tota die esse stricti iuris eo quod in eis nihil venit nisi ea de quibus in eis cautum est. et arbitrium dicitur etiam stricti iuris eo quod in arbitrio nihil venit preter verba expressa in conventionione siue in compromisso. hoc prenotato pone casum in isto. Sic dixi iustitiano. Unde videtur. s. d. iam generaliter in hunc tenorem. et species superiores tractandi. s. in obligatione que fit re et obligatione verborum et obligationes litterarum: sed dicitur per deo detis aliam dicitur in obligationem que fit ex consensu et obligationem verborum. Et respondet dicens. fratresce aliam dicitur in obligationem in qua fit consensu obligat hinc et inde alteri: in his etiam que non sunt dicta in conventionione si ex bono et equo ea prestari oporteat. In stipulatione autem verborum nihil venit ultra id quod inter partes convenit. et hec dicit

De emptione et venditione.

Supra de capite hoc de obligationibus que ex consensu sunt dicitur est: modo ad membra hoc ad species siue ad tractus species descendendum est. et primo ad titulum empti. et ven. unde dicitur emptio et ven. et cetera. Questus a iustis. qualiter contrahitur emptio et ven. Et respondet d. quod emptio et ven. contrahitur solo consensu quodato fuerit de precio conventum: licet non fuerit ara data neque precium neque aliquid loco precij: et hec obti-

netur ex natura emptio. et ven. que sunt sine scriptura. in huiusmodi enim emptionibus et venditionibus nihil a nobis innovatum est. In his autem et cetera. Unde super dictum est quod si fiat emptio et venditio sine scriptis solo consensu perficitur: sed quod erit de emptio. et ven. que scriptura perficitur. Et respondet d. quod aliter non valet talis emptio et ven. nec est perfecta nisi instrumenta ab omni vitupio munda manu alteri contrahentium fuerint conscripta: vel si ab aliis sint scripta optet quod illa a contrahentibus sint subscripta. et si fiat per tabellionem optet quod illa scripta sint a partibus subscripta et approbata ut accipiant complementum. do nec enim aliquid deest huiusmodi scripture penitentie locus est tam emptio quam ven. sine aliqua pena. et hoc verum est si non fuerit ara data siue in scriptis siue sine scriptis celebrata fuerit emptio: quod tunc emptor a contractu recedere potest: perdit tamen aras quas dedit si autem venditor que aras recepit a contractu recedere velit poterit sed restituet aras duplicatas ipsi emptori etiam si super aras nihil inter contrahentes actum fuerit. et hec d. Queritur potest huius tabellio scripture suam super contractu emptio. et ven. fecerit: et ea per annum vel biennium teneant utrum sit contrahentibus locus penite. et potest responderi quod non nisi tractus in scriptis celebratus sine scripture sit. Sed vltimus queritur potest quod contractus in scriptis celebrari potest. et dicitur quod super hoc diverse sunt opinioniones. Ad. enim dicitur quod contractus tunc dicitur in scriptis celebrari quoniam ita convenit inter partes quod non valeat contractus nisi inde fiat scriptura sed hoc non invenitur in lege cautum. Unde autem Guido dicit quod tractus dicitur fieri in scriptis quoniam in principio dictum est quod super contractu illo debet fieri scriptura. vt. C. de fide instrum. l. contractus. sine scriptis autem appellatur contractus super quibus non convenit ut fieret scriptura: vel si fiat scriptura tamen non fit ut per scripturam contractus melius valeat sed solummodo ad memoriam. Scire autem debes ad dilucidiores huius materie intellectum quod in yta talis est consuetudo quod primo fit in breviatura quoniam super aliquo

contractu a tabellione publico dz confici scriptura z sit munda qd nihil aliud e nisi noua scriptura pncipalis q dz ee no cancellata no viciata nec in aliqua sui parte abolita sz ab oi vitupatiōe munda: et post ea vocant ptes z legis istud mundū corā ptibus z si pstant ptes tūc dicit scriptura a ptibus absoluta. cū aut a tabellione sūt subscriptiones tūc ē superscriptura cōpleta z ista p̄suetudo dixit dñs iacob bald. ab isto. s. determinatio. illā aut ab isto. s. hoc aut subsecuto siue in scriptis siue sine scriptis z c. sic intellige vtrunq. s. quantū ad penā ararū. idem ē siue in scriptis siue in nō scriptis fuerit veditio celebrata sed nō intellige quo ad penitentiā vñ referas hoc qd dicit solūmō ad penā ararū z concordabit scriptura. nā tūc qñ contractus in scriptis celebratus ē z completus si velis emptor vel veditor a contractu recedere sustinebit penā ararū sed nō solā. si aut nō fuerit contractus scriptura cōpletus volēs recedere a cōtractu solam penā ararū sustinebit. Nota q solo consensu emptio z ven. pfici. Itē nota q arara nō est de substātia p̄tractus. Itē nota puniri in aris illū contrahentē quē penitet p̄reiciū z c. Supra dictū est q emptio z venditio cōtrahit in cōtrahētes si in cōtrahētes fuerit de p̄cio cōuentū: sz debes scire q optet q p̄ciū sit constitutū z etiā q certū p̄ciū cōstituaf. Sed pone cū vellem equū amici mei emere: z dixit mihi q haberē equū illū p tanto p quanto ticius cōmunis amicus noster estimaret qd erit in isto casu. Et dicit impator q alibi ordinatū ē q si cōis amicus noster diffinierit p̄ciū valeat cōtractus: si aut ille q noīatur noluerit vel nō potuerit p̄ciū diffinire nō valet cōtractus. idem etiā intelligit in locatione z p̄ductione. hoc dicit. Itē p̄ciūz in z c. Supra dictū est q duo requirūf ad hoc q valeat emptio z veditio vtz q p̄ciū cōstituaf z q certū p̄ciū: z adhuc terciū est necessarium. s. q sit in pecunia numerata: sed nōne si dederō tibi equū p vi

no z ita equūz p vino pmutauro erit ne emptio z venditio. Et n̄det impator dicens q sup hoc apud antiquos querebat et cassius z sabinus dicebant q sic. Dicebāt em q pmutatio erat vetustissima species emp. z ven. z hoc p̄babāt argumento homeri dicens q aliqua ps exercitus achinoz vinū sibi emit pmutatis quibusdam rebus p vino: z ita pmutatio dicit emptio fm homerū: sed diuerse scole auctores aliud sentiebāt. dicebāt em aliō eē emptio q in pmutatione non pōt patere queres noīe p̄ciū data ē z q data nō est. q aut vtrāq videat v̄di z loco p̄ciū dari h̄ nulla rō p̄mittit. sed p̄culus dicebat p̄mutationē esse sp̄m separatā ab emp. et ven. z eius sn̄a p̄ualuit. sed dñe qd videtur vobis de sn̄a cassij z sabini que vtiū autoritate philosophoz. Et n̄det q sententia p̄culi melior ē z rōnibus validioribus nitit. hec dicit. Cū aut emp. In superioribus dictū est q emp. z ven. cōtrahit simul atq de p̄cio cōuenit licz adhuc res nō sit tradita neq p̄ciū solutū. z hoc si sine scriptura cōtracta fuerit veditio. si em aliqua ven. p̄trahat in scriptis poterit tam emptor q ven. impune a p̄tractu recedere donec totū fuerit cōpletū. cū igit dicat legislator post p̄tractū cōpletū p̄ciū rei v̄dite ad emptorē p̄tinere apparet q periculū rei vendite p̄tinet ad emptorē postq de p̄cio fuerit p̄uentū. cōpletus aut dicit cōtractus vt ex p̄cedentibus patet q̄z cōtudo de p̄cio cōuentū est q̄zuis emptori tradita nō fuerit sed penes venditorē p̄nerit. vñ si seruus fuerit v̄ditus z anteqz emptori tradat sine dolor culpa v̄ditoris penes venditorē decesserit vel aliqua parte sui corporis lesus fuerit emptori perit: et nihilominus necesse habebit venditori integrū p̄ciū restituere si nondū fuerit p̄ciū solutum. idem etiā est si edes vendite anteqz tradant tote vel aliqua parte sui incēdio cōsumpte fuerint. vel si fūdus v̄ditus anteqz tradat vi fluminis totus vl ex aliqua pte ablatas sit vel iundatione

vel aliquo modo deterior: sit factus semp
 emptoris damnū erit. q̄quid em̄ sine do
 lo ⁊ culpa vēditōis accidit in eo vēditōr
 securus ē: periculū autē ad emptorē ptinet
 Sed pone q̄ in re vēdita añq̄ tradat ali
 quod lucrū cōtingit: puta res vēdita p̄ al
 luionē vel aliquo alio mō longe melior
 est effecta cuius erit lucrū. Et r̄ndet domi
 nus iusti. q̄ emptoris fm̄ naturā est vt eū
 sequat̄ cōmoda quē sequūtur incōmoda.
 et hec dicit. Q̄d si fugerit r̄. Dixi iustini.
 dñe sup̄ dictū est q̄d iuris ē si res vendita
 añq̄ tradat penes venditorē deterior fiat
 vel pereat: sed mō q̄ro q̄d iuris sit si fuus
 vēditus post completā venditionē añq̄
 tradat fugerit vel subreptus: ad quē spe
 ctabit piculū istud fuge. Et r̄ndet dñs iu
 stinia. d. q̄ si sine dolo ⁊ culpa venditoris
 fugerit vel subreptus fuerit animaduē
 tendū est p̄mo vtrū vēditōr aliqd̄ fecerit
 pactus cū emptore p̄ q̄d in se recipit picu
 lum fuge vel subreptionis: veluti si custo
 diam serui venditi in se suscepit vsq̄ ad
 traditionē: tūc em̄ piculū tam fuge q̄ sub
 reptionis ad vēditōrē ptinebit: ⁊ de omī
 piculo p̄tingēte tenebit. aliqui autē dicūt
 q̄ etiā astringit̄ p̄ illud p̄ciū gn̄ale si picu
 lum p̄tingat: si autē nihil p̄uenit inē em
 ptorē ⁊ vēditōrē tūc erit piculū emptoris.
 Sed qualis poterit ei subueniri cū nō sit
 dñs serui eo q̄ seruus nō erat traditus: s̄
 magis seruū illū a vēditōre possit petere
 vel rei ven. vel conditione furtiua. Et re
 spōderi potest ad hoc q̄ emptor agat con
 tra venditorē ad hoc q̄ venditor cedat ei
 tam venditionē q̄ p̄ditionē furtiuam.
 idem dicit si damnū datus fuerit in seruo
 vendito post cōtractū p̄fectū: q̄ actiones
 legis acquisite sibi cōpetentes p̄pter dam
 nū in re datū post p̄tractū tenet venditor
 cedere emptori. hoc dicit. Emptio tā r̄.
 Quesiui a legislatore: dñe vultis ne plu
 ra dicere de emptione ⁊ vēditione. Et ip̄e
 r̄ndet dicēs. Frā adhuc p̄ter p̄dicta scire
 debes q̄ emptio tam pure q̄ sub p̄ditione
 contrahi pōt: ⁊ ponit exemplū de emptio

ne facta sub p̄ditione: q̄ pura emptio om
 nibus manifesta ē: ⁊ est exemplū suū tale
 si emptori dicat vēditōr: in hūc modus. si
 stichus infra certū diē veluti hinc ad quī
 decim dies tibi placuerit erit tibi emptus
 pro. x. hec est emptio sub p̄ditionē. hoc di
 cit. Et nota ad intellectū huius. s̄. q̄ cum
 tria sint in emptione. s̄. cōmerciū p̄cium ⁊
 res: duo p̄ma nō p̄nt p̄ferri in arbitriū al
 terius contrahentiū hoc ē emptoris: velu
 ti si dicat vēditōr emptori sic: vēdo tibi rē
 pro q̄nto volueris: secus autē ē q̄n datur a
 vēditōre emptori optio in re ip̄a veluti cū
 cōuentū ē de p̄cio ⁊ dicit vēditōr emptori
 sic. si res tibi placeat hinc ad octo dies sit
 tibi empta p̄ tot. Sed dicit aliq̄s: sp̄ infra
 terminū illū pōt emptor dicere q̄ res sibi
 nō placet: ⁊ ita in ptāte emptoris erit vt ⁊
 p̄tractus valeat necne. certe verū est q̄ p̄
 obliquū ⁊ implicite ē hoc in ptāte sua sed
 directe nō neq̄ exp̄sse: exp̄ssa em̄ nocent:
 nō exp̄ssa nō nocent. ⁊ hoc dicit. Loca sa
 cra r̄. Quesiui a iusti. vtrū possem emere
 loca sacra vel religiosa. Et r̄ndet dñ. q̄ lo
 ca sacra ⁊ religiosa cuiusmodi sunt iter so
 rum ⁊ basilica frustra q̄s emit. ⁊ hoc verū
 ē de publicis q̄ publico vsui destinata sūt
 cuiusmodi sunt for̄ ⁊ basilica. secus autē ē
 in rebus que sūt in patrimonio publica
 vt cimiteriū: ⁊ hoc ē verū si scies q̄s h̄mōi
 res emerit. si autē q̄s ignorās emerit dece
 ptus a vēditōre credēs ea p̄phana vel p̄
 uata: tūc sibi cōpetit actio p̄tra venditorē
 ad interesse. Idem iuris ē si hoīem libez
 deceptus a vēditōre p̄ suo emerit. ⁊ hec d.
 Explicit rubrica de emptione ⁊ vendi
 tione. Sequitur alta rubrica.
 De locatione ⁊ cōductione.
 Locatio ⁊ p̄ductio r̄. Cū ad p̄ns
 l simus in solennitate obligatio
 nū q̄ ex p̄sensu sūt: ⁊ sup̄ de pri
 mo exp̄plo expeditū est. s̄. de emptione et
 venditione: cōsequen̄ videndū est de se
 cūdo exp̄plo. s̄. de locatione ⁊ p̄ductione.
 p̄ho. ergo ca. sic. Quesiui a iustini. q̄ esset
 natura locationis ⁊ p̄duc. Et r̄ndet d. q̄ ē

proxima emptio 7 venditio: eisdē enī regulis iuris p̄sistūt isti duo p̄tractus: naz sicut ēptio 7 vēditio p̄hunc siml atq; de p̄cio conuenerit ita locatio 7 cōduc. cū certa merces. i. p̄ciū fuerit int̄ eos p̄stituta p̄trahit: 7 sicut in p̄cedēti p̄tractu actio ex ēpto datur ēptori: 7 actio ex vēdito dat vēdito ri: sic in isto p̄tractu actio ex locato dat locatori: 7 actio ex p̄ducto dat p̄ductori: 7 dicit q; locatio 7 p̄du. p̄cia ē ēptō. i. vicia q; ad tractatū 7 q; ad sniaz: h̄ dicit. Et q; sup̄ diximus rē. dixi iusti. Dñe saḡvidi q; isti duo p̄tract' p̄sistūt iisdē regul: hētis ne plura exēpla: dicit q; sic q; sic si vēdidero rē p̄ p̄cio qd̄ petro iustū visum fuerit: si p̄ciū diffini uerit petrus valet p̄tractus: si aut̄ non fue rit arbitratus qd̄ sit iustū p̄ciū nō valz cō tractus. vt. s̄. in ti. p̄ci. dictū est. sic ē in cō tractu locatōis 7 p̄ductōis: q; si aliq; do mum suā locauerit alicui. p̄ quāto petrus estumauerit: si petrus estumatōem diffini uerit valet p̄tractus: si nō diffiniuerit non valz p̄tractus. hoc dicit. Qua de causa rē. Versiculus iste nō referē ad versiculū p̄ri mo dictū 7 p̄cedentē: s; ad illud qd̄ dictus est in p̄nci. ti. q; sicut emp. 7 ven. p̄his q; ci to de p̄cio puenit. s. certe pecunie 7 i pecu nia numerata fuerit p̄stituta p̄bitur loca. et p̄duc. q; de causa si in pecunia numera ta nō fuerit certa mihi res p̄stituta nō valz cōtractus locat. 7 p̄duct. p̄done q; tradidero tibi vestes meas polliēdas nulla cer ta mercede p̄stituta dicit ne p̄tractus loca tiōis 7 p̄ductōis. 7 r̄idet q; nō: q̄lit q; age tur int̄ me 7 ip̄m cū nō pōt agi actōe loca. et p̄duc. Et r̄. di. q; agef̄ p̄scriptū v̄bis. et hec dicit. p̄: eterea sicut rē. Dixi iustitia. Dñe bñ p̄pendi p̄ exēpla superiora q; isti duo p̄tractus. s. ēpti. 7 ven. locatio 7 p̄du ctio magnā habēt adinuicē familiaritatē siue cōuenientiā qd̄ āmodo sup̄ illis ostē dere p̄ponitis. frater dicit ip̄e: adhuc istō tibi p̄pono ostēdere in alio exēplo: sic enī dictū fuit in p̄cedēti q; apud veteres dubi tabat vtrū emptio 7 venditio possit eē in permutatōe: 7 dictū fuit q; nō. ita solebat

queri de locatōe 7 p̄ductōe vtrū possit fie ri in rerū p̄mutatōe: 7 dicit q; nō: sed est p̄ prium genus p̄tractus. po. enī q; ita cōue nerit inter me 7 te q; si ego nō habere nisi vnū bouē 7 tu sibi vnū q; tu hēres bouem meū ad arandū vna cū tuo p̄ duos dies: 7 ego tuū habere posse ad arandū p̄ alios duos dies: 7 bos meus apud te tua culpa perierit q; actio in p̄petit p̄tra te. non actio emptōis 7 vēdi q; nō est certū p̄ciū puen tuz int̄ nos. neq; loca. 7 p̄duc. q; nō ē certa merces p̄stituta int̄ eos neq; cōmodatū: n̄ enī erat gratuitū: qd̄ ergo erit. Et r̄idet q; p̄scriptis v̄bis ē agēdū. 7 hec dicit. Ideo aut̄ rē. Dixi iusti. dñe p̄ exēpla sup̄dicta perpēdi q; est maxia familiaritas int̄ p̄tra ctum istū 7 p̄tractū p̄cedentē: quid plura. Frater adhuc maior familiaritas pōt pa tere in isto casu in quo dubitat an sit con tractus loca. 7 p̄duct. vt p̄tract' ēpt. 7 vē. p̄done q; ego tradideris alicui sub ānuo censu aliq; p̄diū de meis fruēdis di. q; q; diu pensio p̄diū dño p̄diū vel eius heredi solueret nō liceret dño neq; ei heredi: p̄du ctōi neq; eius heredi: vel ei cui cōductor heresue eius p̄diū vēdiderit: alioque modo alienauerit auferre. de p̄tractu tali dubita batur apud antiquos vtrū esset p̄tract' em ptōis 7 vēditōis eo q; p̄ductori nō potest dñs auferre p̄diū q; diu pensio fuerit solu ta: rursus pōt iste p̄tract' sapere naturaz locat. 7 p̄duct. eo q; quolibet anno soluit certa p̄sio. sup̄ h̄ dubitauerūt antiq; vsq; ad tpa xp̄ianissimi zenonis q; dicebat con tractū istū necesse emp. 7 ven. neq; locati. et conduct. sed p̄tractū emphiteoticū qui dicit p̄prius p̄tractus 7 suā p̄priā habet naturā. Sed po. q; tāta fuerit sterilitas in isto p̄dio sibi dato in emphiteosim perpe tuam: ita q; p̄ductor nihil possit de fructi bus illius p̄diū suscipere cui erit detrimē tum vel dñi cōductoris vel illius emphi teote. Et r̄idet iusti. q; zeno ita ordinavit in isto p̄tractu q; si aliqua p̄uentio facta ē inter ip̄m q; p̄diū dedit in emphiteosim 7 emphiteotā q; p̄uentio illa obseruetur: si

autem nihil puenerit inter eos aut est periculum totale: tunc detrimentum illud pertinet ad dominum: ita quod non teneat emphiteota pro tempore illo sibi reddere pensionem. aut est particulare detrimentum: tunc erit periculum emphiteote. et hoc dicit. Item queritur etiam. Per exempla superiora vidistis familiaritatem inter istos tractus: adhuc est familiaritas mirabilis in exemplo sequenti: verbi gratia: conveni cum quodam artifice ut de suo argento mihi faceret ciphum certe forme: certis ponderis. queris modo utrum inter me et ipsum videat emptio et venus. vel loca. et productio. Cassius dicit quod in hoc casu quantum ad naturam est emptio et venus. quantum vero ad operam est conductio et loca. Justinianus autem dicit quod magis placet sibi quod ex toto sit emptio et venus. quod perinde est ac si aurifaber ciphum de argento suo fecisset: et postea mihi ciphum factum vendidisset. Sed potest quod conveni cum aurifabro ut de meo argento mihi ciphum certi ponderis certaque forme vel mensure faceret: quod iuris in isto casu. Et respondet iustus. quod non dubium quod sit locatio et productio. hoc dicit. Conductio autem omnia et cetera. Dicit dominus iustus. quod conductio omnia sunt quod convenit in conventionem facere debet: si autem aliquid esset commissum ita quod in conductio de eo nihil esset actum: veruntamen inter eos debet illud quod fuit commissum ex bono et equo prestari: puta si productio in mora fuerit solvenda pensionis. Nam licet de usuris nihil actum fuerit tamen ad usuram et converso licet nihil actum fuerit de ostijs reficiendis nihilominus adhuc teneat locator: et hoc vult dicere sanctus patris. Qui pro usu vestimentorum. Quidam concessit mihi iumentum suum aut vestimentum suum aut argentum utendum pro certa mercede: queris quale custodiam in ista re mihi concessa prestare teneat. Et respondet iustus. quod tale diligentiam teneat prestare quam paterfamilias diligens prestaturus esset et ita exponere diligentissime. id est diligens. et hoc est quod utriusque gratia celebratur contractus et hoc dicit. Inortuo conductore et cetera. Quasi ut iustus. sic. quidam conduxit sibi hospicium intra tempora conductiois decessit conductor et suc-

cessit ei heres eius in conductio: poterit ne alteri domum locare. et respondet iustus. quod sic. quod intellige iure loca. et conductio. non autem iure societatis. et hec habes in nota. et hoc dicit.

De societate rubrica.

Est contractus loca. et conductio. sunt ordinem littere restat videre de societate. Societate coire et cetera. Dixi iustus. dominus bene prope di pro supra dicta quod iam de societate estis tractaturus: pro deo qualiter habet societates. Et respondet dominus iustus. quod solemus habere societatem omnium bonorum quam greci appellabant sic autem unus negotiationis veluti in olei frumeti vendendi vel emendi: et tunc equaliter participabunt lucrum et damnum. si autem super partibus lucris aut damni aliquid statuerit tunc quod inter eos convenit fuerit. Sed quod dices de tali conventionem: ut ad tunc due partes lucris pertineat: damni vero tertia. ad se unus non due partes damni: tertia vero lucris. valet ne ista conventio. et dicit quod sic: quantum tamen mutius dicebat quod talis conventio erat contra naturam societatis et quod non valebat. Servius autem sulpitius dicit quod talis pactio valet: quod iure conventionem intellige. potest etiam ita trahi quod unus pecuniam conferat: alius autem nihil: lucrum tamen inter eos communicabunt quod sepe alicuius providentia vel opera pecunie pro valet. Sed quod si ita fuerit pactum inter se quod unus habeat partem lucris: partem autem damni non ferat: valet ne pactum tale in societate dicit servius quod sic tamen quod si sit in una re lucrum in alia damnum debet fieri compensatio lucris cum damno: et illud solum quod superest dicit lucrum. et hoc dicit. Illud quod et cetera. Prode. duo mercatores societatem ad invicem contraxerunt: et super hoc litteras confici fecerunt in quibus continebat quod lucrum si quod inter eos contingeret divideret: et nulla facta fuit mentio de damno: quod iuris in hoc casu. Et respondet. quod eadem est ratio observanda in damno quod et in lucro est expressa et converso. et hoc dicit. Manet autem et cetera. Super dictum est qualiter societas habet: restat nunc videre qualiter dissolvit. Dicit ergo iustus. quod societas inter aliquos tamdiu manet quamdiu perseveraverunt in eodem consensu.

cum autem alter eorum societati renūciaverit dissolvit societatem: si autem callide renūciaverit societati ad hoc quod ipse solus aliquod lucrum sentiat illud lucrum solus non habebit sed tenet illud lucrum socio suo communiter: si autem aliquod lucrum alium de senserit quam sibi sperabat. scilicet quoniam societati renūciavit. id est ex insperato sibi evenit id totum habebit: quicquid autem lucratur fuerit ille cui renūciatum est per renūciationem illi soli acquirat. hoc dicitur. Soluit adhuc et cetera. Non solum per renūciationem de qua dicitur super soluit societatem: sed et morte. unde non succedet socio substituti heres in societate nisi hoc placuerit ipsi socio substituti: et tunc etiam dicitur pertrahi societatem: et si plures pertraxerunt ad invicem societatem si unus illorum decesserit dissolvit societatem inter omnes nisi aliter conventum fuerit inter eos. hoc dicitur. Item si alicuius rei et cetera. Non solum duobus modis super dictis dissolvitur societatem: imo et tercio modo. scilicet quoniam finis impositus est negotio propter quod pertraxerint ad invicem societatem. et hoc dicitur. Publicatione. Jam vidistis tres modos solvendi societatem: modo ponit hic quartus modus qui solvitur societatem: puta per publicationem omnium bonorum suorum in fiscum propter suum delictum: quoniam enim fiscus in loco suo succedit per mortuo habetur. et hoc dicitur. Item si quis. Jam vidistis quatuor modos quibus soluit societatem. Item quoniam modo soluit societatem veluti si unus ex sociis cesserit bonis ne in carcere deturdat si tamen adhuc aliter in ipsum consenserit nova videtur contrahi societatem. hoc dicitur. Socius socio et cetera. Dixi imperatori: domine tam vidi quatuor modos quibus societatem soluit: modo quoniam vtrum socius socium suum teneat propter dolum: vel etiam propter culpam: vel et ex negligentia teneat. Et respondet imperator quod non solum ex dolo tenet sed etiam ex negligentia: sed domine quam diligentiam debet prestare socius. Et respondet dicitur. quod non exactissimam sed eandem quam in rebus suis solet prestare. unde si in rebus suis solet esse negligens quamquam in omnibus rebus sit negligens non tenet sed debet se conquiri qui parum diligentem socium sibi assumpsit. hoc dicitur.

De mandato rubrica.

Mandatum et cetera. Adhuc visuri sumus de obligationibus que ex consensu fiunt et de illis est hoc ultimum exemplum: et quod bene scitis quod consensu fiunt obligationes in emptione et venditione: locatione et productione et societate de quibus super dictum est. modo videndum est de ultimo exemplo circa materiam hanc vide licet de mandato: unde quesivi a iustitiano de mandato quatuor modis pertrahitur: et ipse pertrahitur sex modis. dicit enim quod mandatum quatuor modis obligatorius pertrahitur. autem eius gratia pertrahitur et cetera. aut aliis quatuor modis enumerationis in littera: sextus autem modus non est obligatorius: quoniam quoniam aliis tua gratia tamen mandatum nullum est mandatum: nec aliquid nascitur obligatio: sed quatuor modis precedentibus obligatio contrahitur et ex his mandati actio nascitur. Et super hoc notetis quod hic sunt tria per ordinem: causa siue factum quod idem est: obligatio et actio: ex causa enim siue factum cuiusmodi est mandatum pertractum aliquo modo de quibus modis nascitur obligatio: et ex illa obligatione nascitur actio: aliter autem si solum dedit consensum nulla nascitur actio. Ad expositionem istius verbi quod ponit in fine istius glosae immo et cetera. potest tale exemplum. Mandavit tibi tuncius quod mutuares procuratori cuidam pecuniam sub usuris quam conversurus est in utilitate ipsius mandatis et cuiusdam extranei puta petri: in hoc enim quod mandavit tibi ut sub usuris crederes gratia tua est. In hoc enim quod mandavit tibi quod revertenda est in utilitate sui et mandatis et petri cuiusdam extranei pecunia illa patet quod hoc est gratia sua et aliena: et sic patet dictum iacobi. Mandatis tamen et cetera. Quesivi a iustitiano domine qualiter potest intervenire mandatum gratia mandatis tamen. Et respondet quod tunc mandatis gratia intervenit mandatum: cum mandat tibi aliquid ut negotia eius geras: aut ut fundum ei emas: aut pro eo fideiubeas: et si tale mandatum susceperis de necessitate obligaberis quamquam ab initio tibi liberum sit suscipere mandatum vel non suscipere. et hoc dicitur. et super illa glosa: et tunc quod suscipit: intellige quod si bene gessit non esset obligatus. Item si male gessit non prope

hoc est obligatus: sed si gessit male cui ei
esset mādātū obligabit eodē modo si ita
esset mādātum vt nō ageret: et gessit tua
grā et sua. et rīdet q̄ tūc hoc modo p̄bit: s̄
male implevit: et hoc vult. l. ff. quā ip̄e al
legat. Tua gratia et. Quiesui a iusti. q̄lit
mādātū p̄bit q̄n aliq̄s tibi mādāt vt s̄
vsuris pecuniā credas ei q̄ i rē suā eēt mu
tuaturus: vel si fideiussor datus tibi man
det tibi volēt agere p̄ eū vt periculo suo
experiaris cū reo p̄ncipali: vel si idē fide
iussor: tibi mādēt vt suo piculo stipulens
a quodā quē delegabit tibi eo tpe quo ce
pisti agere p̄tra eū. q̄liter eīm hmōi mādā
ta p̄trahunt tam mādātis grā q̄ mādā
tarij p̄ cui libet intuēti. et hoc dicit. Aliēa
et. Quodovideamus q̄liter aliq̄s mādāt
grā alterius tm̄: et exemplū est planū velu
ti si mādēt tibi aliq̄s vt petri negocia ge
reres qd̄ nō est grā tui nec sui: imo solum
grā petri. et sic de alijs exēplis. et hoc dicit
Sua et aliena et. p̄donit modo exempluz
qualit̄ mādātū p̄bitur grā sua et aliena et
nihil ad vtilitatē suā: et est exempluz tale
veluti si de cōib' negocijs sibi et ticio tibi
mādēt aliq̄s vt sibi et ticio fundū emerēs
vel vt p̄ eo et ticio penes aliquē sp̄odeas.
et hoc dicit. Tua et aliena. Inter mōs obli
gatorios mādātū nūc ponit exemplū d̄ vl
timo mēbro: et est exemplū p̄mū in lra cui
dicit veluti si tibi mādēt aliq̄s vt pecuniā
tuam ticio crederes sub vsuris. et h̄ dicit.
Tua grā et. Vidistis iam q̄liter q̄nq; mo
dis obligatorijs p̄bitur mādātū: l̄ etiaz
septo mō p̄hat mādātū l̄ nō sit obliga
torij: veluti si tibi mādēt ticius vt pecuni
as tuas potius feneres q̄ in emptōez pre
diorū colloces vel ecōuerso: et hmōi obli
gatio plus foritur nomē p̄siliū q̄ mādātū
et hac de causa nō est obligatorij: et illud
patet euidenter q̄ nemo ex hmōi consilio
obligat: quāq̄ mandatario nō expedit
nisi in casibus exceptis: et hoc ideo est q̄
liberū est suscipiētī p̄siliū penes se explo
rare an susceptū consiliū sibi expedit nec
ne: p̄pter hoc si te pecuniā habentē mo

nuerit aliq̄s vt ex ea rē aliquā cōpares vt
crederes nō tenet tibi iudicio mādātū: licet
tibi nō expedit eā emisse vel alicui credi
differ: hec vera sunt cū mādātū sit sine
assignatōe certe persone. Sed pone q̄ mā
dabat tibi aliq̄s vt ticio noīatim crederes
pecuniā: nunq̄d eo facto is q̄ tibi manda
uit erit tibi obligat: et certe fm̄ sniam do
mini sabini dicendū est q̄ sic: q̄ forte alit̄
nō credidisses ticio nisi tale mādātū su
scepisses. Et nota q̄ in hoc casu dñs sabi
nus bona ratione fuit motus: p̄mo q̄ di
xit hāc fuisse causā q̄re in h̄ vltio casu mā
dans mādātario tenet: q̄ aliter dictā pe
cuniaz nō erat ticio mutuaturus: q̄ si alit̄
esset facturus l̄ sibi nō mādasset nō tene
retur is q̄ mādauit: sed doctores resident
in hac opinione q̄ indistincte tenet is qui
mandauit in hoc vltimo casu: et subaudi
ad lram illā ex si non aliter. maxime. s̄ cō
tra hoc qd̄ dicit q̄ nemo ex p̄silio obligat
nisi sit fraudulentū: videt q̄ p̄ impuden
tiam dicat. ff. q̄ quisq; iur. l. ij. s̄ hoc ideo
est in illo casu q̄ antecessor ibidē tenet ex
cōsilio q̄ locat opas suas vt peritus et tū
ex effectu p̄siliū sui reddidit imperitus. et p̄
pter hoc etiam de leui culpa tenetur. et ita
speciale est in hoc casu. et hoc dicit. Illud
quoq; et. Dixi iustitiano: dñe supra vidi
mus q̄liter mādātū p̄bitur q̄nq; modis
obligatorijs et etiā sexto modo nō obliga
torio: qd̄ modo plus dicetis Et dñs iusti
rīdet: frater vna cū p̄dictis scire debes q̄
sicut mādātū grā tua tm̄ nō est obligato
rium sic nec p̄siliū seu mādātū vere tur
pi: veluti si tibi mādēt aliq̄s vt furtū faci
as vel iniuriā aut damnū alicui inferas;
hmōi nō obligat quē nisi mandatarius
presterit penā p̄tra quē deliquit: attamē
aduersus mandantē nullā habebit actio
nem. hoc dicit. Is qui exequit et. Dixi iu
stiniano: dñe bene vidi quot modis et q̄li
ter p̄trabit mādātū: p̄ deo dicatis mibi
qualiter mandatarius tenet exequi id qd̄
sibi datur i mādātis. dicit ip̄e scire debet
q̄ si mādētur alicui sub certa forma nō de

bet mandatarius illam formam excedere nam si aliquis tibi mandasse t̄yt ei fundum emerere veluti p. c. vel vt p̄ ticio in r̄ata pecunia sp̄deres nec teneberis pluris emere nec in ampliorē pecuniā fideiuberere: q̄d si feceris ad id q̄d exp̄dēns p̄dictam actōem nō habebis. vñ cassius 7 sabinus dicebāt in hoc casu q̄ nō cōpeteret tibi actio p̄tra mandantē etiā p. c. aureis in mādato cōprehēsis: 7 hoc si p̄tra formā mādati plus exp̄dēns. aliter t̄n obtinuit s̄m opinionē alior̄ q̄ vsq̄ ad pecuniaz in forma mādati cōprehēsam agere poteris sed pone q̄ is cui mādauit vt emereret mibi fundū p. c. aureis p̄ minorē p̄cio illū comparauit. nunq̄d hēbit p̄tra me: 7 certe sic. q̄ rite videor̄ mādasse vt dictum fundum p̄ minorē p̄cio emereret si posset. 7 hoc dicit Recte q̄ 7c. Titulus iste. s̄. mādati in quo sumus tres h̄z p̄tes p̄ncipales. In prima parte tractat̄ q̄liter mādātū p̄trabatur. In sc̄da ibi 7s q̄: tractat̄ q̄liter mādātū susceptū exequi debeat. In tercia parte q̄ hic incipit. s̄. Recte q̄: tractat̄ q̄liter mādātum susceptū reuocat̄: 7 scire debes q̄ duo sunt modi q̄bus mādātū reuocat̄. p̄mo post reuocatōem mādati re integra. sc̄do post mortē mādatoris vel mādatorij: 7 h̄ de rigore iuris: att̄n q̄nq̄ de equitate mortuo mādatorē remanet actio ip̄i mādatorij. s̄. mandati vt ostēdit p̄ duo exempla ibi in. s̄. Recte q̄. 7 hoc dicit. Sed vtilitas Quia si mādatorius ignorans mandantem mortuū nihilominus mādātū exēq̄t quāq̄ de stricta rōne nō hēat actōem: tam̄ damnū sibi afferet q̄d esse nō debz si actionem nō haberet iusta 7 p̄babilis ignorantia. Idē dico si debitorē q̄ receperūt pecuniā a seruo disp̄satorē ticij 7 mādātum receperant q̄ eis soluerēt ip̄i iam manumisso soluāt. isti em̄ de eq̄tate liberātur quāq̄ aliter de rigore iuris sit: quia non soluerūt ei cui debuerūt: vel p̄t dici q̄ hoc p̄ simile occurrit q̄liter aliud acciderit d̄ eq̄tate q̄s accideret de rigore vt p̄ hoc confirmet p̄mū exemplū. Et notanduz q̄

hoc q̄d hic dicit q̄ mādātū soluitur p̄ reuocatōem re integra verū est de mādato negocior̄ si res sit integra: t̄n in mādato iurisdicōis aliter est: q̄ sp̄ reuocat̄ ad nutum delegantis. ff. de iudi. l. iudicū soluitur. 7 hoc dicit. Mādātuz n̄ suscipere 7c. Scire debes q̄ mādātū suscipere liberuz est: susceptū t̄n necesse est cōsummāre nisi tempestiue renūciat̄: aut casu fortuito p̄peditus sit vt mādari nō possit. 7 hoc dicit. Mādātū 7c. Iste versiculus p̄t referri ad primā partē tituli vel ponit̄ ad vberiorē doctrinam. In summa 7c. h̄ic dat iustini. regulā q̄n p̄trabit mādātū 7 q̄n tenet natura mādati 7 q̄n non: dicēs q̄ si merces interueniat nō est mādātū sed locatio 7 p̄ductio: 7 generalit̄ h̄is casibus non est mādātum in quibus merces interuenit sed est locatio 7 conductio.

De obligationibus que ex quasi contractu nascuntur.

In superioribus dictū est de obligationibus q̄ cōficiunt̄ ex p̄tractu: modo videndū est de obligationibus que ex q̄si cōtractu nascunt̄. Dēs em̄ actiones ciuiles ordinariē: aut p̄cedūt ex cōtractu vel quasi: aut ex maleficio vel q̄si vt videt̄. s̄. de obligationibus. s̄. sequens. p̄pterea cōuenienter subijciē hic rubrica de obligationibus q̄ ex q̄si cōtractu nascuntur. p̄post genera p̄tractuū. Iste titulum continuat iustinianus cum p̄cedētibus ita dicēs q̄ post genera p̄tractuū enumerata dispiciendū ē de q̄busdā p̄tractibus siue obligationibus q̄ ex p̄ctu p̄p̄ nascūt̄: q̄ t̄n nō oriunt̄ ex maleficio nec ex q̄si male. supple per totū titulū istuz vt bona sit illatio nec ex p̄tractu vt dictū est in p̄ncipio. relinquitur q̄d ex q̄si p̄tractu nascūt̄: vñ de h̄mōt cōtractibus siue obligationibus notat d̄ns iusti. plura exempla: 7 est p̄mū exempluz tale. aliq̄s gessit negocia absentis alicui sine mādato: ex ista gestione nascunt̄ due actiones. i. nasci possunt: si em̄ bene gesserit negocia absentis dat̄ sibi actio neg. gest.

contraria cōtra eum cuius negocia gessit ad repetendū illud qđ impēdit: si autē male gessit daf actio neg. gest. directa ei cui negocia gessit ptra gerentē. sed dñe que ē dña inter has duas actōes. 7 dicit qđ quo ad effectū nulla est dña: sed subtilitate iuris talis est dña: qđ actio illa qđ daf dño cōtra gerentē vocat directa: illa autē qđ daf gestori ptra dñm vocat ptraria vt dictū ē: et nascunt iste due actōes vt sup dictū ē qñ aliqđ sponte 7 sine mādato accedit ad negocia alterius gerēda vtputa absentis: 7 si ea bñ 7 vtiliter gerit: habet eum cuius negocia gerit 7 ignorantē 7 inuitum sibi obligatū: 7 hoc maxime vtilitatis causa factū fuit siue institutū. s. negociatorū qui subita festinatōe cōpelluntur abesse nulli demandata negociorū suorū gestione defeta relinqrent: qđ ptingeret nisi hmōi actiōnes negociorū gestoribus darent: nullus em sine mādato accederet ad negocia aliena gerēda si de eo qđ impēdisz ad illō recuperandū nullā hiet actiōem. hoc dicit. Sicut autē 7c. Sup dictū est qđ ille qui sine mādato vtiliter gessit negocia absentis si aliqđ de suo impēdit poterit illud recuperare p actōem neg. gest. ptraria. eodē modo 7 ecōuerso. s. si male habuerit se gestor in gerendo negocia absentis dño tenere actōem neg. gest. directa: 7 hac rōne ad reddendas rōnes administratiōis sue tenet gestor p stare exactā diligentia: 7 non sufficit qđ talē diligentia adhibeat qualē in rebus suis adhibere solet: 7 hoc est verū si alius diligentior eo accessisset ad negocia illa gerēda si ipse ea nō gessisset. hoc dicit. Tutores qđ 7c. Vno vno exēplo de obligatōibus qđ ex qđsi ptractu nascunt: videndum est de alio: nō solū em gestores negociorū tenent sine mādato qđsi ex ptractu verum etiā tutores qđ tutele iudicio tenentur ex qđsi ptractu obligant. Nullū em negocium inter pupillū 7 tutorē gerit: sed quia non tenet ex ptractu nec ex maleficio vlt qđ si supple ex qđsi ptractu teneri videt. 7 nascuntur actōes hinc inde: ex ista em obliga-

tione nascitur actio directa pupillo cōtra tutorē: ptraria vero nascitur tutori ptra pupillū ad petendū si aliqđ impēdat d suo in negocijs pupilli: aut si aliqđ est ei abfuturum: vt si p pupillo alteri fuerit obligatus. 7 hoc dicit vsqđ ad illū. 7c. Itē si inf aliquos 7c. Vidistis iam duo exēpla d obligatōibus qđ ex qđsi ptractu nascuntur: modo ponit hic dñs iusti. terciū exēplū dicens Si inter aliquos fuerit res aliqđ cōis sine societate aut qđ eis pariter fuerit legata vel donata: si vnus eorū alteri teneat iudicio cōi diuidūdo: 7 hoc videt qđ alif solus in re cōi fecerit impēsas: vel qđ ipse solus fructus ex ea re cepit: tūc nō intelligit p pte obligatus ex ptractu eo qđ nihil iter se ptraerint: sed qñ ex maleficio vel qđsi supple nō tenet: ex qđsi ptractu teneri videt. Idem iuris videt de eo qui coheredi suo obligat: vel qđ coheres in re cōi fecerit impēsas necessarias: vel qđ ipse solus fructus perceperit: cū em inter se nō ptraerūt nec ex maleficio sit obligatus vel qđsi: id ex qđsi cōtractu videt. hoc dicit. Heres qđ 7c. In pte. 7c. dictum est qđ heres si sit coheredi obligatus ex causis supdictis. s. si fructus rei cōis solus pceperit: vel si coheres suus in rem cōem impēsas fecerit necessarias: qđ tūc ex qđsi cōtractu intelligit obligatio cōtracta: sed qđ dicitis de herede qđ obligatus est legatario obligat ne ex qđsi cōtractu. Et rñdet dñs iusti. dicens qđ ex ptractu nō est obligat legatario eo qđ nullū negociū gessit legatarius cū herede neqđ euz defuncto nec ex maleficio nec ex qđsi supple quare intelligit obligatus ex qđsi cōtractu et hoc dicit. Item si cui p erroze. Jam habuistis multa exēpla de obligatōibus qđ fiunt ex qđsi ptractu. Adhuc restat vnū exēplum veluti si qđs credēs se debere ticio. c. cum in veritate sibi in nullo teneret p erroze soluerit indebitū: h3 ticiū cui ista. c. solunt indebita obligatū 7 nō ex ptractu p pte: imo videt magis ex distractu obligatus. dicit ex distractu qđ qđ soluedi aīo pecuniā dat potius eā dare videt vt distra-

bat q̄ vt p̄bat. nec ex maleficio est obligatus v̄l q̄si supple: q̄ p̄ diuisionē illā supra de obligatōibus. s̄ sequēs diuisionē apparz q̄ ex q̄si p̄tractu obligatus est. vñ iste q̄ in debitū accepit p̄inde obligat̄ ac si mutuū ei daret: 7 hoc verū est q̄tū ad effectū obligandi 7 nō q̄tū ad nomē obligatōis vel actōis. 7 hoc dicit. Ex q̄busdāz causis 7c. s̄. iste nō est p̄prie p̄tinēs ad titulū istum s̄ ponit h̄ gr̄a vberioris doctrine ad p̄ximam materiā de indebito. 7 pone casum sic. Sup̄ dictuz est q̄ si aliq̄s soluit alicui indebitū p̄ errorem: q̄ ille q̄ indebitū recipit solueti obligat̄ ex q̄si p̄tractu: 7 iste q̄ soluit a recipiēte pecuniā illā repetere potest aliq̄n tñ in aliq̄bus casibus nō est ita veluti si q̄s soluerit indebitū ex causa illā q̄ ex inficiatōe crescit: illud em̄ nō repetit̄. est et aliud exemplū in legato relicto 7 h̄ vez erat sed nō in oī legator̄: q̄ tuoz em̄ erāt oliz genera legator̄. s̄ p̄ v̄dicatōem: p̄ dānati onem: p̄ sinēdi modū: p̄ p̄ceptōem: vt. s̄. de leg. s̄. j. illud aut̄ bñficiū p̄ q̄d cresceret legatū p̄ inficiatōem solūmodo locuz habebat in relicto p̄ dānatōem: sed cuz vn̄ a hodie sit natura oīm legator̄ 7 et fidei cōmissor̄. vt. s̄. de leg. s̄. n̄r̄a autē p̄stitutio. 7 ita nō distinguit hodie q̄liter leges s̄ cui legetur. si em̄ sacrosan. ec. vel alijs venerabilibus locis q̄ religionis vel pietatis intuitu decorat̄ aliq̄ legata s̄nt: h̄mōi, legata p̄ inficiatōem crescūt: 7 si h̄mōi locis legata indebita soluant̄ nō repetunt̄. hoc dicit. Sup̄ isto. s̄. p̄d̄t queri q̄d est q̄d oī in fine istius notule vt si soluant̄ em̄dando q̄d signat̄ sup̄ illo verbo. l. acq̄liana. in fine em̄ illius glose ad solatōem cuiusdam cōtrarij videt̄ dicere q̄ actio. l. acq̄li. non sit a p̄ncipio penal̄ sed ex inficiatōe p̄ealis sit. hoc videt̄ falsum. actio em̄. l. acq̄l. de sui p̄mitiua natura est penal̄is cū. s̄. v̄l tra rei estimatōem teneat̄ p̄d̄natus ī actio. l. acq̄l. ad q̄d dici p̄t q̄ actio. l. acq̄l. non tenetur aliq̄s solū ad estimatōem rei si ex p̄mo capite p̄ueniat̄: s̄ tenetur solvere q̄ti plaris res fuerit in anno retro: s̄ si

extercio capite p̄ueniat̄ tenetur q̄ti plurif res fuerit in. xxx. diebus. vt. s̄. de leg. acq̄l. in p̄n. s̄. h̄ aut̄ capite: penal̄ aut̄ actio ē in duplū ex sola inficiatōe: 7 sic itellige glosā

Per quas p̄sonas acq̄ritur obligatio.

Expositis generibus. Cōtinuatio istius tituli est talis. cū em̄ superi⁹ sit tractatū de generibus obligationū q̄ ex p̄tractu vel q̄si nascūt̄: restat v̄dere p̄ q̄s p̄sonas nobis obligatio acq̄rit̄ et p̄pter hoc ponit̄ hic rubricā p̄ q̄s p̄sonas 7c. Dicit̄ ḡ iusti. q̄ non solū p̄ nosmet ipsos nobis acq̄rit̄. s̄ aliq̄d: s̄ et p̄ eos q̄s in p̄tate h̄emus veluti p̄ seruos ac filios n̄ros: s̄ dñe est ne differētia in illō q̄d acq̄rit̄ alicui p̄ seruū 7 illud q̄d acq̄rit̄ alicui p̄ filiū: 7 m̄det q̄ sic. q̄d em̄ ex obligati one aliq̄ p̄ filiū meū mihi acq̄rit̄ illud mihi acq̄rit̄ quo ad v̄sumfru. filio aut̄ quo ad p̄prietatē. C. de bo. q̄ li. l. fi. 7 hoc vez est nisi obligatio fuerit ex castrensi pecul. vel q̄si: tūc em̄ nec quo ad v̄sumfru. nec q̄ ad p̄prietatē p̄i acq̄ritur q̄d ex tali obligatione filio debetur. Ex oī em̄ causa aduenticia acq̄ritur p̄prietatē rei filio p̄ obligationē in p̄sonā filij factā: 7 v̄sumfru. p̄i. et cōpetit etiā actio p̄i 7 nō filio 7 hoc p̄ci. Item p̄ liberos hoīes 7c. Nō soluz p̄ filios n̄ros 7 seruos nobis acq̄ritur: s̄ etiā per liberos hoīes 7 seruos alienos quos bona fide possidemus nobis aliq̄d. acq̄ritur: sed hoc itellige in duobus casib⁹. s̄. si ex operis suis aliq̄d acquirant vel ex re nostra: 7 similiter per seruū illum in quo v̄sumfru. habemus: vel v̄sum fm̄ illā literam vt p̄ater in notula ex duabus causis nobis aliq̄d acquiruntur. hoc dicit. Cōmunem seruū 7c. Sup̄ dictum est. q̄ per seruos nostros acquirimus: sed nunq̄d p̄ seruū cōmunē possumus nobis acquirere. 7 m̄det q̄ per seruū cōem dño acq̄ritur q̄d itellige 7 sic dicēdo dominis meis dare spondes: sit stipulatus 7 p̄p̄ria nomina in stipulatione inferendo: tūc em̄ pro vinlibus portionibus dñis acq̄retur

et hoc verum est nisi nominatim vni eorum stipulatus fuerit vel vni tradiderit: et hoc dicit. Quid si vnus dominorum. Quasi a iusti. dicit si vnus dominorum seruo commiserit quod aliquid sibi stipulet: ipse autem suus alterum cui voluerit acquirere nominauerit in stipulatione cui acquirere per stipulationem illam. et non dicitur quod ei quod iussit et non ei quod nominauerit: sic ponunt multi casum in isto ultimo responsio. sed si vni et sic vult glosa ordinaria quod ita ponatur. scilicet dominus guido dicit quod iste non est casus istius versiculi quamquam veritate pertineat: iste enim est casus quem habes. C. per quos personas nobis acquirunt. l. ij. et non istius responsio. et hoc patet per hoc quod dicitur sine istius versiculi. super dictum facta mentio de isto casu. potest ergo sic poni casus sed quod si vnus ex dominis iusserit seruum committere aliquid stipulanti cui acquirere per stipulationem istam. Et non dicitur. d. quod hanc actionem huius libri in tali casu dubitaretur vtrum duobus dominis an iubenti per stipulationem istam acquirere: post tamen compositionem huius libri est questio ista expedita. scilicet quod iubenti tamen acquireret. vt. s. dictum est. s. de stipulatione seruorum. §. vltimo

Quibus modis tollitur obligatio.

Tollitur omnia obligatio. Super dictum est qualiter obligatio ex contractu vel quasi nascantur: modo restat videre qualiter nate tollantur: et propter hoc ponitur hic ru. ista Quibus modis etc. Scire autem debet quod quattuor sunt modi principales quibus tollitur obligatio. primo enim tollitur per solutionem secundo per acceptilationem. tertio per voluntariam novationem. quarto tollitur obligatio que ex presentibus habet per contrarium sensum. et isti quattuor modi tollendi obligati. principales in isto titulo tanguntur. In principio ergo de primo modo videamus et scire debet quod obligatio tollitur per solutionem eius quod debet: sed nunquam tollitur obligatio si debitor soluat aliud quam debeat: puta si asinum dedit pro pecunia quam debebat. et non. quod sic: dum tamen volente creditore fiat. regulariter enim loquendo iurato creditore aliud pro alio solui non potest sic ergo vti dictum est solutio eius quod debet tollit omnia obligatio: sed verum est si ipse debitor soluat quod debet sine aliquo nomine debitoris et debi-

toris iurato et ignorante. hoc dicit. ad intellectum glose signate super illo verbo omnia obligatio etc. Scire debet quod omnia obligatio tollitur solutio eius quod debet etiam si fuerit civilis tamen. rad. l. inducta in primum. ff. de solu. l. quod homines. §. si. Rn. dominus iusti. quod speciale est ibi quod aliud operatur solutio quam crederet solutio. et pone. ca. qualiter aliis solui civiliter obligatur. pone quod aliis mihi. c. numerauerit: et ita naturaliter et civiliter sunt obligati: fecit in postea pactum de non petendo: et ita tollitur obligatio naturalis et remanet civilis. Sed si post illud pactum factum de non petendo ignoras sibi solueri quod debet non liberor a civili obligati. per istam solutionem quod operatur repetitorem: vni liberationem parere non potest. vt in predicta. l. quod homines. Item si reus soluerit. In superioribus dictum est quod bene liberatur debitor solutio eius quod debet: sed nunquam per istam solutionem liberatur fideiussores. Et non. quod sic. reuerso: si soluat fideiussores creditore quod ei debet liberatur principalis debitor. hoc dicit. Item per acceptilationem. Jam vidistis vnum modum principalis obligati. tollende. est et alius modus obligati. tollendi. principalis vt per acceptilationem. Sed dicitur quod est acceptilatio. et non. d. quod acceptilatio est ymaginaria solutio. si enim creditor debitori suo illud quod sibi debet ex ver. obligati. remittere velit poterit hoc facere in hunc modum si patiar debitor: hec verba dicere dicitur creditor quod tibi debeo per stipulationem habes ne acceptum: et respondeat creditor habet liberatus est debitor ac si creditore soluisset quod ei debuisset. hoc dicit. Sed et grece etc. Videbat aliquibus quod stipulatio posset fieri per verba latina tamen et non per verba greca. et quia si ad istam dubitationem responderet iustitia. dicens quod non solum per verba latina sed etiam per verba greca potest fieri acceptilatio dum tamen quod per verba greca significat sicut exprimitur per verba latina: et dissoluitur per acceptilationem obligationes verbis solimodo contracte: quod consentaneum est iuri obligatiorem verbis contracta verbis posse dissolui. Ad intellectum finis notule signate super illo verbo certe: distinguere debes vtrum acceptilatio sit inutilis ratione rei super quam con-

dicitur ut si sup debito cōditionali condi-
 piatur: quia talis acceptilatio inutilis est
 et quāq; nō hēat hāc vim acceptilatiōis
 attamē habet vim pacti: et sic intelligo il-
 las leges. ff. de rei ven. cū emptor. ff. de ac-
 ceptila. l. cū acceptil. aut rōne pceptionis
 inepte ut si tibi dicā qd ego tibi debeo ha-
 beo acceptū in diē: et tui pērideas: ha-
 beo acceptū: et talis acceptilatio inutilis
 non habet vim pacti: et sic intelligo. l. ff. de
 acceptila. an inutilis. Sed et id qd. nō solū
 sicut dictū est obligatiōes ptracte verbis
 possunt p acceptilatiōem dissolui: sed et id
 qd ex aliq alia causa debet pōt in stipula-
 tionē deduci: et p acceptilatiōem pōt dissol-
 ui. et hoc dicit. Sicut autē et. Questui a le-
 gislatore an acceptilatio possit fieri in par-
 te debiti sicut fit in toto. et rūdet di. q acce-
 ptilatio pōt fieri p parte debiti sicut pōt
 fieri p toto. hoc dicit. Est autē p dita et.
 Tractatū est sup q obligatio alia a vballi
 pōt deduci in stipulatiōem: et tūc tolli pōt
 p acceptilatiōem. hic autē dicit q est p-
 dita quedā stipulatio q vulgo acq̄liana
 appellat. acq̄lius em q valde favorabi-
 lis erat ad stipulatiōes dissoluēdas adin-
 uenit istū modū dissoluēdi et liberādi per
 acceptilatiōem debitor: ē illū q ex quocūq;
 cōtractu alio teneret q ex ptractu verbali
 sicut pōt liberari p acceptilatiōem is q v-
 bis est obligatus. adinuenit em stipulati-
 onem quandā in quā possent deduci oēs
 alie obligatiōes q i stipulatiōez deduce p
 acceptilatiōem tolli pnt. stipulatio em ac-
 quilianā oēs obligatiōes nouat: q̄lit enī
 cōfici dēat hec stipulatio nāzare magis
 laboriosum est q̄ subtile: aptissime em de
 hoc tradit in l. fa. et hoc dicit vsq; ad illuz
 .h. p̄terea nouatiōe et. Jam vidistis q
 duobus mōis tollit obligatio. tollit etiā
 tercio modo. s. p nouatiōem volūtariā: ve-
 luti si illa decē q debes seio seius stipula-
 tus sit ab aliq alio q̄ a te aīo nouādi: q̄a
 tūc tollit p̄ma obligatio interuētū noue
 p̄sone: et noua nascit obligatio p̄ma obli-
 gatiōe translata in posteriōrē a deo et q̄ si

nō valeat noua obligatio p̄ma p scōam
 nihilominus tollitur: veluti si a pupillo
 sine tutoris auctoritate fueris stipulatus
 illud qd tibi debebas: oīno em amittitur
 actio tua eo q̄ p̄ma obligatio sublata ē: et
 sic inutilis ē actio q̄ ad effectū experiēdi: est
 tū aliq. s. naturalis. et h dicit. Nō idē iuris
 et. Sup dictū ē q̄ si creditor stipulat' fue-
 rit a pupillo id qd debitor: pupilli sibi v3
 tollit obligatio ipi' debitoris. s. scire dēs
 q̄ nō idē iuris ē si creditor stipulat' ē a suo
 alicui' aīo nouādi illū qd debitor: sibi v3:
 cū ei scōa obligatio nulla sit ipō iure neq;
 naturali neq; ciuili p̄inder manet p̄or de-
 bitor obligat' acti nō eēt aliq nouatō scōa
 v̄bigra. vbi em p scōam obligatiōem v3
 tolli p̄ma optz q̄ scōa sit aliq: puta natu-
 ralis vel ciuilis. Sed si eodē. Sup dictū
 ē q̄ interuētū noue p̄sone noua nascit obli-
 gatio: s. p̄o. q̄ stipulat' sui a debitorē meo
 qd ex alia q̄cūq; cā q̄ ex stipulatiōe m̄ de-
 bebat: dicit ne i h cāu fieri nouatio cū in h
 casu noua p̄sona nō interuenerit. et rū. q̄ sic
 si aliqd noui interuenerit i scōa obligatiōe.
 id est in stipu. ista: veluti si p̄ditio v̄l dies
 v̄l fideiussor obligatiōi adiūctaf. scire tū d
 bes q̄ si p̄ditio in nouatiōe addita existat.
 valet nouatio: si autē nō existat nō valet. h
 dicit. Sed em. Sup dictū est q̄ nouatio fit
 interuētū noue p̄sone v̄l etiā eiusdē dum-
 modo fiat p̄ diei v̄l p̄ditōis adiectōem v̄l
 subiectōem. s. scire dēs q̄ ap̄d antiq̄s hoc
 verū erat q̄ his modis fiebat nouatio dū
 tū aīo nouādi fieret: et ita q̄sepe diuerse p̄-
 sumptōes inducebant ad p̄bandū q̄ aīo
 nouādi fieret: v̄n sup hoc apud antiquos
 magna fuit altercatio: et p̄p hoc diē dñs
 iusti. fecim' quādā p̄stōnez ad h̄mōi alter-
 catōes tollēdas: in q̄ cauef q̄ tūc demū in-
 telligat fieri nouatio interuētū noue p̄so-
 ne v̄l et eiusdē p̄sone ut dictū ē: q̄n hoc ex-
 p̄esse actū est inter p̄trahētes q̄ p̄p noua-
 tionē p̄oris obligatiōis hoc fiat: alioqn si
 hoc exp̄sse nō fuerit actū nō intelligit fie-
 ri nouatio interuētū noue p̄sone. sed acce-
 dit secūda obligatio p̄me et manet v̄traq;

obligatio. Hoc amplius etc. Itaque vidistis tres modos principales tollere obligationis: quarto etiam modo obligationes que consensu nascuntur contrario consensu tolluntur veluti si convenit inter me et tunc ut fundum tusculanum habeam emptum p. c. deinde non dum pretio soluto nec fundo tradito placuerit inter nos quod ab emptore et venditore discedat: inuicem liberamur: et sic per contrarium consensum tollitur obligatio consensu contracta: idem etiam intelligas in omnibus alijs contractibus ex consensu descendentibus. hoc dicit.

Explicit liber tercius institutionum.

Incipit liber quartus.

De obligationibus que ex delicto nascuntur. Rubrica

Aperio: in libro expositus est etc. Non est hic opus aliqua continuatio. In textu enim inuenitur continuatio in effectu talis. Super dictum est quid est obligatio: et quod omnes obligationes aut sunt ex contractu: aut ex quasi contractu: aut ex maleficio: vel quasi ut dictum est. de obli. s. sequens diuisio. Cum igitur in superioribus factum dictum est de obli. quod ex contractu vel quasi contractu nascuntur. Nunc tractandum est de obli. quod ex maleficio vel quasi descendit. Scire tamen debetis quod obligationes que nascuntur ex contractu quadruplici genere reperiuntur: vel in quatuor genera diuiduntur. obligationes tamen que nascuntur ex maleficio in vno genere reperiuntur: scilicet ei nascuntur re ipsa. id est ab ipso delicto perpetrato: veluti ex furto aut dano aut iniuria. hoc dicit. Sed super. s. isto dubitari potest super id quod dicitur quod obligationes ex contractu in quatuor genera diuiduntur. Obligationes tamen que ex maleficio nascuntur sunt vnius generis. Et quod sicut obligationes que ex contractu nascuntur aliquando re: aliquando verbis: aliquando litteris: aliquando ex consensu nascuntur: et sic obligationes que ex maleficio oriuntur aliquando sunt re ut per in furto Aliquando verbis ut per in contumelia. Aliquando litteris ut per in libello famoso ad infamiam alicuius composito. Quid est ergo quod dicitur obli. ex maleficio

esse vnius generis magis quam obligationes ex contractu. si dicas quod omnes nascuntur ex re ipsa. id est ex maleficio ipso: sic filius et ex alia parte omnes obligationes ex contractu nascuntur. ad hoc dicitur casus quod ex vno fonte nascuntur obli. ex maleficio: id est quod omnes sunt eiusdem generis. vnde licet omnes sint odiose et stricti iuris diuersas habent penam. Secus tamen est in obligationibus que nascuntur ex contractu: quod diuersas sortiuntur naturam secundum diuersitatem contractus et qualitatem. Quedam enim sunt obli. bonae fidei: quedam stricti iuris. Tres obli. que sunt ex maleficio: statim obligant maleficio commisso: sic autem non est in oblig. que nascuntur ex contractu: sicut dicitur aliquid. Quodne actio iniurie dissimulatio abolet: quare ergo ipso maleficio non videtur malefactor obligatus. Respondeo. imo veres primum concludere: si enim abolet dissimulatio: ergo nata fuit. Furtum etc. Quod si a legislatore quod esset furtum: et quod rapina etc. Et ipse primo ponit diffinitiones de furto dicitur quod furtum est pertractatio rei aliene invito domino: et exponit hoc nomen rei dicitur. siue ipsius rei. id est per etiam siue possessio: et istud furtum dicitur fuit prohibita a lege diuina. s. per preceptum istud: non furtum facies. hoc dicit. Manifestum furtum etc. Super dictum est quod furtoz duo sunt genera. Nam aliter est furtum manifestum: et aliter non manifestum. Sed dicitur quod est fur manifestum: dicitur in genero quod est caro car siue voluit. id est ille qui deprehendit in ipso furto et non solum ille qui in furto deprehendit dicitur fur manifestus: sed ille qui in eo loco ubi fecit furtum deprehendit dicitur fur manifestus: et ponit de hoc duo exempla in littera. Alteri scire debet quod si extra locum qui furtum fecerit visus fuerit cum re furtiua vel deprehensus in quocumque loco publico vel privato: vel ab extraneo vel a domino antequam puenierit ad locum ubi furtum ferre destinasset: fur manifestus dicitur: vnde si ad locum destinatum cum re furtiua puenierit antequam cum re furtiua deprehendat fur non manifestus dicitur. Sed dicitur quod est fur non manifestus. Frater habet tibi patere dicitur ex his que diximus: cum enim per contrarium eadem sit disciplina: si per tibi dicitur est fur manifestus: ergo dicitur quod non manifestus. Nam qui non est manifestus hic non manifestus dicitur. hoc dicitur. Furtoz autem etc. Satis super dictum est quod est furtum: et

unde dicatur. *Modo dicendum est quot sunt genera furtoꝝ: et dicitur q̄ duo. Quia furtū aut est manifestū: aut nō manifestū. Immo diceret aliq̄s q̄ q̄ttuor sunt genera furtoꝝ. Aliud est manifestū: aliud non manifestū: aliud cōceptū: et aliud oblatū. Et r̄ndet q̄ nō est ita. q̄ cōceptū et oblatū ponūt species potius q̄ genera. Et dubitatur sup hoc q̄d in isto. s̄. dicit: q̄ si extraneus viderit furē rē meā furtive asportantem q̄ p̄pter visionē extranei fur ille dicit manifestus: et ita actōe furti manifesti tenetur mihi ad q̄druplū: et ita p̄ visionē extranei mihi acq̄rit actio: q̄d est cōtra illud generale p̄ liberā p̄sonā nihil nob̄ acq̄ri. Ad hoc dicit quidā q̄ hoc est speciale in odium furti: sicut et in odiū furis hoc introductū est q̄ aliq̄s teneat actōe furti perpetuo: tū alie p̄torie actōes penales sunt annales. Alij dicit q̄ in isto casu mihi acq̄ritur actio p̄ liberā p̄sonā: sed ex delicto furis mihi acq̄rit cū exinde vitat. Hoc dicit. Conceptū furtū et. Dixi iustinia. dñe: facti vidi q̄d est furtū manifestū et ex cōsequentiā q̄d est furtū nō manifestū: sed intellexi a vobis fieri mentōem de furto cōcepto et oblato: vñ quero dñe q̄d ē furtū cōceptū. Et dicit impa. frater: hodie furtū cōceptus non est in vsu: olim tñ erat talis ei? natura q̄ si aliq̄s credebatur rē furtivā in domo alius esse ad eā cū magna pompā. conueniebat et dñs domus eā restituere volebat quāq̄ nō esset fur dabat tñ dñs rei cōtra eum actio furti cōcepti. Olim q̄s erat alia species furti q̄ vocabatur oblatū: et habebat olim locū actō furti oblato in tali casu. pone sic. Quidā erat amicus meus specialis et penes eū erat res furtiva deposita: ipse aut videns q̄ res furtiva cum magna diligentia querebat: plus diligēs suā honestatē q̄ me penes me rem illā furtivā depositam. Deinde fuit res illa furtiva penes me inuēta: unde teneor ego actōe furti cōcepti et ille qui penes me rē illā deposuit tenetur mihi actione furti oblato ad refarciendum quicquid illis solvero cōuentus*

actōe furti cōcepti. fuit et olī q̄dā actio que vocabatur actio furti phibiti que datur cōtra eū qui me phibuit querere testibus presentibus res furtivā quā in domo sua eē dicebā et ad hoc ex edicto p̄toris fuit instituta actio furti nō exhibiti aduersus eū qui rem furtivā quesitā et penes eū inuentam non exhibuit: sed omēs iste actiones videlicet furti cōcepti oblato phibiti non exhibiti: que propter requisitionē rei furtive olim erant adinuenite: hodie in de s̄uetudinē abierūt: quippe cū hodie requisitio rei furtive locus non habeat eo q̄ hodie omēs qui rem furtivā sic receperint et collocauerint: furti non manifesti teneant hoc dicit. Pena manifesti et. Quasi a iustiano que esset pena furti manifesti. Respondet iustianus q̄ pena furti manifesti est quadruplū. non manifesti autē duplū. hoc dicit. Furtū autē fit et. Quasi a iusti. qualiter fieret furtū. Respondit dicens q̄ non solū fit furtū q̄n̄ aīo intercepti causa id est intrandi proprietatem aliquis amouerit: sed cū aliquis rem inuito dño cōtractat. unde si credito: pignore vtatur vel ip̄e depositarius re deposita penes ip̄m vel res que ad vñū vsū conceditur: in omnibus his casibus furtū fit. Vñ scire debes q̄ illi qui habēt rē sibi ad vñū vsū cōmodatā si in aliū vsū cōuertant: ita demū furtū cōmittūt si intelligant inuito dño hoc facere. s̄. po. q̄d si nō credāt se inuito dño hoc facere et dñs hoc ratū habeat: fit ne furtum in hoc casu. Respondet q̄ nō. vñ ad hoc q̄ cōmodatarius cōuertat rem sibi cōmodatā in aliū vsū q̄ in eū ad quē cōmodata erat furtus faciat: duo exigunt videlicet q̄ credat se inuito dño hoc facere et credat eū nō p̄missurū hoc dicit. Unde illud et. Supra dictū est q̄ furtū nō fit nisi cū cōtractatōe rei aliene et dño inuito: et ita necesse est q̄ duo concurrāt. scilicet q̄ contractans credat se inuito dño contractare: et q̄ domino inuito cōtractet: et q̄ ita est ideo querit vtrūq̄ vez esset furtū cōmissum in tali casu. Ticius

accessit ad seruū meū et euz sollicitauit hoc modo. Dñe serue nequā vade furari dño tuo res istas et cū eis venias ad me ad castrum meū: et ego bene defendā te contra dñm tuū. Seruus autē ille accessit ad me dñm suū: et intimaui mihi oīa hec. Ego autem volēs ticiū in furto cōprehendere dixi illi suo meo. Serue bone et fidelis super multa te cōstitua: vñ volo q̄ res illas capias et fugias ad ticiū sollicitatorē. Seruus autē ille de volūtate mea res illas detulit ad ticiū: venio postea et res meas fur tuas seu furatas simul cū seruo meo inuenio apud ticiū: facio eū in iudiciū cōueniri et intēro cōtra eū tam actōem furti q̄ serui corrupti. Ex aduerso aduocati ticij ip̄s viriliter defendētes dicūt se paratos eē ostēdere q̄ neutra actōe istarū teneat. Innotuit em̄ iam nobis tota veritas: actione em̄ serui corrupti nō teneat dicūt ip̄s: q̄ seruus non est corruptus q̄ non habet res illas me inuito s̄ magis me volēte et iussu meo fuerūt sibi deposite. Super ista q̄stione olim fuit magna dubitatio: cōstitutio tñ dñi iustiniāni statuit q̄ teneat actōib⁹ am habus: q̄ q̄tū in ip̄o fuit res illas inuito dño contractauit: et etiā seruū corrupit. Et p̄pter hoc statuit iusti. q̄ p̄dictis duabus actionibus teneat vt auferat occasio deli quendi: ne forte si iste in casu isto impunitus remaneret ex huius impunitate alij tēptarent seruos alienos corrupere qui de facili possent corrupti: q̄q̄ iste bonus non fuit corruptus. et hoc dicit Interdū at̄ rē. In superioribus est notatū q̄ qui seruuz alienū corrupit furtū cōmittit: et nō solū fit furtū in surripiedo nobis seruos nros: s̄ et si q̄s aliquē liberorū nrorū nobis surripuerit furtū cōmittit. et h̄ dicit. Aliquū at̄ rē. Littera ista posita fuit h̄ p̄p̄ quoddā verbū qd̄ vidistis positū sup̄ in diffinitōe furti. Sup̄ em̄ dictū est q̄ furtū est p̄tractatio rei aliene: et ex h̄ videt q̄ nō posset fieri furtū in re pp̄ria: vt si rē suā pp̄riā quam q̄s creditor obligauit subtraxerit. et h̄ dicit Interdū furti rē. Scire dēs q̄ q̄nq̄ teneat

ille q̄ furtū nō facit: et hoc rep̄t in illo cui⁹ ope et p̄silio furtū factū ē cuiusmodi est ille q̄ de manu tua pecuniā seu nūmos excusserit: et ab alio surripuit. Et ē q̄ tibi volēti euadere resistit vt alius res tuas raperet: nec nō et ille q̄ p̄ano rubeo v̄l aliq̄ alio mō oues vel boues fugauerit: vt alius s̄bigēs eas surripet: et h̄ v̄z ē si h̄ eo aīo fecerit vt alius eas surripet: si em̄ p̄ lasciuā h̄ fecerit et n̄ vt ab aliq̄ alio surripent: tūc n̄ teneat act. fur. s̄ lege acq̄l. et h̄ dicit. Cū autē ita ope vni⁹ alī furtū fecerit abo act. fur. tenent: et caue tibi q̄ bñ scias lram et naturā distinguere: q̄ qd̄ iā dictū ē q̄ ille cui⁹ ope fit furtum teneat actōe furti: intellige de eo q̄ ope expressam p̄buit: sicut si aliq̄s furtū volētes facere scias q̄ ip̄e facturū eēt accōmodauit scalas vt fenestrā ascēdat et frangat naz alī vult littera sequēs. sc̄z q̄ ille q̄ p̄bet p̄siliū tñ faciēti furtū furti actōe nō teneatur: veluti si aliq̄s solū p̄siliū dederit alicui faciēti furtū: q̄ tūc act. fur. nō tenebit. h̄ dicit: et ita h̄s i h̄. s̄ tres casus: vn⁹ est q̄n aliq̄s opē vel p̄siliū exp̄ssum p̄buit furtū faciēti. sc̄d̄s q̄n opē vel p̄siliū tacitū tercius q̄n solū p̄siliū et nō opē. In p̄mis duob⁹ casib⁹ teneat act. fur. in tercio n̄ teneat h̄ dicit. Ibi q̄ sunt. Idone. Ab̄eus fili⁹ vel su⁹ me⁹ codicē meū in surripuit: nūq̄d pos suz p̄ eū agere act. fur. Rñ. q̄n. res tñ ip̄a i furtiuā cām deuenit: vñ nec v̄lucapi pōt añq̄s i dñi p̄tatez p̄uertat. si tñ aliq̄s filio meo v̄l suo in furtū faciēti ip̄e p̄siliū et opē dederit tenebit act. fur. h̄ dicit. Furti autē rē. Dñi legislatori. dñe iā bñ video i q̄b⁹ pōt fieri furtū: q̄ nedū i re aliēa: s̄ i re pp̄ria. S̄z dñe p̄ deo cui p̄petit actio furti. Ip̄se n̄. d. q̄ act. fur. p̄petit ei cui⁹ itereft rē n̄ fuisse surrepta q̄uis nō sit dñs rei surrepte. q̄ et ip̄i dño rei nō p̄petit nisi ei⁹ itereft furtum factū n̄ eē. vñ si creditori res obligata surripiat dño rei. l. debitori nō p̄petit actō furti sed magis ip̄i creditori: q̄uis em̄ creditor h̄eat actionem p̄sonalem per quam posset a debitorē suū consequi si ydoneus fuerit debitor: tamen tutius est ei pi

gnori incūbere q̄ in personā agere: hoc vult innuere. q̄ si debitor creditori pign^o sumptuerit: poterit creditor p̄tra debitorē furti experiri. h̄ dicit. Itē si fullo rē. Sup̄ positū ē vnū exemplū in q̄ actio furti dat̄ ei cuius interest h̄ non sit dñs vt dictum ē in creditore. Hic ponit̄ aliud in fullone et sarcinatoze. si em̄ fullo vel sarcinator: vestimēta mea que sibi curāda sarcinanda ue certa mercede cōstitutata furto amiserit in nō p̄petit actō furti eo q̄ mea nō inter est vestimēta illa nō fuisse surrepta cū iudicio locati a fullone estimationē vestimētorum meoz cōsequi possim. et hoc dicit. Sed et bone fidei rē. Itā habuissis duoyl^l tria exempla ī q̄bus p̄petit actio furti ill^l quoz interest furtū factum nō fuisse. Hic adhuc pōit quoddā exemplū de eodē. Si em̄ bone fidei ēptor a nō dño rē emerit et sibi fuerit tradita et postea surrepta. quā q̄ nō sit dñs sibi nihilominus competit actio furti sicut et creditori. Scire tñ dēs q̄ aliter fullōi vel sarcinatori nō p̄petit actō furti nisi sint soluēdo. rō q̄ nihil ē periculo eius q̄ nihil h̄. Similiter si p̄ parte fuerit soluēdo fullo vel sarcinator: dño nō fulloni p̄petit actio. h̄ dicit. Que de fullone rē. Sup̄ dictū ē q̄ si vestimētum fullōi vel sarcinatori: curādum vel sarcinādū traditum surreptū fuerit. q̄ fulloni nō soluendo fuerit nō dño p̄petit actio furti. Idē intel ligas si res fuerit surrepta cōmodatario: q̄ si fuerit soluēdo sibi et nō p̄modatario p̄petit actio. q̄ ad rē restituēdā nō tenetur et hec vera fuerunt h̄ iura ātīqua. dñs tñ iusti. ponit̄ ī q̄dā p̄stitutiōe quā hēs. L. d. fur. et ser. cor. l. si. s. tales. itaq̄ h̄ emendauit. statuit em̄ q̄ in electione p̄modatoris sit vtrū velit agere p̄tra p̄modatariū act. p̄modati vel aduersus eum q̄ rez surripuit act. furti. et si dñs vnā istarū elegerit ad alterā nō pōt redire. si. n. dñs act. furti moueat aduersus furē cōmodatariū penitus liberat: si aut̄ contra cōmodatariū moueat actioz nō poterit postea cōtra furē agere. h̄ cōmodatarius qui a p̄modatore cō

uenit: pōt aduersus furē hēre act. et nullo mō p̄modator nisi ignarus rei surrepte p̄tra p̄modatariū act. p̄modati egerit p̄mo. ex hoc em̄ nō obicit sibi obstaculum a iur̄ re cōpta: qui possit agere nisi a cōmodatario sibi fuerit satisfactū. et h̄ dicit. Si is apud quē rē. Dictū ē supra de fullo ne et p̄modatario q̄liter eis competit actio p̄ re aliena: mō videamus de depositario vtrū si res apud aliquē deposita fuerit: depositario p̄petat actio furti. non em̄ tenet nisi de dolo. et ita nō infest suam rē nō fuisse surreptā. si autē in dolo fuit nō dabitur sibi actio ne ex malicia sua actionē cōsequatur. et hoc dicit. In summa rē. Dixi iusti. dñe q̄d plura vultis dicere in titulo isto. Itā tātum dixistis de materia ista q̄ generat̄ teduz deo et toti mūdo. et r̄ndet iusti. Frat̄ vt breuiter h̄c titulū expediam? scire debes q̄ apud ātīquos quesitū fuit vtrū ipubes rē alienā amouēdo furtum facere possit. et placuit dño iusti. q̄ si ipubes animū furādī habuerit et in ipm̄ posset eade re istud delictū hoc ē si sit p̄ximus pubertati q̄ act. furti teneatur. et hoc dicit. Furti actio rē. Quesiū a iusti. de natura furti. s. ad q̄d def actio furti. et r̄ndz iusti. q̄ actio siue sit ad duplū siue ad q̄druplū dat̄ ad penā et nō ad rē suā p̄sequendā. dat̄ etiaz dño alia actio. s. rei ven. et p̄ditio furtiua scire tñ dēs q̄ rei vendicatio dat̄ p̄tra quē libet possidentē. p̄di. furti. dat̄ contra furē et eius heredē. et hoc dicit.

De vi bonoz raptorum rubrica.

Itō de furto sequit̄ de rapina que ē spēs furti. Qui res alie. Dixi iusti. Dñe iā vidi q̄ ille q̄ rē alienā clā surripit tenet act. fur. h̄ q̄d dicit̄ de illo q̄ rē alienā rapit. et r̄ndet q̄ ille sibi act. furti tenet. nullus em̄ magis rē inuito dño p̄tractat q̄ q̄ eam vi rapit. vn̄ improb^o fur dicit̄. et pro ista improbitate pretor induxit act. vi. bo. rap. rē. infra annuz quadruplum: post annum vero simplum. et datur p̄pter vnā rē vi raptā quāq̄ alit̄ secus videret. p̄pter v̄ba in numero plurali posita a p̄tore in

noie ac. f. vi bo. rap. 7 b. dic. Quadruplus aut 7c. Sup dictu e q act. vi bo. rap. 7 an nu dat in qdruplu post annu vero i sim pliu. qro vtru quadruplu istud sit totu pe na. 7 rñdet q nō. 7 in isto qdru. simplum inest: 7 triplu e pēa. siue pphēdat raptor i delicto siuenō nō. em d3 eē melioris p di tionis raptor q fur. 7 b. dicit. Queri solet cōiter sup b qd d3 in si. s. y. rñdiculū esset q ille q rapit eēt melioris pditionis q il le q rem dā surripit. p trariū em videm. Maior em pēa in fligt furib' q raptoribus: cū in pēa furti manifestū torū qdru. sit pēa. In pēa aut raptoris solū triplum ē pēa. Ad b aut diuersimode rñdet: q daz em pcedūt q maior pēa furib' q raptoribus p. l. infligat: 7 nō sine cā. videlz q: se pius sit furtū q rapina. vñ ne hmoi ma lesi. ipunito facili' talia facinora ppetren tur vtynius pēa sit met' multoz vr. L. ad l. iul. rep. l. i. tal' pena p furto 7 maior q: p rapina introducta ē. Alij alit' dicētes re spōdet q q in vno grauaf in alio d3 rele uari. vñ pēa raptors pl' ptinet. si nācri minalit' abut' 7 eū suspendi d3. Vocat em lex raptores famosos latrones. ff. de pēis l. capitaliū. s. famosi. In furto aut nō d3 aliqz morte pati. vt i aut. signata. L. de ser. su. super illa. l. lex noua. ppterea si cō ueniat cū raptor equū eyt ei mīo: pe na infligat q fur. dñs aut guido lre adbe rēs dicit q q in vno grauaf in alio d3 rele uari vt. ff. d. iure iur. l. eū q. Raptor em in b q releuat si nō cā rapina dephēdat: te net' solū mō ad triplū: s3 grauaf in b. qā nō by remediū aliqz si nō dephēdat cum furto. q: sp tenetur ad triplū. s3 fur. in hoc releuat q si nō dephēdat cū furto anteq deusinat ad locū destinatū: nō tenet nūi in duplū 7 iō in alio grauaf. f. q l3 depre hēdat cū furto q teneat ad qdruplū. 7 si dicat qz qliter pōt raptor nō deprehēdi hāc qōnē hēs sufficēter solutā in glo. si gnata in isto eodē. s. sup illis vbis. siue d prehēdat siuenō. Alij ad b alit' rñdet di centes q nūqz ē melioris pditionis raptor

q fur. eo q sp pōt act. fur. pueniri vt. ff. d fur. l. si videro. s. cū scriptor. S3 b notā dū q si fur furti manifesti act. puicat in q druplū p dēnat. raptor q i qdruplū p ac. vi bo. rap. condēnatur. 7 silt' per act. furti māifesti puniet cōiud'. 7 ita adhuc restat p mū q plus venit in actōe furti q in act. vi bo. rap. Qu tñ 7c. In isto. s. dicit q act. vi bo. rap. ita ppetit si aliqz rē alteri' do lo malo rapuerit. Leterū si aliqz errore du ctus rē alienā credēs esse suā: eā alteri ra puerit iure pmitiuo nō tenetur act. vi bo. rap. s3 ne inueniat via p quā raptores su am maliciā ipune possint exercere pstitu tionib' pncipiū ē puifum: ne alicui liceat rem mobilē vel imobilē lz suā esse dicat vel estimet alicui p vi auferre. si ptra hoc statutū venerit si sit dñs rei q eā capit: ca det a dñio suerei. sin aut res aliena fuerit d3 eā pmo restituere: 7 postea i penam sui delicti estimationē rei prestare. 7 illō non solū hēbit locum i reb' mobilib' vt ex hac cā ab oī rapina hoīes se abstineant. h. dic Sane i hac act. 7c. Dixi iust. Dñe ppetit ne in hec actio ita demū si dñs fuero rei. Rñ. q in uno siue i bonis ei' fuerit res ra pta: siue i bonis videlz ei' q ius aliqz ha buerit in re. vt q: sibi sit pmodata vl' ipi gnozata siue locata vl' deposita: vel aliqz iuris habeat i ea: ita q ei' iter sit mō non rapi. s3 em ppetit ista actio vt nō dñiuz rei rapte accipiat s3 q res sibi rapta resti tuat. 7 vt breuit' me expediam. ex qz cū qz cā pōt ppetere alicui actio furti. p p furtum datum in re: ex omī cōsimili causa pōt da ri actio vi bo. rap. p p rapinam in re fa ctam. hoc dicit. Post maleficium rapine de damno exētur qd p. l. acq. punitur.

De lege aquila. Rubrica

Amni iniurie 7c. Sic po. sic ca. Si aliqz dederit in damnū p iniurias ad dānū istud puniendū pstituit actio p l. acq. l. i. Et sciēdū ē q. l. acq. l. tria sunt ca pita. vidēdum ē ergo de pmo capite. In pmo aut capite ē cautū. vt si aliqz suum alienū alienāue qdrupedē q in pecudum

numero sit iniuria occiderit quāti p̄ci ea res in anno p̄ximo p̄terito fuerit tñ dño dare p̄demnef. hoc dicit. Qd̄ aut̄ nō p̄cise r̄c. p̄posiū materialit̄ v̄bis galli acq̄l. q̄ aliquātulū sunt obscura: intēdit ip̄ator v̄ba illa per ordinē exponere. Et p̄mo exponit q̄re nō sufficiat sibi dicere p̄cise. si q̄l boiē alienū alienāue q̄drupedē occiderit s̄z adiecit q̄ in pecudū numero sit. h̄ enī adiecit ad significādum q̄ si aliq̄s occiderit v̄rsūm meū vel leonē vel aliā feraz beftiā q̄ nō deat puniri p̄ p̄mū caput. l. acq̄l. eo q̄ nō sunt de numero pecudū illa r̄ū q̄ gregati pascunt. i. i pascuis custodiūtur. sic equi. muli. oues. z boues. capre z filia. S̄z dñe de suis q̄d dicem? p̄tinētur ne sub pecudū numero. Et r̄idet. d. q̄ sic q̄ gregati pascunt. z h̄ p̄firmat p̄ auctoritate antiquoz. d. q̄ sic voluerūt homerus elius z martian?. In iuria aut̄ oc. r̄c. Exponit iusti. illud v̄bū positiū p̄us iniuria occiderit. d. q̄ ille iniuria occidit q̄ nullo iure occidit. z manifestat p̄ exēpla qualif q̄s p̄t iure occidere q̄ hoc videt̄ alicui dubiū. v̄n̄ dicit. Si em̄ suum meū latrone diurnū dū tñ telo se defendez q̄s occiderit iure p̄mittēte eū occidere videt̄. z iō nō tenet. z hoc intellige ita si nō possit occisor: alio mō eu adere p̄ialū. idē dicit de eo q̄ casu occidit suū alienū si nō fuerit i culpa z dolo z de h̄ ponit tale exēplum. Qui dā milites ludebāt cū iaculis i cāpo eas d̄putato ad se exercitādos. si suus alienus sibi trāsitiū fecerit ad ludū respiciēdū cum tñ eius nō int̄sit. si eū aliq̄s militū se exercitātū traiecerit nō intelligit miles esse in culpa z iō nō tenet. Si aut̄ aliq̄s p̄uatus h̄ fecerit cui non inferat telo traicere culpe reus est z nō tenet ex p̄mo capite. l. acq̄l. eodē mō si alio loco q̄ in loco militibus ad se exercitādos d̄estiat h̄ fecerit culpe reus ē z tenebit. h̄ dicit. Itē si puta. r̄c. h̄ic ponit aliud exēplū i q̄ si in culpa fuerit q̄ hoīez occiderit: tenet act. l. acq̄l. si aut̄ sine culpa eū occiderit nō tenet. z exēplū tale. Quis putator: ex arboze diecto ra

mo suū alicuius infecerit. v̄n̄ q̄d iur. in isto cāu sit q̄rit. z r̄idet q̄ distiguit q̄: aut illd̄ factū ē p̄peviā publicā aut p̄pe viā vicinalē. z tūc si nō p̄clamauit videt̄ esse in culpa z tenet. Si aut̄ p̄clamauit z qui trāsibat h̄ nō obstāte p̄cessit z sibi p̄cauere noluit. tūc putator extra culpā ē z non tenet. Itē dico si p̄pelocū aliq̄e v̄bi nō erat ius p̄uerfandi vel trāsēdi ramo ex arboze diecto putator suū alicuius ibidem trāsētes occiderit: q̄ tūc quāq̄ non p̄clamauerit extra culpā ē: nisi de dolo putatoris p̄stiterit quē cū viderit tñ nō p̄clamauit. In isto tñ casu semp̄ p̄sumēdū est: p̄putatore. s. eū esse extra culpā z dolo nisi dol' possit p̄bari. z sic intellige q̄d h̄ dicit p̄breterea si medic' r̄c. Adhuc nota bonū aliud exēplū in q̄ si aliq̄s suū alicui' occiderit si fuerit i culpa tenebit. si aut̄ nō fuerit i culpa nō tenebit. Si em̄ medic' suū tuū secuit z postea curationē ei' reliq̄t et suus tuus mortu' ē. i culpa ē medicus. z iō tenebit. idē erit si ip̄erite eū secuit z p̄p̄ hoc mortu' ē. i culpa em̄ ē z iō tenet. In pericia em̄ culpe ānumerat. z h̄ dicit. In petu q̄ r̄c. h̄ habebas mulionē quendā q̄ suū tñ impetu mulaz q̄s p̄pter ip̄ericiā retinere non potuit oppressit. v̄n̄ mulio iste in culpa ē: z iō tenet. Si aut̄ p̄pter infirmitatē eas retinere nō potuit: alius tñ bene eas retinisset adhuc in culpa ē z tenet. Itē iuris ē i eo q̄ ascendit equū tuū z p̄pter impiciam vel infirmitatē eū retinere nō potuit z equus suum alicui' oppressit: equet tenet. Si autēz facti fortis fuit mulio: si tñ aliquo casu fortuito p̄ mulas q̄s ducebat vel equū quē ascēdebat suus alicui' oppressus fuerit nō tenet. attamen infirmitas vel ip̄ericia alicuius nulli d̄ esse damnosa. hoc dicit. h̄is aut̄ v̄bis expositis duobus verbis positus sup̄. in p̄n. h̄ic exponit certū mēbrū. s. hoc q̄d dictū ē ibi quāti in eo āno plurimi fuerit dicens q̄ hoc nihil aliud ē dictū: nisi q̄ si alquis i terfecerit suum tuū. si eo die q̄ interfecerit fuerit iuse' v̄l mācus in anno tñ p̄ximo p̄

terito fuit integer et preciosior valde quā eo tpe quo occisus fuerit: tenet quāti in āno primo pterito plurimi fuerit et non quāti eo vie q̄ occisus fuerit. et iō dicit hec actio penal de sui p̄mitiua natura q̄ obligat delinquentē: nō tāti quāti dāmnū dātū est: s̄ aliquā longe pluris. Et propterea etiā in heredē nō dāt. in eum aut daret nisi vltra dāmnū lis estimaret. hoc dicit et caue. q̄ q̄day volunt dicere q̄ hec actio de sui p̄mitiua natura n̄ ē penal s̄ p̄abil solū. Dñs aut guido dicit hanc esse penalē de sui p̄mitiua natura. sic satis p̄t. p̄bari per lrām istam: penalē aut dicit eā eē. verum ē dicit ipse in duplū. q̄ aut duplum p̄stet in hac actōe hoc contingit per inficiationē: et sic est penabil in duplum et in p̄ali de sui p̄mitiua natura sp̄ intellige Illud nō ex verbis legis etc. Scire dēt q̄ nō ex verbis. l. s̄ ex interpretatiōe ē. vt si aliq̄s frū meū occiderit iniuria nō solū act. l. acq̄l. fiet estimatio sui p̄pti fm̄ qd̄ iam dictū ē. s̄ et oīs dāni m̄ in seruicio meo p̄ illud corpus occisum dati in alijs rebus meis. veluti si seru' me' institut' fuerit h̄s et anteq̄ hereditatē adiret ab aliq̄ fuerit occisus nō solū corpis sui mei fiet estimatio: s̄ hereditatē amisse est h̄nda rō. Ad h̄ etiā adiūgere possum mltā alia exempla Si em̄ ex vno pari mularū vna occisa fuerit vel si ex q̄drigis equoz vnus occisus fuerit nō solū estimatio corpis ē habēda. s̄ si p̄ vnus mortē alē vel altera minus vtil facta vel factus fuerit toti' illius dāni rō est habēda. hoc dicit. Liberum etc. In isto. s̄ vltio dicit iusta. q̄ scdm̄ q̄ iā dictū est si seruus meus iniuria iā occisus fuerit si voluerō ē eū agere ad p̄sequēdū dānum m̄ dātū in suo meo caso possū h̄ facere act. l. acq̄l. ex p̄mo capite. possū etiā si voluerō criminalit' ē eū agere. vel possū eū accusare. l. comel. de sicca. et h̄ intellige si dolose eū occiderit. Sec' aut ē si solū fuerit in culpa occisor. et hoc dicit. Caput scdm̄ etc. Dixi iustiniāno. Dñe satis vidi de p̄mo

capite: mō dicit de scdo capite. Et r̄ndet Frater caput scdm̄ in vsu nō ē. et hoc dicit Capite scio etc. sup̄ vidi de capite p̄mo et se cūdo. Restat videre de tercio capite. Et sci re dēs q̄ in capite scio cauetur de omni dāno de q̄ nō ē cautū in capite p̄mo. Unde terciū caput locū h̄z cū aliq̄s seruū vel quadrupedē illā que pecudū numero est vul neravit vel occiderit. et sic caue tibi q̄ mors venit in isto capite tercio sicut in p̄mo. s̄ nō in illis animalib' in quibus venit in p̄mo. Itē dāmnū iniuria dātū i certis animalibus et in ceteris reb' maniat hoc tercio capite vindicat. vñ si qd̄ fuerit ruptū vel fractū vstū vel cesum actio ex h̄ capite p̄stituit. Scire tamē d̄bes q̄ plura verba hic posuerunt iuris conditores q̄ necesse fuerit. omnia em̄ vbo rupti p̄tineri poterūt. Adhuc et scire dēt q̄ si aliq̄s in alienū vinum vel oleum aliqd̄ immiserit p̄ qd̄ natura vini v' olei corumpatur. hoc scio capite. l. acq̄l. tenet: et h̄ dicit Illud palam etc. sicut in occisione de q̄ in p̄mo capite tractat p̄. l. acq̄. pena ip̄onē si dolo vel culpa facta fuerit occisio et alie nō. Similit' et hic nō debēt puniri p̄p̄dānum dātū de q̄ in scio capite tractat: nisi dolo vel culpa hoc factū fuerit. et h̄ dicit: hoc tū capite etc. Scire debet q̄ i p̄mo capite punis occisor: tāti q̄ti plurimi fuerint res in anno retro: sed in scio capite fit estimatio quāti plurimi fuerit in. xxx. diebus retro. et nō repitur hec dictio plurimi in h̄ tercio capite. Sufficit em̄ cām esse positā i p̄mo capite. intelligit em̄ hec dictio q̄ plurimi etc. in p̄mo capite posita i tercio repetita. hoc dicit. sup̄ isto. s̄ queri solet cōiter etiam in gl. de hoc fit mētio: q̄re minus spaciū in scio capite q̄ in p̄mo apponitur Ad h̄c questionē r̄ndebat Jo. d. q̄ hanc questionē soluit appollo. et h̄s notatū. ff. e. l. i. Dominus aut a3o dicebat: q̄ primo capite tenetur q̄s solummō p̄pter seruūz occisum vel q̄drupedē. sed in tercio capite tenet q̄s p̄pter seruū vel quadrupedēz vulneratū. p̄pterea q̄ q̄ p̄mo capite de:

linquit et grauius delinquit et grauius puni-
tur. Contra hoc autem est quod non solum propter ani-
malia occisa tenentur de primo capite sed etiam
tercio ut propter animalia que sunt de numero
pecudum. sed ad hoc potest dici quod plus delinquit
qui hominem occidit quam ad imaginem dei factus est
quod si aliquid animal et etiam plus delinquit qui
animal occidit quod de pecudum numero est quam
aliquid animal sicut canem vel feram bestiam. ta-
les autem sunt de primo capite tenentur et ideo plus
puniri debent. Ceterum placuit et est. Scire de-
betis quod tunc de iure huius loci actio. l. acquil.
directa cum de corpore suo aliquid dantur darent
in corpus. quoniam autem aliquid alio modo quam corpe
suo aliquid dantur dederit in corpus: habet con-
tra ipsum act. l. acquil. utilis locum. veluti si ho-
minem alienum aut pecus ita inclusit ut sa-
me necaret. et sicut in alijs exemplis positus in
lra. sed quod dicemus de illo qui suum alienum
in fluvium deiecit et is suffocatus fuerit. Rursum.
quod non est dubium qui corpe suo in corpus dam-
num dederit. et ideo act. l. acquil. tenentur. sed domine
quod si alicui dantur datum fuerit a non corpe in
non corpus. ut puta si aliquid misericordia
ductus suum alicuius prope ditum soluent ut
effugiat: quod dicemus in isto casu. Rursum. quod ne-
que dabit in hoc casu act. l. acquil. directa nec
utilis sed act. l. factum subsidiaria que datur pro
damnis que. l. acquil. non reprehenduntur te-
nebit. hoc dicit.

De iniurijs Rubrica.

Est alia puata delicta de iniurijs
ponit dominus iusti. quod est puatum delictum
tamen non prope ditur cuiuslibet sed iniuriato. Genera-
litur et est. Quasi a iusti. quod dicitur fieri pro iniu-
ria. Et rursus dicitur. quod generaliter dicitur fieri iniu-
ria quod non iure fit. et ita ponit hic autem pu-
tue. Specialiter autem dicitur iniuria pro contumelia:
a contumelioso dicta qua greci appella-
bant sicut voluerunt. quoniam autem spalius dicitur cul-
pa. sicut sumit in act. l. acquil. ubi ponit
damnum iniuria datum. i. culpa faciens da-
tum. Tercio modo sumit iniuria pro iniustate vel
pro iniusticia. vnde cum pretor vel iudex contra
aliquem pronunciat: alle contra quem iudicatus
est iniuriam accepisse dicitur siue iniusticia. In-

uria autem et est. Scire debetis in principio quod in-
iuria quattuor modis sumat ut ex precedenti
responsio liquet. Attamen in toto isto titulo
proprie sumit iniuria pro contumelia. Voluit
ergo scire a legislatore quod dicitur iniuria siue
contumelia committi. Et rursus dicitur. quod non so-
lum committitur iniuria cum quis pugno pulsatus
fuerit aut sustulit cesus vel verberatus. sed etiam
si alicui cuius aliquid dicitur fuerit. Item plerumque
dico quod si aliquid vellet possidere bona ali-
cuius tanquam bona debitoris sui factus est ni-
hil sibi debere iniuriam committit. Item dico
si aliquid ad infamiam alicuius libellum pro-
fuerit aut scripserit aut ediderit iniuriam
committit. si aliquid pudicitiam alicuius bone
matrone attentaerit vel matris. associa-
tus fuerit vel preteritum. s. masculum vel pre-
teritum scilicet feminam affectat fuerit. et alijs
pluribus modis. hoc dicitur de preteritata autem
de qua in isto titulo fit mentio: antequam diuer-
sas fabulas notauerunt. sed dominus Jo. et eius
sequaces dicebant quod hoc nomen preterita ha-
buit ortum a quodam nobilissimo iuvene filio
senatoris. Reserebat enim quod quidam nobilis
simus vir quendam filium habebat. cuius an-
vel. xv. contigit autem quod quadam die secutus fuit
patrem suum ad capitulum et ibidem cum patre suo
intrauit. ubi patrem suum cum alijs senatoribus
de secretis vniuersi orbis tractauerat. Fini-
to consilio cum iste tanquam puer reuertere do-
mum matrem suam quesiuisset ab ipso vnde venisset
Qui rursus dicit quod fuit cum patre suo in consilio
ubi patrem suum cum vniuersis alijs senatoribus
tractauerat de secretis mundi. Ad hoc matrem suam
more mulierum cepit a puero perscrutari quod
in consilio illo: et de quo tractassent. puer ille
quatenus iuuenis nihilominus discretus cogi-
tans quod non esset bonum consilium senatorum matrem suam re-
uelare: cepit dicere matri quod totum consilium su-
isset qualiter pater eius pullos matris sue pos-
set dissipare. quod multos habebat: domus
autem reuertente patre suo incontinenter dixit ei
mulier infamata. Vnde scio quod in consilio ve-
stro fecisti hodie. Adhuc inati estis in mor-
te pullos meos. Vnde dixit senator. quod tibi
hoc intinuit. Querit dicit: filius meus qui

vobiscū erat in consilio. et totū psiliū au-
diuit et mihi retulit. Quorū autē pater di-
scretionē filij nolentis consilium senatorū
propter aliqua blādimēta matris sue re-
uelare perpēdens. accepit puerū et duxit
coram senatoribus et series illius facti eis
narravit. qui propter discretionē suā incō-
tinētū puerū in senatorem elegerunt. et p-
pter miraculum tāte discretionis ī puero
fecerūt sibi fieri quādam vestem que vo-
cabatur preterta forte dicta a p̄re et te go-
gis. que p̄re alijs vestibus eum tegebat
erat forte quedā vestis āpla que tegebat
omnes alias vestes sicut faciūt cappe no-
stre. et postea statutū erat nobilium roma-
norū vdfilij eorum hac veste vterent. Ipa-
titur autē quis rē. Supra dictum ē quot
modis fit iniuria. modo videndum est q̄
liter quis patitur iniuriam. Ipatitur autē
quis iniuriā nō solū si aliquo predictorū
modorū ei directo fiat iniuria vtp̄ta q̄a
conuictū ei dictū fuit vel aliquo alio mō
sed etiā si liberis eius quos ī potestate h̄y
aliquo pdictorū modorū fiat iniuria pat-
dicatur passus iniuriam. vñ p̄ iniuria fa-
cta vni persone. quāq̄ tribus quāq̄ quatuor
datur actio iniuriarū. veluti si facta fuerit
iniuria filiefamilias nupte dat actio iniu-
riarum patrimuliers et etiam mulieri et
marito mulieris. Sed quid si marito fuit
iniuria facta pōt ne vxor agere p̄ iniuria
sibi facta et ecōuerso. Rñdet q̄ nō. Equus
em̄ est vxores a viris defendi: et non mari-
tos ab vxoribus. Quattuor em̄ psonis cō-
petit actio iniuriarum p̄ iniuriā facta vni
personē in tali casu. Pdone q̄ aliq̄ filiafa-
mī. nupta filio meo sit quā ī potestate ha-
bebā: huic si facta fuit iniuria p̄petit actio
iniuriarū nupte et ī socero p̄ iniuria fa-
cta nurui mee. et etiā filiofamilias mari-
to mulieris et etiā patri mulieris. Seruis
autē rē. Supra dictū ē q̄ patit aliq̄s iniu-
riā nō solū p̄ semetipsum sed et p̄ vxorem
suā et liberos suos q̄s in potestate h̄y. Hec
autem omnia debes intelligere vera esse

in liberis. Si enim alicui seruo fiat iniu-
ria non intelligitur fieri aliqua iūria eo
q̄ inspecto iure civili serui pro nullo ha-
bentur. sed domino serui fit iniuria pro ī-
iuria facta seruo sicut per iniuriam factā
vxori v̄ liberis iniuria fit marito vxoris et
illi in cuius potestate liberi sunt. Solum
enim in duobus casibus fit domino iniu-
ria per iniuriam factam seruo vel si in cō-
tumeliam domini apte facta fuerit seruo ī-
iuria h̄y non atrox. Ceterū si aliq̄s contra
seruum tuū conclamauerit et cum leuī
pugno percussit dabitur tibi actio inu-
riarum. et hoc dicit. Si communi seruo
rē. Supra dictum est q̄ si seruo alicui q̄
in totum alicuius ē fiat iniuria q̄ in duo-
bus casibus actio iniuriarū cōpetit dño
sed pone q̄ seruo cōmuni alicuius simpli-
cis hominis et alicuius nobilis viri p̄ eq̄
libus paribus fiat iniuria ex qua nascat
actio iniuriarū. qualiter debet ista iniuria
estimari. Et respōdet q̄ nō debet fieri inu-
ne estimatio p̄ ea pte p̄ q̄ q̄sq̄ eorū dominus
est. sed ex psonis dominorum hoc est di-
gnitatibus: hoc est dicere q̄ licet humilis
p̄sona tantum habeat in seruo q̄tum et
nobilis non tamē tātū debet iniuria sua
estimari q̄tū iniuria facta nobili ad. l. aut
inductā in cōtrarium. ff. eo. l. sed non est
equū. Rñdet sic exponēdo. l. h̄y nō ē equū
p̄ maiori pte q̄ p̄ qua dñs ē dānationem
fieri: hoc sic intelligo q̄ q̄libz dominorū
habebit dimidiā emēde respectu facto ad
suum totū. Si em̄ suus cui facta ē iniuria
totus fuisset nobilis: estimaret iniuria sua
xx. solid. h̄y q̄ nō est nisi dimidius estima-
bitur. x. et ita estimatio nobil̄ viri deducit
ad suū totū. aut illō estimabit̄ habito re-
spectu ad diuturnitatē. Si autē suus cui
facta est iniuria non valeat. x. cui ergo nō
habeat nisi medietatez in suo suo estima-
bitur q̄nq̄. alijs autē mōis soluntur ibidē
S̄z q̄d si fiat iniuria suo in q̄ aliq̄s habz
vsumfructū cui p̄petit actio iniuriarum.
Et respōdet q̄ dño p̄prietat̄. S̄z pone q̄

alicui libero homini q̄ tibi bōa fide fuit
fiat iniuria. d. abis ne tibi actio iniuriarū
Et respondetur q̄ non sed sibi. et hoc verū
est nisi in cōtumeliā tui dñi cui bona sibi
seruit sit vulneratus v̄l pulsatus. Idem
ē in seruo alieno tibi bona fide seruiente
vt tunc pro iniuria ei facta tibi concedat
actio iniuriarum quando ī cōtumeliā tui
iniuria fuerit ei facta. et hec sunt que in lit
tera continentur. Pena autem iniuriarū
rē. Dixi iustiniāno. Domine dicat̄ mihi
que pena ip̄onit̄ pro iniuria ī actione in
iuriarum et ipse notat mihi āti quas fabu
las dicēs q̄ antiq̄tus ip̄onebat̄ vna pena
pro iniuria per. l. xij. ta. et alia p̄ pretores.
Ip̄osteat̄ sc̄d̄a: et vt breuiter dicā mēbrum p̄
mēbro. p̄pter aut̄os fractū. vt si aliquis
in ore p̄cuteret ita q̄ sanguis v̄ndiq̄ flue
ret. s̄m dñm. S̄ sunt pecuniarie pene con
stitute p̄pter veterum paupertatē: q̄ ita
pauperes erant tūc q̄ satis puniebantur
p̄ os fractū si parum de pecunia soluerēt
Quaerunt enim tunc temporis suspēdi
q̄ aliquid de pecunia sua dare. vel potest
hoc q̄d dicit p̄pter nimis paupertatē vete
rum referri nō ad p̄mū dictū s̄ ad aliud
quod dicit erat pena talis. Quia enī ita
pauperes erant oī q̄ nō habebāt pecuni
am v̄n̄ sat̄s facere possent mēbrū ruprum
et p̄pter hoc fuit statuta pena talionis sed
postea pretores circa naturā iniuriarum
tractantes statuerunt q̄ pro iniuria aga
tur ciuilit̄. et tūc d̄z index int̄tū cōdem
nare iniuriantē q̄ti ille cui fit iniuria: in
iuriam sibi factam estimauerit vel mino
ris secundū q̄ sibi equū visum fuerit. dic
etiā iustiniānus q̄ pena. l. xij. tabu. in dis
suetudinē abiit. pena aut̄ a pretoribus in
trod̄cta hodie habet locum. nā sc̄d̄m q̄li
tatē p̄sone cui fit iniuria crescat vel minui
tur iniurie estimatio: et hoc dicit. S̄z et lex
corne. rē. Sc̄re debes q̄ p̄ omni iniuria
de mūdo d̄z agi actiōe iniuriarū ex. l. cor.
de iniurijs q̄d contingit in tribus casib̄
puta si aliq̄s dicat se pulsatum vrberatū

vel domū suā v̄l introitam et appello do
mū tuā siue propria tibi fuerit siue locata
siue gratis concessa. et hoc dicit. Atrox in
iuria rē. Intellexi dñe iustiniāne sup̄ius
fieri mētionē de atroc̄ iniuria. s̄z dñe qua
liter cognoscā atrocē iniuriā. et ipse respō
det dicēs q̄ atrox iniuria quattuor modis
cognoscatur. videlz ex loco duplex sc̄z ex lo
co vbi sit vel ex loco vulneris. Iterū ex fac
to. vt si aliq̄s vulneratus fuerit vel graui
ter lesus. et etiā ex persona vt patet ex lit̄a
et hoc dicit. Parū refert rē. Sc̄re debetis
q̄ non refert vtrum atrox iniuria fiat filio
fam̄. an patris. Equaliter em̄ dicit atrox
et hoc dicit. In summa dicēdū ē de omni
iniuria ille q̄ patit̄ iniuriam potest agere
de iniuria sibi illata ciuilit̄ si voluerit
vel criminaliter. si autem ciuilit̄ agat
estimatio facta secundum q̄ supra di
ctum est iudex penam reo irrogabit. Si
autem criminaliter. tunc extraordinaria
pena reo est imponenda. hoc tamen vult
semper obseruare dominus iusti. quia il
lustres et superillustres iniurias sibi illa
tas per procuratores agere possint tam
criminaliter q̄ ciuilit̄ secundum tenorē
constitutionis leonis quam habes. l. e.
l. si. ad quam recurre. Non autem solum
rē. Sc̄re debes q̄ non soluz tenetur actio
ne iniuriarum qui fecit iniuriam. sed et il
le qui procurauit vt ab alio fieret. et hoc di
cit. Hec actio rē. Si aliquis fecerit mihi
iniuriam et ego dissimulauerim: si peni
team postea et velim agere iniuriarū nō
possum. et hoc dicit.

De obligationibus q̄ ex quasi ma
lesicio nascuntur.

Etia de obligationib̄ que ex ma
lesicio nascuntur dictum est. sequi
tur de obligationibus que ex quasi ma
lesicio nascuntur. et propterea conuenien
ter ponitur hic rubrica de obligationi
bus que ex quasi malesicio nascuntur.

Si iudex etc. In toto h. isto nihil aliud dicitur nisi quod ponuntur quedam exempla in quibus quidem exemplis tenentur aliquid ex quasi delicto. et inter omnia exempla primum exemplum est de iudice qui cognoscens inter me et adversarium meum per suam imprudentiam vel imperitiam contra iustitiam meam pronuntiavit credens bene facere. Iste enim iudex dicitur litem facere suam hoc est damnare alterius in se transferre. In id etiam in tenentur in quo per imperitiam suam me lesit. Sed quo genere dicemus ipsum in obligatum. Responsum ut superius dictum est quod cum non sit obligatus ex contractu nec ex quasi contractu: neque dicitur neque quasi dicitur neque ex maleficio quod credebatur bene facere ex quasi delicto obligatur. Sed pro deo in quantum sustinebit iudex iste impitius penam. Respondet quod in quantum equum visum fuerit iudici maiori hoc est secundum quod plus vel minus iudex maior viderit ipsum errasse. secus enim est si circa certa et communia aliquid iudex erraverit: et sic si erraverit circa occulta huiusmodi prohibe. et hoc dicit. Circa titulum istum solebat dominus meus Ja. de bald. rimari mirabiliter et querere quare ita est quod si aliquid iudex male iudicaverit per imprudentiam suam vel imperitiam quare hoc appellatur quasi maleficio. Si autem medicus aliquis per imprudentiam vel imperitiam suam aliquem malefecerit vel mala potionem sibi dederit: illud appellatur vere maleficio ut ff. ad l. acq. l. et s. ad l. acq. §. prope terea si medicus. quare hic solebat dominus Ja. in primis dicere sit pro ratione voluntas. Et talem deinde allegabat per suasionem vel perfusionem iudicium male iudicanti per imperitiam non numerat inter genera maleficiorum. mala autem sectio annumerat. huius autem ratio potest esse quod in his in quibus maius periculum vertitur maior cautela est adhibenda. unde quod in mala sectione et in mala potionem vertitur periculum corporis. Statutum fuit quod si aliquis male per imperitiam suam fecerit vel alicui mala medicamina dederit: quod ex maleficio teneretur. ut sic metu pene perterriti imperiti medici ne de facili pro-

silirent ad malas sectiones vel malas potionem dandas ne ita per imperitiam interficiant homines sicut infra. In iudicibus autem non vertitur tantum periculum. quia non est ibi periculum corporis: sed tantum pecunie. Et propterea sufficit quod ex quasi delicto teneatur iudex. Item ponit aliam rationem talem: in mala potionem vel in mala sectione non est maleficio tantum. In iudicio autem per ignorantiam factum est aliter in cuius respectu dicitur beneficium. scilicet ille pro quo fertur sententia. Ille enim commodum sustinet sed alius incommodum. et propterea non appellatur maleficio sicut sectio. Item is ex cuius cenaculo etc. Jam vidistis unum exemplum ubi obligatus est aliquis non ex contractu neque ex quasi contractu neque ex maleficio sed ex quasi maleficio est obligatus. Modus ponit hic aliud exemplum ut ecce. Si de cenaculo alicuius fuerit aliquid eiectum vel effusum ex quo aliquid ledatur iste de cuius cenaculo illud eicitur vel effunditur est obligatus non ex contractu neque ex quasi contractu nec ex maleficio quia ipse non eiecit: sed ex quasi maleficio id est quo ad id quod imminet quasi deliquisse videtur eo quod usus est opera malorum hominum. et possum coniungere sequentem versiculum si ex certa scientia non facio ut per exempla distinguam. Cui similis est etc. Jam vidistis duo exempla in quibus est obligatus ex quasi maleficio. adhuc ponit aliud exemplum parum differens a secundo. Ecce si aliquis habebat aliquid positum vel suspensum supra viam publicam quod nocere posset transeuntibus qui ita patitur positum vel suspensum tenetur ex quasi delicto vel maleficio quod nemo lesus fuerit. cum tamen id quod positum est vel appensum ledere possit aliquem si ceciderit et punitur ex secundo edicto de eiectione et effusione in. x. aureis: licet nihil nocuerit: non enim inspicitur hic eventus sed quid evenire potest. in deiectione vero vel effusione tunc deinde puniendus est quis cum per eiectionem vel effusum alicui nocitum fuerit. Sed videtur

p deo que est pena de eiectione et effusis. Et
 rñdet dñs iustitia. q̄ ex p̄mo edicto de eie
 ctis vel effusis pena est dupli damni dati
 Si aut̄ liber homo infectus fuerit p̄ eie
 ctum vel effusum: tūc p̄stituta ē pena. l. au
 reoz. si aut̄ veniat liber homo et p̄ eiectionem
 vel effusum ei nocitū sit tūc punitur in q̄tū
 iudici equū videbit. Debet em̄ iudex cō
 putare ip̄endia in curatione facta et opas
 eius q̄bus caruit forte si scriptor manu d̄
 p̄tera mutilatus ē v̄l alibi ē vulnerat⁹ ita
 q̄ scribere non pōt vel q̄bus cariturus ē
 v̄tputa scriptor ē et manus est ei abscisa q̄
 scribere solebat qd̄ tam̄ difficilimum est
 enarrare. dicit glosa q̄ nō referas ad im
 pendia sed ad opas q̄bus caruit et. Licet
 em̄ ita esset q̄ solebat q̄libet āno. x. libras
 scribēdo lucrari: nō tñ p̄pter h̄ seq̄tur q̄ i
 posterū faceret. posset em̄ p̄tingere q̄ non
 inueniret q̄ opas suas p̄duceret. et h̄ vult
 dicere littera ista. Si filiūsa. et. Sup̄ di
 ctum ē q̄ si aliqd̄ de hospitio patrifamil
 eiectione vel effusum sit qd̄ alicui nocuerit v̄l
 si aliqd̄ positū vel suspensum fuerit supra
 viā publicā cuius casus trāseuntib⁹ sit pi
 culosus: q̄liter agatur cōtra patrem. ex
 edicto de eiectione vel effusis. S; p̄de q̄ ex do
 mo alicuius filiūsa. seorsum a p̄re habi
 tantē fuerit aliqd̄ eiectione vel effusum qd̄ ali
 cui trāseuntē nocuerit vel aliquid habue
 rit appensum et. Quid iuris in isto casu da
 bit ne actio in patrem. Et rñdz iusti. q̄ nō
 dabit in patre aliq̄ actio nec etiā actio ex
 peculio sed p̄tra filiūsa. ē agendū. Hoc
 etiā idē obseruādū dicit littera in filio
 sa. iudice q̄ p̄ ip̄eritiā suā litē suā fecit. et p̄ i
 prudentiā suā. Hoc aut̄ sic exponit q̄daz
 q̄ si filiūsa. p̄ ip̄eritiā litē suam fecerit si se
 orsum a patre habitauerit non tenet p̄
 etiā de peculio. Si aut̄ cū patre habitau
 rit p̄tra de peculio tenet. s; dominus. S. p̄
 p̄stanti ponit q̄ si filiūsa. p̄ imperitiā litē
 suā fecerit siue seorsum habitauerit a pa
 tre siue cū patre. sed hoc non refert semp̄
 em̄ filius tenet in solidum: p̄tra autē pecu
 otenus et glosat secū dum q̄ in glosa ordi

naria ē. Idem ē in filiūsa. q̄ ad hoc sc; vt
 semp̄ teneat filiūsa. in solidū siue simul cū
 patre habitauerit siue seorsum a patre. s; tñ
 quādo filius litem suam facit p̄tra tene
 tur de peculio s; filius seorsum habitau
 rit quāq̄ i casu q̄n̄ filiūsa. aliquid apposi
 tum h; qd̄ nocere possit pater non teneat
 Iterū exercitor et. Non solum in exēplis
 p̄dictis tenet q̄ siue obligat ex quasi ma
 leficio. sed similiter pōt p̄ueniēter poni ex
 emplū de exercitore nauis aut caupone
 aut stabulario. Si em̄ aliqd̄ furtū vel dā
 nū fuerit factū in nauis vel caupona v̄l sta
 bulo p̄ aliquē eoz quoz opa v̄tit magn⁹
 exercitor nauis vel stabuli vel dñs caupo
 ne ex q̄ maleficio obligat. q; q̄ deliquisse
 videt q̄ opa maloz hoīm v̄titur. In om
 nibus autē quattuor exēplis siue casibus
 supradictis potest aliquis per act. in factū
 que heredi datur sed nō cōtra heredē con
 sequi illud in q̄ sibi obligat p̄dicti. h̄ dic.

De actionibus Rubrica.

De obligationibus visum ē. nō vidē
 dum ē de actionib⁹. Et si tu dicas
 q̄re dicit de actionib⁹ i plurali. Frater q; m
 multe sunt distinctiōes siue diuisiōes ac
 tionū. Et si tu q̄ras: q̄re ergo dñs iusti. dif
 finit. actionē in singulari. Frat̄ h̄ facit vo
 lens loq̄ in genere. sciēs q̄ genus genera
 lissimum plura genera et plures species
 sub se p̄prehēdit. Diffinitio autē generis
 p̄uenit singulis speciebus: non tñ vertit
 et p̄pterea p̄uertit. et p̄ptea melius i sin
 gulari sub genere q̄ sub specie diffinit ac
 tionē. Superest vt de actionibus loq̄mur
 et. Accessi ad iusti. impe. et dixi sibi. Dñe
 iā sat̄ dixistis. p̄ deo ip̄onati vestro finem
 volumini. Respōdet dicēs. Superest vt
 de actionibus loquamur. per hoc aper
 te designans q̄ prius promisit de his
 aliquid determinare qd̄ verum ēvt. s. de
 iur. na. gen. et c. s. fi. q̄si dicat post mul
 tos et varios tractatus superest et. Sed
 domie dixi ego circa actiones quid pro

mitti tradere. scire debes q in toto
 ti. isto intēdimus duo facere. s. diffinire ac
 tionē r dividere actiones. Cū pmo diffi
 nit actiōem dices q actio nihil aliud ē q̄
 ius psequēdi in iudicio qd sibi debet. r h
 dicit littera ista. Superst rē. Et hec ē pma
 ps r durat vsq ad illū. s. Dim rē. Sz que
 rit hic dñs. Ia. vnde sumit hec necessitas
 dicit ipse. Fra dicit tibi. Ista necessitas
 sumit ex h q totus liber iste imo qd plus
 ē totū cor p iuris psistit in tribus. Omne
 em ius q vtimur aut ptinet ad personas
 aut ad res aut ad actiōes vt. s. de iur. na.
 gen. r ci. s. fi. In pmo libro dictū ē de pso
 nis in scdo r tno de rebus vsq ad locum
 istum. Qd ergo superst vt de actionibus
 loquamur. vel sic ista necessitas pōt sumi
 a natura successorij edicti vt pmo tractet
 de primum nisi in agnat. oli em in agna
 tis non hēbat locū succō. vt sat apparere
 pōt inspicenti pillud qd notat sup. l. pi
 ma r secūda. ff. de suc. edicto. ordo tñ suc
 cessorij edicti ē post patrē de filio siue post
 matrē de filia tractat vt latet er pōt colli
 gi ex quadā. l. ff. de act. r obli. l. filius. Cū
 ergo tractatū sit de obliga. q ē mater act.
 restat de eius filia tractare. Tertio mō su
 mitur necessitas sic. s. vidimus de muli
 r varijs iuribus mō vidēdū est de effectu
 iurū. r ppter h dicit. Superst rē. Idarum
 em esset iura esse in civitate nisi magistra
 tus essent q iura reddere possent. similiter
 parū esset obligatiōes esse natas nisi es
 set actiones q obligatiōū siue iurū sunt
 executivae. Dim aut actionū rē. Hic incipit
 scda ps r durat vsq ad si. ti. s. q. iusti. in
 hoc ti. pōit sex divisiones actionū quarū
 qnq sunt de pncipalibus actionibus si
 ue de pncipalibus divisionibus act. r sex
 ta extravagās ē put ibi dices. iō subdivi
 das istā ptē in qnq ptes pncipales. in q
 rū pma pte ponit pma divisionem talem
 actionū. q qdā actiones sunt in rē qdam
 in psonā. r durat vsq ad illū. s. s. iste rē.
 Ibi incipit scda in qua ponit talē divi
 sionem q qdam actiones sunt pretorie qdā

ciuales r durat vsq ad illū. s. Sequēs rē.
 Ibi incipit tēcia in qua ponit talē divi
 sionē q qdam actiones sunt rei psecutorie. q
 daz pene r quedā mixte. s. tā rei q̄ pene p
 secutorie. r durat vsq ad illū. s. Omnes
 aut actiones rē. Ibi incipit quarta pars i
 q pōit quartā divisionē actionū q talis ē
 q omnis actio aut ē in simplum aut est in
 duplū aut in triplū aut in quadruplū. r
 durat vsq ad illū. s. Actionū aut rē. Ibi i
 cipit qnta ps in q ponit qntam divisiōez
 actionū scz q qdam actiōes sunt stricti iu
 ris quedā bonafidei. r durat vsq ad illū.
 s. Sunt pterea rē. Ibi incipit sexta i qua
 innuit tales divisionem actionū extra
 vagantium q quedam actiones sunt pefe
 cutorie solidi quedam nō. r istā extra
 vagātē actiōm psequitur vsq ad finem ti. Alde
 famus ergo que semiauinus r colligam
 q sparsimus r redeamus ad pma ptē in q
 sic pone casum. dicit iusti. ptinuādo pef
 sum suū ex q expeditū ē pmo de psonis r
 rebus. Superst vt iā de actionibus loqua
 mur. r hoc in pma pte. Sz pone. dñe iam
 video qvos vult tractare de actione. Di
 catis ergo mihi quid est actio. ad h respō
 det iusti. diffinendo actionem sic. q act o
 nihil aliud est q̄ ius psequendi in iudi
 cio quod sibi debetur. r hoc in prima par
 te pme divisionis vsq ad illū. s. E mniū
 rē. Hic incipit prima pars secunde partē
 in qua iusti. ponit b. membrum divisionē
 actionum. sed alterum membrorum divi
 sionis sue non psequitur videlicet ac
 tionēs in rem. sed quia quedam actiōes
 in rem competunt pro rebus corporalib
 vendicandis r qdam p incorporealis
 vendicandis vel denegandis. idarco s
 diuidas istam particulam i duas parti
 culas. In quarum prima parte tractat d
 actionibus in rem que locum habent p
 rebus corporalibus. In secunda parte
 tractat de actionibus in rem que compe
 tunt pro rebus incorporealis. pma
 ps durat vsq ad illū. s. Sz iste rē. Et in p
 te ista ita pcedit. pmo ponit divisionem

suam. secūdo assignat rōnē sue diuisionis
tercio exēplificat tanq̄ de p̄mo membro
sue diuisionis. His igit̄ breuiter pl̄ibaq̄ ita
ponam casum. Accessi ad iustinianuz
ita p̄posui corā eo. Dñe ego sat̄ bñ vido
qd̄ est actio. p̄ deo dicat̄ in si pl̄z aliquas
compendiosas viā vel diuisionē actionis
z ad hoc r̄ndet iusti. Amice libēter dico ti
bi q̄: omniū actionū q̄bus inter aliquos
litigatores apud iudices ordinarios vel
dele. vel etiā apud arbitros p̄missarios d̄
quacūq̄ re corporali vel incorporali agit
summa diuisionē in duo genera deducatur.
Sut enim omnes actiones sunt in rez aut
in personam. z q̄ ista diuisionē sit bona li-
quet tali ratione. nam quicumq̄ i iudicio
expentur aut agit cum eo qui obligatus
est ex contractu vel quasi. aut ex maleficio
vel quasi. aut alijs quibusdam id est ex va-
rijs causarum figuris. z in hoc casu quan-
do agitur contra eum qui aliquo p̄dicto-
rum modorum obligatus est prodite sūt
actiones in personam per quas actor in-
tendit aduersarium suum aliquid ei dare
aut facere oportere. aut agit cum eo q̄ nul-
lo iure est sibi obligatus. mouet tamē ei
controuersiam de aliqua rez in hoc casu
prodite sunt actiones in rem. cum ergo q̄
cumq̄ agit: aut agit contra eum qui sibi
obligatus est z tunc contra eum habet lo-
cum act. in personam. aut contra eum q̄
nullo iure ē sibi obligatus z tunc habet
locum act. in rem. z pluribus modis agi
non potest. Liqueat igitur manifeste q̄ su-
pra dicta diuisionē bona sit. sed domine iaz
video quia diuisionem vestram sat̄ pro-
babili rōne cōfirmat̄. p̄ deo si placet po-
natis in familiare exemplum qualis agit
cū eo q̄ nullo iure ē in obligatus. Ad hoc
r̄ndet ip̄erator. Amice ponam q̄ aliquis
possideat aliquā rē corpale quā titi? affir-
mat esse suā. z ille q̄ possidet dicat rē illaz
suā esse. nā in casu isto si titius rē illā suaz
esse intēdat z a possessore iure dñij eā ven-
dicet. tūc actio in rē locū hz. z hec dicant̄ i
hac parte vsq̄ ad illum. §. Eques si agat

zē. Vltimo de actione in rē que locū sibi ven-
dicat in reb' corporalibus: hic incipit su-
ffi. tractare de actionibus in rē que locum
hnt in reb' incorporalibus sed quia pe-
tuntur seruitutes z vēdicātur z hoc p̄ cō-
fessoriam actionem in rē z aliqñ negat̄ d̄
beri: z hoc per negatoriā in rē actionē. id-
circo diuidas ptem istā in duas ptes. in
quarū p̄ma pte tractat de p̄fessoria actio-
ne p̄ quam vēdicātur seruitutes. In secū-
da tractat de negatoria per quā seruitutes
denegātur. p̄ma pars durat vsq̄ ad illuz
§. Ecōtra quoq̄ zē. ibi incipit secūda z du-
rat vsq̄ ad illū. §. Sed iste zē. In pte ista
ita p̄cedit. p̄mo tractat de confessoria per
quam vendicantur seruitu. ru. predioruz
in secunda tractat de confessoria per quaz
vendicant̄ seruitu. v̄ba. predi. z eundez
p̄cedendi ordinem obseruat in secunda
parte: primo enim tractat de negatoria p̄
quam denegant̄ seruitutes rusticorū pre-
diorum. secūdo tractat de negatoria per
quā denegant̄ seruitutes v̄banorum pre-
diorū. Vltimo in fine istius ptis assignat
differentiam inter actionem negatoriā
in rē que locū sibi vēdicat in rebus corpo-
ralib'. z illā actionē negatoriā in rez que
p̄petit p̄ reb' corp'alib'. His igit̄ ad v̄be-
riorem doctrinā p̄notat̄ venio ad casum
z ē casus talis. Accessi ad iustina. z ita q̄
sui ab eo z dixi. Dñe iā video de acti. in
rē. z vñ actio in rem hz locū p̄ dominio re-
rū corp'alium. s; nūqd̄ sunt plures actiōes
i rē. z r̄ndz iusti. q̄ sic. Sicut em̄ dixi tibi q̄
actio i rē locū sibi vēdicat qñ aliq̄s rē cor-
palem aliquā iur. dñij in iudicio intentat
suā eē eodē mō dico tibi q̄ si aliquis ius
vtendi fruendi sibi esse in fundo vel edi-
bus vicini sui dicat vel si dicat ius sibi eē
ducendi aquā in fundum suū per fundū
vicini sui. In omnibus his casibus actio
confessoria locum habebit z non solum
in seruitutibus rusti. predio. vendicadis
locum hz in rem actio confessoria: sed et
in seruit. v̄ba. predi. eiusdem enim ge-
neris actio que de iure v̄ba. predio. com-

petit veluti si aliq̄s agat se habere ius ne
vicinus suus altius edes suas tollat vel
si aliq̄s dicat se habere ius p̄spiciendi in
fundū vicini sui vel p̄iiciēdi aliq̄d de fū
do suo in fundū vicini sui: aut si agat ius
sibi esse vtēdi mittēdi tignū de edib⁹ suis
in edes vicini sui. z sic in his omnib⁹ su
pioribus casib⁹ actio p̄fessoria locū h̄z in
rē. Et h̄ in p̄ma pte illius vlt̄ie ptis. Adō
pone casum i secūda. Dñe iā fat̄ liquet in
de p̄fessoria in rē q̄ locū h̄z i v̄dicatione
rerū in corporalib⁹. s̄z nunq̄d dñe sunt plu
res actiones in rē que locū habere possūt
i reb⁹ incorporalibus. Ad hoc r̄ndet dñs iu
sti. q̄ sic. Nā sicut ego dixi q̄ i fuitu. rusti.
vel vrba. p̄dio. v̄dicandis locū h̄z con
fessoria in rē. Eodē mō dico tibi i casu cō
uerso q̄ si aliq̄s negat te habere fuitutem
rusti. vel vrba. p̄dio. p̄petit ei actio in rez
negatoria. nam de vsufru. z de serui. ru
sti. p̄dio. Item de seruitute vrba. p̄dio. p
dite sunt in rem actiones negatorie velu
ti si q̄s agat ius vtēdi fruēdi in fundo suo
vel in edibus suis aduersariū suū nō ha
bere: vel si aliq̄s agat ius nō esse aduersa
rio suo cūdi vel agēdi p̄ fundū ipsius ad
uersarij. v̄l si q̄dam dicat aduersariū suū
nō habere ius in edibus ipsius actoris vt
ip̄e actor: nō teneat alt⁹ tollere edes suas
vel si q̄s dicat aduersariū suū nō habe
re ius p̄spiciēdi p̄ fundum suū vel p̄iiciē
di aliq̄d in fundo suo v̄l si aliq̄s agat ius
nō esse aduersario suo mittēdi tignum ex
edib⁹ aduersarij in edes suas. Nā in om
nibus casib⁹ his sicut in superioribus ha
bent locū actiōes in rem: s̄z tū negatorie
Sed h̄ genus negatorie sc̄z actionis in re
bus corporalibus locū nō h̄z. Nā lic̄z in his
casibus sup̄dictis agat possessor: negato
ria z h̄ in rebus incorporalib⁹. i reb⁹ tam cor
poralibus ille agit q̄ nō incumbit posses
sioni. q̄ nō ē aliqua actio a iure p̄dita bñ
ficio cuius actionis possit negare illā rem
corporalem actoris esse. s̄z lic̄z tibi dixerim
regulariter q̄ possidenti z detinēti in re
bus corporalib⁹ non p̄petat actio in vno

tamē casu ille q̄ possidet nihilomin⁹ acto
ris partem sustinet sicut in latiozib⁹. ff. li
bris apertius apparebit. Et hec dicitur i
secūda pte z expedita ē p̄ma diuisio actio
num quā p̄sequit⁹ vsq̄ ad illū. s̄. Sed iste
zē. h̄ic incipit secūda diuisio p̄ncipal̄ act.
quā p̄sequit⁹ iusti. vsq̄ ad illū. s̄. Sequēs
illa zē. Et in hac parte secūda ita p̄cedit.
p̄mo ponit generalē diuisionem actio
num. Secūdo subdiuidit secūdam mem
brum sue diuisionis. z sc̄m hoc diuidas
partem istā in tres partes p̄ncipales. In
q̄rum p̄ma parte ponit diuisionē genera
lem actionū vt dixi q̄ talis ē. Actiones q̄
dam sunt ciuiles. quedam p̄torie. Et du
rat hec pars vsq̄ illuc. Cum in se zē. h̄ic
incipit secūda pars in q̄ subdiuidit laten
ter secūdam mēbrum sue diuisionis vide
lic̄z pretorias act. z latēter innuit talē di
uisionem q̄ pretoriarū actionū quedam
sunt in rem quedā in personam. non tam
hanc dico esse generalē diuisionē actio
num. q̄ nō est generalis immo bimēbris
cum in diuidētib⁹ contineant oēs spe
cies ipsius diuisionis: igit in hac diuisione
sole p̄torie continētur. Dico ergo istā diui
sionē actionum generalē nō esse. z durat
hec pars vsq̄ ad illum versiculum. Ecce
plerūq̄ zē. h̄ic incipit t̄cia pars in qua p̄
sequit⁹ vtrūq̄ mēbrum sue diuisionis: sc̄z
pretorias actio. tam in rem q̄ in personā
De ciuilib⁹ enim nihil dicit p̄ncipalit̄ i
hac parte z durat ista particula vsq̄ ad p̄
dēm. s̄. Sequens b̄: cur̄ zē. h̄ic p̄hibet
sic pone casus. Domine iā posuisti mihi
vnā compendiosam diuisionē actionum
z membra diuisionis p̄ dilucida exēpla d̄
clarasti. p̄dio deo nunquid sunt plures
diuisiones actionū. Et r̄ndet iustimanus
q̄ sic. nā actiones quedam sunt ciuiles q̄
dam p̄torie. Iste enim actiones de quib⁹
superius mētionem habuimus z si que
eis alie similes sunt ex legitimis z ciuili
bus causis descēdunt. id est ciuiles sunt.
alie autē actiones sunt quas pretor̄ intro
duxit ex sua iurisdictione. z h̄ in p̄ma pte

Sed ostendunt quod pretoria diuidi possunt. et respondet quod sic. Pretoriarum enim quedam in rem quedam in personam sunt. Pretor enim quasdam actiones ex sua iurisdictione comparatas habet tam in rem quam in personam quas etiam ipsas pretorias necessarium est. i. vtile exemplis ostendere. Et hoc in secunda parte versus ad illud versiculum. Ecce plerumque etc.

Hic incipit quarta pars in qua iusti. persequitur membra sue diuisionis: sed quia illa subdivisio continet illa duo membra idcirco diuidas hanc tertiam partem in duas partes principales. In quarum prima parte persequitur actio. Pretorias in personam. Prima pars durat versus ad illud. In personam. Hic incipit secunda et durat versus ad illud. Sequens illa etc. In prima parte ita procedit. Primo in generali sub breuiloquio tangit duas pretorias in rem. Secundo specialiter utrumque diuisum persequitur de utroque ponendo exempla dilucida. Tertio interit quandam pretoriam personalem propter similitudinem et convenientiam quas habet cum duabus superioribus realibus sicut in apparatu plenius declaratur. Quarto reuertit ad pretorias in rem que competunt alicui ratione iuris quod habet in re aliena. Hic visis ita pone casum. Bene vos dixistis mihi super quod pretoriarum actionum quedam sunt in rem quedam in personam: et permisi stis quod easdem per exempla mihi ostenderetis. Ad hoc respondet iustinianus. amice libenter. ecce plerumque pretoriam permittit in rem agere: ita ut actor dicat se aliquam rem quasi usufructu persequi quam in veritate non usufructu persequitur: et tamen utili in rem actione pretoria ita vendicat suam esse quasi usufructu persequitur. Et non solum in casu isto locum habet actio pretoria in rem: sed in casu conuerso. quandoque enim ita permittit pretoriam in rem agere ut aliquis dicat aduersarium suum rem quasi non usufructu persequitur in veritate usufructu persequitur. et ita eam rem ab eo per pretoris auxilio aduocat quasi eam non usufructu persequitur. Sed bene dicitur per deo dicatis mihi exemplum familiare in quo actor dicit se quasi usufructu persequitur rem quam in veritate non usufructu persequitur. Ad hoc respondet. amice dabo

tibi bonum exemplum. Nam potest quod aliqua res alicui ex causa iusta puta petro a non domino tradita sit: veluti ex causa emptionis vel donationis: aut ex causa dotis: aut ex causa legatorum: vel ex alia simili causa apta ad dominum translationem: necdum petrus bone fidei possessor: illius dominum beneficio illius usufructu persequitur si possessionem illius rei aliquo casu amittat nullam habet de iure civili directam actionem in rem ad illam rem prosequendam: ita enim procedunt actiones in rem de iure civili ut quis ratione domini rem suam vendicaret. Cum igitur de iure gentium: puta per traditionem non sit illi rei dominus effectus neque de iure civili puta per usufructu persequitur. licet quod manifeste quod omne beneficium iuris civili in hoc casu petro sit perclusum: sed quod pretoria qui naturali equitate mouet durus videbatur et hoc casu petro possessori bone fidei deficere penitus actionem quandam: actionem de equitate introduxit beneficium cuius actionis petrus qui possessionem amisit dicit se eam rem quasi usufructu persequitur: et ita pretoria in rem vendicat suam esse sicut si in rei veritate eam usufructu persequitur et directa in rem civili eam vendicaret. et ista actio de equitate pretoria in hoc casu introducta publiciana appellatur quod idem sic appellatur quod permittit a publiciano pretore in edicto proposita est. et hec dicitur versus ad illud. Rursus ex diuerso etc. In parte ista tractat casum conuersum. scilicet ad casum precedentem. In principio enim perxi. duo dixerat et non exemplificauit nisi de vno. scilicet quod actor dicit se usufructu persequitur quod non usufructu persequitur: et circa materiam istam venio ad tale exemplum. Quidam enim erat absens causa reipublice in absentia sua usufructu persequitur rem presentis. qualiter enim hoc possit esse habes in glo. Pretor infra annum absentis recisa usufructu persequitur per beneficium restitutionis permittit actori petere rem suam ac si reus non usufructu persequitur rem illam. Et ad hoc proponit actionem recessoriam: et ista recessoria non solum competit in duobus casibus predictis sed etiam in quibusdam alijs eam accommodauit pretor similitudine motus sicut ex latiore digestorum vel pandectarum volumine

plenius patere pōt. et hoc dicit. Rursus ex
 diuerso etc. Duo sunt hic posita. scilicet rursus
 que est dictio iteratiua et etiā hec dictio ex
 diuerso: dictionē iteratiuā ideo bis posu-
 it quia sicut supra tractauit de p̄torā in rem
 sic et hic l̄ aliquis posset dicere quod hic tra-
 ctetur de p̄torā in p̄sonā in plumbus tñ
 dicitur recissorā in rem: et hec etiā fuit ratio
 quā dñs Joban. in arboze act. posuit in
 actiones reales referēs se ad ea quę frequen-
 tius accidūt et p̄tingūt. Et ita solebat n̄
 dere dño Ja. de balo. reprehendēt domi-
 nū Joban. eo quod recissorā in reales ordi-
 nauit in arboze sua. ex diuerso autē dicit: quia
 hic tractauit de actione p̄ quam actor ne-
 gat aliū vsucepisse quod vsucepat: in supio-
 ri. §. tractauit qualiter actor affirmat se vsu-
 cepisse quod nō vsucepit. qualiter autē absens
 rem p̄ntis pōt vsucapere habes in glo. Itē
 scire debes quod in isto. §. notat secūda cā inē-
 tōis tituli de maiorib⁹ restituēdis. p̄d̄ia
 em̄ cā fuit ne abñtes a p̄ntib⁹ lederēt vel si
 lederent vt restituerent: et de ista cā tracta-
 tum est pri. §. Secūda cā fuit ne lederent
 p̄ntes ab absentibus. et de ista secūda cau-
 sa tractat. §. iste. scilicet de restituēdis p̄ntibus
 p̄tra absentes. sed quod si ambo eēt absen-
 tes: restituerent ne vnus p̄tra aliū. Rñ def
 quod sic. Bene em̄ restituitur p̄uilegiatus cō-
 tra p̄uilegiatū: vt ecclesia p̄tra ecclesiā et
 minor p̄tra minorē. Tria em̄ p̄ncipaliter
 debes scire circa istū. §. p̄d̄imū est quibus et
 quā def restitutio: et de hoc vsq; huc dictus
 est. Secūdū est infra quod t̄ps def restitutio
 de quo diuersimode dicūt vt hēs notatū
 sup. l. c. quod t̄ps militie. et ff. ex quibus ca.
 ma. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. Do-
 minus autē Jaco. dicebat quod t̄pus ip̄ius
 nō mutat s; est sp̄ quadriennū p̄tinuū: s;
 cū aliq; in t̄pe lesus sit t̄ps ad quod bñ mu-
 tat. Tercū est de recissorā. doctores autē
 dicūt quod nō est p̄p̄riū nomē act. et dicebāt
 quod miores restituunt iur. actōis et maiores
 offi. iudi. Bñs Ja. dicit p̄trariū. dicit em̄
 l. quod simili mō restituūt maiores et miores
 vñ dicebat quod nihil aliud ē recissorā quā ac-

tio quę p̄mo añ vsuca. vel p̄scrip. fuit direc-
 ta: mō est vtilis. Itē quod est quod dicit hūcli-
 brū corrigi p. C. cū liber iste postea factus
 sit: et añ p̄dectā codex factus sit: vt. s. in
 probe. C. et cū sacratissimas. Ad hoc rñ de-
 tur quod verū est quod impator p̄mo ad impia-
 les cōstitutiones curā suā direxit: et ex tri-
 bus codicibus. scilicet hermoze. grego. et theo-
 dosiano fecit fieri vnū. C. quem suo felici-
 noienū cupauit. deinde erexit curā suam
 ad imensa veteris prudētie volumina etc.
 Et tercio librū istū mādauit cōponendū
 vt habet. s. i. p̄be. i. p̄allegato. §. S; post
 ea vidēs impator ita cōstitutiones vaga-
 ri extra corpus iur. mādauit postea dissol-
 ui codicē et quod insereret ille p̄stitutiones:
 et sic factū fuit. vñ p̄stitutio illa quę corrigi
 librū istū est vna de p̄stitutionibus. Itē
 si quod in fraudē etc. De recissione alienatio-
 nis. scilicet qualiter ego possum petere p̄ recisso-
 riā rem meā absente me vsucaptā vel pre-
 scriptā rescissa vsucapione p̄ bñficiū resti-
 tutionis satis dictū est. s. in materia sua.
 Nūc autē videndū est de quadā alia reuo-
 catione quę fit alio casu viz de reuocatione
 que fit a creditore quā d̄bitor in fraudē cre-
 ditorū mala fide alieat. Et circa hāc mate-
 riam dicit legislator breuiter quod si d̄bitor
 mala fide in fraudez creditorū alienauerit
 pmittit creditoribus bona fide reuocare
 ab ip̄o ea quę sunt alienata p̄ind̄ acti bona
 illa remāserint in bonis d̄bitoris illius.
 vñ hic tractat de alia reuocatoriā quā fe-
 cit in pri. §. que vocat pauliana: sed vide-
 tur in p̄ncipio quod p̄tor pmittat mētiri hic si
 cut in duobus pri. §. Et rñ def quod nec h̄ nec
 ibi pmittit p̄tor mentiri. Ip̄a em̄ verba h̄
 posita sunt sicut in bonis d̄bitoris man-
 sissent: et verba posita supius acti non vsu-
 cepisset effectū denotant. quasi diceret si-
 cut in recissorā pmittit ei quod absens fuit cā
 reipublice vel alia iusta de cā duz res sua
 vsucapta fuit in effectū agere acti rem su-
 am nō vsucepiss; aduersarius eo quod fingit
 lex rem nō eē vsucaptā rescissa vsucapioe
 p̄ bñficiū restitutionis. et sicut p̄tor fingit

hoc nō esse vsucaptū qđ in veritate ē vsu
captum remouendo vsucapionez de me-
dio z fictio hec veritati p̄iudicat sicut z
alibi in fictione. l. cor. que fingit captiuū
mortuū p̄ mortuū p̄ma hora captiuitatis
et in fictōe postliminiū vbi fingit captiuū
similē sp̄ fuisse i ciuitate. vt. ff. de capt. z
postli. re. l. postliminiū. z. l. p̄. §. fi. z. l. q̄
si filius. sic z in ista reuocatoria pmittitur
creditoribus rem debitoris in eoz fraudē
alienatā ac si nō esset alienata petere. sed
videt q̄ male ponit in l̄ra hec dicitio itera-
tiua Item: cū in p̄xi. §. tractatū sit de reuo-
catoria p̄toria in rem cū pauliana sit in p̄-
sonā. Lū igit simus in tractatu p̄toriaruz
realiū sicut patet. §. 7. s. z in illo. §. In p̄so-
nam. vbi de p̄sonalibus aget. male vide-
tur hic inserere act. p̄torias p̄sonales: z ma-
le videtur hic poni hec dicitio item itera-
tiua cū quasi de alia materia hic tractet. ad
hoc r̄idet. non est dubiū qđ pauliana de
qua p̄ncipalē in hoc. §. tractat: z alie due
đ quibus fit mētio. s. pauliana fauiana z
caluisiana. ff. de vsur. Videamus. §. in fa-
uiana in p̄sonales: tamen eas in p̄tori-
as interserit p̄p̄ similitudinē quā habēt
in reuocādo. id dicit. Itē sup̄ isto. §. p̄dēt re-
formari vnū quare tale: reuocat p̄ paulia-
nam qđ in fraudē creditorū a debitoribus
est alienatū. p̄der caluisianā autē z fauia-
nam quāq̄ sup̄ hoc sit dissensio reuocat
illud qđ in fraudē patroni ē a liberto alie-
natū. Quero ergo cū necesse sit q̄ p̄betur
fraus taz emptoris q̄ v̄ditoris ad hoc q̄
creditor possit reuocare illud qđ in fraudē
eius est alienatū. In reuocatōe autē q̄ sit a
patrono rei alienate in ei' fraudē a liber-
to suo sufficit q̄ p̄bet fraudē alienātis so-
lum. Ad hoc dicit q̄ creditor q̄ agit pauli-
ana reuocat alienata ab eius debitorē nō
soluto p̄cio z p̄pter hoc grauaf. q̄ tā em-
ptoris q̄ v̄ditoris fraudē necesse h̄z pro-
bare. Patronus autē q̄ vult reuocare alie-
nata in eius fraudē necesse h̄t soluere p̄-
ciū emptori: z id in hoc reuocat q̄ nō h̄z
necesse p̄bare nisi fraudē alienātis. Sed

dñe que ē rō huius diuersitatis q̄ plus de
beat grauari patronus q̄ creditor: q̄ reuo-
cat. Itē dicit iusti. rō vna iam dicta ē sc̄z
q̄ qui in vno grauaf in alio debet releua-
ri p. l. ff. de iureiu. l. eū qui alia rō est: ista
et magis sp̄alis: q̄ patronus qui reuocat
certat de lucro captando: creditor autē de
dāno vitando. De actione autē pauliana
fauiana z caluisiana diuersi diuersimode
sentiūt. Quidā em̄ sicut gar. z om̄s antiq̄
vsq̄ ad. B. Jo. z Eho. dixerūt q̄ caluisia-
na dat patrono: z pauliana creditori: z fa-
uiana vtriq̄. Et pro se allegabant. l. ff. de
vsur. videamus. §. de fauiana. Dixerunt
em̄ q̄ in. l. illa dicit l̄ra p̄ q̄s vn̄ isti fecerūt
tles vsus. Cal. pa. s̄z pau. cre. fauiana ca-
uebit vtriq̄. Jo. z B. z eoz seq̄ces dixerūt
q̄ fauiana dat patrono: pauliana credito-
ri z cal. dat vtriq̄ p̄ alios vsus. Creditor
a paulo fauioq̄ patron' amet. Itis calui-
sus cōis amic' habet. Dñs autē B. dicit q̄
pauliana dat soli creditori fm̄ q̄ oēs alij
dicūt: q̄ cal. z fa. dan' soli patrono z nū-
q̄ creditori: nec meminit se vidisse. l. q̄ di-
cat fauianā vel cal. dan' creditori nisi in. l.
videamus de vsur. ista l̄ra p̄ quas qđ nō
credit. cōis em̄ l̄ra est p̄ quas z nō p̄ quas.

Itē seruiana rē. Adhuc p̄sequit iusti.
materia suā dices q̄ nō solū p̄cedētes sūt
p̄torie in rem sed etiā seruiana z q̄ si fauia-
na que z ypothecaria vocat: z statim dicit
effectū vtriq̄. Seruiana em̄ cōpetit lo-
catori siue dñō domus p̄ rebus coloni q̄
pignoris iur. p̄ mercedib' fundi vl' dom'
tacite obligant. q̄ si seruiana autē vocatur
alia p̄ quā creditoris pignora ypothecaf-
q̄ p̄sequūt. Que autē sit dñā in ista tria no-
mina seruiana z q̄ si seruiana z saluianuz
interdictū que vident noīa synonyma sa-
tis pōt patere ex notula. Et licz ypotheca-
ria reuocet nudā possessionē z saluianū i-
terdictū similiter tamē differūt: q̄ qui intē-
dit sal. interdictū nō h̄t p̄bare nisi vnuz
sc̄z q̄ ille qui conduxit domū tempe p̄du-
ctionis possedit res illas. In seruiana ve-
ro debet probare duo. Dñs autē Jaco. hic

agitabat unū verbum de quo nunq̄ fece-
runt mentiones glosatores .s. quare vna
actio vocatur seruiana alia quasi fulana.
Et ad istam questionem ita respondebat.
Actiones vocantur vere et directe in casu
istō in quo sunt extēse. Seruiana aut̄ sicut
ex p̄mitiua sui natura est: inueniebatur con-
tra colonū et postea extēdebatur cōtra quēli-
bet aliū debitore: et tunc per extensionem
sortita est naturā quasi seruiane. vel sic et
melius. Seruiana dicitur illa actio q̄ no-
bis seruit vere sicut dicitur aliquis nobis
vere seruire q̄n̄ gratis seruit. Sic autē est
de actione seruiana: q̄n̄ em̄ domū meam
tibi loco non cōuenio tecū q̄ res illate mi-
hi sint obligate: et tñ sunt. et ita sine pacto
interueniēte res illate mihi obligate sunt
et pro eis competit mihi seruiana. Inter
pignus et. Volui scire a legislatore q̄ sit
differentia inter pignus et hypothecā. ad
hoc q̄ in fi. p̄xi. §. dixit q̄ quasi fulana ē
actio p̄ quā creditores pignora hypothecaf
ue persequant̄. Et ip̄e r̄ndet dicens q̄ nul-
la est differentia inter pignus et hypothecā
quo ad actōem hypothecariā. Nam quecū-
q̄ res fuerit a debitore creditori obligata
siue fuerit creditori tradita siue nuda con-
uentione siue traditōe sibi obligata semp̄
potest creditor illā rem a quocūq̄ posses-
sore petere p̄ hypothecariā actōem. In alijs
tñ facimus differentia inter hec verba: di-
cimus etiā q̄ pignus p̄prie dicit̄ res obli-
gata et tradita creditori. Res dico mobilis
q̄n̄ aut̄ aliqua res nuda cōuentōe sine tra-
ditione obligatur: eam dicimus appella-
tiōe hypothecae p̄tineri. hoc dicit. Sed vide-
tur in p̄na. q̄ littera dicat falsum cū dicat
q̄ inter pignus et hypothecā nulla est dīa
q̄ act. hypothecaria v̄dicat̄ h̄nti possessio-
nem. ff. de pigno. et q̄ nondū sunt. §. j. s̄ q̄
habet pignus h̄z detentionē ad minus: q̄
reḡ nō p̄t h̄re actōem hypothecariā. frat̄
qui habet pignus sine dubio q̄ diu h̄z pi-
gnoris possessionē siue detentionem non
h̄z hypothecariā: sed si pignus traditū fue-
rit postea amissum: vel si pignus alijs p̄ca-

rio p̄cesserit: tūc cōpetit creditori p̄ hypotheca
et postea caute dicit in notula vt hac actio
ne peti possit a quolibz possessore. et hoc ē
q̄d dicit. In p̄sonā q̄ actōes et. Ad soluz
p̄tor̄ introduxit actōem in rez s̄ et actōem
in p̄sonā: cū igit̄ sup̄ dictū sit de realibus
p̄tor̄ijs: restat d̄ p̄sonalibz p̄tor̄ijs tractare
p̄tor̄iaz aut̄ p̄sonaliū actionū ad min⁹
due sunt actōes. p̄tor̄iaz aut̄ quasdā indu-
xit actōes in p̄sonā q̄ sunt rei p̄secutorie et
non penales: et quasdā introduxit penales
In p̄mo igit̄ mihi ponit exēpla p̄tor̄iarū
actionū in p̄sonā q̄ nō sunt penales. p̄tri-
muz exemplū est in actōe de p̄sti. pecunia
et illi actioni erat olim insimul actio que
dicitur receptiua: sed si q̄d antea plenius
h̄nt hodie in actōe de cōsti. est trāsmissuz.
et ea tanquā sup̄uacua hodie p̄stōnibus
p̄sonalibus iussa est recedere ab aula. Se-
cundū exemplū est in actōe de peculio: p̄-
tor̄iaz em̄ p̄posuit actōem de peculio seruoꝝ
vel filioꝝ. Tercū exemplū est de actōe in
factū q̄ descēdit de iure iur. p̄tor̄iaz em̄ intro-
duxit actōem ex iuramento in q̄ solū querit̄
an actor iurauerit: et nō solū has actiones
p̄sonales et act. pena. introduxit p̄tor̄iaz: s̄ et
alias plures h̄. et hoc d. In pecunia at̄ et
Sup̄ p̄xi. §. posuit iusti. tria exemplā p̄to-
riarū actionū p̄sonaliū penaliū quoz p̄ri-
mū fuit de acti. de p̄sti. pe. s̄ dixi ei. d̄ne p̄
deo dicat̄ in effectū act. de p̄stitu. pe. et q̄n̄
agit̄ act. d̄ p̄sti. pe. siue cui cōpetit act. hec
frat̄ dicit̄ ip̄e. Ista actiō agit̄ p̄ oēs illos q̄
cūq̄ p̄ se vel p̄ alio se aliq̄d soluturos cō-
stituerūt: dū tñ nō interponat̄ aliq̄ stipu-
latiō: nā si stipulatio eēt interposita tene-
rēt iure ciui. et nō act. p̄tor̄iaz. et h̄ dicit. Ad.
q̄ ad h̄ q̄ aliq̄d veniat in act. de cōsti. necē
ē q̄ sit d̄bitū: v̄l ciuile: v̄l ciuile et naturale
vel naturale tñ. Ad. et q̄ ex illo. §. p̄bat̄
q̄ ex nudo pacto orit̄ actio. Itē cū stipula-
tio a iur. gē. vel naturali hēat illd̄ q̄d ma-
ius est. s̄. p̄sensus. videt̄ q̄ magis deberet
denotari a iur. gē. v̄l naturali q̄ a iure ci-
uili. frat̄ vnū quodq̄ i sua singularitate
denotatur: et p̄ illud cognoscit̄: v̄n̄ si dicat̄

comes venit nescitur quis venit: sed si dicatur comes talis loci venit per suas singularitatem cognoscitur ab eadem singularitate denominatur stipulatio: quod a iure generis vel naturali habet quoddam commune et obtractui. ut patet per illum. Ideo, singulare autem habet a iure civili scilicet quod debeat precedere interrogatio et sequi responsio. unde quod sua singularitas a iure civili fuit introducta a sua singularitate dicitur esse de iure civili. Actiones autem de peculio. Dixi domino iusti. Dicitur iam vidi effectus primi responsi: per deo dicatis mihi de secundo exempla quare iurata fuit de peculio actio. respondet. frater equus fuit quod iste actiones iuventur per quas contra patrem vel dominum posset agi ex tractu filiorum. vel seruo: quod licet actione de peculio de iure civili non teneant patres vel domini: equum tamen est quod peculiotenus teneant eo quod peculium est quasi patrimonium filiorum vel seruo. et hoc dicit. Item si aliquis postulante etc. Dixi iusti. Dicitur iam vidi naturam duorum exemplorum: nunc si placet dicatis mihi naturam tertium exempli scilicet actionis in factum que datur ex iuramento scilicet quod habet locum hec actio. Et ipse respondet frater dixit ipse. si aliquid peti erit. et ab aliquo dices illa sibi debent et reus sacramentum sibi deferat et actor delato sibi iuramento iurauerit illud esse sibi debitum quod petit: et post iuramentum noluerit solvere quod petitum est in isto casu accommodat pretor sibi actionem per quam querit an iurauerit vel non: et an non sit debitum: quod iuramentum hic pro veritate est acceptum. et hoc dicit. Non. quod multipliciter accipitur iuramentum in corpore iur. ut satis habes notatum in glo. sed illud iuramentum vocatur de re. i. veritate: sic et quoddam subtiliter loqui volentes dicit in re. i. in veritate. Hic solebat querere dominus Jacobus. utrum actio in factum que descendit ex iureiuramento esset pretoria vel civilis: quod sit pretoria apparet apertissime per litteram istam: quod autem sit civilis videtur quod actio in factum que datur ex iureiuramento. datur ad similitudinem iudicati. ut. C. de rebus credi. et iureiuran. l. actor.

Ad hoc respondet quod similitudinem habet cum iudicis eo quod ista actio procedit ex iuramento et iuramentum multas habet similitudines cum sententia et multas dissimilitudines. Ista etiam dicit quod ista actio in factum tunc deinde datur ex sententia quando non est sententia secuta. Secuta enim sententia datur actio in factum ex sententia que est similis. Doctores autem dicunt contrarium ut apparet in glossa penales quod etc. Multe divisiones prout fuerunt notari in hoc. sed adhuc tam non habuimus principalem nisi duas: quarum prima est quod omnis actio aut est in rem aut est in personam. Secunda est quod omnes actiones aut sunt civiles aut pretorie. Sub materia autem pretoriarum multe sunt divisiones. quod pretoriarum alie sunt in rem alie in personam. Item actionum pretoriarum personalium alie sunt penales: alie non penales. de pretoriis autem actibus non penales? personalibus dictum est. de in pri. §. de pretoriis autem personalibus videndum est in littera prefati. Non solum enim dicit iusti. introduxit pretor actiones personales non penales: imo et multas pretorias personales penales: et de hoc ponit tria exempla. Primum est quod pretor introduxit tria actionem pretoriam personale penale in eum qui album ipsum corrupit. Secundum est quod pretor introduxit actionem pretoriam personale penale in eum qui patronum parentem in ius vocauerit antequam hoc a iudice impetrasset. Tertium est quod pretor introduxit actionem pretoriam personale penalem in eum qui in ius vocatum vi exemit vel aduersus eum cuius dolo fuerit exemptus. et hoc dicit. Que autem sunt differentie inter actiones pretorias personales penales satis patet. Iste enim. §. longe melius est notus quam sequens. §. per opinionem domini G. cur tamen hoc dixerit nescio: nisi quod officiebat glo. signata super illo verbo fere. Et ipse nihil aliud dixit quam dicit illa glossa: sed quod glossam non habuit ita dixit. Pretorales autem etc. Super dictum est quod sub materia pretoriarum multe sunt divisiones. Quedam enim sunt actiones pretorie in rem et quedam in personam. Pretorie autem in rem subdividuntur: quod que

dam sunt penales et quedam non penales sicut iam infra dictum est. Quidam redeundum est ad alterius membrum divisionis prime pretoriarum. scilicet ad pretorias in rem. et de illis scire debetis quod realium actionum pretoriarum quedam sunt preiudiciales de quibus hic tractat: et quedam non preiudiciales de quibus autem dictum est supra. Et ponit iustinitia exempla in isto. scilicet in honore sancte trinitatis de actionibus pretorijs preiudicialibus. Primum exemplum est de actione in re per quam queritur an aliquis sit liber vel servus simpliciter. Secundum exemplum est in actione per quam vendico te in libertum meum. hec enim actio est pretoria et realis et preiudicialis. Tercium exemplum est in actione qua te dico filium meum esse et heredem: et vendico te in filium. tu autem contra viriliter te defendis. hec enim actio similis est realis et pretoria et preiudicialis. Scire tamen debetis quod vna istarum trium actionum fere legitimam habet causam. id est fere est civilis. illa scilicet que queritur an aliquis sit liber vel servus. Letere autem tunc due bene sunt pretorie. hoc dicit. Et nota hic quod quattuor reperiuntur actiones preiudiciales: quarum due sunt pretorie mere: tertia est mere civilis. quarta est fere civilis. Primum due sunt actio in rem qua vendico aliquem filium meum et actio qua vendico aliquem in libertum meum. Tercia autem preiudicialis que est mere civilis est petitio hereditatis. Quarta autem que est fere civilis est actio qua vendico aliquem in servum meum. Sed dicitur per deo que est ratio quod due prime sunt pretorie: tertia est mere civilis. Frater hec proprie actio in rem in ius civile competit ei qui est dominus rei petite de iure gentium vel civili. hoc autem non est reperire in duabus primis actionibus. Patronus enim non est dominus liberti sed solum ius habet patronatus in eum. Similiter pater non est proprie dominus filij: sed magis habet potestatem quam dominium in filio. Hereditas autem est res que de iure gentium vel civili potest dominio nostro subijci: et propter hoc dicitur quod tertia est civilis. Similiter et servus dominio nostro subij-

citur: unde quarta actio similiter dicitur civilis nisi aliud constaret. Sed quid est illud frater quod in ea non potest discernere inter rem petita et personam a qua res petitur et propterea dicitur fere civilis. hoc enim est unde de illis quattuor que in civilibus questionibus considerantur ut habes notatum super illo verbo fere: que notula deficiebat domino. Et propterea in his que hic recitantur fecit magnam solennitatem et mirabiliter reprehendebat notatorum. Sicut itaque discretus et cetera. Inter omnes principales divisiones actionum hec principalior est. scilicet quod actiones aut sunt in rem aut in personam. hec enim divisio locum habet in iure civili et in iure pretorio. Cum igitur superius dictum sit quod actiones quedam sunt in rem et quedam in personam: et etiam que sunt reales et que personales: et hoc siue sint civiles siue pretorie. Sicut itaque discretus et divisio actionibus scilicet quod quedam sunt in rem et quedam in personam necessarium est naturam utriusque videre. Natura autem actionis realis est ut per eam petatur aliquis rem suam sibi restitui. Ista autem natura realis non tangit hic nisi in fine. scilicet quasi incidenter ubi dicitur quis sit adversus eos hec in rem actio per quam aliquis rem suam petat. Natura autem actionis personalis est ut per eam petatur quis rem alienam sibi dari. Tertium est ergo aliquem non posse petere rem suam per actionem personalem per quam personalem dicitur adversarium dare oportere: quia quod meum est meum amplius fieri non potest: sed dare est accipientis facere: quare non poterit aliquis agere ad rem suam petendam actione personali: quia intendit adversarium suum dare oportere. hoc verum est communiter loquendo. In quibusdam tamen casibus possum petere rem meam per actionem personalem ut patet in conditione furtiva quamquam enim hoc regulariter sit verum quod actione personali non possit quis rem suam petere: in odium tamen furti est statutum contra rium in hoc casu ut scilicet contra fures si actio fuerit ad petitionem duplici si sit furtum non manifestum vel ad quadruplum si ma-

nifestū competat dñō ad rem suā recupe-
randam conditione furt. que est psonalis
actio nō obstante q̄ dñs rei est z eam po-
test vendicare. hoc dicit. Sed videt in p̄n-
cipio q̄ dicat falsum dicens q̄ ab alio q̄ a
fure nō posset aliquis rem suam petere ac-
tione psonali. In actōe em̄ cōmodati de
positi z similibus bene petit aliquis rem
suam actione personalī. Frater in his ac-
tionibus competit actio psonalis ad hoc
vt sibi tradat z nō vt sibi detur vt patet in
glosa. videtur etiam q̄ nō sit in odiū fu-
rū q̄ pluribus actōibus teneant sc̄z rea-
li z psonali. Bene em̄ video q̄ contra ali-
os q̄ fures dantur plures actiones velu-
ti realis z personalis vt contra cōmoda-
tarium. potest em̄ qui rem suam cōmoda-
uit actione cōmodati rem suā petere que
est personalis vel rei vendi. sic etiam vi-
deo in pigno. acti. q̄ soluto p̄cio possit do-
minus rem suam petere acti. pigno. que ē
personalis vel rei vendi. quāq̄ non sit ei
sanū consiliūz illam rem vendicare dum
alia sibi competit actio: eo q̄ si alius p̄ba-
uerit se dominū rem suam amittet. dicūt
tamen quidam q̄ licet ei a quo res peti-
tionez dñij referre absq̄ iust. imo cer-
te introductum est in odiū furum q̄ tene-
antur acti. reali z personalī que infamat.
Sed dñe nonne dicit. l. q̄ cessat infamia
in conditionibus. vt. ff. de act. z obli. ces-
sat. frater ignominia iur. cessat sed nō fac-
ti. De facto infamat conditio furtiua. z si
non de iure. vñ dicit alibi q̄ p̄ditio furti.
nō cōpetit liberto cōtra patrē: z hoc q̄ in-
famat de facto. z sic intelligo illaz. l. ff. de
obse. pa. p̄stan. dñs Ja. dixit q̄ legū con-
ditores nō fuerūt contēti q̄ fures essent in-
fames de iure tm̄: sed etiā voluerunt q̄ es-
sent infames de facto. z p̄pterea iuēte sūt
contra eos due actiones. s. actio furti que
infamat de iure. vt. ff. de fur. l. sicut p̄ot. z
cōditio fur. que infamat de facto. Adhuc
contra solutionē. s. in p̄n. dicam sic. oppo-
no: actio directa depositi infamat q̄ cū il-
la actōe agitur quasi d̄ p̄fidia. z simili p̄e-

nalis est in quattuor casibus. veluti quā-
do aliquis deponit causa incendiū: ruine:
nafragij vel tumultus. z similiter actio
manda. directa infamat: z iste dant ei vt
dictum ē. s. in p̄ma oppositōe cui datur
rei ven. z sic p̄ma r̄sio nulla. Frater dicit
dñs Jaco. vt cessent oēs iste angustie dic
q̄ nunq̄ comperies q̄ reus qui nō habet
causam ab actore teneat actione psonali
ad rem restituendāz p̄terq̄ in fure: z sic
cessant oppositōes de deposito z cōmoda-
tor in alijs ex p̄tractu vbi interreū z actore
nascit actore actio psonalis. in q̄tū tm̄ ve-
re dñs rei ē dat sibi v̄dicatio. Appellam?
aut zc. Jam dicta ē natura realiū actōnū
z psonaliū: q̄ realis dat ad rē suā p̄sequē-
dam: psonalis aut ad debitū. Ad q̄ de
realibus z psonalibus dixerat actionibus
dñs iusti. ad vberiorē eoz doctrinā plus
de illis in lra p̄nti determinat: z dicit q̄ ap-
pellamus actōes in rem v̄dicatōes: z id
vbi in. C. z. ff. tractat de realibus actioni-
bus ab illis qui erāt legū cōpositores in-
titulant ti. de rei ven. Actiones aut in p-
sonā quibus dare vel facere optere aliqd
intēdimus vocamus p̄ditiones: z ita om-
nes actiones psonales de mūdo p̄ditōes
p̄nt dici. z hoc erat olim consonū effectui
actionis in psonam: sed hodie non est ita.
In actionibus em̄ personalibus olim fie-
bāt denūciationes q̄ fiebāt p̄ verba solen-
nia in actōe psonali tm̄. z q̄cūq̄ cadebat
a sillaba cadebat a cā. Alijs mōis exponi-
tur ista denūciatio in notula: s̄ hodie ces-
sant iste denūciatōes: z p̄pterea vocant
abusiue actiones in psonā. Sequens illa
diuisio zc. Dicit glosator z male q̄ h̄ po-
nitur quarta diuisio: Si em̄ loquamur de
principalibus diuisiōibus que tradun-
tur a p̄decessoribus nostris nō est nisi ter-
cia p̄ncipal. p̄ia ei fuit hec. Actionū q̄dā
sūt in rē z q̄dā in psonā. sc̄d a fuit hec. Ac-
tionū q̄dam sunt ciuiles z quedā p̄torie.
tercia aut p̄ncipalis ē diuisio ista. p̄nume-
rando aut subdivisiōes p̄habitas cū p̄n-
cipalib' diuisiōib' hec ē quarta diuisio.

Prima enim fuit hec q̄ oīs actio aut ē in rē
 aut est in psonā. Secūda hec est: oīs actio
 aut est civilis aut est p̄torā. Tercia hec ē.
 p̄toriarū alia in rem alia in psonā. Quar-
 ta hec est. oīs actio p̄sonalis p̄torā aut ē
 penalis aut nō penalis. Quinta hec est. p̄-
 torā in rem aut est p̄iudicialis aut nō est
 p̄iudicialis. Et hec de qua agimus in pre-
 senti est sexta: supponēdo ergo q̄ sit tercia
 diuisio p̄ncipalis venio ad casum in hūc
 modū. Post duas diuisiones p̄ncipales
 de quibus supra dictū est ponit hic iusti.
 tercia diuisionē p̄ncipalē: et est talis di-
 uisio. Inter oīs actiones de mūdo q̄daz
 sunt iuente causa rei p̄sequende: et quedā
 causa p̄sequēde pene. et quedā mixta tam
 gratia rei p̄sequēde q̄ pene. rei p̄sequēde
 causa iuente sunt oīs reales actiones et
 fere oīs p̄sonales que ex p̄tractibus na-
 scunt. veluti cum aliquis pecuniā mutu-
 am vel ī stipulatū deductā petit. Et de h
 etiam potes habere exemplū in cōmoda-
 to et mandato etiam p̄ socio et in actione
 ex empto et vendito et lotato et cōducto. p̄-
 sonales que ex cōtractibus nascunt ideo
 dixi ad differentiā illarū que ex delictis na-
 scuntur. Fere autē ideo dixi p̄pter quandaz
 actionē p̄sonalem que ex contractu proce-
 dit. et tamen in quattuor casibus est p̄secu-
 toria rei et pene. hec autē ē actio depositi
 Si enim rem meaz penes te deposuerim cā
 incendij vel ruine vel tumultus vel nau-
 fragij et postea nō vis mihi eam restituere
 vel dolū in ea feceris cōueniris in duplū
 hoc dicit. Videt q̄ ista diuisio sit eadem
 cū diuisione supius habita que est q̄ acti-
 onū p̄toriarū p̄sonaliū quedam est nō pe-
 nalis et quedā penalis: frater nō est eadē
 hęcē diuisio est in cōtractu civilij. vñ
 hic dicit q̄ civiles quedā sunt penales et
 quedā nō. prior autē fuit in p̄tractu p̄torā-
 rū: et sic nō est vna eadē cū altera Itē scire
 dēs q̄ actōes mixte dicuntur duobus modis
 vno modo dicit actio mixta q̄ p̄tinet rē et penā
 et de tali mixtione loquitur hic. alia enim mi-
 xtura est q̄ quedā actiones dicuntur mixte

quia sunt in rem et in psonā: et de illa mi-
 xtione habes. f. e. s. quedā. Et maleficijs
 et c. Jam vidistis vnā diuisionē in qua ca-
 uetur q̄ actiones aut sunt introducte rei
 p̄sequende cā: aut pene tñ aut sunt mixte
 et de illis q̄ sunt introducte tñ rei p̄sequē-
 de cā iam hūistis que sunt oīs reales ac-
 tiones et fere oīs p̄sonales actōes que de-
 scendūt ex p̄tractibus. Quō vult tractare
 de actionibus p̄cedentib⁹ ex delictis. Qua-
 rum quedā sūt pene p̄secutorie tñ: et que-
 dam rei tñ: et quedā mixte tā pene q̄ rei.
 et sic p̄sequit p̄tes illas p̄me diuisionis h
 posite in. s. Sequēs illa diuisio. Et p̄mo
 tractat de actionibus ex maleficijs p̄cedē-
 tibus penā tñ p̄sequētibus. et de hoc po-
 nit vnū exemplū. s. in actione furti. Si cō-
 agat actioe furti manifesti ad quadruplū
 siue nō manifesti ad duplū: totū duplū
 vel quadruplū est pena: q̄ p̄p̄ istā actio-
 nem cōpetit dñō rei v̄dicatio ad rē suam
 vendicandā siue ille fur rem suā posside-
 at siue aliq̄s alius: et p̄ter hoc daf p̄ditio
 furtiua p̄tra furē. hoc dicit. Istud veroz c
 Lū dicit ex maleficijs vero et c. est aduerfa-
 tiuū q. d. neduz de actionibus realibus:
 sed etiā p̄sonalibus descendētibus ex con-
 tractu ex q̄bus sup̄ dictuz est: vero p̄ h̄ est
 de actionibus descendētibus ex malefici-
 is. Et bonoz rap. In sup̄ioribus dictū ē
 de actionibus descendētibus ex delicto q̄
 p̄sequūtur penā tñ. mō videndū ē de ill
 actionibus q̄ p̄ficiuntur ex delictis: et sunt
 mixte tam rei q̄ pene. et de hoc ponit duo
 exempla. Prīmū est in actioe vi bo. rap.
 que daf infra annū ad quadruplū: et d il-
 lo quadruplo triplū est pena et simplū p̄
 rei p̄secutōe: et ita ē mixta et p̄tinet rē et pe-
 nam. Secundū exemplū est in act. l. acq̄-
 lie: q̄ q̄ daf cōtra inficiētē est in duplū et
 vnū simplū est pena. Et aliud pro rei per-
 secutione: et ita similiter est mixta q̄ conti-
 net rem et penam cōtra inficiētē. Et etiā
 potest esse mixta actio. l. acq̄ilie: veluti
 si aliq̄s seruū meū occiderit qui tempore
 quo occidebat luscus fuit: vel aliter fuit

ita deterioratus qz vilis p̄ci erat: in āno tamē retro magne estimatiōis vel magni p̄ci fuerat: tunc p̄dēuabit occisor quanti pluris fuit in anno retro ex p̄mo capite. hoc dicit. Itē mixta ē actio zc. Vidistis sup̄ de realibus actiōibus que sunt rei p̄secutorie tm̄: et etiā de p̄sonalibus que de scendūt ex p̄tractu que sūt reales fere oēs et de actionibus p̄sonalibus que descendunt ex delictis que sunt pene p̄secutorie tm̄: et etiā de actionibus descendētibz ex delictis que sunt mixte: mō intēdo dicere de quadā actione p̄sonali que nō descēdit ex p̄tractu nec ex delicto: sed ē p̄sonalis mixta que descēdit ex quasi p̄tractu: et est mixta taz rei q̄z pene: et de hac venio ad tale exemplū. Quidā testator fecit testamētum ipse aliquid reliquit alicui ecclie vel alicui venerabili loco: heres testatoris id distulit soluere legatū donec in iudiciū vocaret: ille heres p̄tētus actione ex testamēto que descēdit ex quasi p̄tractu p̄dēnatus est in duplū. hoc dicit. Frat̄ actio ista ex testamēto de qua fit mēto in isto. s. de scendit ex quasi p̄tractu. vt. 3. de ob. q̄ ex q̄ si cōtractu nascitur. Alij voluerūt dicere qz p̄sequit hoc mō materiā suā inchoatā et qz hic tractat de delictis: et p̄p̄t delictū ē hoc qz p̄dēnatur ad duplū vtz qz distulit soluere donec in iudiciū reuocaret. s. dico qz ex p̄crastinatione et p̄ mora sua p̄dēnatur in duplū. vñ dico qz descēdit actō ista ex quasi p̄tractu. Quedā igit̄ zc. Dicitū est sup̄ de q̄busdā actionibz que mixte sunt tam rei q̄z pene: ponit mō de q̄busdā mixtis que sunt tam in rem q̄z in p̄sonā. et sci tote qz possz dici qz hic adiūct̄ terciū membrū illius diuisionis quā habuistis. s. e. in p̄n. vbi dicit qz actionū quedā sunt in rem: et quedā in p̄sonā. Et ibi posset addi terciū membrū qd̄ hic ponit. s. et quedam sunt mixte. vt ibi dicitū est de act. hac que ē mixta in rē et in p̄sonā. P̄ponit hic dominus iusti. mihi tria exēpla. P̄mū exemplū est in actione in factum que cōpetit coheredibus de diuidēda here. Secūndū

exemplū est in iudicio cōi diuidendo qd̄ reddit̄ int̄ eos int̄ quos aliqd̄ est cōe sine societate vt diuidat. Terciū exemplū ē in act. finitū regū. que hēt locū int̄ eos q̄ cōfines agros hnt: et in his tribus iudicijs licebit iudici ex bono et equo vni rem adiudicare: et illū cui res ē adiudicata in certa summa pecunie alij p̄dēnare. hoc d. Oēs aut̄ actiones zc. Post alias diuisiones superius positas ponit hic vnā aliā diuisionem dñs iusti. que talis ē. qz oīs actōes siue sint in rem siue in p̄sonā sunt in simplū: aut in duplū: aut in triplū: aut in q̄d̄: vltra aut̄ quadruplū nulla actio penalis dēt extendi. Et sciendū est qz si diuisio posita. s. in illo. s. sequēs diuisio eēt quarta sim qd̄ male inuenit scriptū in omnibus libris cōiter tū cessz hec q̄nta diuisio p̄out fere in oibus libris reperies. sed sic s. dixi i illo. s. sequēs illa diuisio: p̄oif̄ scia diuisio: et hē q̄rta vt in si. glo. signate sup̄ illo x̄bo actōis. addere etiā potes qz qd̄ dicit qz multū refert an aliqd̄ stipulet̄ penā p̄ x̄ba respectiua significātia vel designātia qualitatē et h̄mōi x̄ba sūt. duplūz vel triplū: vel p̄ x̄ba simplicia: puta promittū mihi centū noīe pene vel ducēta vel mille. In p̄mo em̄ casu nō pōt eē vltra q̄duplū. In scdo casu bñ pōt eē etiā vltra quadruplū. In simplū zc. Dicitū est. s. qz oīs actōes aut sunt in simplū aut in duplū aut in triplū aut in quadruplū. Qd̄ videamus que sunt iste actōes q̄bus agitur ad simplū tm̄: et enumerat eas i lra. et hoc d. In duplū zc. Dicitū est iā q̄ sunt actōes q̄ danf̄ ad simplū: mō videndū est q̄ sunt actōes q̄ danf̄ ad duplū: et de hoc ponit iusti. q̄nqz exēpla. P̄mū est actio furti nō manifesti. Secūndū: act. l. acq̄lie. Terciū: actio depositi in q̄ttuor casibus. s. incendio: ruina: naufragio: et tumultu. Quartū est actio serui corrupti q̄ competit p̄tra eū cui hortatu seruus alien⁹ quolibz mō deterior factus sit. Quintū ē actio ex testamēto que dat̄ alicui venerabi loco relicto qd̄ quidē legatum heres distulit soluere

donec in iudiciū vocaret. et hoc dicit. Et nota q̄ magna est differētia inter ista q̄n-
q̄ exempla quāq̄ hic p̄iungant tanq̄ acti-
ones essent similes. Due em̄ actiones fur-
ti nō manifesti et serui corrupti a p̄ncipio
sunt penales. Alie due sc̄ actio. l. acqui.
et depositi in quattuor casibus nō nisi p̄
infrictionē. Tercū aut̄ singularē habet
furtū: q̄ penalis ē p̄ infrictionē et p̄ nimi-
am crastinationē: et ad istam d̄iam mani-
festandā habet. s. e. sed furti. Tripli ve-
ro et. Dixi vobis exēpla illaz actionū q̄-
bus agit in simplū et illarū q̄bus agit in
duplū. Q̄modo ponam vobis exemplum
de quadam actione q̄ vocat cōditio ex. l.
noua et ista dat in triplū. Scire aut̄ debet
q̄ olim erat p̄suetudo q̄ viatores et nūc
iudiciū q̄ citatōes faciebāt exigebāt nomi-
ne sportulaz magis aut min⁹ a reis in iu-
diciū puenq̄ fm q̄ maior vel minor q̄nti-
tas erat petita: quidaz ergo adhuc vt me-
reū grauaret in sportulis p̄stādis executo-
ri maiorē q̄ntitatz in libello suo inseruit
dicit in. l. q̄ quicqd̄ dānt reus passus ē p̄
maliciā actoris in isto casu triplū p̄sequet̄
ab actore. Sed dñe qua actione. Frā cō-
ditione ex quadam. l. noua q̄ in n̄ro. C. re-
fulget. et sciatis q̄. l. illā nouā nō iueni h̄:
et forte fuit in. C. veteri quē n̄ hēm⁹. et cō-
stitutio ista siue. l. noua a. l. p̄dictitia ema-
nauit. erat em̄. l. cōdictitia olim sub qua
erant multe p̄stitutiones. Sportule aut̄ di-
cunt salaria que dant nūcjs iudicis: et sic
vocat illud qd̄ dat p̄ eo i quo dat. Spor-
ta em̄ vel sporte vel sportula ē quoddam
genus vasis. de istis sportulis habet spe-
cialē rubricā in p̄ncipio tercij. C. de spor-
tulis. Quadrupli et. Dixi vobis duo ex-
empla illarū actōnū q̄bus agit ad sim-
plū: et illarū q̄bus agit ad duplū: et earū
q̄bus agit ad triplū. Q̄d videndū est de
actionibus que dant ad quadruplum: et
certe ad quadruplū agit p̄ actiones furti
manifesti: et p̄ actionē q̄ metus cā: et p̄ ac-
tionē in factū que descendit ex edicto de ca-
lūniatoribus que locū habz q̄n aliqd̄ da-

tur alicui vt aliū calūniose veret. dat em̄
tūc actio in factū que ē in quadruplum ei
ad cuius malū id datū fuerit. Quartū ex-
emplū est in p̄dictina act. ex. l. vñ dicit iu-
sti. que ex n̄ra p̄stitutione oritur que iponit
penā quadrupli illis executoribus lituz
qui plus exigunt q̄ fuerit statutuz cōtra
p̄stitutionis nostre normā. Sed furti qui-
dem manifesti et. Isti duo p̄xiimi. s. sunt
hic positi ad vbeno: ē doctrinā quā supe-
rius in isto titulo in illo. s. dupluz posuit
q̄nq̄ actiones in simul p̄ similibus cū tñ
in multis sint dissimiles. et p̄pterea ne p̄-
pter hoc crederet aliq̄s actiōes illas simi-
les esse oimodo ad erro: ē illū remouendū
ponit hic istos duos. s. In p̄mo ergo. s.
dat d̄iam in illas q̄nq̄ actiones pro du-
plo quas ponit. s. e. s. in duplū. viz inter
actionē furti nō manifesti et actionē. l. ac-
quilię: et actionē depositi in quattuor casi-
bus: et actionē serui corrupti: et actiones ex
testamēto que dat p̄ legato relicto alicui
loco venerabili. et dicit q̄ istarū q̄nq̄ acti-
onū due sunt q̄ oimodo sūt penales a p̄n-
cipio sed demū infrictione secuta viz ac-
tio depositi in quattuor casibus: et actio. l.
acquilię. Quinta aut̄ actio singularē ha-
bet furtū. Est em̄ penalis p̄ infrictionē et
p̄ nimiam p̄crastinationē. hoc dicit p̄mus
s. et qd̄ dicit in l̄ra oimodo sunt penales
nō intelligas q̄ sunt p̄ se in pena sed simi-
liter oimodo. l. a p̄ncipio ambe sūt pena-
les licet nō secuta fuerit infrictio. Item
actio et. Tu iam vidisti qualis se purga-
uit a p̄mo vicio: modo in isto. s. purgat se
a secūdo vicio ponēs d̄iam in quattuor
actiones in quadruplū quas posuit. q. si-
miles. s. e. s. quadrupli. d. q̄ actio q̄ me-
tus cā est in quadruplū. verū est nō a p̄n-
cipio sed ita demū si iste fuerit cōtumax et
noluerit rem restituere obediendo prime
sn̄e: tūc em̄ debet sequi sn̄a secūda q̄ est
in quadruplū. Alie aut̄ om̄s ab initio sūt
in quadruplū. et hoc dicit. Actionū autē
quedā sunt bo. si. et. Q̄dultas diuisiones
actionū habuistis. s. et postillaz de q̄bus

dictū est supra ponit hic quedā alia diuisio. Et hoc ē qd dicit dñs Jaco. diuisio est hec p se nō pendēs ex pcedētibus: et tractat iste s. vt dicit Jo. d iusticia posita vbi nō reddat alia rō nisi qz ita placuit iur. cōditōribus. Est q̄ppe diuisio quā hic ponit talis. Actionū quedā sunt bonæ fidei: que dam stricti iuris: et enumerat hic. xvij. actiones bonæ fidei. Prima ē actio ex empto. secūda ex vendito: et sic de alijs. Est et hereditatis petitio de qua sp̄ antetpa iusti. magna fuit dubitatio vtrū esset bo. fi. vel stricti iuris. n̄a tñ p̄stitutio dicit iusti. quā habes. C. de pe. here. l. vlt. disposuit eas esse bo. fi. de. xvij. acti. tractat in seq̄nti. s. Notare dēs i principio qz duplex ē bona fides: vna q̄ est cōtraria dolo et fraudi. hinc modo om̄s tractus bonæ fidei sunt. In omnibus em̄ debet abesse dolo et fraus. Est et alia bona fides q̄ antonomastice vocatur bona fi. p̄pter exuberantē fidē q̄ est i ea ab ista bona fide dicunt tractus in isto C. enumerati bo. fi. Sed dñe que ē exuberantia fidei que ē in ista siue in istis actionibus. r̄nsio. Frater ex hoc qz in eis multa eueniūt ex bono et equo de q̄bus non fuit actū inf̄ ptes. In cōtractibus autem stricti iuris solū veniūt ea de q̄bus actū ē inter ptes vt venirent. de act. depositi: quoniam ip̄a sit bo. fi. nemini venit in dubium quantū ad aliqd. De ip̄a tñ dixerunt quidā antiqui qz simpliciter est bo. fi. In quattuor tamen casibus: puta tumultus incēdij: ruine: naufragij. Dñs aut̄ Jaco. dicit qz actio depositi bo. fi. est et indistincte Circa. s. istū solebāt querere antiqui de illis actionibus in isto. s. noīatis que sunt tam directe q̄ cōtrarie. Vtrūqz p̄trarie sint bo. fi. sicut et directe. Dicit doctores qz sic qz fauor est ampliandus. Jac. soluit istā questionē: contrarie sunt bonæ fidei sicut et directe. et dicebat qz hic ē casus. l. quam habes. ff. de vsur. l. in cōtraria. De act. fi. reg. q̄rit vtz sit bo. fi. Quidā dixerūt qz sic sicut act. fami. her. et cōi diuidūdo p̄pter cōuenientia quā habet cum eis. Ista em̄

tria iudicia sunt parit̄ duplicia. ff. d iudi. l. in tribus. et p̄ obliuionē omisit iusti. hic eam noīare. vnde p̄sumo qz hic dormital ser bonus homerus et p̄pterea nō audeo dicere qz sit bo. fi. sed iudico eam stricti iuris cū eam nō reperiā numeratā inter alias in isto. s. et in hoc resident doctores et reddūt rōnem que potius nitit̄ contra q̄ pro. et ē rō: qz in act. fi. reg. adiudicat vni qd erat p̄p̄tū alterius. Sed in alijs duobus casibus adiudicatur vni qd commune erat alijs. R̄sideatis ad rationē domini Jaco. fm̄ qz hic loquit̄ de iusticia p̄mittua: et hec ratio diuersitatis potuit mouere eos quare non ponebant eā inter alias Querit̄ postea de act. p̄scrip. vtrū sit bo. fi. et respōdet et dicitur qz sic in duobus casibus positus in littera salicij illa que proponit̄ de estimato: et illa que ex permutatione competit. In alijs aut̄ non: sed que est ratio quare magis dicitur bo. fi. in illis duobus casibus q̄ in alijs. Frater dicit dñs Jaco. quia maiorem habet cōuenientiam cum actione ex empto et vendito que sunt prime inter act. bonæ fidei. Non em̄ ē cōuenientia inf̄ eas qz olim dubitabat vtrū isti duo tractus essent emptionis et venditionis vt sup̄. De actione q̄ in factū querit̄ vtrū sit bo. fi. Et r̄idet vt habes in glo. qz sunt genera actōnū in factū. De actione p̄scriptis vbiis q̄ daf p̄prietario similis querit̄ vtrū sit bo. fi. et videt̄ qz sic p. l. ff. de p̄carijs. l. ij. s. hoc inter dictū. Dñs Jaco. fecit magnā vim in. l. ista. quidā dixerūt qz olim erat bo. fi. s. hodie nō. et ita. l. illa p̄ l̄ram istā corrigi: sed tu dic qz nūq̄ fuit bo. fi. nec obstat. l. p̄dicta. Dicit em̄ qz ex bo. fi. est qd sic itelligo id est ex equitate p̄toriar nō qz sit bo. fidei Ultimo q̄ro q̄re magis olim dubitabat de petitione hereditatis vtz esset bonæ fidei q̄ de aliqua alia. Frat̄ dicit dominus Jaco. adhuc ego dubitarem nisi quia inuenio eam hic positam: et hoc ē quia magis videtur habere naturam actionis stricti iuris q̄ bonæ fidei: quia natura actionis

bone fidei est q̄ in ea veniūt fructus a tpe
more. in peti. aut here. nō est ita. Fucrat
antea rei vxorie actio zc. Dñe intellexi q̄
xviij. actiones sunt bone fidei q̄ enumerā
tur in primo superiori. s̄ est z. xvij. que vo
caf actio ex stipulatu p dote de qua in p
fenti tractare intēdimus. p deo dicam mi
bi q̄ est eius natura. Fra dicit ip̄e scire de
bes q̄ olim erat quedā actio q̄ erat bōe fi
dei que vocabat rei vxorie actio q̄ cōpete
bat mulieribus ad dotes suas repetēdas
et olim numerabat. xvij. sed quicqd̄ olim
erat in actione illa hodie trāssum est in
actionē ex stipulatu p dote z illa penitus
est sublata. Duo aut bona erant in illa ac
tione viz antiqua: q̄ erat bo. fi. z etiā ta
citam habuit ypothecā. vñ dicimus q̄ ac
tio ex stipulatu quāq̄ stricti iuris sit ex sul
pmitiua natura tñ q̄ in oibus supplet na
turā rei vxorie actionis qñ dat p dote di
cimus q̄ habet ista duo. s̄ q̄ est bo. fi. z et
q̄ tacitā habet ypothecā. z hoc d. Querit
quare mulier nō p̄fert anterioribus credi
toribus hñtibus exp̄ssam ypothecā cū p
ferat hñtibus tacitā. Ad hoc dico. lex bñ
pōt adimere tibi bñficiū qd̄ ptulit tibi: s̄
tuū bñficiū tibi auferre nō pōt. Et id. l. be
neficiū qd̄ dedit anteriori creditori. s̄ ypo
thecā tacitā in fauorem mulieris bñ ei au
fert: exp̄ssaz vero nō q̄ h nō habz a lege s̄
suo facto. qualiz aut mulier hēat illd̄ bñ
ficiū z etiam heres suus z pcurator eius
nō aut extraneus habes. C. q̄ po. in pig.
ha. l. assiduis. In bonefidei aut iudicio
zc. In superioribus dictū est que actiones
sunt bone fi. z etiā p oppositū patet q̄ sūt
stricti iuris. q̄ om̄e p̄ter eas q̄ in alijs p̄ce
dentibus. s̄ enumerant. Q̄modo intēdit
dñs iusti. psequi quandā largā materiaz
quā hēt iudex in iudicjs bo. fi. vber̄ em̄
z pinguis exercet iudex offm̄ suū in act.
bo. fi. q̄ i act. stricti iur. adeo q̄ ex istay be
rantia p̄mittit iudicā ex bono z equo act.
bo. fi. estimare q̄ntū p actiones istas acto
ri sit p̄standū in quo iudicis officio ptine
tur: vt si actor q̄ petit puta. xv. reo teneat

in aliquo puta in x. cōpēsato eo qd̄ acto
reo dēt: iudex reū i solidos. v. p̄denabit:
s̄iebat ista cōpēsatio in iudicio bo. fi. ip̄e
iure s̄ in act. stricti iur. nō pōt habere locū
cōpensatio nisi opposita vult exceptione z
mali. z hoc erat inductū ex p̄stitutōe diui
pij: sed nra cōstitutio dicit impa. induxit
ip̄o iure tam in stricti iuris iudicio q̄ in
bo. fi. vsq̄ ad cōtentaz in petitiōne q̄ntita
tem in oī actione in qua petit q̄ntū dū tñ
quāntitas ex alia pte sit debita: z hoc siue
sit actio in rem siue in psonam excepta ac
tione depositi: in qua videt absurdū ali
quid cōpensationis noie opponi ne p̄te
xtu cōpensationis aliqd̄ depositarū rerū
ex actione fraudaret. z hoc d. Scire debe
tis q̄ offm̄ de quo hic tractat multiplex ē
est em̄ quoddā offm̄ iudi. qd̄ vocat nobi
le iudicis offm̄: z est aliū qd̄ vocat merce
nariū: z terciū qd̄ vocat merū. p̄rimū scz
nobile iudicis offm̄ est illud qd̄ p actionē
supponit z vicē obtinet actōnis: z in eo sit
lit̄ p̄tes. z eodē mō p̄cedit sicut in act. z p̄
illud offm̄ petunt salaria aduocatoz z re
stitutiones maioz z minoz. vt. ff. de mino.
l. q̄ si in minoz. petunt em̄ restitutiones
imp̄trato nobili iudicis officio. z illud
offm̄ alicui nō deseruit sed largo mō dicit
actio. ff. de act. z ob. l. actionis verbo. sed
scdm̄ mercenariū iudicis offm̄ ē qd̄ actio
ni deseruit z actioni inheret z vna cū acti
one pent. ff. de eo qd̄ cer. lo. l. in bo. fi. C.
depositi. l. iij. Terciū offm̄ est merū: z est
illud qd̄ deseruit siue inheret actionibus
stricti iur. z q̄busdā arbitrarijs. Sed dñe
in quo differt ab officio mercenario. Fra
rñdeo. Mercenariū de necessitate fit: q̄a
hoc exigit natura actionis cui deseruit.
Merū aut nō ex necessitate fit: sed ex solo
iudicis metu vt quasi liberū sit ei. s̄. face
re vel non vt dicit quidā: z p̄ eis facit. s̄.
f. e. p̄terea. sed hoc videt falsum. si ei agā
q̄ metus cā z reus noluerit parere prime
sentētie nō habet necesse iudex venire ad
secū dā sniam z ip̄m p̄denare in quadru
plū. z similiē oppono de arbitraria loci: z

credo q̄ si iudex h̄ nō fecerit poterit ab eo appellari. vñ dñs Jaco. talē dedit differētiā in ea. Dixit enī q̄ officii iud. merce nariū quod ē in bo. si. iud. illud officium exerceat ex natura act. Officiū vero meruz qd̄ deseruit siue inheret actionib⁹ stricti iuris 7 quibusdā arbitrarijs: illud officium nō exerceat ex natura act. sed ex mero iudi. officio. 7 h̄ sic intelligo fm̄ eū: illud officii ē merū a p̄mitiua natura actionis q̄ nō iponit aliq̄ necessitas iudici ex natura actōis regularit̄: p̄terq̄ cū arbitria loci in q̄ sola ē speciale. s. q̄ de natura actōis h̄eat iudex rationē loci. necessariū tñ ē r̄ nō solū volūtariū lz de natura p̄mitiua actōis nō p̄pellat iudex illud officii exercere. p̄ alias tñ leges cōpellit. p̄dite rea quasdā r̄. p̄dite actiones de q̄bus facta ē mēto sup̄. Adhuc scire debet q̄ sunt quedā actiones arbitrarie h̄ ē ex arbitrio iudicis depēdētēs. i. q̄busdā ei actionib⁹ nisi re' actori iudicis officio satisfiat veluti rez restituat cū rez ven. agit vel rem exhibeat cū ad exhibēdū agitur: vel soluat cū aliqd̄ certo loco ē soluēdū: vel ex noxali cā suū cedat cū noxaliter agit contra ipsū ille q̄ sic p̄dennat a iudice reus. s. si non vult satisfacere ad arbitriū iudicis pōt cōdemnan vel ad interesse vel vt i litē cōtra eum iuref. 7 hoc dicit littera ista. p̄terea. q. d. iste actiones de quibus ad presens tractare ppono nec sunt bo. si. nec stricti iur. sicut ille q̄bus p̄rio tractatū ē. Sed habēt aliam quandā naturam p̄ se. 7 in hac opinione fuerunt qdā antiq̄. Alij dicunt q̄ sunt bo. si. 7 hoc q̄ in istis habet iudex largas habenas sicut in p̄tractibus bo. si. Sed tu dic q̄ cēsēnt stricti iuris cum inter eas q̄ sunt bo. si. non numerant. Item videtur q̄ ista littera vel ex noxali causa seruum cedat nō inuauat q̄ dominus qui cōuenitur noxaliter p̄cise condemnari debeat ad hoc q̄ seruum cedat p̄ noxa. cum. l. dicat estimationē damni esse in obligatio ne noxe aut de ditionē in liberatione. ff. de re iud. l. miles. s. aut noxe. Frater itel-

ligē q̄ facta fuit condemnatio in estimatione damni s; poterat euitare illā dānationē dādo suum p̄ noxa. vnde exponeliterā. debet cōdemnari vel sic potes dicere q̄ oīa iudicia sunt absolutoria adeo q̄ si aliq̄s alicui in veritate debet. x. qui a creditore in iudiciū vocetur. 7 in tali statu sic q̄ cōtra eum debeat ferri sentētia. si tñ ante sentētiā soluerit illud iudiciū qd̄ debeat esse cōdemnatoriū modo erit absolutoriū. 7 sic intelligo illud verbum. iudicia sunt absolutoria. p̄dite ergo q̄ seruū ignorante domino damnum dederit in rem alicuius ille q̄ damnum passus ē agit cōtra dominū petēs q̄ damnum cōcedet. certe cōdemnabitur dñs ad estimationē nisi ante cōdemnationē dederit seruū p̄ noxa. Dz ille actōnes r̄. Dixi vobis q̄ actionū stricti iuris quedā sunt arbitrarie. Istarum enī quedā sunt in rē quedā i personā. Arbitrarie in rē sūt vt puta publiciana 7 seruiana. In personā sunt actiones q̄ metus cā 7 de dolo actio q̄ est arbitraria actio: et actio per quā petitur pecunia certo loco p̄missa. 7 actio ad exhibēdū. Et in omnib⁹ istis casibus 7 similibus p̄mittit iudici ex bono 7 equo estimare fm̄ rei naturā i quā tñ actori satisfieri oportet. 7 hoc dicit. Curare debet r̄. supra dicte sunt multe diuisiones actionū adhuc ponet plures: s; in p̄sent. s. dat quandam effectū actionis 7 dicit q̄ si quedaz actio corā iudice pponatur curare debet iudex vt quātū possibile ē 7 in quantū natura actionis hoc patit vt certam ferat sentētiā. hoc dicit. Sed aliq̄s agens. In superioribus dictū ē de natura omnium actionū: nūc autem nihil aliud intēdit legislator ostendere nisi qualiter ab usores actionū puniātur. Dic ergo q̄ quotiescūq; actor pl⁹ petit in intētiōe sua q̄ sibi debeat quocunq; genere plus petendū cadit a causa. hoc ē rem quam petit amittit nec succurrit ei de facili a pretore p̄ in integrū restitū. nisi fuerit minor: si ei minor. xxv. ānis aliq̄ facilitate lapsus pl⁹ petierit: tūc cā cognita succurrit ei: sed in

maioribus plus petētibz nullō mō succurrebat quin a cā caderēt nisi haberent magnā z iustā cām erroris. Tūc em̄ parcē dum erat eis. z de h̄ pōit duo exēpla. Idē mū ē qm̄ aliq̄s maior petebat totū legatū puta petebat legatū relictum sibi in testa mēto. z per errorē cū aliq̄ pars legati vel forte solida legata in codicillis essent ad empta: qm̄ tū ignorauit succurrebat ei. Se cū dū exemplū ē ī maiore q̄ integra legata petebat z tū tota erant alijs legata ita q̄ locus erat falcidie. hoc erat oli i quolibet genere petēdi plus. s. q̄ cadebat a cā nisi iustam cām haberet vt supra dictū ē: sed hodie nō ē ita: vt habetis infra. e. s. sed h̄ q̄dē antea. Plus autē quattuor rē. Dñe supra dixistis q̄ q̄cunq̄ petebat plus quo cunq̄ genere petēdi plus cadebat a causa z rē amittebat nisi iustus error eū excusasset. s. dñe cū plus pluribus modis possit peti. dicat̄ m̄ q̄t modis plus petat. Ad h̄ dñs iustinianus rñdet sic. Quattuor em̄ modis plus petat̄ re. tpe. loco. cā. Re: vt si ille cui debētur. x. petat. xx. vel. xxx. vel si plus re. Tpe de hoc habuistis exēplū de eo cui aliq̄d debet̄ i diem vel sub conditōne. si ante diē vel p̄ditionē existētes petat Loco plus petat. Sup̄ vidistis duo exemplā in q̄bus plus petat̄. s. re z tpe. Modō videat̄ exēplū de eo q̄ plus petit loco. z ē exemplū in eo q̄ qd̄ certo loco stipulatus ē sibi dari petat̄ i alio loco nulla facta commemoratiōe de loco in quo p̄misit p̄missor vtputa si aliq̄s stipulat̄ fuerit a ticio aliquid dari ephesi z illud petat rome sibi dari: iste plus petit loco eo q̄ aufert cōmoditatē vel utilitatē p̄missor quā habuit rōne loci in q̄ p̄misit. vñ in isto casu h̄z locū actio arbitraria loci in qua habebit ratio utilitatē q̄ competitura esset p̄missor si soluisset loco illo in quo p̄misit se soluturū. z ista utilitas ī merab̄ veluti in frumēto oleo z vino z alijs merabus bene appet. Uerces em̄ ī diuersis regionibus diuersa habēt p̄cia. vñ si. x. modia

frumēti p̄missi tibi ephesi z tu petas ea vno me aufers ī magnā utilitatē. Modō em̄ qd̄ nō valebat ephesi nisi. x. valz forte rome. xv. vel. xx. z istius utilitatē habebis rō. s. dñe qd̄ dixeris vos de pecunia. Responso. Idē dico tibi de pecunia qz pl̄ expedit p̄missori pecuniā soluere in vno loco q̄ in alio eo q̄ ī vno loco pōt pecuniaz sub leuioribus vsuris habere q̄ in alio. s. qd̄ si is q̄ aliq̄ loco certo sibi aliq̄d dari stipulatus est: eodē loco pecuniā petat quo sibi p̄missa ē. Responso. tunc rē agit nec habet locū arbitraria loci: qz loci comoditas ē salua p̄missor. hoc dicit. h̄uic autē q̄ plus loco rē. Sup̄ dictū ē q̄ q̄cunq̄ genere plus petēdi oli plus petebat cadebat a causa z rē amittebat plus petēs. qualit̄ autē plus petebat re vel tempore vel loco dictū ē supra. Modō dicit dñs iusti. qualit̄ plus petitur cā. z de hoc ponit duo exēpla. vñ in isto. s. z aliud in sequēti. Idē mū exēplū ē tale. si aliq̄s stipulat̄ ē Stichū aut decē aureos: z postea petit Stichū. precise petere cā videt̄ habuit em̄ electionem p̄missor: soluēdi. x. vel Stichū. vñ cū precise petat vñ adimere sibi vñ electionē z ita plus petere causa vñ: ita olim cadebat a cā. Quid ergo debet facere stipulator qd̄ petet. Respondeo s̄m qualitatem contractus d̄z facere libellū. z hoc ē optimuz verbū quottidianū. hoc ē eodē mō quo stipulatus ē. vñ qz stipulatus ē alternatiue z alternatiue d̄z libellū suū cōficere vñ formare. hoc dicit. Idē rēra si aliq̄s generaliter rē. Tu iam vidisti vñ exēplum de eo q̄ plus petit cā. h̄ic ponit dominus iustinianus aliud exēplū de eodem. Plus em̄ petit cā iste cui hō ī genere p̄missus ē si hōiem certū petat. z similis ē ī vno z in purpura z in alijs. generalit̄ em̄ quando cūq̄ aliq̄d debet̄ ī genere si certū qd̄ petatur plus peti vñ. vñ cū p̄missor adimere electionē vel ad minus hoc facere intēdit Diceret aliq̄s: hoc verum ē quādo aliq̄d in genere p̄missum est: z ille cui p̄missus ē certū petit: qz tūc si preciosissimuz petat

plus petere causa videtur. Sed quid dice-
retis vos domine si aliqd in genere esset
promissum et ipse precise petat illud qd
vilissimum e in illo genere videt ne plus
petere. Et respondet q sic. qz adhuc electio
nem soluendi pmissori adimere videtur
Sepe enim accidit vt pmissori facilius
sit soluere illud qd maioris precij e. Om-
nibus istis modis dicit plus peti. ex quo cu
qz istorum modorum plus petebatur cade-
bat plus petens a causa. Hodie non est sic
vt patet in primo. §. Sed hoc quidem an-
tea zc. Ab illo. §. si quis agens vsqz nunc
solum habuisset qz quattuor sunt modi
plus perendi et quicunqz aliquo istorum
modorum plus peteret cadebat a cau-
sa sua ppqz qd dicit dñs iusti. qz hoc vide-
tur iniquu et correctione dignum. Et dicit
qz hoc antea in vsu fuerat. Sed postea lex
genoniana et nostra pstituit hoc cartau-
erunt. Et hodie obtinet qz nullus a causa
cadat: nisi qui plus petit tempore aut alio
modo. Sed si plus petatur tempore: tunc
in penam petentis plus tempore dupli-
cabuntur iducie. ita qz si illud qd post an-
num debebatur incontinenti petat: non
poterit illud petere nisi post biennium. et
etiam necesse habebit adhuc soluere om-
nes expensas quas in lite fecerit reus. Si
autem re vel loco vel causa plus petat
Respondet imperator qz tunc omne dam-
num qd sustinebit reus p pluris petiti-
onem refarciet sibi actor in triplum. hoc di-
cit. Sed videtur pe hoc qd dicitur hic qz
non habeat locum id. L. de plus peti. l.
unica. responsio. immo quia titulus ille i
alio casu loquitur vt patet in apparatu p-
pter mendacium enim ibi punitur. Si
minus zc. Audistis iam de eo qui plus pe-
tit qualiter puniebatur olim: et qualiter
hodie punitur. Dominus iusti. nihil vo-
lens dimittere in discussu adhuc tractat
de eo qui minus petit quid iuris sit. et di-
cit qz qui minus petit hoc potest facere si-
ne periculo et in eodem etiaz iudicio plus

petere potest. quia ex constitutione bone
memorie genonis fuit hoc introductum
qz ille qui minus peteret posset in eodem
iudicio plus petere. Et scire debetis qz hec
materia illius. l. L. d. eden. l. edita actio. et
ea que super repetitione illius. l. dicitur
pnt hic repeti. Quidam autem per. §. istu
voluerunt dicere qz emendatio libelli et
mutatio possit fieri vsqz ad sententiaz dif-
finitiuam quia vsqz ad sententiam diffi-
nitiuam semper manet idem iudicium.
Doctores tamen nostri in hoc credunt om-
nes qz ante litem contest. potest fieri emen-
datio et mutatio. et litteram istam ita intel-
ligunt in eodem iudicio. i. ante litem con-
test. vel sic in eodem iudicio. i. apud eun-
dem iudicem non in eadem instantia iudi-
cij. Vocatur tamen iudicium idem propter
identitatem iudicis et causarum. Si qz
aliud pro alio zc. Supra vidistis quid iu-
ris de eo qui plus petit. sed quid si aliquis
aliud pro alio petierit vel si vnam actio-
nem pro alia pposuerit. Respondet qz non
propter hoc perditur ei aliquid sed
in eodem iudicio cognita causa errorem
suum corrigere potest. et hoc dicit. Sunt
preterea actioes zc. Jam vidistis in titu-
lo de actionibus varias et diuersas diui-
siones actionum. Adhuc etiam est alia di-
uisio actionum quam innuit nobis iusti-
nianus et vsqz i finem tituli. psequitur. et e
diuisio ista talis. Actionum quedaz sunt
quibus prosequimur solidum: quedaz q
bus non soliduz: et quedam q bus minus
Et ponit exemplum. d. qz per actionem d
peculio aliquando psequimur solidum
veluti si tempore litis contestatuz reperiatur
in peculio deducto omni eo qd de iure de-
duci debz quantum nobis debetur et qz
admodum peculium intelligi deat suo
loco pponemus. hoc dicit. Item si de do-
te zc. Jam vidistis exemplum de vna actione
que quandoqz persecutoria est solidi qua
doqz non. Quid dabo vobis exemplum
de alia actione que quandoqz datur in so-
n ij

lidum quādoq; nō ē est exemplū de act. d. dote que ē persecutoria solidi quādo maritus solidum facere potest. Si autem nō hēat unde solidum facere possit: tunc debet condemnari in q̄tum facere pōt. h. dicit. Propter retentionē rē. Jam vidisti vnuz casum in quo non consequitur mulier solidum per actionē de dote. h. dicit. dñs iusti. alium casum. puta quando maritus vtitur retentione ppter impensas scās in dote. hoc dicit. Sed r si quis. Propter actiones iam dictas sunt r alie quibus quandoq; prosequimur solidum quādoq; non. eiusmodi sunt ille que dantur cōtra parentes r prōnos r contra socium. Idem dico in actionibus que competunt contra eum qui conuenitur ex sua donatione. hoc dicit. Compensatiōes rē. Sup vidistis qualiter quandoq; per actiones prosequimur solidum r quandoq; non. r hoc per naturam actionis vt in superioribus patet. h. dicit autē dicit q; similiter per actiones quandoq; nō prosequimur solidum ppter cōpensationem factam vel cōpositam ab homine. r hoc dicit. Cū eo quoq; rē. Adhuc ponit dominus iusti. no bis aliud exemplum actionis. in quo erē plo nō sp prosequimur solidum: sed aliq̄ minus solido. pone q; habebā debitorem qui cessit bonis: deinde tamen ad p̄guio rem fortunam deuenerit intendo contra eum actionem vtilem quemibi ante bonorum cessionem cōpetebat directa: condemnabitur ne in ista actione secunda in solidum. Respondet q; non sed in q̄tum facere potest. Inhumanum enim esset q; de postea acquisitis in solidum condemnaretur. hoc dicit.

Qd cum eo qui in aliena potestate ē negocium gestum esse dicitur.

Up: a vidistis de natura oīm actionum que nascuntur ex contractib⁹ que sunt cum eis qui sunt sui iuris. Qd

do autē vult tractare de actionibus que nascuntur ex contractibus eorum qui sunt in potestate nostra. r ideo subiicitur hic rubrica. Quod cum eo rē. Et subaudi q; rubrica ista de negotio. sic similiter. ff. subauditur. Quia tamen superius. Sup titulo primo. §. si quis cū parente tractatum est de actione de peculio que datur cōtra parentē vel dominum p contractu facto cū filiofa. vel cū seruo sed non plene r propterea dicit in hoc loco q; de ea vberius tractare pponit r actione inde sumpta tractat de oī negotio qd gestum esse dicitur cum eis qui in nostra prāte sunt. Dicit ergo siue cum filiofa. siue cū seruo negocium gestum sit. q; in oibus fere eadem natura seruatur: r sine dubio i quolibet articulo possemus tractare r exemplificare de ambobus: q; tamen in his duobus eadem fere natura intelligit ne verbosa fiat disputatio s̄monem nostruz in personam serui r domini dirigim⁹. Et idem intelligamus in parentibus r liberis. r de hoc tractabimus infra. e. §. illud pprie. ar. eius qd dicitur. opus est vt de hac actione: alias materia rē. Voluerunt quidam dicere q; hoc verbum de peculio ē proprium nomen actionis: nos contra sed sunt adiectiones vt notat in fine hui⁹. §. Si igitur iussu domini rē. Supra dictum ē q; tractandum erat de act. sine adiectionibus actionū que competunt propter negocia gesta cum seruis r filijsfa. Videamus igitur primo de illa actione que competit propter negocium gestum cū seruo iussu domini. dicit igit q; si aliq; iussu domini cū seruo contrahat cum domino contraxisse videtur. Et ideo contra dominum cōpetit ei actio in solidum cū hac adiectione q; iussu r in solidum. Idē enim domini seq̄ videt qui eius iussu cū seruo contraxit. Similiter posset poni exemplum in filio cum quo iussu patris tractatum ē: sed ne verbosa sit verboruz disputatio. Idē intelligas in filio r p̄rē qd di

At in seruo et domino. Eadem ratione preter
 re. Vidistis duas actionum adiectiones in
 solidum: adhuc propter illas duas adiectiones
 nes pro: proponit alias duas. Quarum una
 vocatur exercitoria et alia institoria. et pri
 mo ponit exemplum de exercitoria dicens
 quod tunc propter exercitoria cum dominus na
 vis siue nauta qui exercitor dicitur seruus suum ma
 gisterio nauis proposuit. et cum seruo illo con
 tractum fuerit. Datur enim tunc contra hunc
 contra dominum nauis actio exercitoria in soli
 dum cum proposuerit eum in solidum et quodam lit
 tera in seruo suo loquatur. id est tunc intelligas
 in seruo alieno vel libero homine magisterio
 nauis proposito si cum eo contractum fuerit et
 rei gratia ad quam propositus fuerit et sic tra
 hit exercitoria nomen suum ab ipso domino nauis
 quod alium proposuit alicui negotio qui exer
 citor dicitur. sed institoria e converso trahit
 nomen ab eo qui certo negotio proponitur qui
 exercitor appellatur. et hoc dicit. Institoria
 re. Supra vidistis quoniam locum huius exercitoria
 adiectionis: modo videatis quoniam locum instito
 ria. et certe huius locum cum quis preponit suus
 taberne aut alicui negotiationi et cum eo con
 tractum fuerit eius rei gratia cui proponitur
 Tunc enim datur actio contra eum ex eo contractu
 cum hac adiectione institoria. qui autem a domino pro
 ponitur institor appellatur. hoc dicit. Istas
 duas actiones re. Super dixistis quod locum huius
 exercitorie siue institorie. cum suum suum nauis vel tab
 ne vel alteri rei sicut certe negotiationi dominus
 proposuerit. Istas duas actiones pro: red
 dit et donat. et si dominus seruum alienum vel li
 berum hominem alicui negotiationi proposu
 erit quod eadem ratio eadem in eo casu inuenitur
 hoc dicit. Introduxit re. Preter predictas
 actiones quod iussu. exercitorie et institorie. adinue
 nit adhuc propter aliam adiectionem que vocatur
 tributaria et huius locum huius adiectionis quoniam domino
 scilicet et iubente in meribus peculiaribus
 negociatur seruus. Tunc enim si aliquid in il
 lis meribus cum seruo contractat: statuit pre
 tor quod quicquid sit in illis meribus cum seruo
 contractum est vel inde receptum quod totum inter
 dominum et creditores tributaria agentes di

stribuat. et quod domino permittit distribuere si con
 tingeret quod male distribueret dominus. propterea in
 hoc casu accommodauit pro: hanc actionem siue
 adiectionem creditori pro: quod de mala distri
 butione. hoc dicit. Quidam tamen dicunt non huius lo
 cum tributaria contra dominum nisi in eo casu qua
 do dominus iam male distribuit: tu dic
 contra. Preterea introducta re. Jam vidis
 stis naturam diuersarum adiectionum videlicet
 adiectionis quod iussu exercitorie et institorie
 et tributarie. adhuc propter istas sunt indude
 a pro: alie adiectiones quarum una vocatur
 de in re verso et alia de peculio. et sunt di
 uerse a predictis quod supradicte adiectiones
 nunquam habent locum contra dominum pro: contractu fa
 cto cum seruo nisi hoc factum fuerit domino
 volente. sed iste due actiones dantur contra do
 minum pro: contractibus factis cum seruo domino
 ignorante et nolente a deo quod si sine domino volun
 tate negocium gestum sit: tamen si quod in ei negotium
 versum fuerit id totum prestare tenet dominus. et
 ad hoc potest agi actione ex illo contractu cum
 hac adiectione de in rem verso. si autem non
 sit aliquid versum in rem eius: tunc potest dominus
 pueniri quatenus est in peculio. Deinde do
 cet quod videtur versum in rem domini. d. quod illud ver
 sum quod in rem eius necessario impen
 dit suus et de expensis necessariis potest mul
 ta exempla. sed pone quod seruus alicui qui
 sciente domino in negociis peculiaribus
 negocietur a facio. x. aureos acceperit mu
 tuo. et v. aureos. creditoribus suis soluerit re
 liquos vero. v. alio modo consumpsit pro
 illis. v. quod in rem domini puenit: de dominus in so
 lidum pueniri. pro: alijs vero. v. peculiariter
 dominus conuenitur. si autem oes. x. aureos in rem do
 mini versi fuissent oes. x. consequenter pro: act.
 de in rem verso. huius enim una sit actio siue
 adiectione que de peculio et de eo quod in rem
 domini versum sit agit: tamen duas huius condensationes.
 Iudex ergo coram quo de in rem ver
 so agit de: inspicere an in rem domini ver
 sum sit an non. Pecaliter de: venire ad esti
 mationem peculiaris nisi aut nihil in rem domi
 ni versum sit aut non totum. et hoc dicit. La
 uetibi a glo. signata super illo verbo lxxvna
 uij

q̄ eam bene intelligas. Cum aut̄ queritur
 r̄c. in fine p̄mi. s̄ habuisti q̄ tunc dein-
 de transeūdū ē ad estimationē peculij q̄n̄
 nihil ē in r̄e d̄ni versum vel nō totū. Sed
 d̄ne p̄ deo dicat̄ mibi quā alij in illo casu d̄
 buit estimari peculū. frat. Respon. cum
 q̄ritur quātū peculū sit solū qd̄ supererit
 deducto eo qd̄ d̄no debet̄ r̄ etiā eo qd̄ ill
 debet̄ q̄ i sua potestate sunt vel tutela. il-
 lud qd̄ superest dicit̄ esse in peculio. hoc dicit̄
 Aliquū t̄m. Jam intellexistis q̄ peculium
 itelligit̄ illud qd̄ remanet deducto eo qd̄
 d̄no debetur r̄ etiā illis q̄ in eius potesta-
 te sunt. q̄n̄q̄ t̄m contingit q̄ d̄ns nō p̄mo
 deduxit qd̄ seruis suis debet̄. puta si habe-
 am seruū ordinariū r̄ ipse habeat seruum
 vicarium. r̄ ordinariū meus debeat̄ m. c. r̄
 vicario suo. l. ego postea p̄ntus suz act.
 de peculio p̄tractu serui mei ordinarij
 p̄ deductā illa. c. que in debebat. poterō ne
 deducere illa. l. que seruo suo. l. vicario de-
 bebāt. dicitur q̄ nō. Et ratio huius ē hec
 q̄ sponēt̄ verbis r̄ nō rebus. Si em̄ d̄ns
 deduceret debitum vicarij de peculio or-
 dinarij r̄ illud poneret̄ in peculio vicarij
 hoc nihil aliud esset̄ q̄ vna manu aufer-
 re de peculio ordinarij r̄ alia manu pone-
 re idē in peculio ordinarij cū peculū vica-
 rij sit peculū ordinarij. r̄ h̄ dicit̄. Ceterum
 dubiū nō ē r̄c. Dixi iusti. D̄ne sup̄ fecistis
 m̄tionē de adiectionibus r̄ dū i ultimo
 posuistis. s̄ de peculio r̄ de in r̄verso. sed
 d̄ne posuistis eas ultimo p̄pterea q̄ nōn
 dātur in casibus in q̄bus alie q̄ttuor dan-
 tur. frat̄ r̄ dicit̄ d̄ns iusti. nō immo nulli
 dubiū est quin ille qui iussu d̄ni contraxit
 possit etiā de peculio vel de in r̄verso age-
 re. sed stultissimus esset̄ si om̄ssa act. q̄
 iussu per quā facile solidus cōsequi possit
 transeat ad difficultatē p̄bādi in rem d̄ni
 versus. vel p̄bādi q̄ t̄m sit in peculio q̄ so-
 lidū p̄ act̄ ones illas p̄sequatur. h̄ dicit̄. Itē
 aut̄ cui tributoria. Scire debet̄ q̄ ille etiā
 cui p̄petit tributoria p̄t̄ agere de peculio
 r̄ de in r̄verso. r̄ q̄n̄q̄ expedit plus age-
 re tributoria. q̄ in tributoria nō h̄z d̄ns p̄

uilegiū p̄ductionis seu p̄ deductiois. sed
 cū alijs creditoribus vocatur in tributis
 aliqui dicit̄ plus expedit agere de peculio
 puta si nō fuerit d̄ctū in toto peculio sed i
 quadā merce peculiari q̄ est in tertia vel
 quarta pte peculij. Quidam aut̄ pars pe-
 culij nō est in merce. s̄ in p̄dijis r̄ peculij
 r̄ funebri pecunia t̄si agat tributoria ha-
 bebis nō solum eius merces in q̄ negocia-
 tur s̄ eius qd̄ in d̄receptū ē. si autem de
 peculio agat: habebis r̄o peculij totius. r̄
 p̄pterea d̄z quis caute p̄uidere r̄ eligere
 illā actionē q̄ magis sibi p̄ficere possit: s̄
 qui cunq̄ p̄t̄ probare in rem d̄ni verum
 de in rem verso agere p̄t̄ vel d̄z. r̄ hoc dicit̄
 Que diximus oīa illa r̄c. Que diximus d̄
 illo q̄ p̄traxit cū seruo intelligatis in eo q̄
 cū filio vel filia nepte vel nepote cōtraxit
 hoc dicit̄. In d̄ p̄prie fuatur r̄c. Licet idē
 sit de suo quo ad d̄m qd̄ in filio q̄ ad pa-
 trē r̄ ecōverso. Aliqd̄ t̄m sp̄ale ē in filio qd̄
 nō h̄z locū in seruo s̄z se. cō. macedon. qd̄
 p̄hibet filiofa. mutuari qd̄ nō loquit̄ de
 suis. quare aut̄ se. cō. mace. introductum
 fuerit melius h̄ebitis in l̄ra q̄ in aliā p̄e
 iuris hoc dicit̄. h̄ns hic glosaz magnā
 que nihil aliud facit̄ q̄ enumerare casus
 in quibus cessat mace. r̄ sunt sex. Illi in
 summa. dixi iusti. D̄ne satis dixistis de na-
 tura istaz adiectionū. frat̄ dicit̄ ipse verus
 ē: adhuc in summa d̄es scire q̄ si aliqd̄ cō-
 traxit cū filio vel cū seruo iussu patris vel
 d̄ni vel in rem patris vel d̄ni aliquid v̄suz
 fuerit: poterit agere cū patre vel domino
 acti cū eo cōtraxisset r̄ ab eo condicere di-
 recta adiectione vt̄ iusti. vl̄ q̄ iussu vl̄ alia
 sp̄e. n. qui p̄t̄ agere ex p̄trato. vel iusti. po-
 terit agere d̄ctā p̄tra d̄m vel patre: quia
 iussu ipsoz contraxisse videt̄. semp̄ em̄ q̄
 instituit vel p̄ponit quasi iubere r̄ velle
 videt̄ q̄ cū eo ageretur. r̄ hoc dicit̄.

De noxalibus actionibus.

Cū nō tātū ex p̄tractu eorum qui
 in nostra p̄tate sunt. sed etiā ex eorū
 maleficijs p̄uenimur. id̄ tractat̄ hic de no-
 xalibus. d. Ex maleficijs r̄c. Quasi a le-

gillatore in quibus habet locum noxales actiones. et ipse r̄ndet dicēs q̄ introduce sunt ex maleficijs seruoz et ponit exēpluz ī littera de diuersis maleficijs p̄ quibus datur actiones noxales. In quibus noxal. act. si p̄denatus fuerit dñs noxalif p̄uentus liberū ē ei soluere estimationē damni vel dare seruū p̄ noxa. S̄z dñe q̄d est noxa: dicit ipse. Noxa ē ipsum corpus q̄d delinquit siue nocet. noxia ē ipm̄ maleficiū p̄p̄uoclo quēdo: p̄miscuet̄ tñ vt̄mur his v̄bis. s. noxia et noxa. h̄ dicit. Sūma aut̄ ratio. Que siui a legillatore quare fuit p̄stitutū q̄ dñs q̄ cōuenitur act. noxali possit liberari dādo seruū p̄ noxa. Frater dicit ipse. h̄ summa rōne fuit introductū. Iniquū em̄ esset si seruus p̄ nequitia suā dño suo vltra estimationē corporis sui possit dānū dare et hoc dicit. Dñs noxali. q̄d iā dicitur ē de noxalibus actionibus sufficeret p̄ toto titulo. In. s. tñ isto dicit q̄ si dñs cōueniatur p̄ maleficio serui dādo seruū liberat. et in isto casu h̄ dñs p̄ delicto serui et nō p̄ facto suo suū tradat ipi actori tñ dominiū trāsfert in ipsuz actorē: sicut trāsferrer̄ dominiū serui in tradēdo seruū p̄ p̄prio facto puta si v̄didisset euz. verunt̄ scire debetis q̄ si suus datus p̄ noxa. q̄ sita pecunia ab amicis suis dānū velit resarcare auxilio p̄toris manumittet q̄d ē mirabile. s̄z h̄ ē in fauore libertatis. hoc dicit. Sunt autē constitute r̄c. Ego dixi imperatori. dñe vellem scire an actiones ille noxales p̄cedāt a iure ciuili an a p̄torio: et dixit q̄ ab vtro q̄ iure p̄cedūt. Est em̄ vna actio noxalis q̄ p̄cedit a le. xij. tabularū. s. actio furti non manifesti. Est et alia noxalis q̄ descendit a lacq̄lia. s. dāni iniurie. et alie sunt actōes noxales q̄ descendunt a iure p̄to. veluti v̄bo. rap. et iniuriar. Omnis em̄ actio noxalis r̄c. Scire debet q̄ omnis actio noxal caput seq̄tur. vñ si seruus tuus dānnum dederit et postea incipiat alius eū possidere: agit̄ noxalif p̄ nouū dñm ipsuz suuz possidētē v̄l si manumissus fuerit tñ poterit directo p̄ueniri de delicto suo. et simi-

lit̄ p̄tingit ecōuerso plerūq; q̄ ille q̄ tenebat directo p̄mo ex delicto suo postea incipiat teneri noxalif. et de hoc exemplificat dñs iustinianus fact̄ in littera. et h̄ dicit. Si seruus dño. p̄done q̄ seruus delinquit p̄tra dñm suū. certe de hoc nulla actio p̄dita ē q̄ nulla ē obligatio cuius in dñm et seruū. et adeo hoc verū ē vt si nouū dñm inceperit seruus ille q̄ p̄tra dñm delinquit obtinere. vel si liber fact̄ fuerit nō poterit quōdam dñs p̄tra eum agere. nec nouū dñm noxalif p̄uenire. S̄z q̄d si seruus alienus aliq̄d delinquit p̄tra te et postea fact̄ fuerit seruus tuus: poteris ne agere cōtra dñm quōdā sui tui nūc ex illo delicto. Et r̄ndet dñs iusti. q̄ iam finita ē illa actio q̄ p̄mo p̄petebat. deducta ē em̄ in eū casuz a q̄ nō poterat incipere. et quāuis postea illū suū alienaueris adhuc nō poteris p̄tra euz si cut nec poterit seruus alienat̄ v̄l manumissus in quē dñs suus deliquerat agere p̄tra ipsum. et hoc dicit. S̄z veteres r̄c. Si t̄ vobis qualif dñs p̄uenitur a dñe noxali. et qualif poterit se liberare dādo suū p̄ noxa. hoc etiā habebat v̄l locū ī illijs v̄triusq; sexus. noua autē p̄stitutio r̄c̄ re spūedo hāc asperitatē existimat et statuit hoc solū in seruis habere locū. et maxime q̄ veteres legū actores scripserunt filios famulias p̄ delictis eorum conueniri posse.

Si q̄drupes pauperie fecisse dicatur
Abūca ista bñ p̄tinuatur in apparatu hoc excepto. q̄ loco illius v̄bi ex maleficijs suoz p̄pter q̄ maleficia sui dantur p̄ noxa. q̄d verbū ponit ī p̄ncipio tituli p̄cedētis: ponitur in p̄ncipio tituli illud verbū animalū noie. vnde dicit Animalū noie r̄c. Que siui a legillatore q̄ liter p̄ueniamur noie animalū q̄ rōne carēt si dānū dederint. Et r̄ndet q̄ si animal rōne carēs lasciuia v̄l feritate dānū dederit vel pauperie fecerit alicui: poterit contra te agi act. noxali de pauperie. Que quidē actio descendit ex. l. xij. tabularū: poteris tñ liberari dādo illud animal p̄ noxa. S̄z dñe qualif animal irrationale p̄t

dare damnus aut pauperie facere. Et ipse rñdet. frater si equus tuus calcitrosus calcipusserit: aut bos tuus solitus cornu percussit. et damnus dant et pauperiem faciunt. et propter hoc locum hanc actio finit q̄ de hoc in primo. s̄ apparet. Hec aut actio r̄c. Quasi a dño iustiniand. Dñe p̄ deo dicatis mihi vtrum hec actio locū habeat in omnibus animalibus q̄ carent ratione. Et rñdet. Frater hec actio locū h̄z in omnibus animalibus q̄ erēt ratione: dñm̄ p̄tra naturam sui generis et p̄suetudinē moueātur et alicui dñm̄ dederit. ceterū si ex naturali feritate alicui damnū dederint: cessat hec actio. vñ si versus a dño suo fugerit et alicui nocuerit vel pauperiem fecerit nō pōt dñs eius quondā pueniri: q̄ ex quo fera euasit de finit esse dñs. Pauperies r̄c. Dñe p̄ deo exponat et dicatis mihi qd̄ est pauperies. Et rñdet. Frater pauperies ē damnū sine iniuria. Animalia aut irrationabilia q̄ ratione carēt nō possunt iniuriā facere. q̄ iniuria pertinet ad noxalē actionē. Ceterū sciēdū ē r̄c. Jam dictū ē supra q̄ nō habet actio noxalis de pauperie locum nisi animal fuerit sine rōne et contra naturam sui generis nocuerit. Et scire debetis q̄ edicto edicto phibitū ē ne q̄s habeat canem verrē vel apium vel aliud animal qd̄ trāseuntibus nocere possit ea parte q̄ vulgo iter sit et si habeat r̄llō animal libero homini nocuerit p̄demnabitur ille qui illud animal habuerit iquātū iustū visus fuerit iudicātū nō habēdo deformitatis estimatiōne q̄ deformitas humani corporis estimari nō pōt. Si aut in alijs reb̄ dederit dñm̄ p̄demnabitur in duplū. Propter has aut r̄c. Scire debetis q̄ qñ aliquod animal nociturū cōtra naturā sui generis ē in eo loco quo vulgo iter sit p̄ter act. in factū que descendit ex edicto edicto. similis h̄z locū p̄tra eius actio noxalis de pauperie vtilis. s̄ dñe si sic ergo datis vos duas actiones p̄ eodē delicto. Frater verum ē. cū cū plures sint actiones penales ex eodē delicto

descendētes vna alterā concursu non tollit. et hoc dicit

De his p̄ quos agere possumus.

Encadmonēdi r̄c. Dictū ē supra d̄ his q̄ pro seipsis: hic aut agit iusti. de illis q̄ pro alijs iudicū suscipiunt vel agunt dicēs. Nūc admonēdi r̄c. Accessi ad dñm iustinianū et quasi ab eo. Dñe quis ē ille qui pōt p̄ alio agere. Frater dicit ipse. scire debes q̄ licitū ē cuiuslibet nomine suo agere vel nomine alieno. nomine suo sicut p̄ facto suo. nomine alieno veluti nomine p̄curatorio vel tutorio vel curatorio. et sic seruaf̄ hodie. Olim autē potuit quilibet agere nomine suo s̄ nō noie alieno: nisi in casibus positus in littera. et q̄ antiquitas ista modernis dura videbat et magnam afferebat incōmoditatē q̄ alieno nomine agere nō licebat: eo q̄ multis de causis impediēbatur homines quominus res suas exequi possent. Propterea ceperunt homines p̄ p̄curatores litigare hoc dicit. Procurator r̄c. Accessi ad dñm iustinianū et quasi ab eo si p̄curator debeat institui certis v̄bis et presente aduersario. et rñdet dñs iustinianus. d. q̄ certa et solēnia v̄ba nō oportet esse quibus p̄curator p̄stituitur. s̄ p̄ quecūq̄ v̄ba cōstitui pōt dñm̄ tñ ad hoc apta: cōstituitur et p̄curator absente aduersario et etiā ignoante eo qui p̄curator cōstituitur. s̄ dñe qualiter cōstituitur tutores et p̄curatores. Frater h̄ i p̄mo libro habuisti. hoc dicit.

De satisfatione. Rubrica.

Continuatio huius rubricę patet i hunc modū. Superius dixit dñs iustinianus de his q̄ alieno nomine agunt sed q̄ nemo sine satisfatione alieno noie ē idoneus p̄curator: iō hic subiūgit de satisfatiōe illorū q̄ p̄ alijs agunt. d. Satisfatiōnū r̄c. Almodus satisfatiōis alius fuit olim. alius ē hodie. Apud antiquos ita erat olim q̄ q̄cūq̄ cōueniebat actiōe in rem et suo nomine: ipse debebat satisfatione sub hac forma: q̄ si victus esset rem restitueret vel litis estimatiōnem. et super hoc

dabat bonū fideiussorē & licebat petitori agere cū ipso reo vel cum eius fideiussore & ista satisfactio vocabatur olim iudicātū solui. quā ponebatur p iudicato soluēdo & multo fortius debebat p̄stare istam satisfactioem q̄ conueniebatur in rem actioē & nomine alieno. Sed quid erat de eo olim q̄ agebat act. in rē. Frater aut agebat nomine suo: & tunc non cogebatur satisfacere dominum suum rēratam habiturū. Ide ricolū em̄ alias esset ipsi reo: ne ipse dñs iterum ageret pro eadem re. procuratores etiam & curatores q̄ agebant actione i reo nomine pupilloꝝ vel adultorū eandē satisfactioem interponere solebāt. S; quid erat olim in actioē personali. frater i persona actoris idē intellige qd̄ in p̄sona rei. In p̄sona tñ rei ē differentia q; in p̄sona actione reus si suo noīe conueniat nullā satisfactioem prestat de iudicato soluendo. Si aut̄ alieno nomine conueniat in actioē personali: tunc necesse h; satisfactioem p̄stare de iudi. sol. q; i aliena re nemo idoneus defensor sine satisfactioem intelligit hoc dicit vsq; ad .s. illum. Sed hoc hodie nec deb; esse p̄ prius. s; q; vsq; ad illū durat materia antiquitatē. & quanq; multa verba p̄tineat ista antiq̄tas: tñ realit̄ non sunt ibi nisi duo ista. s. q; olim in actione reali reus tenebat satisfacere: siue suo noīe siue alieno esset cōuentus. In actione aut̄ personali si suo noīe eēt cōuentus: nō tenebatur satisfacere. Si aut̄ alieno noīe cōueniebatur: tunc tenebat satisfacere. Et nihil aliud dicit tota littera ista. S; hoc hodie zē. In superiorib; dixi q; p̄uētus act. in p̄sonā nō tenebat iudicātū solui satisfacere. sed cōuentus in rē actione suo noīe tenebat satisfacere iudi. sol. sed hodie aliud est. siue em̄ hodie aliquis conueniatur in rē siue in p̄sonā & suo noīe nō tenet satisfacere de iud. sol. sed tenetur satisfacere iudicio siffi vsq; ad terminū litis & in ista cautione quādo q; statatur sue p̄missioni cū iureiurādo. ali quādo suenude p̄missioni: aliquando fit ista cautio per bonos fideiussores fm̄ qua

litate persone si fuerit extraneus. Si enim fuerit patronus vel parēs q̄libet fideiussor: p̄ idoneo hētur. hoc dicit. Si aut̄ procuratorē zē. Sup̄ dictum ē q; si aliquis suo nomine conueniat q; nūq; satisfabit d̄ iud. sol. sed solū p̄stabit cautionem vsq; ad terminū litis. sed qd̄ si quis litiget per procuratorem frater p̄ procuratorem potest actor litigare vel reus. Et p̄mo videamus de illis qui litigant p̄ procuratorem ex persona actoris. Tūc em̄ necesse ē q; caueat de rato si dubitetur de mādato. Si em̄ constat de mādato: tūc nō tenet cauere de rato. sed q̄ liter poterit cōstare de mādato procuratoris. Frater tibi dico: de mādato procuratoris p̄stabit si mandatū ē actis insinuatū. vel si dñs litis in iudicio ē p̄ns & in iudicio p̄ curatoris p̄sonā p̄firmauerit. Idem obseruādum ē de tutore & curatore volēte agere per procuratorem. Circa .s. istum nota q; .s. iste loquitur in persona actoris. .s. aut̄ sequēs in persona rei. Itē nota q; nunq; re pio in .l. q; aliq; excusetur a satisfactioem de iud. sol. per lras. quidā tñ h allegabāt .s. sequentē. s; non intelligūt se bñ. tñ re pio q; aliquis excusetur per lras a cautione de rato. ff. si quis cautio. l. si q; absente. sed cur hictā varie. Frater respondeo q; lre nō faciunt satisfactioem s; littere autentice faciunt constare de mandato. & iō per lras releuat quis a cautione de rato s; lre nō faciunt cautionem: q; verborū obligatio in ab̄sentes p̄cepta nō valet nec ē p̄ eis .s. qui loquitur in persona rei: q̄re debent intelligere inter presentes hoc ē quando ambo tam reus q̄ actor erant presentes & tunc cautionem exposuit reus qui absens per procuratorem agit. de hoc enim loquitur .s. qui incipit. secundum vero istam materiam habetis. L. de satisfactio. Si autem conueniatur zē. Itz habuistis qd̄ iuris sit quando lis infertur per procuratorem actoris: modo videamus quid iuris sit quando lis suscipitur per procuratorem rei. tunc enim potest reus p̄sens esse fideiussor procuratoris sui corā iu

dicere vel extra iudiciū: pōt eē fideiūssor: sui
 pcuratoris p omnib' clausulis contēnis
 sub illo verbo iud. sol. ita q' teneat p illaz
 satisfationē z etiā heres eius. d'z etiā ca-
 uere pcurator rei: q' reus veniet ad iudiciū
 tpe snie diffinitive. vel si nō venerit: q' sol-
 uet omnia q' in diffinitiva sentētia fuerit
 nisi a diffinitiva ipsa fuerit appellatū. h
 dicit. hēctū vltima cautio in psonam rei
 hodie nō h'z locū. nec etiā alie due in pso-
 na actoris. s. q' caueat se ptestaturū litem
 infra duos mēses z q' idē soluet decimaz
 partē litis si succūbat. vñ q' satisfat in .l.
 cauetur sed in vsu nō habet. Si vero reus
 zē. Intellexi. s. pcedētē in eo q' pns erat z
 pstituit pcuratorē ad se defendēdū. Si at
 reus sit absens siue pueniat in rē siue in p-
 sonā pcuratoris eius d'z satisfare iud. sol. p
 litis estimatiōe nec alio mō admittet quā
 tūcunq' bōe fame fuerit q' nemo zē. Que
 omnia apertius zc. Dixi iustiano. Dñe
 materia satisfationū q'busdā videtur ex-
 tranea. p deo quare nō tractat de ea aper-
 tius. Rūdet iust. Frater hec omnia tibi
 apparere apertius possunt in ipso iudicio
 rum vsu quotidiano. z hec materia satis-
 fationū nō solum seruari d'z in hac regia
 vrbe. s. romana vel constantinopolitana
 s' in omnibus puincijs quarū caput ipa
 intelligit. z hoc dicit.

De perpetuis z tēporalibus actionib'

Stam rubricā sat' habet cōtinua-
 tā ad rubricas pcedētes in appara-
 tu. vel sic potes eā si vis ptinuare. Supi'
 dicit iusti. de actionibus z de his per q's
 actiones exercētur. h dicit de actiōib' vita
 z ppetuitate earū dē. vñ dicit. hoc loco zē
 Scire debetis dicit iusti. q' quedā actiōes
 erāt oli perpetue hoc ē sine tēpōis pfini-
 tione durabāt: sed hodie quedā sunt per-
 petue. i. durature vsq' ad tēpus a sacris cō-
 stitutionib' cōstitute. hoc ē vsq' ad. xxx.
 annos. cuiusmōdi sunt ille actiōes q' descē-
 dunt a legibus z a sacris consti. impator
 z senatuscō. s' p'torie regularit loquēdo
 z olim erant z hodie sunt annales: q' pre-

toris iperū z oli erat z etiā hodie ē anna-
 le. z hoc dicit. Et cauet tibi q' ppter hoc q'
 dicit littera. donec sacre p'stutiones tam
 in rē q' in personā zc. Etiā nō vult innue-
 re q' actiones in rē sole erāt perpetue: sed
 hoc ideo dicit q' tā realibus q' psonalib'
 dederūt sacre p'stōes fines certos. Aliquā
 do tñ iperpetuuz zc. Supi' p'rimo. s. dixit
 dñs iust. q' plerūq' sunt annales p'torie
 actiones. Sed dñe quare dicitis vos ple-
 rūq'. Et rūdet q' iō q' nō oēs p'torie actio-
 nes sunt annales: s'z aliqñ sunt perpetue
 hoc ē vsq' ad finē sacris p'stutionib' con-
 stitutū durature: vt patet in bonoz posses-
 soria hereditatis petitione que datur suc-
 cedēti de iure p'torio. hec enī ē p'toria et tñ
 ppetua. z idē i' fidei cōmissaria q' bonoz
 possessores sunt heredes de iure p'torio. h
 de i cōmissarij vero sunt vtiles loco here-
 dum. vñ cōiunctos immediate vñ poss
 aliū hētis istos titulos in. ff. veteri. simili-
 ter in penalibus p'torijs quedā actio re-
 pentur perpetua. s. actio furti manifesti q'
 a p'toris iurisdictione descēdit. Absurdum
 enī videbat' actionē ita famosam anno fi-
 nin. hoc dicit. In isto. s. pōt queri quid ē
 hoc qd d' q' actio iniuri. descēdit ex. l. cor-
 nelia z ita ē ciuilis. z p'pterea perpetua
 esse deberet: z tñ d' hic q' ē annalis. actio
 aut furti manifesti p'toria est: z ita debe-
 ret esse annalis. z tamen hic dicitur esse
 perpetua z ita odia que essent restringen-
 da hic apliantur z fauores restringuntur
 qd ē contra. l. ff. de li. z postu. cum quidaz
 sed rationē super h' reddit dñs. s. talem
 frater dicit ipē qñ volum' an aliqua actō
 sit fauorabilis vel odiosa scire: debemus
 habere respectum ad principium z primi-
 tiuum fontem illius actionis. z videre
 vtrum principium illud sit odiosum: et
 tunc actio debet dici odiosa. Si autem pn-
 cipium sit fauorabile: tunc actio fauorabi-
 lis debet dici. actio autem iniuriarum de
 suo primitiuo fonte odiosa est. Est enim
 de sui natura tēdens ad vindictam: et ita
 vt odium restringatur dicitur annalis

actio autem furti manifesti non est odiosa
 sed datur ei cuius interest. et ita est favorabilis
 Non autem omnes res. Expediuit iam dominus iusti. pro
 maiori parte rubricae: modo incipit tractare de se-
 cunda parte. d. Non autem omnes res. unde
 quoniam vtrum omnes actiones dantur heredibus
 et in heredes. et videtur quod non certissima est et
 regula iuris quae dicitur ex maleficio actiones
 in heredes non competere. cuiusmodi sunt actio
 furti. vi bonorum rap. iniuriarum damnum iniure
 quod intelligitur lit. non potest. contra defunctum est
 si ad heredes furtum pervenerit pro malefici-
 um et possessio cum isto. et coniungere illum. et de
 nales actiones res. dicendo quod penales actio-
 nes descendentes ex maleficio lite conf. cum
 defuncto competunt vel datur heredibus eorum
 quod maleficii passi sunt excepta actione in-
 iuriarum et si que alia similium inveniatur. hoc di-
 citur. Aliquid tamen res. d. propter quas
 generalitatem quam vidistis modo in. et procedenti. Vi-
 distis enim quod certissima iuris regula est quae dicitur
 ex maleficio penales actio. in heredem non com-
 petere. et habet regulam istam ff. de pu. de li.
 videbat a contrario sensu quod omnes actiones quae
 non sunt penales ex maleficio dantur in he-
 redes. et sic quod omnes actiones ex contractu pro-
 venientes dantur contra heredes. id est contra gene-
 ralitatem istam sumpta a contrario sensu ex ista
 generali regula loquitur ista et dicitur. Ali-
 quando tamen actio ex contractu non datur contra
 heredem veluti si dolose versatus fuerit
 testator in contractu. et ex dolo testatoris ad
 heredem res pervenit. et hoc dicitur. Penales
 actiones res. Super vidistis quod certissima est
 iuris regula quae dicitur ex maleficio petitis quod
 penales actiones de quibus supra dixit. si ab
 illis principalibus personis in eis litis fuerit
 contesti. heredibus dantur et in heredes tran-
 seunt et hoc dicitur. Superest res. Omnia que
 iam dixi a principio tituli versus nunc in duobus
 consistunt. scilicet in vita et transitu actionum. Quod
 vult dicere de officio iudicis. et parum defecit
 quod non posuit hunc totum titulum de officio iu-
 di. sed residuum servat versus ad titulum. specia-
 lem de officio iudicis. Dixit ergo iustus. Volo quod
 vos sciatis quod si ille qui convenit ante eodem

natione debeat satisfacere officio iudicis. conve-
 nit eum absolvere sed erat talis qui debebat con-
 demnari. Et istud iudicium de sui natura
 debebat esse condemnatorium pro solutionem
 tamen ante condemnationem factam sit absoluto-
 rium. hoc est quod vulgo dicitur omnia iudi-
 cia esse absolutoria.

De exceptionibus Rubrica.

Rubrica ista habet bene continuata in
 notula. Sequitur res. Cuius de actioni-
 bus sequitur dicitur iustus. ut de exceptionibus
 videamus. et de iustis. pro deo instruat nos
 propter materiam de exceptionibus. frat-
 rati ipse scire debet quod inveniuntur sunt seu in-
 stitute exceptiones ad defensionem reorum
 Sunt enim arma reorum. frequenter enim contin-
 git quod actio propter actorem prima facie iusta
 videtur. Iniquum tamen esset reum condemnari. ut
 puta si metu coactus aliquid promissit et ideo
 datur reo contra actorem exceptio de dolo vel
 exceptio quod metus causa. omnis enim exceptio adi-
 ueta fuit ad actionem expugnandam. hoc dicitur
 Idem iuris. res. Ita dixi vobis unum exemplum
 in quo videtur equum prima facie ut actor debeat
 obtinere: iniquum tamen inspecta persona rei. quae
 propter exceptio. potest se defendere et de hoc
 de recto vobis habet aliud exemplum. scilicet de eo qui
 creditur pecuniam stipulatus est pecuniam
 sibi reddi. et postea pecuniam non numeravit
 unde si agat stipulator propter promissam ex-
 ceptio non numerate pecunie. hoc dicitur. Propter
 ea si debitor res. Ita vidistis duo exempla in
 quibus prima facie equum videtur quod actor debe-
 at obtinere. Iniquum tamen videtur inspecta per-
 sona rei quod propter exceptio. se defendere potest
 Quod ponit tertium exemplum puta cum cre-
 ditor fecerit debitori pactum de non pete-
 do sicut patet in littera. Equi debitor.
 Jam vidistis tria exempla in quibus pri-
 ma facie videtur equum quod actor debeat
 obtinere. Iniquum tamen videtur inspe-
 cta persona rei. quod competenti exceptio. se de-
 fendere potest. hic ponit quartum exemplum de
 eodem puta in exceptio. iuris iurandi cum iura-

mentū delatū fuerit debitori a vero credi-
tore et ipse se nihil debere iurauerit si agat
actor p̄tra reū q̄ iurauit defendere se p̄t
reus p̄ exceptiōem iurisiurandi. In his
quoq; actionibus r̄c. In sup̄iorib; habu-
istis qualiter exceptiōes opponuntur contra
actiones p̄sonales. mō intēdit tractare de
exceptiōibus que opponuntur p̄tra eos q̄
agunt actionib; realibus vt si rem tanq̄
meam vendicē dicēs rē meam esse: et verū
dico q̄a res mea ē: itā iniquū esset q̄ ip̄e re-
us q̄ iurauerit cōdemnetur p̄tra stilū sui
iuramēti. hoc dicit. Item si in iudicio r̄c.
Adhuc de q̄bus supra dictū ē mētio facta
reperitur p̄ter excep. quedā alia exceptio
per quā p̄t reus se tueri. veluti si verus
debiros per sententiā iudicis fuerit abso-
lutus sententialiter. lz eū per impericiam
verus debitor absoluat naturaliter ta-
mē manet debitor. sed si creditore agentē
p̄terit se tueri exceptio. rei iudi. et hoc dicit
S; q̄d est q̄d hic dicit q̄ sola naturali ob-
ligatione possit agi. Frater dicit. Ita. ex so-
la naturali a prin. nō agit sed q̄n natura-
lis r̄cūl fuerit p̄iūctea p̄n. si tollat vna
ip̄sarum: ip̄o iure ex altera potest agi licz
agenti obstet exceptio. Hec exēplū cā r̄c.
In multis et varijs exēplis iam vidistis na-
turā exceptiōnū et hec exēplū cā sufficiāt
alioquin si plene velis videre naturā oīm
exceptiōnū huius poteris videre ex latio-
rib; digestoz seu p̄adectaz libris. Appellā-
tur exceptiōes r̄c. Sup̄ vidistis multa d̄
excep. adhuc autē circa naturā exceptiōnū
scire debet q̄ quedam exceptiōes dicunt
p̄petue et p̄emptorie. vtz ille q̄ sp̄ agēti-
bus obstāt et sp̄ rem permūt de qua agit
sicut ē exēplū de excep. doli mali et de ex-
cep. pacti. ouenti. q̄n cōuenit ne oīs pecu-
nia peteret. i. sine tempore p̄suntione et il-
lud ē q̄d sp̄ dicunt canoniste. ecclesiam de-
bere semper restitu. Et pales atq; dilato-
rie r̄c. Tu vidisti exēplū de exceptiōibus
p̄emptorijs. modo videamus exēplū d̄
tēporalibus dilatorijs que et tempore no-
cent: vtputa si sit pactū factū de nō p̄ten-

do vsq; ad tempus. et hichēs aliquid de
materia pl̄ p̄tionis. si et aliq̄s creditor
debitori suo fecerit pactū de nō petēdo vsq;
q̄ ad quinquennium: p̄pterea actionem
suam nō p̄dit. sed infra quinquennium oī
suā cām p̄debat nec āplius agere poterat
sed nō vult d̄ns iusti. q̄ hoc hodie ita stri-
cte p̄cedat. sed vult in casu isto q̄ locū ha-
beat cōstitutio genoniana de qua facta ē
sup̄a mentio de act. s. sed hoc quidem. s.
q̄ debeant inducie duplicari. et post quin-
quennium duplicatū adhuc nō audit nī
si omnes exp̄sas quas reus in lite fecerit
eo q̄ p̄iuate eū conuenerit reo soluat. et
hoc idē p̄stitutū ē vt tali pena p̄teriti tē-
pora litium doceantur obseruare. p̄dite
rea et ex persona r̄c. Scire debetis q̄ que-
dam exceptiōes dilatorie sunt que quid ē
ex. l. vel ex natura rei dantur. quedaz sunt
dilatorie que ex persona dantur veluti si
aliquis per mulierē agere velit. m̄r enī
non potest esse p̄curator nisi p̄ parte. sily
miles non potest esse p̄curator patris vl
matris vel alicuius alterius etiam si hoc
per rescriptū imperiale sibi fuerit indulgū
q̄d intelligo nisi in rescripto inserat dau-
sula. hoc nō obstāt r̄c. p̄ cā tamē sua vel
iure suo sine offensa discipline sue bñ p̄t
esse p̄curator et agere. et illud verbum ita
intellegerunt quidā q̄ miles suis p̄p̄ijs
negocijs interesse potest si p̄ hoc nō impe-
diatur officium discipline sue: aliter nō. d̄
hoc plene hēs in glo. Las vero exceptio-
nes r̄c. Iste s. tota die iudicaz frequen-
tatur ad p̄bandum q̄ infamis potest esse
p̄curator: quū non possit esse aduocatus
et rōem diuersitatis reddunt quidam q̄a
p̄curatio est tñ onus. aduocatio autem ē
onus cū honore. His p̄taxatū venio ad
casum in hūc modum. Olim ita erat q̄ si
tu eras p̄curator petri contra me potuisti
repellere: op̄ infamiam tuam vel p̄p̄
infamiā petri: s; hodie nō vult iusti. q̄ ille
exceptiōes infamie in iudicaz frequen-
te dū sup̄ eis altercatū fuerit: ip̄sino p̄na-
palis negocij disceptatio p̄teletur.

De replicationibus.

Ubi eam istam habetis bene continuatam in nota. Interdum euenit &c. Titulus iste factus est ad similitudinem ti. precedentis. ca. po. sic. In superioribus dictum est quia illud quod videtur iustum prima facie ex parte actus videtur iniustum inspecta persona rei petentis se defendere per exceptionem legitimam et ad similitudinem illius scire debes naturam replicationis. Sepius enim contingit quod reus prima facie habeat exceptionem sed forsitan actor habet replicationem contra suam exceptionem quia iniustum esset quod sua exceptio posset nocere actori cuius exceptionem rei per sui replicationem posset elidere. et de hoc ponit hic exemplum faciendo mentionem eius quod dicitur in §. pactus ne peteret. Rursus interdum &c. Supra habuistis quod replicatio datur pro pro actori contra excep. rei. sed quando quod contingit quod replicatio actoris aliquando prima facie videtur iusta sed inspecta rei persona qui se per duplicationem competentem potest defendere videtur iniusta. Iniustum enim esset quod actoris replicatio ei noceret. et propterea datur ipsi reo contra replicationem actus duplicatio et sic ulterius potest varietas negotiorum ista nomina multiplicare. contra enim duplicationem rei datur actori triplicatio. et contra triplicationem actoris datur reo contra actorem quadruplicatio. Tunc ei plerumque infringit suum propositum procedens et si naturam istarum omnium actionum plene velitis videre hoc ex libris digestorum voluminibus facere poteritis. ff. de excep. l. ij. Exceptiones autem &c. Iste §. deberet poni in fine precedentis ti. hic tamen satis conuenienter ponitur quia omnes replicationes exceptiones dicuntur. dicit ei iusti. in isto §. quod omnis exceptio que competit alicui reo debet competere et eius fideiussori. Idem enim vel nihil ipsi reo prodesset nisi suo fideiuf-

soi competeret qui recursum haberet contra eum. Sane exceptiones &c. Dixi vobis supra quod exceptio que competit reo competit et eius fideiussori. hoc autem fallit in vno casu. scilicet quando debitor cesserit bonis hec enim exceptio fideiussoribus non prodest. illi enim qui alios pro reo obligant hoc maxime prospiciunt quod si reus principalis fuerit facultatibus suis lapsus possint a fideiussoribus totum suum debitum consequi hoc dicit.

De interdictis Rubrica

Equitur ut dispiciamus &c.

Viso de actionibus civilibus et preteritis de interdictis vel de actionibus que pro interdictis exercentur tractare intendimus. Dixi iusti. domine que sunt ergo interdicta. Frater dicit ipse olim interdicta erat quedam solennis conceptio verborum per quam volebat pretor aliquid fieri. vel prohibebat et maxime hoc faciebat quando disceptabatur de possessione vel quasi. hoc dicit. Summa autem &c. Dixi vobis quod olim erant interdicta quedam solennis conceptio verborum per quam &c. Modo volo quod sciatis primam diuisionem interdictorum. et est triembris. Interdicta enim aut sunt prohibitoria aut restitutoria. aut exhibitoria. Interdicta prohibitoria appellantur ab effectu prohibitionis: ut puta cum aliquis sine vicio iussu iudicis vel aliquo alio legitimo modo possidet. prohibet pretor ei vim fieri. Item prohibet edificari aliquid in loco publico vel in itinere solito. Item prohibet aliquid poni in flumine publico ripa eius quo peius per flumen nauigetur. hoc dicit. Restitutoria sunt &c. Jam vidistis que sunt interdicta prohibitoria. modo videatis que sunt restitutoria: et dicuntur restitutoria ab effectu restituendi vicium cum pretor iubet interdicto alicui restitui. vbi gratia. si ego sum bonorum possessor. de iur. pto. pto. iubet mihi

restitui quicquid aliquis de hereditate illa vel p herede vel pro possessore possidet et aliquid competit mihi per interdictum quorum bo. Et nota q cum dicitur q interdictum quorum bo. est restitutorium sumit hoc verbum restituere improprie scz p eo qd e per se dandi. sicut et verbum reddendi significationem per se reddendi habet vel potes dicere q pprie dicitur hoc verbum restituere habito respectu ad personam defuncti qui res ipsas possedit et heres censetur eadem persona cum persona defuncti. Sed diceret aliqs domine qualiter potest interdictum quorum bo. esse interdictum recuperande possessionis cum sit interdictum adipiscende. Frater vbius restituendi sumitur hic improprie vt iam dictum e. Exhibitoria etc. Jam vidistis q sunt interdicta prohibitoria et restitutoria modo videatis que sunt exhibitoria et vocantur interdicta exhibitoria ab effectu exhibendi. cum scz pto: aliqd iubet exhiberi mihi et de hoc ponuntur tria exempla in littera que satis patent. Sunt tamen qui putant etc. Scire debetis q tam prohibitoria q restitutoria et etiam exhibitoria interdicta vocantur. sunt tamen qui putant q solummodo prohibitoria interdicta debeant dici et q magis deant dici de creta q interdicta. Nos aut dicit iusti. dicimus q omnia debet dici interdicta quasi inter duos dicta non habendo respectum ad hoc q interdictum resonat prohibitione. hoc dicit. Sequens diuisio interdictorum etc. Superius vidistis vna diuisionem interdictorum hic sequitur alia et hec. scz quedam sunt interdicta adipiscende possessionis tria p dicitur vel etiam inuenta. et quedam etiam retinende possessionis gratia: et quedam recuperande. adipiscende pos. gratia inuentum est interdictum quorum bo. et quorum legatorum quous de eo no fiat hic metio. et saluianum interdictum. Per interdictum em quorum bonorum pot ille cui pos. bo. data est petere possessione omni reru hereditariaru ab eo q p herede vel p possessore possidet. hoc

dicit. Et notare debet circa hunc. s. q successores de iure ptorio vocantur bo. pos. Successores autem de iure ciuili vocantur heredes. et directe petit ei hoc interdictum q e heres de iure ptorio. vtile aut e in petitione hereditatis. Scire etia debet q duo necessaria sunt ad hoc q mihi competat interdictum quorum bo. directum scz q ego succeda de iure pto. et q ille contra quem ago hoc interdictum possideat res aliquas hereditatis vel totam hereditatem pro herede vel possessore. Et no. similiter q vbi cumq reperis operis restituendi in interdicto adipiscende possessionis improprie ponitur. vel potes dicere q proprie ponitur habito respectu ad personam testatoris qui res illas possedit: heres tamen cum eo censetur eadem persona. Pro herede autem etc. Dixi q interdictum quorum bo. appellatur interdictum adipiscende possessionis. Sed domine iusti. pro deo dicatis mihi quare sic appellatur. Frater dicit ipse. tantum vult hoc dicere q nunc primum vult adipisci possessionem bo. quorum pos. nunq habuit. vnde si aliqs habuit pos. aliquorum bo. et postea eam amiserit non competit ei hoc interdictum sed magis interdictum recuperande possessionis. Interdictum quoq etc. Jam habuistis vnum exemplum de interdicto adipiscende pos. adhuc dicam vobis aliud exemplum de eodem. Interdictum enim sal. locum habet ad adipiscendam possessionem omnium rerum quas possedit colonus tempore illo quo fundum meum conduxit que quide res pro mercedibus fundi tacite erant obligate et competit mihi hoc interdictum vtile contra quelibet extraneum possidentem res qs colonus tpe conductiois possedit. contra colonum autem possidentem res illas dat mihi istud interdictum directum. hoc dicit. p vltimu verbu istius. s. s. p illud verbum pepigisset videtur infringi sententia dñi Ga. qua recitauit. s. de act. s. Item seruiana. vbi

disivobis qd dñs Ja. dicit sic. Serviana actio ita vocat qd de servit. fuit ei dño sū di sine facto suo. Haby enī locū p rebus ta cte obligat. s; hoc in dicitū s; saluianuz videt exigere factū dñi. cū dicat littera pe pigisset. sed glosa pepigisset. i. obligatas ta cte intellexisset et sic stabit sentētia dñi Ja. Retinēde possessionis rē. Materia istius. s; ē materia retinēde possessōis. ca po. sic. Sup̄vidistis exēplū de interdō ad piscēde possessionis. mō videat de in dīdo retinēde. pos. Retinēde aut pos. cā ad inuēta sunt duo interdā s; in dīdum vti possidet et vtrobi. Sed dñe p deo qñ habēt locum hec interdicta. Frat̄ dicit domi nus iusti. qñ ab vtraq; pte d̄ p pnerate ali cuius rei q̄ritur. et etiaz qñ de possessioe eiusdē rei ē contentio q; q̄libz eoz dicit se possidere vt aduersariū ad onera p batio nis p pellat. tūc em̄ datur h̄ interdictū ad hoc vt appareat q̄s eoz possideat q; non pōt actoris petitio istitui anteq̄ appare at q̄s rem possidet. q̄d em̄ q̄s rem detinet eā petere nō pōt. s; q; longe cōmodi⁹ ē rem poss. dere q̄s petere: p pterea sup̄ pos sessioe frequēter magna contentio existit. Sed dñe p deo dicat in qd ē illud cōmo dū pos. Frat̄ dicit ipse magnū: q̄q̄ ille q̄ possidet nō sit dñs rei. n̄ si ille qui peti t nō pōt p bāre rē illā suā esse remanebit ref illa penes possidētē. et etiā aliud. q; in dubio si iura possessoris et petitoris sunt dubia p possessore iudicari solet. hoc di cit. Sed interdicto rē. Jā habuissū de in dīdo vti possidet et vtrobi qñ locum hñt s; dñe iusti. q̄ ē dñs in dīdū vti pos sidetis et vtrobi. Frat̄ dicit ipse. scire debet qd oli erāt due dñe in ista duo interdīta. q̄ rumyna adhuc remanet et alia ē sublata oli aut et hodie ē dñs qd qñ de possessione immobiliū tractat in d̄ duos veluti d̄ pos. fundi vel edū. tūc locū h; interdī. vti pos. p̄ d̄o pos. re. mobiliū datur interdī. vtro bi. s; dñe q̄ fuit olim dñs que hodie nō est in vsu. n̄ det differentia fuit ista oli in in dī. vti pos. vincebat ille q̄ tpe iudicij. i. tpe

lit. p̄ test. cōplebatur possidere nō vi. non non clam. nō p̄ cario ab aduersario. Dicit aut iusti. qd ipse vult qd hodie q̄tū ad pos sessionē retinēdā adeq̄ta sint iura: hodie igit̄ vtroq; mō obtinebit ille q̄ se p bāte rit possidere tpe lit. cōtest. non vi nō clam nō p̄ cario ab aduersario. Possidere aut rē. Jā hñstis qd tā in interdīto vtrobi q̄ i interdīto vti pos. q̄ sunt interdīta retinē de pos. ille vincit q̄ in possessione inuenit tpe lit. contē. Sed dñe p deo dicat in q̄lit aliq̄s dicat possidere. et ipse respōdet. Fra ter dicit ipse nō solū dicat quis possidere si per se h̄ est si corpe suo possideat. s; etiā si corpe alterius possideat q̄uis eius iuri nō sit subiectus dū tñ nomine suo possi deat. sicut p colonum et in q̄linum et depo sitariū et p̄ modatariū: hoc ē qd cōt̄ dicat aliquē retinere p̄ se possessionē p̄ quēlibet q̄ eius noie ē i possessione et nō solum p corpus suū et p corpus alterius q̄ ei⁹ nō mine possidet pōt aliquis possidere siue possessionē retinere: sed etiā solo aīo pōt quis possidere seu possessionē retinere s; ipse nō sit i possessione vel aliq̄s ei⁹ nomi ne dū tam aīo deserende possessionis eaz nō deserit s; postea reuerfur⁹ ad illā. hoc dicit. Recuperande possessionis rē. Cū dī stis. s; p̄ exempla de interdīto ad piscen de pos. et etiā de in dīctis r̄ tinēde pos. mō videndum ē de interdīcti recuperande pos. Recuperande aut pos. interdīctū. ē in dī dūm vnde vi. per qd cogitur de iacēs vi deiectū restituere s; i illā possessionē a qua ipm̄ deiecit. licet deiectus a desicē te vi vel clam vel p̄ cario possederit. qd vī detur mixtū in glo. tñ habes hoc expedi tum vno verbo. s. illud verbū ex interual lo. et hoc erat pena violēti scdm iura anti qua. s; alio modo punitur hodie violen tus iste per nouas cōstitutiōes p. l. s. si q̄s in tantam. l. vnde vi. cuius effectus tal̄ est. Si q̄s rem mobilem vel immobilem in uaserit violenē si dñs erat illius rei quaz inuasit violenter dominiū illius rei amit tit. si aut non erat dñs illius rei p̄ pellit re

stitueret et solvere estimationem rei pro violen-
tiam possesse et omnes pene iste imponunt non
solum per actionem civilem sed etiam per actionem
criminales. potest enim quod alium vi de possessione
deicit accusari. l. iul. de vi priuata si sine
armis. Sed dicitur quod appellatis vos arma.
sunt enim quidam qui solummodo credunt eum
armis deicere quod loriscatus et cuius gladio et
scuto et lancea et consimilibus armis aliquos
deiecit. Frater non est ita. armorum enim ap-
pellatione non solum scuta gladios et etiam
cetera arma appellari volumus. sed etiam
fustes et lapides. hoc dicit. Tertia diuisio
interdictorum etc. Propositis duabus diuisio-
nibus interdictorum quarum utraque est binem-
bris. hic ponit dominus iusti. tertiam et etalem. quod
interdictorum quedam sunt simplicia et quedam
duplicita. Simplicia autem sunt ista in qui-
bus non reperitur nisi reus et unus actor cuius
modi sunt omnia restitutoria et exhibitoria. du-
plicita sunt illa in quibus quilibet reperitur
et actor. sed interdictorum quidam sunt prohibito-
ria et istorum quedam sunt simplicia: quedam du-
plicita. Simplicia sunt veluti cum prohibito-
torum in loco sacro vel in flumine publico ri-
paue eius aliquid fieri. Duplicita sunt velu-
ti interdictum uti possidetis et utrobi. et hec
vocantur duplicita quod in eis unusquisque tam reus
quam actoris vicem sustinet. hoc dicit. De or-
dine veteri etc. Dixi iusti. dicitur quare non
recitatis vos totam naturam et solemnitate an-
tiquorum interdictorum. Frater dicit ipse super
cuius esset hodie de ordine et solemnitate anti-
qua interdictorum dicere. nam quotiescumque ex-
tra ordinem. id est solemnitate antiquam ius dicitur
quod hodie in omnibus iudiciis non est necesse in-
ponere interdictum. Domine bene dicitur sed
bene dimittere solemnitate interdictorum ni-
si loco interdictorum essent in actiones pro-
dite a pretore. Frater dicit iusti. sic poteris
hodie illas proponere sine aliqua solemnitate
sicut posses si ea tibi dedisset pretor ho-
die. si licet quod datur tibi pretor hoc interdictum
poteris hodie loco illius interdicti actionem fa-
ctam utilem proponere proinde ad istam actionem
non utilem pretor tibi accomodasset. bene dicit

De pena temeritigantium.

Utrique istam satis habes continua-
tam in glo. super titulo isto dominus
Iacobus. solebat dicere quod quicquid bonum dormitat
homerus. hoc dicit ipse propter hoc quod dominus
iusti. qui ordinatissime solebat procedere in
iuris. isto non bene procedit ordinate sed quasi som-
nolentus vel ebrius loquitur. et tamen quicquid
ipse dicitur et lex fit. Quicquid enim somnia-
bat iusti. dicit Iacobus. lex erat. et dicit in iuris. isto
quod temeritas litigantium cohercet multis
modis. Quicquid metu infamie. quicquid religione
iurisiurandi. quicquid metu pecuniarie pene.
Et notare debes quod ex iuris. isto intelligimus
quod non est vis facienda in ordine. et hoc quod pri-
mo in iuris. isto tractat de iuramento calumnie in per-
sona rei. deinde in persona actoris. unde per istum
iuris. allegat aliquid quod primo debet reus iurare
de calumnie. quod actor. et hoc ratione ordinis. quod
primo tractat hic de iuramento calumnie rei et deinde
de iuramento calumnie actoris et per eis allegat quod-
dam verbum in littera. dicit enim littera quod reus
non aliter suis allegationibus utatur nisi prius de
calumnie iurauerit. et ita prius debet iurare re-
us quam actor. Sed frater respondet ut primo
iam dixi quod non est vis facienda in ordine ad illud
rescriptum collocando illud verbum prius quod per
hoc quod dicitur prius non vult inuere quod reus de-
beat prius iurare quam actor. sed ut non au-
diatur reus priusquam iurauerit. Nunc admo-
nendi etc. His prenotatis accedimus ad ca-
sus positionem. et per casum in hunc modum
Dixi iusti. Domine tot et tanta audiuimus
quod tedio afflictus sumus. et vos estis nobis te-
diofactus. Pro deo dicam nobis quod am-
plius vos itedius dicere. Frater dicit iusti.
Sare debes quod multum studuerunt ma-
gistratus antiqui: quod non de facili litigaretur
calumnie. et nos similiter circa hoc studea-
mus quod hoc maxime fieret nisi temeritas li-
tigantium tam actorum quam reorum aliquo de tri-
bus modis. scilicet vel pena pecuniaria: vel iure
iurando: vel metu infamie puniretur. hoc
dicit. Ecce enim etc. Dicitur vos iam dixistis quod
temeritas litigantium modis pluribus

cohercetur. Pro deo dicatis si vobis placet qualiter debeat primo coherceri. Frater dicit ipse: primo de p iuramentum coherceri: quod oibus litigatoribus precipit quod iurent de calumnia. hoc dicit. Et aduersus etc. Dñe bñ vidimus quod liter iuramenti religione litigatorum temeritas cohercet: modo dicere debetis si vobis placet quod liter pena pecuniaria copescat. Certe dicit ipse: bñ vez est quod pena pecuniaria litigatorum temeritas cohercet: quod quicquid actio quod ex sui natura in simpli competat propter inficiationem ipsius rei datur in dupli: veluti si dani iniurie et legatorum locis venerabilibus relictorum nomine agit: et tñ bene sunt aliquae actiones quod sine aliqua inficiatione bñ dant plusquam in simpli vt est actio furti manifesti quod datur in quadrupli. Itē actoris quoque etc. Dixi iusti. Dñe vidim⁹ supra qualiter per iuramentum et per penam pecuniariam rei temeritas cohercet: sed de actore quod dicitis. certe dicit ipse non solum reus sed quod superius diximus: sed et actor compellit subire calumnie iuramentum: imo plus adhuc dico tibi quod non solum reus et actor iurat sicut diximus: sed etiam vtriusque aduocati iusurandum subeunt sed quod est in alia nostra constitutione puius et hec oia introducta sunt loco actionis veteris calumnie quod in dissuetudine abiit quae tenebat actor qui temere litigabat in decima parte litis quod nunquam inuenit factum esse iustitia. vt hic dicit. Sed per ea introductus est iusurandum et vt in expensis et damnis litis puniatur improbus litigator. hoc dicit. Ex quibusdam iudicijs etc. Cuius qualiter et iureiur. et pena pecuniaria litigatorum temeritas copescat: videndum est quod liter metu infamie refrenet: et certe quedam sunt iudicia siue actioes in quibus si quis fuerit dñat⁹ infamis efficiat: quod actioes ista enumerat: et hinc intellige quod directe intētā: quod tñ et non aliter dñat⁹ in illis efficiat infamis. In actione autem per socio quod directa est ab vtraque parte hoc est tam a parte intētanti quam a parte eius contra quem intētatur: secus est. et ideo quicquid sociorum in act. per socio fuerit dñatus infamis efficiat.

Sed tñ scire dēs quod dñia est inter actioes hic notatas descendentes ex contractu vel quasi: quod non solum illi qui dñati sunt in actioibus descendētib⁹ ex delicto hic notatis sunt infames: sed etiam illi qui in istis actioibus transigunt: quod certum videt⁹ p̄fiteri quod transigit. in actioibus autem hic notatis descendētib⁹ ex contractu vel quasi solum dñati sunt infames non autem illi qui transigunt. hoc dicit. Quia autem actionum etc. Hic dicit quod a multis male continetur sic potest continuari. In p̄. s. tractauit dominus iusti. qualiter puniat temeritas litigantium metu infamie. hic tractat qualiter puniat temeritas litigantium metu pene pecuniarie. vel sic potest continuari. temeritas quicquid persistit in p̄seuerando improbe litigando. quicquid autem persistit temeritas in ius vocando. Cuius ergo super dixerit dominus iusti. quod liter puniatur temeritas litigantium in p̄seuerando improbe litigando: modo dicit quod liter puniatur temeritas quod est in ius vocando: dicitur ergo quod p̄ncipiū instituendarum actionum ab edicto de in ius vocando p̄ficiat: et explanat seipsum in textu dicens quod in p̄mis de aduersarius in ius vocari coram iudice: sed quo ad istam vocatōem in ius satis abunde p̄spexit p̄tor: parētibus et patronis. Statuit enim quod non liceret liberis et libertis parētes vel patronos in ius vocare antequam a p̄toie hoc postulassent et etiam impetrassent: et sic non sufficit postulare sed necesse est quod obtineant antequam eos in ius vocet: si quis autem eorum aliter eos in ius vocaret statuit in eum penam. xl. solidorum. hoc dicit

De officio iudicis Rubrica.

Cum mentionē habuimus super de tēporalibus et perpetuis actioibus: in s. super de officio iudicis: et quod quicquid de eo fecerit mentionem nihil plene deterniuit: propterea vt pleni⁹ de officio iudicis tractaret ponit hanc spālē rubricā de officio iudicis. vt sic: quod i superioribus dixerat de actioibus et de quibusdam reis. Quod modo videndum est de media persona quod est iudex: et id ponit hic rubrica de officio iudicis. Super de

Viso de actōibus que intentantur ab acto-
 ribus p̄tra reos: superest vt d̄ officio iudicis
 dispiciamur. ⁊ in p̄mis scire debes q̄ iudex
 tenet ad hoc vt ipse iudicet s̄m leges vel
 s̄m p̄stitutōes vel s̄m mores hoc est s̄m cō-
 s̄uetudinē: hoc dicit. ⁊ istud p̄ toto ti. aliq̄
 bus posset sufficere. Ideoq̄ si noxali ⁊c.
 Dixi vobis sup̄ q̄ iudex debet p̄nūciare
 s̄m leges: ⁊ ita patet q̄ d̄m conuentū in
 act. noxali p̄dēnare debeat p̄ delicto serui
 et d̄ eū p̄dēnare in hūc modū. Lutiū ticiū
 d̄m talis serui publico meuo i. x. solid̄.
 cōdēno aut noxā dare p̄mitto: q̄ leges vo-
 lūt q̄ d̄m dānū datū a suo dēat resarcire
 vel q̄ possit liberari si velit seruū dare pro
 noxa. sic em̄ vult lex q̄ dāni estimatio sit
 in p̄dēnatiōem: h̄ noxē deditio sit in soluti-
 onem. Et si in rem ⁊c. In titulo isto non
 possent poni exēpla oīa q̄ sunt necessaria
 in materia ista. Necessē em̄ esset q̄ hic po-
 nerent exēpla oīm actiōnū de mūdo: aliq̄
 tū hic ponunt exēpla forte illa de q̄b̄ du-
 bitabāt magis legislatores. Istis p̄uisis
 venio ad casum sic. Vidistis q̄ liter iudex
 debeat formare v̄ba s̄ne in act. noxali ⁊c.
 d̄ne p̄ deo dicat si placet q̄le d̄ eē officiu
 iudicātis inter aliq̄s in act. reali. Frat̄ dic̄
 ip̄e libēter: nā aut videt iudex q̄ ferēda est
 sn̄a p̄tra petitorē: ⁊ tūc nihil aliud incum-
 bit ei nisi q̄ absoluat possessorez: aut vidz
 q̄ est ferēda sn̄a p̄ possessorez: ⁊ tūc d̄ p̄dē-
 nare possessorez vt rem cū fructibus petito-
 ri restituat: ⁊ tenet p̄dēnatus in ista act. re-
 ali incōtinēti rē cū fructibus restituere: s̄
 in actōe p̄sonali nō tenet incōtinēti rez re-
 stituere: s̄ h̄z inducias a. l. s̄ d̄ne q̄d si di-
 xerit possessor p̄dēnatus q̄ nō possit rez re-
 stituere incōtinēti: ⁊ petiit t̄ps restituendi
 Frat̄ si videat iudex q̄ calumniosus sit
 et t̄ps petat frustratorie: nō dabit ei t̄ps: ⁊
 nisi rem restituerit iurabit cōtra eū in litē
 si vero frustratorie nō petat t̄ps b̄n dabit
 ei iudex t̄ps infra q̄d restituat: s̄ q̄d sibi vi-
 debit ita tū q̄ caueat p̄ bonos fideiussorez
 q̄ si infra t̄ps q̄d sibi datū est nō restituat
 q̄ estimatiōem litis soluat. hoc dicit. Et si

hereditas ⁊c. Itā dixi vobis q̄le sit officiu
 iudicis cū adit iudex in act. in rez. mō vi-
 deamus q̄d est officiu iudicis q̄n aditur i
 act. mixta tā in rē q̄s in p̄sonā vt in petitiōe
 hereditatis: ⁊ q̄d d̄z iudex tūc facere. Et vi-
 co q̄ d̄z idē facere in peti. here. q̄d in reuē-
 di. q̄ dat p̄ singulaz rez petitiōe ad v̄iam
 peti. here. in q̄ multe res petunt. hoc dic̄.
 et q̄cqd dicat l̄ra nō est poīa idēz vt infra
 videbit̄. Illor̄ aut̄ fructuū ⁊c. Dixi iusti.
 Jam b̄n vidi q̄ tā in rei v̄ē. q̄s in peti. he-
 redi. veniūt fructus p̄cepti iudi. offi. q̄ d̄z
 iubere rē restituī cū fructib̄: s̄z d̄ne q̄d di-
 cemur de fructibus p̄cipiēdis in eo q̄ p̄dē-
 natur pet. h̄di. vel rei ven. Frat̄ dic̄ iusti.
 aut fuit bo. fid. pos. aut malef. si fuit ma-
 lef. pos. tūc fere idē est i rei ven. ⁊ peti. h̄z.
 vt eodē mō teneat malef. possessor de fru-
 ctibus q̄s p̄ culpā suā nō p̄cepit in rei. v̄ē.
 sicut in peti. hef. si aut̄ fuit bo. si. possessor
 nō tenet d̄ p̄sup̄ nec d̄ p̄cipiēdis nisi post
 litis p̄testa. sicut p̄do tenet de fructib̄ cul-
 pa sua. i. possessoris nō p̄cepit. v̄l p̄cepit s̄z
 cōsumpt̄. hoc dicit. Si ad exhibendū
 ⁊c. D̄ne p̄ deo dicatis si placet q̄le sit offi-
 ciū iudi. in act. ad exhibendū q̄ p̄sonalis
 est: h̄z sit in rē scripta. Frat̄ dic̄ ip̄e in act.
 ad exhibendū d̄z iudex iubere q̄ res exhi-
 beat: ⁊ nō sufficit q̄ exhibeat nisi in eadez
 causa exhibeat in q̄ causa est: si a p̄ncipio
 fuisset exhibita: vnde si ille qui iustus est
 exhibere rē eā exhibere distulerit ⁊ p̄ eius
 morā fuerit res exhibēda a possessore vsu
 capta: nihilominus cōdēnat ille q̄ iustus
 fuerit exhibere. Itē ratōem fructuū mediū
 temporis. i. eius tēporis q̄d itercessit post
 lit. contest. ⁊ rem iudicatā debet habere iu-
 dex. Itē incōtinēti debet exhibere ille q̄
 rem exhibere iustus est sicut in reali cōdē-
 natus debet rem restituere incōtinēti: et
 sic hec actio ad exhibendū p̄sonalis est.
 vt. ff. ad exhiben. l. ij. tū dicit scripta in rē
 q̄ i multis habet naturā realis actōis. s̄z
 d̄ne q̄d si p̄dēnatus in act. ad exhibendū
 dicat q̄ incōtinēti non potest rem exhibe-
 re. Frat̄ dic̄ ip̄e: si videat iudex q̄ sine

frustratione petat tempus infra quod res exhibeat debet ei dare tempus: sic tñ vt ipse caueat p bo. fideius. se rem exhibiturus: si aut nec iussu iudicis res exhibere velit nec cauere se postea rem exhibiturus: tñ debet condēnari actori qñtī sua interest nō exhibitam rem fuisse. hoc dicit sup illo. s. pxi. qñtī solet sup illo verbo in vtraq; actione eadem ratio pene habetur: quare dicit pene: ad hoc pōt dici fin quosdā sic q; si male fidei possessor titulū haber: ppter titulū excusatur in rei vendicatōe: s; in per. hereditatē nō excusat male fidei possessor a fructibus papiendis ppter titū. Si aut non habet titū. male fidei possessor in rei vendi. tñ esset in vtraq; act. eadē ratio sicut dicit hic: q; minus debet agi cū eo qui cōuenit rei vendi. eo q; ipse nō est obligat' vt. s. de act. s. j. r. ideo p titū. excusat de papiendis. sed ille qui puenit peti. hered. obligatus est: q; peti. heredi. mixta ē tam in rem q; in psonam: r. ideo p titū. non excusatur. Bñs aut Ja. cōsonas dicit garnerij antiqui dixit q; illud verbū pene hic positus nō est aduerbiū sed magis nomē et dicit q; in vtroq; eadez ratio pene. i. ad eandē penā tenetur vterq; ppter malaz fidem. s. vt teneatur de fructibus papiendis Si famil. heres. r. c. Vidimus iam de officio iudicis in act. simplicibus: modo videmus quare debet esse officiu iudicis in actionibus duplicibus: vtputa in iudicis diuisorijs. r. dicit q; si famil. heres. iudicio actū sit inter duos coheredes: debet iudex si possit singulas res singulis heredibus adiudicare. i. pmo vni vnā: r. postea alteri alterā. r. si aliq; res p̄ciosa vl' magni p̄cij vni fuerit adiudicata: r. ad hoc alter fuerit p̄grauatus: tñ debet iudex illū cui res p̄ciosa adiudicata ē alteri in certa sūma pecunie p̄dēnare vel qd sibi visum fuerit facere. Et si vnus heres rem hereditariam cōprehēdit: vel solus fructus alicui' fundi p̄cepit coheredi eo nomē tenetur: et istud iudiciū quodāmodo h; locū inter coheredes vel quattuor plures ve sicut in

ter duos. Eadē interueniūt r. c. Jaz habuistis de officio iudicis in iudicio famil. heres. S; dñe. p deo dicitis qd ē officiu iudicis in iudicio cōmuni diui. Frater dicit iusti. eodē modo debet se habere in iudicio cōdiuidundo iudex sicut in iudicio familie heres cūde: q; si aliq; qbus plures res sūt cōmunes intendāt iudic. cō. diui. inter se debz iudex si plures res sint cōes: vni vnā alteri alterā adiudicare. Si aut de vna re agant: si cōmode diuidi possit eā diuidere debet: r. vni vnā partē r. alteri alteram partem adiudicare. Et si pars vni assignata melior sit q; altera que alteri assignat: tunc debet iudex eū cui meliorē partē assignauit alteri i quadā summa pecunie fin qd sibi visum fuerit p̄dēnare. Si autē res cōmode diuidi nō possit: tñ poterit iudex eam totā adiudicare vni: r. eū alteri in certa summa pecunie p̄dēnare. hoc dicit. S; finiū regun. r. c. Jam vidistis officiu iudicis circa iudiciū famil. heres. r. cōmu. diuidun. Quidō videatis q̄liter se debz habere iudex in iudicio finiū regun. s. coram quo est cōtrouersia. Et dicit iusti. q; iudex in isto casu dz īspicere an necessaria sit ad iudicatio qd p̄tigit i vno casu: videlz qñ fines in tali loco erāt positi: q; p̄p̄ loci naturaz sepius sit cōtentio sup terminis: veluti si locus fuerit humidus vel morosus Debet enī iudex tñ in alio loco firmiter r. solido ponere fines: ita q; amplius sup finibus nō possit esse cōtentio: r. ita ex agro alterius partē aliquā adiudicare alteri r. eū qui de alterius agro partē adiudicauerit in certa summa pecunie p̄dēnare. hoc dicit Eo quoq; noie r. c. Scire debetis q; in iudicio fini. regun. si circa fines aliquid maliciose fecerit criminaliter pōt cōueniri. r. b dicit. Cōtumacie quoq; noie r. c. Iper contumaciam etiā debet quis in iudicio isto condēnari quantū visum fuerit iudicanti veluti si iudex iussit agros mensurari vt fines ponant: r. aliquis agros metiri non fuerit passus. hoc dicit. Qd autē istis r. c. Jā vidistis q; in istis iudicijs duplicibus

famil. heres. coi diuidu. fini. regun. sepe illud qd erat vni adiudicat alteri: et alter in quadā summa pecunie condemnatur: modo scire debetis q quicquid in iudicijs istis alicui adiudicatur incōtinēn sit illius cui adiudicatur. hoc dicit.

De publicis iudicijs rubrica.

I Stam rubricā sic potestis cōtinuare. Sup̄ dictū est de iudicijs ciuilibus: nūc de publicis. i. d. crimi. videamus: hoc nomen enī publicis quicq; p criminalibus accipit. vt. ff. de iureiur. l. qd senatus. vel sic dictū est. s. de criminibus puatis vt de furto: rapina: et iniuria nūc de publicis est videndū: et q sunt crimina publica satis p̄s titu. manifestat. Publica iudicia et. Quasi a legislatore vtrū publica iudicia. i. publica cr. ordinantur et p̄stituantur seu exerceantur p̄ civiles actiōnes de qbus dictū est. Et ipse dicit et dicit. harrissimi scire dētis q alio mō instituunt et alio mō exercentur publica iudicia q actōes. Et dicit. aliq; dñe qre dicunt publi. iudi. frat̄ dicit ipse p̄p̄b q: cuilibet de populo dat̄ eoz executio: et hoc intelligendū est dū tñ sit abilis ad accusandū. hoc dicit publicoz et. Scire dētis q publicoz iudicioz quedā sunt capitalia: et quedā non capitalia. Capitalia dicunt illa p̄ q instigatur mors vel exiliū p̄petuū vel ignis vel aque interdictū vel in metallū damnatio Publica aut̄ et nō capitalia sunt q ingerunt infamiā cū dāno pecuniario. Publica aut̄ iudicia et. Dñe p̄ deo ponat̄ nob̄ exēpla de publicis iudicijs et capitalibus frat̄ dicit ipse libent̄. vnde dicit ipse publicū iudiciū et capitale est. l. iul. maie. p̄ quā puniuntur illi q cōtra imperatōrē vel rez publicā aliqd̄ moliti sunt. p. l. enī iul. magis puniunt tales vltimo supplicio et eoz memoria dānat̄ q̄ p̄ncipē aliqd̄ moliti sūt. Itē. l. iul. et. Vidistis iā vnū publicū iudiciū: hic ponit dñs iusti. exēpluz de quodā alio iudicio publico. s. de. l. iul. de adulterijs: q̄ puniunt̄ temeratores nuptiarū vltio supplicio: et illi q cū masculis

rem nephādā cōmittūt: et nō solū puniunt̄ illi q̄ a dulteriū cōmittūt. l. iul. de adulterijs: s; et q̄ sine vi v̄ginē v̄ viduā honeste viuētē stuprauerit: si enī honestas cum honesta muliere fornicat: pariet publicatiōnē dimidie p̄tis bonoz: si autē hūilis sit relegabit. Itē. l. cor. Sup̄ vidistis duo exēpla publicaz actionū: adhuc dabo vobis vnū exēplū videlz in. l. cor. de sic. que homicidas punit et eos q̄ cū telo ambulāt hoīs itēficiēdi cā. s; q̄siui a dño iusti. dñe qd̄ ē telū. frat̄ dicit ipse stricte accipiēdo telū ē qd̄ ab arcu emittit: largētū loq̄ndo dī telū qd̄ emittit v̄ de manu v̄ de arcu dū tñ nocere possit: et ponit i lra multa greca noīa. Siccarij et. Dñe iusti. vñ dicit siccarij. frat̄ a sicca qd̄ ē cultrū ferreū v̄ trobiq; scandēs. Eadē. l. et. Itā vidistis vnā. l. cor. q̄ tractat de sicca. mō videamus aliā q̄ tractat de v̄ficijs. et. l. ista tenent oēs illi q̄ artib' odiosis vel venenis vel susuris hoīs occiderūt: et et q̄ mala publice medicamina v̄diderint. hoc dicit. Alia deinde. l. et. Adhuc est quedā lex q̄ asperimū crimē p̄sequitur noua pena: q; si q̄s p̄em vel m̄rem v̄ lauū v̄ pauū v̄ aliq̄ eoz de qbus sit m̄tio in lra occiderit d̄z cedi cū virgis sanguineis et postmodū cōsui d̄z in qdā sacculo et cūz ip̄o d̄z poni serpens viuus et canis et gallus gallinac' et vipera et simia: et tūc cū illis animalib' brutis d̄z p̄jā in vicinū flumē v̄ in vicinum mare p̄m q̄ regiōis qualitas tulerit: vt sic inferales āgustias deficiat: et oīm elemētoz vsu viu' careat: vt ei celū sup̄stiti et fra mortuo auferat. h̄ dicit. Si q̄s ar. Itā vidistis q̄liē puniūt ille q̄ aliq̄ d̄ linea descēdenti v̄ ascēdenti interfecerit: s; certe si q̄s alias p̄sonas sibi p̄iunctas aliq̄ affinitate vel cognatōe q̄ illa d̄ q̄ dictū ē. s. s. p̄. nec iuerit: p. l. cor. d̄ sic. sily puniūt. Itē. l. cor. et. Itā vidistis mltas actōes publicas: adhuc ponit vnā actōz publicā: videlz si q̄s falsū istrumentū v̄ testimoniū se p̄ferit. v̄ si gnauerit v̄ subiecerit. l. cor. d̄ falsis puniūt ita q; si seruus ē vltimo supplicio affliget

negatoria. vt. ff. si ser. ven. l. ij. in pn. et in
futu. de act. §. ptra quocq. sup quo forma
dus est libellus et in rusti. p. di. et in vt. sed
primo in serui. rusti. p. di. formemus libel
lū sic. Dico ego a. cōtra b. q. cum ipse sit q. i
in pos. ser. f. eundi p. fundū meū ad sūdū
suū et ipse nō habeat in fundo meo sūitu
tem pponendo negatoriā contra ipm b.
peto absolui a tali seruitute. in isto libel
lo potest opponi causa loco actionis: vñ
cū seruitutē nō hēat eundi peto rē. Simi
liter formabis in alijs seruitu. p. dio. v. b.
negando. s. vt actio sit negatoria et causa
similiter sit. vñ de cum ius seruitutis isti
us pponitur nō habeat peto rē. potest eti
am in act. negatoria que datur p. seruitu.
v. b. p. di. denegandis formari sic libel.
Dico ego c. ptra b. q. cū ipse sit in possessio
ne imittēdi tignū de edibus suis in edes
meas et ipse nō habeat ius imittēdi tignū
in edibus meis peto rē. et sic formabis li
bellus in alijs serui. v. b. p. di. denegan
dis formando p. verba negatiua. et simi
liter formaf libel. quando negaf seruitus
altius nō tollēdi in qua nō formabis li.
verbis affirmatiuis s. negatiuis hoc mō
Dico ego a. cōtra b. q. cum ipse sit quasi i
pos. serui. edū mearū q. ipse habeat serui
tutē in edes meas ne mihi liceat edes me
as altius tollere: vñ de peto pponēdo ne
gatoriā actionē contra ipm b. ab hōi
seruitu. absolui: et eundē ne me altius tol
lentē impediāt mihi p. dēnari: et causa pro
bac actione pponif in hoc libello tal. vñ
cum ipse nō habeat seruitutē in edib' me
is ne mihi liceat altius tollere peto rē. Nūc
de actionibus p. torijs realibus videndū
est: et pmo qualiter libellus formaf in pu
bliciana: vñ sciendū est q. actio publicia
na competit vt quando res aliena tradit
ex iusta causa: vñ de si cadat a possessione
aliquo casu poterit agi hac act. cōtra pos
sessorē nisi sit dñs qui possidet. vt. ff. d. pu
bli. l. j. et l. penl. et fi. et insti. de act. §. vt ec
ce plerunq. formabis ergo sic in hac act.
libellū. Dico ego a. cōtra b. q. ipse detinet

rem mihi traditā ex causa emptōnis quā
quasi vsucepi: vñ pponendo publicianā
contra ipm b. peto ipam rem iur. q. si dñs
mihi adiudicari et eundē b. ad eius restitu
tionē p. dēnari: et in hoc libel. licet nomē
actionis nō pponat sufficit vt cā edaf q.
talis est. vñ cum ipam quasi vsuceperim
peto rē. vt in p. dicto. §. vt ecce plerūq. vel
potest assignari p. causa hec. vñ cū ipa fu
erit mihi tradita ex cā emptōnis peto rē.
et est eadem pma cū ista q. traditio ex iu
sta cā parit vsucapionē. vt. ff. de publi. l. j
ij. iij. et. iij. Nunc videamus de actiōe re
cissoria qualiter libel. in ea formaf. Et sci
endū est q. actio recissoria locū habet cum
absens cā reipublice vel captus ab hosti
bus vel ex alia necessaria cā vel pbabil
vsucepit rem p. nris: vel p. nris rem absentis
ex causis p. missis. vt insti. de act. §. rursus
ff. ex qui. cau. ma. i. integr. rest. l. j. et. ij. vñ
reuerfo absente formabis li. in hūc modū
Dico ego a. cōtra b. q. ipse in absentia sua
rem meā vsucepit: vñ supplico vobis dñe
iudex implorando officiū vestruz q. tinus
rescindatis vsucapionē vt ea rescissa pos
sim rem meā petere quasi eam non vsuce
pisset: quo impetrato poterit agere vtili
recissoria rei ven. necerit p. nriū nomē acti
onis hoc q. d. dico recissoria sed adiectio q.
dam et illa que pmo erat directa dabit vti
lis. vt. C. qui. ex cau. ma. in integ. resti. l. j
et de capti. et postli. reuer. l. ab hostibus.
Item ē et alia actio p. toria et psonalis que
datur creditori ad reuocandū ea q. in frau
dem ipius sunt alienata: et appellaf pau
liana siue in factū. vt. ff. de vsuf. l. vide
mus. §. in fauiana. et. ff. de his q. in frau
cre. l. hec in factū. et ponif bicinē act. rea
les p. p. quandā similitudinē quā habet
cū superiori: q. sicut rescindit in ea vsucapio
ita et ista traditio. vt insti. de act. §. Itē si
quis. et forma in ea libellū sic. Dico ego. i
contra b. q. debitor meus in fraudem alie
nauit et vendidit ei bona sua: et ego ius
sus sui ex hñia p. sidis bona possidere ipsi
us debitoris: vñ de pponendo ptra ipm
o iij

paulianaz actionē peto possidere illa bona ac si nō essent tradita ipsi b. et bo. pos. in me transferendam adiudicari peto. cā istius actionis est hec: et quia in fraudem alienauit peto et c. sufficit ut loco actionis ponatur causa sic. vnde cum in fraudem meaz debitor alienauerit peto et c. et datur pauliana ista ad reuocanduz corporalia. actio vero in factum datur ad incorporalia sicut quosdam: s; dicas q; pauliana nō est propriū nomen actionis: sed est quedā adiectio et dabitur actio in factū tam pro corporalibus q; pro incorporalibus. actio vero fauiana datur patrono ad reuocandum ea que libertus in fraudem patroni alienauit. et eodem modo formabis libellum in ea sicut in pauliana vel in factum ut supra dictū ē. caluistiana vero actio datur vtriq; s; tam creditōri q; patrono: in qua eodē modo forma libel. sicut in p̄dictis. Restat videre de seruiana actione et quasi seruiana: que etiaz hypothecaria vocatur: et qualiter in eis libellus formatur. Et sciendum est q; seruiana datur domio fūdi in rebus coloni que pignoris vice vltiure pro mercedibus fundi eidem tenent ut insti. de act. §. Item seruiana. et ff. qui. ex cau. pig. ta. contrah. l. ij. forma ergo libellū in actione sic. Dico ego a. contra b. q; bona que sunt illata et iuncta in fundo meo sunt mihi obligata pro mercede fundi. vnde proponēdo seruianam siue hypothecariam contra ipm b. peto illa pignora mihi tradi et eundē b. ad restitutionem eorundē pignorum mihi condēnari. cum autē pro ista actione poterit poni hoc salz vnde cū bona illa vbiq; sunt ipso iure tacite sint mihi obligata peto et c. eodem modo formabis libellū in illa hypothecaria siue seruiana que datur dño domus i bonis inquilini in eadem domo illat. q; seruiana siue hypothecaria datur creditor ad pignora sua persequenda. ut insti. de act. §. seruiana. et forma libel. sicut in ista q; si seruiana. Dico ego c. contra l. q; ipse detinet equū quem urbi obligauit pro. x. li

bis. vñ proponēdo contra ipm hypothecariam: peto dictum equū mihi tradi et ipm ad restitutionē ipsius equi condēnari et causa erit in hoc libello quā sufficit proponere s; hec. vñ cū dictus equus sit pro x. libris mihi obligatus peto et c. he vero actiones s; seruiana et quasi seruiana que hypothecaria vocat sunt in rem: vñ datur cōtra quēlibet possidentes. Restat videre de actionibus p̄torijs p̄sonalibus qualiter in eis forma libel. et p̄mo de act. de cōstituta pecunia videamus. et nascit actio d cōsti. pe. quotiēs aliq; p̄stituit se soluturū qd ipse debet vel alius. ut ff. de p̄sti. pe. l. qui aut. in fi. et l. sequenti. dū tñ sit debitum ciuilitē et naturaliter vel naturaliter tñ. secus si ciuilitē tñ. ut ff. de p̄sti. pe. l. j. §. penul. et l. ij. §. j. vñ sic formabis libellū. Dico ego a. cōtra b. q; ipse p̄stituit se soluturū x. libras quas mihi debebat causa mutui. vñ p̄ponēdo act. de p̄sti. pe. cōtra ipm peto eundē mihi in dictis x. libris condēnari. et erit cā istius actionis hec s; q; p̄stituit se mihi soluturū qd debz mihi vñ petoz et c. sed si pro alio constituit se. x. libras tibi soluturū formabis in narratiōe sic libellū. vñ cū ipse pro tali p̄stituerit se x. libras mihi soluturū peto et c. et eodem modo formabis si ex alia cā q; ex mutuo debeant. Nunc videamus de actione de peculio que datur p̄tra dñm ex contractu sui serui. ut insti. qd cū eo. in p̄n. et etiā datur contra p̄tem noīe filij. formabis ergo in eo libellum sic. Dico ego a. contra b. q; vendidi sticho seruo suo equū pro. x. quare ipse b. de peculio serui sui stichi mihi tenetur. vnde proponendo contra ipsum b act. ex vendito peto ut quatenus est in peculio ipsius serui stichi vsq; ad quantitatem illorum. x. p̄dictorū b. mihi condēnari. Et notandum q; hec dictio de peculio nō est nomen actionis sed est adiectio quedā sicut exercitoria: institoria: et tributoria. ut ar. ff. de pecul. l. ij. §. iul. et erit causa i ista actione talis scilicet quia vendidi: quam sufficit proponere loco actionis scilicet sic.

si vero liber est deportari debet. Item lex iul. rē. Jam vidistis multas accusatōes publicas: adhuc quedā accusatio publicā p quā puniū violētia siue sit publica siue pūata. q. p. l. iul. d. vi publica punitur q. s. de vi armata q. deportat. p. l. aut iul. de vi pūata aliq. s. puniū q. vim fecit sine armis q. tertia ps bonoz suoz publicat. Si aut p vim rē. Sup vidistis de illo qui cōmisit stuprū cū vi: vel q. viduā vel virginē vel monialē rapuit: vel potes continuare istū. s. ad pcedentē sc. In. s. pr. d. cū est qualiter puniū ille q. p vim armatā vel sine armis aliq. d. alicui abstulerit: mō aut tractat qualiter puniū ille q. stuprū cōmisit p vim. Itē lex iul. rē. Non soluz leges superiores dicunt accusatōes publice: sed etiam accusatō legis iul. peculatus dicitur accusatio publica. r. hac. l. puniū ille qui pecuniā reipublice subripuit: r. si fuerit iudex vel magistratus q. hoc fecerit pena capitali puniet r. omēs eius cōplices. Si aut q. s. extraneus q. nō fuerit iudex v. l. magistratus pecuniā reipublice surripuerit: r. eius cōplices deportari debent. Est inē publica iudicia rē. Nō solum ista sunt publica iudicia q. vos vidistis: sed r. l. faua de plagiaris q. interdū penā capitalis infligit r. interdū minorē dicit publicā iudiciū. r. habz locū hec lex si aliq. s. filij alterius subripuerit r. eū vēdiderit. talis em magnā plagam parētibz infert. Idem est si seruū alienū surripuerit r. diraxerit. Sunt pterea rē. Scire debet q. oīa fere iudicia publica de q. bus tractatū est a pncipio istius tituli vsq. hic sunt publica r. capitalia. Q. d. aut tractaturus est iusti. de quibusdā iudicijs q. sunt publica sed nō capitalia: r. enumerat ea in littera p. prima ē lex iul. de ambitu. Secūda ē lex iul. repetundarū. Tercia ē lex iul. de āno. na. Quarta ē lex iul. de residuis. q. n. autē et in q. bus casibus locū habeāt iste leges plene habes notatuz in glosa ordinaria. Iste aut leges minorē penā q. capitalem inferūt eis qui pcepta earū siue earū iudici

cia neglexerūt. Sed de publicis iudicijs rē. Dixi iusti. d. ne quare tm d. publicis iudicijs tractastis: r. tot exempla de eis posuistis. Frater rīdet d. n. iusti. hoc fecim? ad vtilitatē v. iam vt de eis aliquā noticiam generalē haberetis siue cognitionem sed plena eoz cognitio siue scientia ex laetioribus. ff. libris deo. ppitio aduentura est. Q. d. o. d. o. aut sufficiant vobis hec. summo digito r. quasi p indicē tetigisse. Et nota q. p hec duo verba aduentura: r. summo digito duo dat nobis intelligere. s. p funditatem p hoc q. d. dicit summo digito et beatā spem p hoc q. d. dicit aduentura.

Expliciūt casus d. n. Guidonis super institutionibus.

Incipiūt formationes libelloz in titulo de actionibus.

In titulo de actionibus post p. m. a. z diuisionē actionū: p. mo tractat dominus impator de act. in rem. s. d. rei ven. in qu. i. si libellum quis formare velit nō poterit nisi p. tra. possessore: q. possessio parit in rem actionem aduersario. vt. C. de alie. iudi. mutan. cā. fa. l. vnica. v. l. p. illū q. dolo desijt possiderē vt. ff. d. noxa. ac. l. electio. ff. d. re. iu. l. q. dolo. extra d. re iud. c. dilecti. p. p. q. d. sic inrogat reū cū vult expiri p. tra. eū v. trū possideat v. l. dolo desijt possidere ne frustra experiat. vt. ff. de rei ven. l. q. petitorio. r. cogit rīdere r. in iure faciēda ē interrogatio r. rīfio. vt. ff. de inter. act. l. cōtra seruū. s. q. i. re. r. l. j. i. p. n. r. si neget se reus possiderē cū possideat amittet possessionē r. transferē in actorem p. p. ter mendaciū suū. vt. ff. de rei ven. l. si. in p. n. r. si non possideat liber erit nisi dolo desierit possidere quē dolo oportebit actorem p. bare. vt. ff. de p. ba. l. quotiens. s. qui dolo. si vero dicat se possidere maxime cū possideat tūc formabit libellus in hūc modū. Propono siue dico. a. contra. b. q. ipe detinet rem meam. vñ p. pono rei ven. contra euz r. peto rem